ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR

Cilt • 6

Anıtkabir Derneği Yayınları
-I-

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR

"Altını Çizdiği Satırları, Özel İşaretleri, Uyarıları,
Düştüğü Notlar ve Kitap İçerisindeki Özel Yazıları İle"

Cilt 6

Osmanlıca Kitaplar

Anıtkabir Derneği Yayınları
-I-

Başbakanlık Tanıtım Fonu Katkılarıyla

Orijinal metinlerde Atatürk'ün altını ve yanını çizdiği satırların Türkçeleri koyu harflerle dizilmiştir.

TERCÜMELER

Osmanlıca Tercüme
Bekir Koç • Haldun Eroğlu
Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca ve Yunanca tercümeler Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Eğitim Merkezi tarafından yapılmıştır.

TÖMER Tercüme Editörü
Selen Doğan

Fransızca Tercüme
Ali Osman Durmuş

İngilizce Tercüme
Özlem Kitapcı Kara • Önay Çokluk • Fatih Ekinci

Almanca Tercüme
Ayşe Bahşi • Özmen Kara

İtalyanca Tercüme
Suna Ertekin

Yunanca Tercüme
Özge Ceylan

İçindekiler

Kitabın Hazırlanışı Hakkında Bilgi III
Orhun Abideleri 1-11
İdare-i Harp ve Siyaset 13-64
Büyük Tarih-i Umûmî
1. Cilt 65-71
2. Cilt 73-77
3. Cilt 79-81
4. Cilt 83-87
5. Cilt 89-93
6. Cilt 95-98
Cemiyet-i Akvam 99-102
Tarihi Umûmî 1 103-121
Devri İnkılâb 123-127
Düvel-i İslâmiyye 129-137
Halide Edip Adıvar 139-148
Mir'at-i Şuûnat 149-151
İmtizâc-ı Akvâm ve Vefâ-î Ahd 153-158
Türkiyât Mecmuası 159-171
Türk Teceddüd Edebiyatı Tarihi 173-193
Validem 195-223
Tarhan 225-249
Divan-ı Pertev 251-264
Azerî Edebiyatına Ait Tetkikler 263-282
Lügat-i Naci 283-304
Sekizinci 305-347
Anadolu Halk Türküleri 349-483

KİTABIN HAZIRLANIŞI HAKKINDA BİLGİ

Mustafa Kemal ATATÜRK kısa süren yaşamı boyunca, bir insan ömrüne kolay kolay sığmayacak kadar büyük işler başarmıştır. Başarıyla sonuçlandırdığı Kurtuluş Savaşı ve Türk Devrimi ile dünya tarihi içerisindeki onurlu yerini çoktan almıştır.

ATATÜRK'ün yaşamı ve yaptığı işlerle ilgili yerli ve yabancı araştırmacılar tarafından kütüphaneler dolusu eser yazılmıştır. Çeşitli dillere çevrilen bu eserler sayesinde ATATÜRK dünyanın her tarafındaki entelektüel, asker, bilim ve siyaset adamları tarafından çok iyi tanınmaktadır. Eylem ve düşünceleriyle bütün insanlığı etkileyen ATATÜRK'ün, düşünce yapısını tarihi süreç içerisinde hangi olaylar, düşünürler ve yazarlar etkilemiştir? İşte, bu sorunun yanıtlanmasına katkı niteliği taşıyan ve Gürbüz Tüfekçi tarafından hazırlanan "ATATÜRK'ün Okuduğu Kitaplar" adlı eser istisna tutulursa bu amaca yönelik ayrıntılı bir çalışma henüz yapılmamıştır.

O'nun düşünsel alt yapısını araştırmak isteyenler için, satırlarının altını çizdiği, özel işaretler, uyarılar koyduğu, notlar düştüğü veya bazı açıklamalarda bulunduğu eserleri Türkçe'ye çevirerek 20 cilt halinde sunmayı planladığımız bu çalışma da yukarıdaki sorunun yanıtlanması amacına yönelik küçük bir katkı olarak algılanmalıdır.

Bu çalışmanın ortaya çıkarılabilmesi için ATATÜRK'ün okuduğu kitapların hepsine ulaşılmaya çalışılmışsa da, bu ana kadar ANITKABİR ve Çankaya'daki ATATÜRK Kitaplığı ile İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi ve Samsun Gazi İl Halk Kütüphanesi dışındakilere henüz ulaşılamamıştır. Ulaşılamayan kitapların sayısı mevcut kitap sayısı içerisinde çok önemli bir miktar olmamakla birlikte, yapılacak çalışmaya bütünlük sağlaması açısından önemlidir.

ATATÜRK'ün Askerî Ateşe olarak Sofya'da görev yaptığı sırada okuduğu kitapların Sofya Büyükelçiliği'mizde olduğu konusunda alınan duyum üzerine elçilik görevlileri ve orada olduğu söylenen kitapların uzmanlar tarafından araştırılması için ATATÜRK Araştırma Merkezi Başkanlığı ile gerek-

li koordineler yapılmıştır. Bu çalışmanın sonucu daha sonra basılacak ciltlere yansıtılacaktır.

Ankara Halkevi'ndeki kitapların bir kısmının ANITKABİR'e verildiğini biliyoruz. Verilenler dışında ATATÜRK'e ait kitap olup olmadığının araştırılması amacıyla Kültür Bakanlığı ile gerekli yazışmalar yapılmıştır. Bu çalışmanın da sonucu beklenmektedir.

Bu güne kadar tespit edilen ATATÜRK'ün okuduğu kitapların sayısı; 1741'i Çankaya'da, 2151'i ANITKABİR'de, 102'si İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde ve 3'ü Samsun Gazi İl Halk Kütüphanesi'nde olmak üzere 3997'dir. Cilt sayıları ile, dergi, harita, atlas ve nota albümleri bu sayının dışındadır.

Hazırlanan 20 ciltlik eserde; ATATÜRK'ün okuyup satır altlarını çizdiği, sayfa kenarlarına notlar aldığı, özel işaretler koyduğu, açıklamalar yaptığı kitap ve dergilerin bu bölümlerinin tamamına yer verdik.

Yalnız bu işaretli yerlerin çok az bir kısmının ATATÜRK dışındaki kişiler tarafından çizilmiş olması olasılığı üzerinde duranlar da vardır. Başkalarının işaretlediği birkaç eser, diğerlerinden, bu konuda araştırma yapan kişiler tarafından kolaylıkla ayırt edilebilir.

Yabancı dilden tercüme edilen metinlerin bugünkü dile aktarılışında özgün niteliklerinin korunmasına özen gösterilmiştir. Ancak; bu yapılırken yazım kurallarında ve noktalama işaretlerinin kullanımında özellikle Türk Dil Kurumu'nun yayımladığı "İmlâ Kılavuzu" ve Milli Eğitim Bakanlığı'nca benimsenen ilkeler esas alınmıştır.

Eserlerin Türkçe'ye çevrilmesinde şöyle bir yöntem izlenmiştir.

- Çeviride ATATÜRK'ün altını çizdiği, işaret koyduğu veya bir açıklama yaptığı cümle, paragraf ve sayfalar dikkate alınmıştır.
- Aynı konuya ilişkin iki yer işaretlenmiş ya da çizilmişse daha ayrıntılı olana öncelik verilmiştir.
- Bütünlüğü ve anlamayı kolaylaştırmak için bir veya iki kelimesi çizili cümlelerin tamamı, bazen de bütün paragraf çevrilmiştir.
- Altı çizili sözcük, cümle ve paragraflar koyu olarak gösterilmiştir.
- ATATÜRK'ün el yazılarının çevirisi orijinal sayfanın yanına verilmiştir.
- Kitap ve dergilerdeki Önsöz, Giriş, Özelsöz ve Açıklamalar planlanan

cilt sayısını aşmaması için çoğunlukla özet halinde verilmiştir.

• Köşeli parentezler çevirenlerin müdahalelerinde kullanılmıştır.

• Özellikle Osmanlıca çevirilerde okumayı ve anlamayı zorlaştıracak kelimelerin bugünkü kullanılışları tercih edilmiş ve daha çok okuyucu kitlesine hitap edebilmek amacıyla da o dönem kurum ve kuruluşlarına günümüz terminolojisine yakın bir karşılık verilmiştir.

• Değişik konulardaki yüzlerce özel isim doğrusuna ulaşıldığı ölçüde güncelleştirilmiş, ulaşılamıyanlar da ise Osmanlıca okunuşları esas alınmıştır.

• Yine Osmanlıca çevirilerde metnin dili sadeyse kesinlikle müdahale edilmemiş yazarın ifade şekli esas alınmıştır.

• Kitap ve dergiler konularına göre [Tarih, Edebiyat, Hukuk vb.] ayrılmış ve her cilt aynı konuda fakat farklı alanlarda yazılmış ve okuyucuyu sıkmıyacak hacimde ve konu yelpazesi dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Ayrıca kitabın teknik özelliklerini açıklayan bir bölüm hazırlanmıştır. Eserin, bu konuda çalışma yapacak araştırmacılar için temel kaynak olacağı inancındayız.

Recep Cengiz
Yayın Koordinatörü

نجیب عاصم

اورخون آبدلری

دار الفنونه عثمانیه تقدیر ایدیلمه
السنهٔ قدیمه دیرلریدن

بیضی :

دار الفنون علوم ادبیه شعبه سنك مدیری .

۱۳۳۰

499

Necip Âsım

ORHUN ABİDELERİ

Darülfünun'da Okutulan
Türk Dilleri Dersleridir

Yayına Hazırlayan:

Üniversite Edebiyat İlimleri Şubesinden Hamid Sadi

1330

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : 499
Yazar : Necip Âsım [Yazıksız]
Cild : Siyah
Ebadı :
En : 14 cm
Boy : 20 cm
Sayfa Adedi : 91

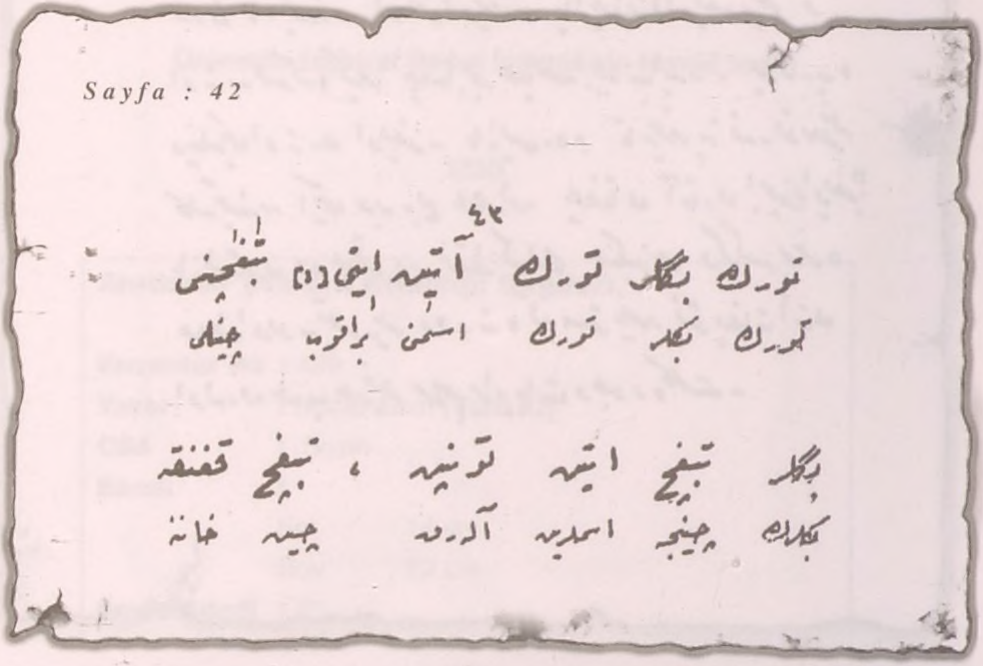
Sayfa : 14

١٤

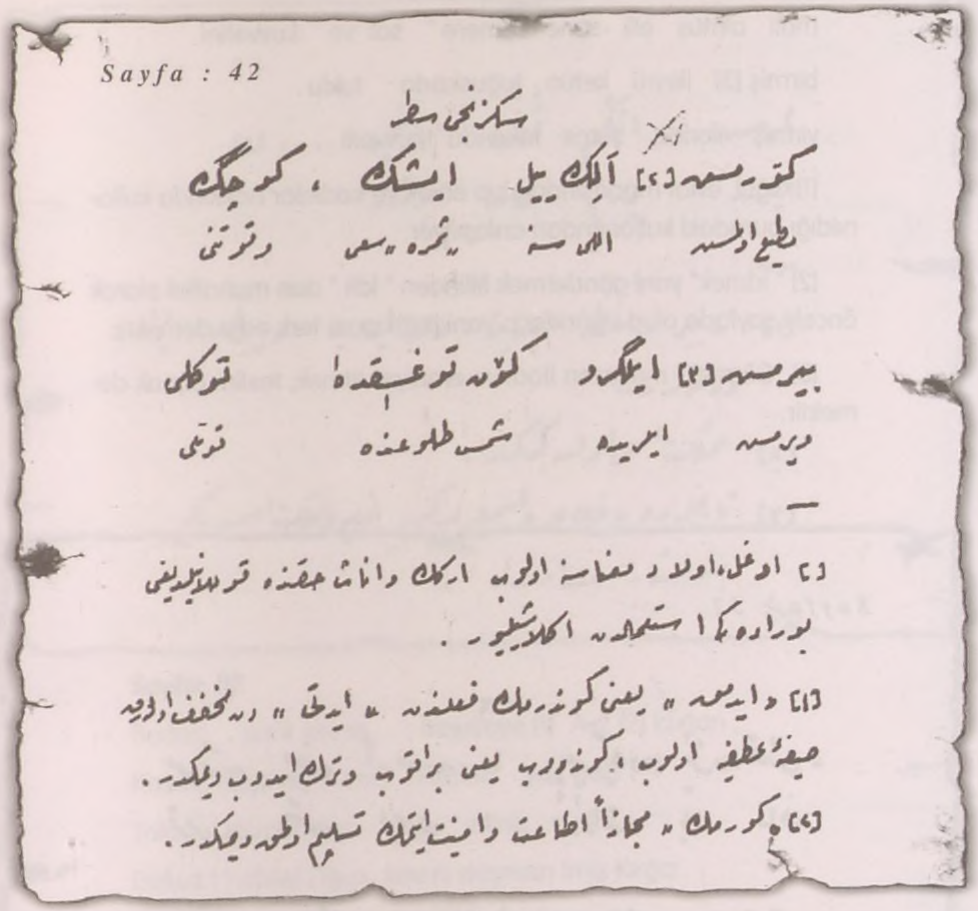
موسقوف وجسیلاك طرفنده اوغار ایچی جاق بودر ؟
جنكیزك ایلچیلرینه اویغور یازیسی تورکستانده وماوراء النهرده
انتشار وتعلم اینمسه وجنكیزك وفاتندن بویله اوزون اوزادی
چغتای خانه عهد وسنه ویرلمكله آندن صوكره بولسانر چغتای
تورکجه سی دیو لسانده یه اویغور حرفیله یازیلمه آغاز ده
چغتای ادبیاتی دینلدی . شو حسابجه لكن تك آلتون یدی
درت تاریخنده اولكی اویغور یازیسی آغزلرا اویغورجه و
اوندن صوكره كیلن چغتایجه صیلسله ایجاب ایدر . بو قاعده
دینلدیكی اوزره اویغور یازیسی ۸۵۰ تاریخندن قدر تورکلرك
كلمه كینده ایكی دیر یلیك عصرلره چغتای آثاری ایچون اویغور
یازیسندی ده چوقدر . فقط كرك جنكیزیه وكرسه بوندن
خلف اولانه تیموریه دورنده كوستریلمه نشو یفاتك آثری
اولدقدن صوكره حرفیله مكمل بر ادبیات وجوده كلمشدر .

Sayfa: 14

Moskof vahşileri tarafından uğratıldığı hâl budur ; Cengiz'in özellikle Uygur yazısı, **Türkistan ve Maveraü'n-nehir'de** yayılmış, Cengiz'in vefatında, buraları oğullarından Çağatay Han yönetimine verilince, ondan sonra bu dile Çağatay Türkçesi ve bu dilde yine Uygur harfiyle yazılan eserlere Çağatay Edebiyatı denildi. Bu hesaba göre hicrî 624 tarihinden önceki Uygur yazısı eserler Uygurca ve ondan sonrakiler Çağatayca sayılması gerekir. Yukarıda denildiği üzere Uygur Yazısı 850 tarihlerine kadar kullanılageldiğinden, iki ve bir çeyrek asırlık Çağatay eserleri içinde Uygurca yazılmışları da çokdur. Fakat, gerek Cengiz'in ve gerekse bunlara halef olan Timurlular devrinde gösterilen teşviklerin eseri olarak Arap harfiyle önemli bir edebiyat meydana gelmiştir.

Sayfa : 42

Sayfa : 42

Sayfa: 42

Türk Beyler Türk atın itti [1] Tebeğçeni

Türk Beyler Türk ismini bırakub Çinli

Beyler Tibeğç atın tunpen, Tibeğç Kağanıka

Beylerin Çince isimlerin alarak Çin Hanına

Sekizinci Satır

görmüş [2] Elin yıl işik, küçük

mati olmuş elli sene "semere" sai ve kuvvetini

birmiş [3] ileyrü ketün tuğuskada tuklu

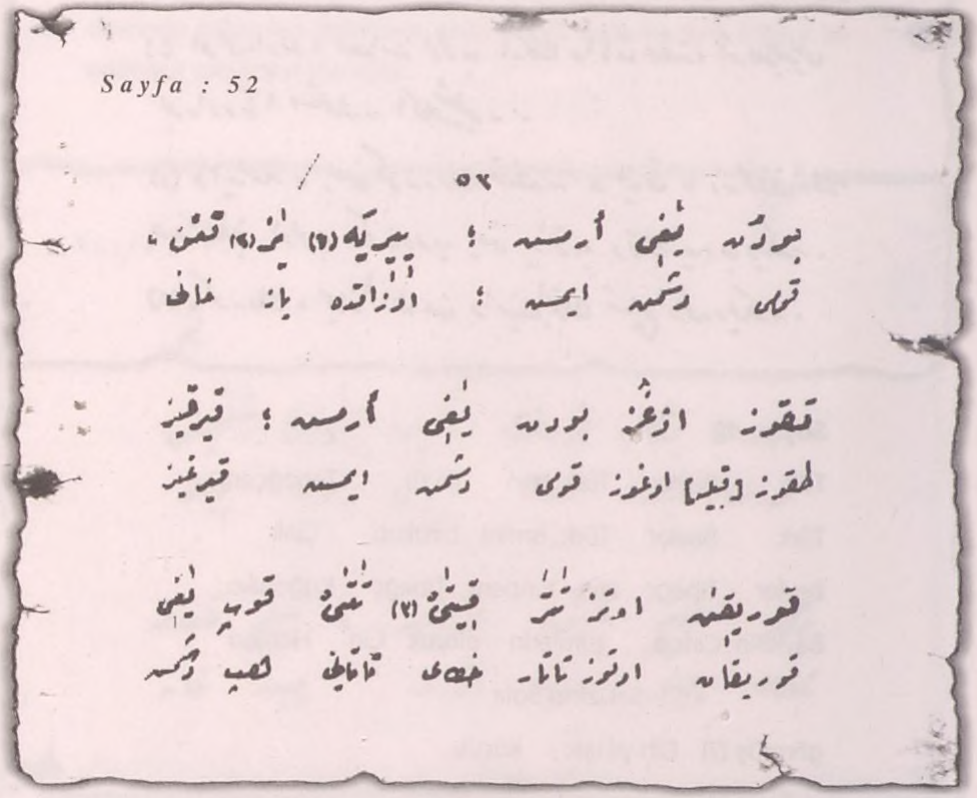
virmiş ileride şems taluında kuvvetli

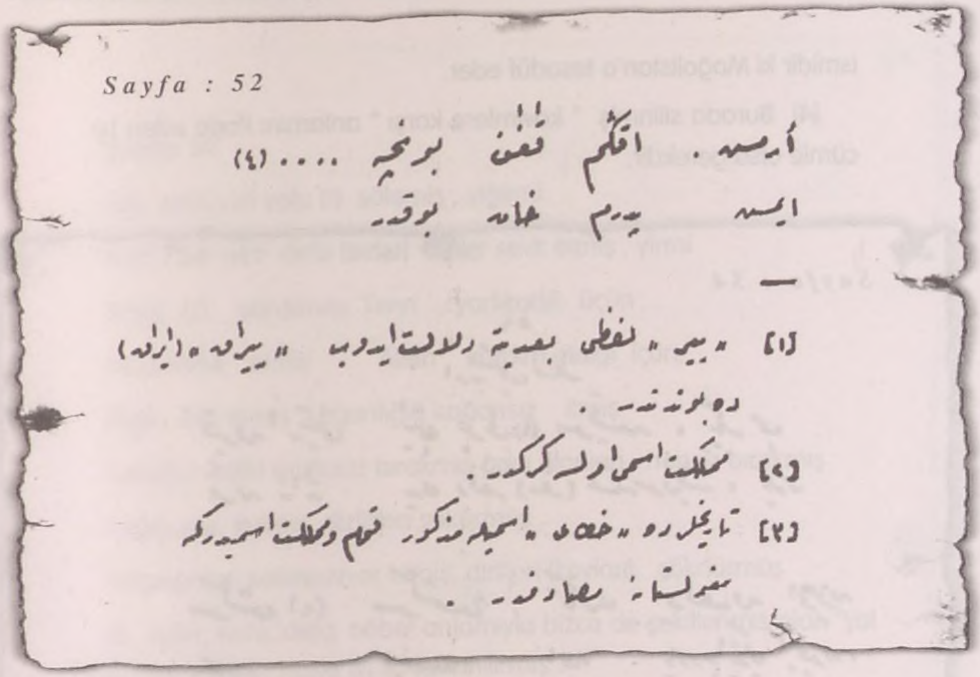
[1] Oğul, evlat manasında olup erkek ve kadınlar hakkında kullanıldığı buradaki kullanımdan anlaşılıyor.

[2] " idmek" yani göndermek fiilinden " idti " den muhaffef olarak önceki sayfada olup , gönderip yani bırakıp ve terk edip demektir.

[3] "Görmek" mecazen itaat ve emniyet etmek, teslim olmak demektir.

Sayfa : 52

Sayfa : 52

أيسمه . اقكم قفن برنجه .... (٤)

ايسمه يدم خاقان بوقدن

—

[١] «يير» لفظى بدية دلالت ايدوب «يراق» (ايراق) ده بولونمقدر .

[٢] مملكت اسمى اولمه كركدر .

[٣] تاريخلرده «خطاى» اسمله مذكور قوم ومملكت اسميدركه سفرنامه مصادفدر .

Sayfa: 52

Budun yani ermiş ; beyriteye [1] Ayz [2] koğan ,

Kavmi düşman imiş ; uzakta yaz hanı

Tokuz Oğuz budun yağı ermiş ; Kırkız

Dokuz [kabile] Oğuz kavmi düşman imiş Kırğız

Korıkan otuz Tatar kabiti [3] Tatay kop yağı

Korıkan otuz Tatar hatay tatayı hep düşman

Ermiş . aksem kağan bunça.....[4]

İmiş pederim han bu kadar

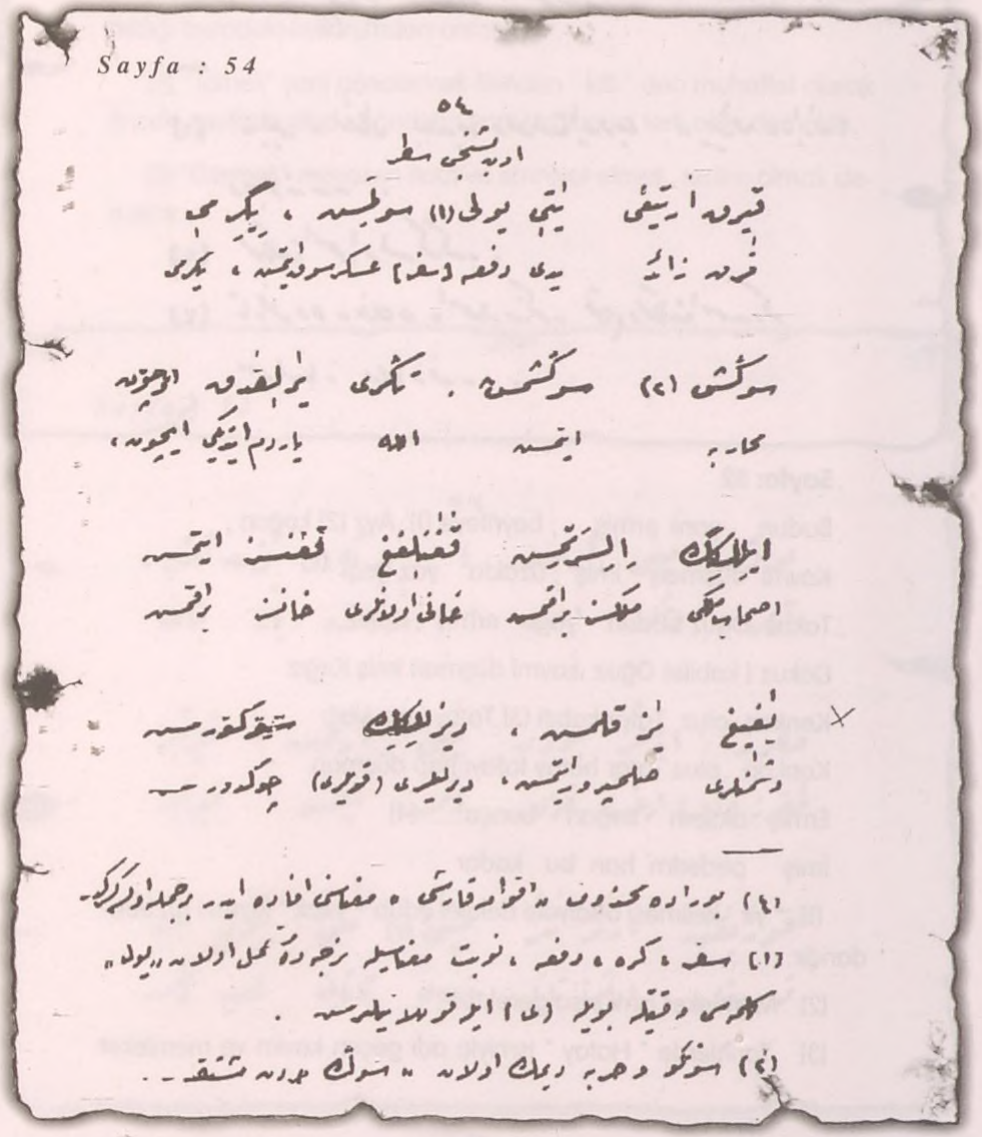
[1] " yir " kelimesi badiyete delalet edüb " yırak " (ayrak) da bundandır.

[2] Memleket ismi olsa gerektir.

[3] Tarihlerde " Hatay " ismiyle adı geçen kavim ve memleket

ismidir ki Moğolistan'a tesadüf eder.

[4] Burada silinmiş " kavimlere karşı " anlamını ifade eden bir cümle olsa gerekdir.

Sayfa : 54

٥٤

ادبه شنجی سطر

قیرقه اتیغی اینچی یولی(1) سوقسه ، یگرمی

قرقه زائد یدی دفعه (سف) عسکر سوقدیکمه ، یکرمی

سوکشی (2) سوکشمه . تکری یرلقدقه اویزده

محاربه ایتمه الله یاردم ایتدیکی ایچون ،

ایلاکک ایلرتمه قغلغ قغنمه

اصحابیکی ملکلنمه غافل اولدقری خانلنمه

یغمغ یز قلمه ، ویرلیکک تیرکمه

دشمنلری صاحیه ویتمه ، ویرلیلری (قویرلری) چوکدرمه

---

(1) بو ماده محذوف « اقوام قاریشق » معناسنی افاده ایدر. برجلد اولمالیدر.

(1) سف ، کره ، دفعه ، نوبت معناسیله برجوره کمل اولندیکی « یول » کلمه سی وقتیله بویله (ی ا ایچون) یازیلمیشدر .

(2) سوکمک وجهه ریلمک اولمق « سوک » مادن مشتقدر .

Sayfa: 54

Kırk ertifi yeti yolu [1] sölemiş , yiğirmi

Kırk zaid yedi defa [sefer] asker sevk etmiş , yirmi

Sünşi [2] sünşimes. Tenri yarlıkadık üçün

Muharebe etmiş Allah yardım etdiği içün,

İlliğin ilsiz temiş kağanlığığ kağansız itmiş

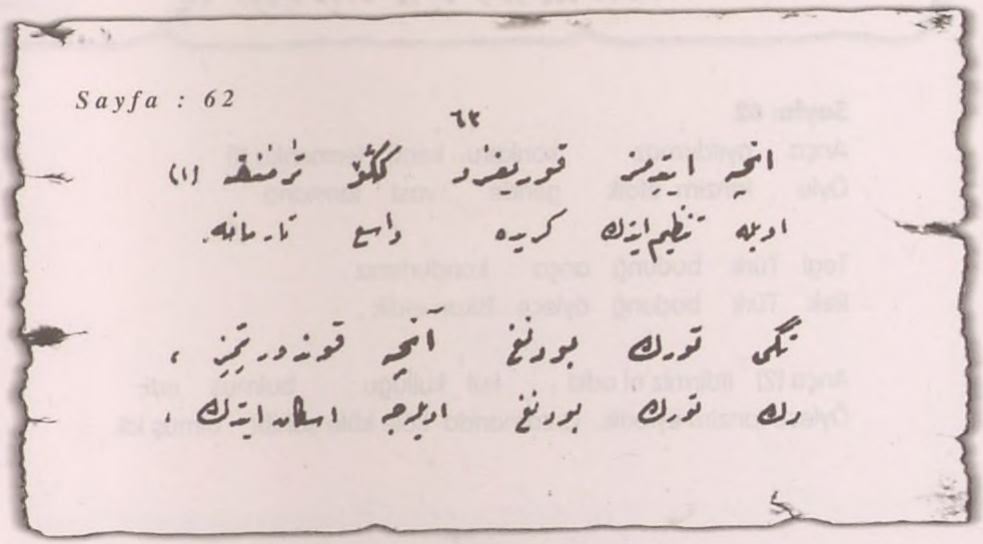
Ashab-ı mülki mülksüz bırakmış ğanı olanları hansız bırakmış

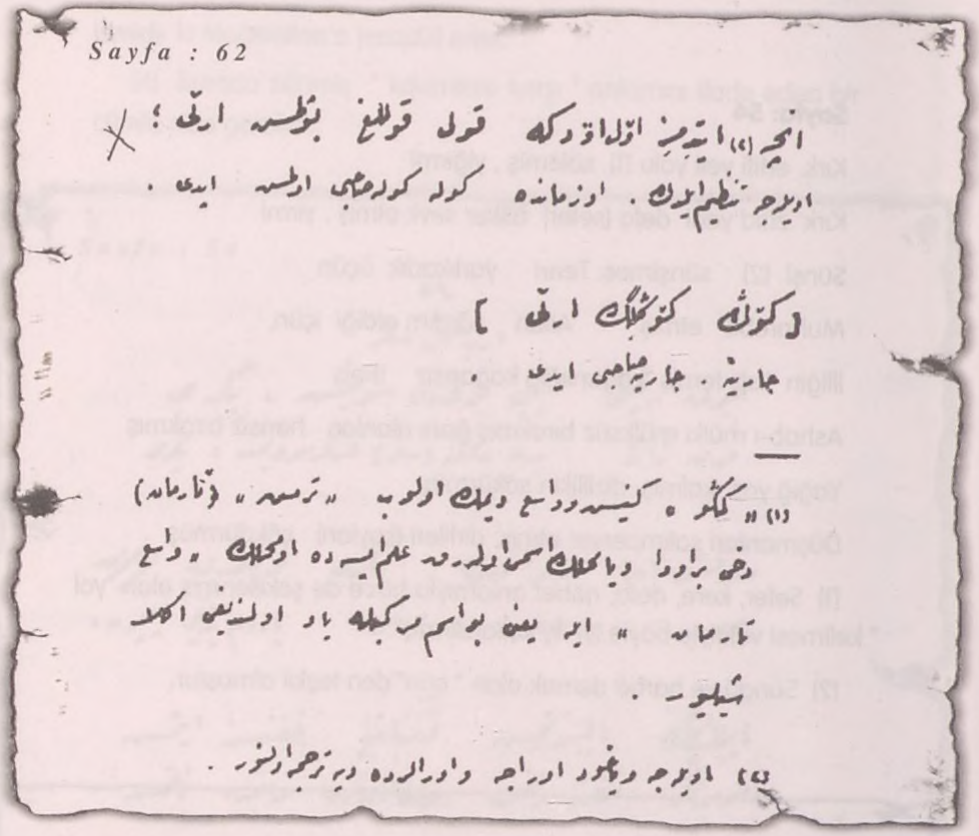
Yağığ yaz kalmış, dizlilikin sökürmüş

Düşmanlari salimperver etmiş, dirlileri (koyları) çökdürmüş

[1] Sefer, kere, defa, nöbet anlamıyla bizce de şekillenmiş olan "yol " kelimesi vaktiyle böyle (y) ile kullanılırmış .

[2] Süngü ve harbe demek olan " sün"'den teşkil olmuştur.

Sayfa : 62

Sayfa: 62

Ança ayıtdırmaz korıkaru kenü termenka [1]
Öyle tanzim etdik geride vasi tarmana

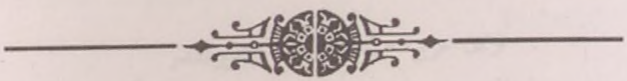
Tegi Türk budunğ ança kondurtımız,
Rek Türk budunğ öylece iskan etdik,

Ança [2] itdirmiz ol odki kul kulluğu bulmuş erti;
Öylece tanzim eyledik. O zamanda köle köle sahibi olmuş idi.

[Gün günklüğe erti]
Cariye cariye sahibi idi.

[1] " Genü " geniş ve vasi demek olup " termiş " (tarman) dahi bir oda veya Memlük ismi olarak bilinir ise de o Memlük " vasi tarman " ile yani bu birleşik isimle yad olunduğu anlaşılıyor.

[2] Öylece veyahut oraca ve oralarda diye tercüme olunur.

ادارهٔ حرب
سیاست

ارکان حربیهٔ عمومیه‌جه طبع ایتدیرلمشدر

محرری
جنرال ڤدریخ
فون دورف

مترجمی
متقاعد ارکان حربیهٔ میرآلایی
شکری علی

استانبول
مکتبهٔ حربیه
۱۳٤۱

İDARE-İ HARB VE SİYASET
[SAVAŞ YÖNETİMİ VE SİYASET]

Erkan-ı Harbiyeyi Umumiye tarafından basılmıştır.

Çeviren
Emekli Harbiye Albayı
Şükrü Ali

Yazarı
General Erich Ludendorff

İstanbul
1341 [1925]

Çankaya Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : 1679
Yazar : General Erich Ludendorff [Çev: Şükrü Ali]
Cild : Kırmızı
Ebadı :
En : 16 cm.
Boy : 24.1 cm.
Sayfa Adedi : 1 + 302

Sayfa : 1

مقدمه

بز آلمانلر اوروپانك "اورته سنده بولنيورز . ديكر ملتلردن زياده متحد اولهلي بز . محو اولمق ايسته ميور ايسه ك يكوجود اولهلي بز . ماضينك پوتون فداكارلقلرينك هما اولهمسنى ايستيور ايسه ك صيرت صيرته أطيانملي بز .

بسمارك

بز آلمانلر جهان حربندن اول افندى انسانلر وافنديلر ملتى اولمقله اوكونورايدك . بوندن باشقه هر شيى "ايدك . جهان بولداشلغنه ميلمز بزى جهانك احوال روحيه سنى آكلامقدن منع ابتدى وهيچ دكلسه بو احوال روحيه نك پايبلان پروپاغاندالرك صنعتكارانه ماسكهلرى آلتنده پالكز «حيات مللده حق قوت ديمكدر . وهرشيى منسوب اولديغمز ملتدن عبارتدر .» فكرندن عبارت اولديغنى پوكسك "سله وثبات ايله اظهار اتمه مزه مانع اولدى . بر چوق احوال بوخصوصده كى قابليت طبيعيه مزى مشئوم بر صورتده تزييد ايده رك انظارمزى بولانديردى . شخصمزه كوره دوشونه جك ايكن نفس الامره كوره دوشونمه كى اوكرنمش ايدك . قبا حقيقت انسانلرى اولهجق ايكن ارواح سورولرى كبى ايدك . منسوب اولديغمز عرقك هيچ اولمازسه بر قسمندن بو جهانك مقتضاسنه كوره يشامق عزمنى محافظه عموميتى اعتباريله مقدراتى كندى متين الده طوتهبيله جك بر ملت حاكمه وجوده كلمسى هوهنزولرن خاندانك اوتوز سنه محاربه لرندنبرى كوستردبكى خارقه نما مساعينك اثريدر . بو خاندان تاريخك اوفق بر ماده سندن بيوك بر موضوع وجوده كتيرمشدر . بويرنسلر نسلنك بيوك "برخدمتيده آلمان عنعنه سنه اويان وهر وسياليق» كلمه سندن مندمج بولنان بر حيات مفهومى ويرمش اولهسيدر .

Sayfa 1

Önsöz

Biz Almanlar, Avrupa'nın ortasında bulunuyoruz. Diğer milletlerden daha fazla birlik içinde olmalıyız. Mahvolmak istemiyorsak tek vücut olmalıyız. Geçmişin bütün fedakârlıklarının yok olmamasını istiyor isek, sırt sırta dayanmalıyız.

Bismark

Biz Almanlar, Dünya Savaşı'ndan önce, efendi insanlar ve efendiler milleti olmakla övünüyorduk. Bundan başka her şey idik. Dünya yoldaşlığına eğilimimiz, bizi dünyanın ruh durumunu anlamaktan alıkoydu. Hiç değilse bu ruh durumunun, yapılan propagandaların, sanatkâr maskeleri altında, yalnız **"milletlerin hayatında hak kuvvet demektir ve her şeyimiz mensup olduğumuz milletten ibarettir"** fikrinden ibaret olduğunu, yüksek sesle ve sebat ile ortaya koymamıza engel oldu. Bu durum, bu konudaki doğal yeteneğimizi lanetli bir şekilde arttırarak bakış açımızı bulandırdı. Şahsımıza göre düşünecek iken, nefsimizin emrine göre düşünmeyi öğrenmiştik. Gerçek insanlar olacak iken, ölüler sürüsü gibiydik. Mensup olduğumuz ırkın hiç olmazsa bir kısmından, bu dünyanın gereklerine göre yaşamak azmini, genelimiz itibariyle kaderini kendi elinde tutabilecek bir egemen milletin meydana gelmesi, Hohenzollern hanedanının 30 sene savaşlarından beri gösterdiği harika çalışmalarının eseridir. Bu prensler soyunun büyük bir hizmeti de, Alman geleneklerine uyan Prusyalılık kelimesinden türemiş bulunan bir hayat kavramı vermiş olmasıdır.

Sayfa : 3

«سیاست وادارهٔ حرب» حقنده چوق شی یازلمشدر . بنده عینی شیئی یازمنه تشبث ایله بوندہ ادارهٔ حرب تعبیرینی قبوللانیشمك سببی زده ادارهٔ حربك نه دیمك اولدیغنك واضح بر صورتده آکلاشیلمه‌مش اولمه‌سیدر . سیاست ایله ادارهٔ حرب آره‌سنده‌کی مشارکت بتون اطراف وتوابعیله حربك حقیقتده‌کی خشونتی وملتلرك یشامق وقوتلی بولنمق خصوصنده‌کی عزملری نظر دقته آلنه‌رق محاکمه اولنمق لازمکلور ایکن اکثریا سطحی ، تمایله افکار سیاسیه‌یه‌وعلی الاکثر سیاسی فرقه‌لرك نقطه‌نظرینه کوره محاکمه ارائور . بن سیاست ایله جهت عسکریه آره‌سنده اختلاف وقوعنی هیچ آنلا کزلده بتمرکز برزمان ایی کورمم ، حقیقت حالده‌ده بویله براختلاف بوقدرودهاطوغروسی اولمه‌ملیدر. جنرال قراوسك یك حقلی اولهرق واضحاً سویله‌دیکی کی سیاست ایله ادارهٔ حرب وادارهٔ حرب ایله سیاست بردر .

ادارهٔ حرب ایله سیاسك ساحهٔ فعالیتلری آره‌سنده برحدود تعیینی ایجاب ایدرایسه ، سیاست خارجیه‌نك (بونی قیصه بر افاده ایله اکلاتمق ایچون) ادارهٔ حربه تقدمی قبول اولنمه‌لیدر. بو جهت اکلاشیلمه‌دن ساده سیاستدن بحث اولنور. بوندن ماعدا بر سیاست داخلیه وبر سیاست اقتصادیه (عینی صورتله قیصه بر افاده ایله) واردرکه ادارهٔ حربه تابعدر. ادارهٔ حرب ایله سیاست آره‌سنده‌کی بتون مناسبات شبهه‌سز بوقدرله ایضاح اولنه‌ماز .

Sayfa : 4

مسئله‌نك تنویری ایچون بونی بوصورتله تحدید ایتدم. بوتمریفاتی شمدیلك کافی کوریورم «حربه دائر» نام اثرنده جنرال فون قلاوزویچ «سیاست وادارهٔ حرب» دن بحث ایدیور ویالکز سیاست خارجیه‌یی قاله آلیور . سیاست داخلیه و سیاست اقتصادیه‌ایله ادارهٔ حرب آره‌سنده‌کی مناسبات مسائلی کندی دورنده موجود اولدیغی ویاخودهنوز ظهوره باشلادیغی حالده قلاوزویچ بونلری دوشونمکدن اوزاق قالمشدر . قلاوزویچك اثر استادانه‌سندن ؛ ادارهٔ حرب ایله سیاست خارجیه آره‌سنده‌کی مناسبتدن بحث ایدن بر فاچ مجلهٔ درسیه‌یی استنساخ ایله آتی یه یازیورم. بونلرده یالکز سیاست خارجیه وحربك طبیعتی موضوع بحث اولمشدر . حربك طبیعتی حقنده حکم سورن مشئوم مبهمیتلر ادارهٔ حرب حقنده وسیاست ایله ادارهٔ حرب آره‌سنده موجود مناسبات حقنده طوغری بر حکم اعطاسنی امکان خارجنه چیقاردی . بو مبهمیت یالکز تدابیر عسکریه اوزرنده دکل بلکه حربه تعلق ایدن کافهٔ خصوصاتده یاکلش حکملر ویرلمسنه سبب اولمش وبو حکملر فلاکت

Sayfa : 4

اور تأثیرلرینی رایخشتاغك ۱۹۱۷ سنه‌سی تموزنده اتخاذ ایتدیکی صلح مقرراتیله: اورته‌یه آتیلان اوزلاشدیرمه صاحی فکرنده کندینی کوسترمشدر. جنرال قلاوزویچ دییورکه:

۱ — «حرب یالکز سیاسی بر فعل اولیوب مهم بر آلت سیاست، مناسبت سیاسیه‌نك دوامی، اونك وساطت ساٸره ایله اجراسیدر.

«فکر سیاسی مقصددر، حرب واسطه‌در؛ هیچ بر زمان واسطه مقصددن آیری اولهرق دوشونیله‌من.»

تکرار ایدهلم: حرب سیاستك بر آلتیدر، اوحالده حربك، سیاستك طبیعتی حائز اولمسی ضروریدر، حرب سیاستك اولچوسیله اولچیلور. بوندن طولایی ادارهٔ حرب محیط اساسیمی داخلنده سیاستك کندیسیدر که اوسیاست قلمی قلنجله دکیشمش و بونکله کندی قانونلرینه کوره دوشونمکدن فارغ اولهمشدر.»

«حرب سیاسته تابع اولنجه سیاستك طبیعتی قبول ایده‌جکدر. سیاست معظم وقوتلی اولور ایسه حربده بویله اولور و بو سیاست حربك کندی شکل مطلقه واصل اولدیغی نقطه‌یه قدر صعودایدر «مقصد سیاسی حربك سبب ابتدائیسی اولدیغی ایچون کرك محاربه ایله واصل اولهجق هدف کرك بو خصوصده صرف ایجاب ایدن مساعی ایچون حربك اولچوسی اولهجقدر. فقط بو مطلق بو طرزده اولهبیلمك خاصیتلریله مناسبتدار اولهرق نسبی‌در. چونکه ایشمز یالکز فکرلرله دکل حقیقی شیلرله‌در.

۲ — «حرب دشمنی بزم ارزومزی (سیاسی) اجرایه اجبار ایچون یاپیلان بر فعل

Sayfa : 5

شدیددر. بو مقصدی امین برصورتده استحصال ایده‌بیلمك ایچون دشمنی کندیسنی مدافعه‌دن عاجز براقمالی‌یز.

«بن دشمنی یره سرمدجه اونك بنی یره سرمه‌سندن قورتهلیم. اوحالده ارتق بن حاکم اولهم. بن ناصل اوکا ایسته‌دیکمی یاپدیرییور ایسهم اوده ایسته‌دیکنی یکایاپدیرر.

«بعض انسانیت محبلرینك قولایجه خاطرلرینه کلور: برجوق انسانلری یارمله‌دن دشمك بر واسطهٔ صناعیه ایله سلاحلرندن تجریدی ومغلوب ایدنه‌سی چاره‌سی بولنه‌بیلور. ایشته فن حربك غایه‌سی بو اولهلیدر. بوفکر ظاهراً نقدر جاذب اولورسه اولسون خطادر. بوخطانك احماسی الزمدر. چونکه حرب کبی بهلکه‌لی شلرده ایلك یوزدن متولد خطالرك فنا خطالردر. قوای بدنیه‌نك تمامیله اسعمالی ذکای ابطالم ایده‌میه‌جکندن بوقوتی هیچ بر شی دوشونمکسزین جدری برصورتده قوللانه‌جق اولان طرف دشمنی‌ده بو صورتله حرکت ایتمزایسه ترازیده آغیر باصه‌جقدر. بونی یاپان طرف دیکرینه حاکم اولور و بو صورتله هر ایکی طرفده صوك حده قدر کیدرلر بوکا مخاصمینك یکدیکرلرینه قارشو قوللانه‌جقلری قوتلردن بشقه مانع اولهمار.»

Sayfa : 5

«ایشته مسئله‌یی بوتقطهٔ نظردن محاکمه ایتملیدر . حربدن نفرت ایتمك یوزندن حربك طبیعتنی نظر دقتدن اوزاق طوتمق فائده‌سز ، حتی تهلکه‌لیدر . »

دشمنی یره سرمك ایسته‌یاجه اونك قوهٔ مقاومه‌سیله کندی سعیمزی اولچمه‌لی‌یز. دشمنك مالك اولدیغی وسائطك مقداری وعزمنك درجه‌سی عاملری یرندن آیرلیان بر حصله کیدر .

٣ — «دشمن قوای حربیه‌سنك احساسك یوکسك الدرجه مؤثر واسطه‌اولوب دیکرلری کاملاً درجهٔ ثانیه‌ده قالور»

بوکا جنرال فلدمارشال غراف فون شلیفین‌ك‌ده ١٩٠٥ سنه‌سی بشنجی طبعنك مدخل قسمنده‌کی سوزلرینی علاوه ایده‌جکم :

«حربده تعقیب ایدیله‌جك هردرلو مقاصده دشمن قوای حربیه‌سنك احساسی اونك (فلاوزویچك) فکرینه کوره هر شینه مرجحدر .»

٤ — «هرایکیسی واقع اولدقدن یعنی قوای حربیه‌سی محو واراضیسی اشغال ایدلدکدن صوکره‌ده ایش بتمش صاییله‌ماز. دشمنك عزمی قیریله‌لی، یعنی حکومتی ومتفقلری صاحك امضاسنه اجبار ایدیله‌لی ویاخود ملت تسلیم اولمه‌لیدر .

Sayfa : 6

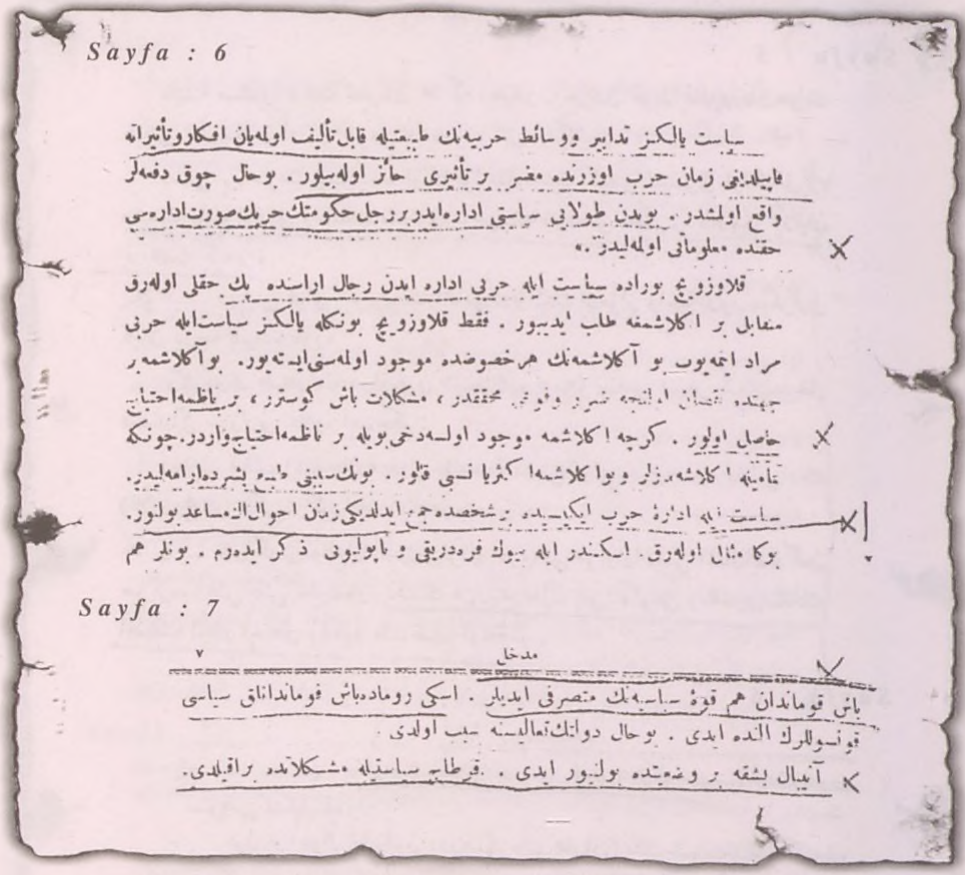
٥ . — . . . . بر اردونك فضائل حربیه‌سی وملیت مذکوره‌سی سوالجیشك قدرت معنویه‌سنی تشکیل ایدر .

بتون بو احوال [ناپولیون دورنده‌کی ملت محاربه‌سی] ملتك حیاتیه‌قلبنك؛ حکومت، حرب ، قوای حربیه محصله‌سنده نهیوك بر عامل اولدیغنی کوسترمکدن وحکومتلر بتون منابعك قیمتنی اوکرندکدنصکره استقبال حربلرنده بونلردن استفاده ایتمه‌لرینه انتظار اولنه‌مز .

٦ . — فائقیت عددیه تعبیه وسوق الجیشده ظفرك الك عمومی قاعده‌سیدر .

(١) نومرولی جمله‌لر ایده‌کی جمله‌لرله توسیع اولنور :

«بتون بر حربی پارلاق بر هدفه ایصال ایده‌بیلمك ایچون عالی حکومت ایشلرنده بیوك بر وقوف صاحبی اولمق کرکدر .ادارهٔ حرب ایله سیاست بوراده‌برلشیرلروقوماندان عین زمانده حکومت ادمی اولور . قوماندان حکومت ادمی اولور فقط قوماندان اولمقدن فارغ اولنه‌ملیدر . بر طرفدن نظریه‌بتون حکومت امورینی احاطه ایده‌جکی کبی دیکر طرفدن الی آلتده بولنان وسائط ایله نه یاپابیله‌جکنه اکاهدر .

Sayfa : 6

سیاست یالکز تدابیر ووسائط حربیه‌نك طبیعتیله قابل تألیف اولمه‌یان افکاروتأثیراته
مایلدیغی زمان حرب اوزرینده مغیر بر تأثیری حائز اولمه‌یلور . بوحال چوق دفعه‌لر
واقع اولمشدر . بودن طولایی سیاسی اداره‌ایدن رجل حکومتك حربك صورت اداره‌سی
حقنده معلوماتی اولمه‌لیدر .

قلاوزویچ بوراده سیاست ایله حربی اداره ایدن رجال اراسنده بك جقلی اولمه‌رق
مقابل بر اکلاشمه‌یه طالب ایدیبور . فقط قلاوزویچ بونکله یالکز سیاست‌ایله حربی
مراد ایتمیوب بو آکلاشمه‌نك هرخصوصده موجود اولمه‌سنی ایدیه‌یور . بوآکلاشمه بر
جهتده نقصان اولنجه شیرازه وقوعی محققدر ، مشکلات باش کوسترر ، بر یاظمه احتیاج
حاصل اولور . کرچه اکلاشمه موجود اولسه‌دخی بویله بر ناظمه احتیاج واردر . چونکه
تامینه اکلاشه‌مزلر ویوا اکلاشمه‌یی کیرپا نسی قلور . بونك سببی طبیعه بشر دوارامه‌لیدیر .
سیاست ایله ادارهٔ حرب ایکیسنده بر شخصده جمع ایدلدیکی زمان احوال التمساعد بولنور .
بوکا مثال اولمه‌رق اسکندر ایله سیزك فردریق و ناپولیونی ذکر ایده‌رم . بونلر هم

Sayfa : 7

مدخل ۷

باش قوماندان هم قوهٔ سیاسیه‌نك متصرفی ایدیلر . اسکی روماده‌باش قوماندانلق سیاسی
قونسولرك الندہ ایدی . بوحال دولتك تعالیسنه سبب اولدی .
آنیبال بشقه بر وضعیتده بولنیور ایدی . قرطاجه سیاستیله مشکلاتده براقیلدی .

Sayfa 3

Giriş

"Siyaset ve savaş idaresi" hakkında çok şey yazılmıştır. Benim de aynı şeyi yazmaya çalışmam ile bunda savaş idaresi tabirini kullanışımın nedeni, bizde savaş idaresinin ne demek olduğunun açık bir şekilde anlaşılmamış olmasıdır. **Siyaset ile savaş yönetimi arasındaki ortaklık, bütün yönleri ile savaşın gerçekteki sertliği ve milletlerin yaşamak ve kuvvetli bulunmak konusundaki azimleri göz önüne alınarak yargılanması lâzım gelirken,** çoğunlukla yüzeysel, tamamıyla siyasî düşüncelere ve çoğunlukla siyasî partilerin bakış açılarına göre yargılanır. **Ben, siyaset ile askerlik arasında anlaş-**

mazlık olmasını hiçbir zaman iyi görmem. Gerçek halde de böyle bir anlaşmazlık yoktur ve daha doğrusu olmamalıdır. General Kuravsk'ın pek haklı olarak açıkça söylediği gibi, siyaset ile savaş yönetimi ve savaş yönetimi ile siyaset birdir.

Savaş yönetimi ile siyasetin uygulanma alanları arasında bir sınırın belirlenmesi gerekirse, dış politikanın (bunu kısa bir ifade ile anlatmak için) savaş yönetimine üstünlüğü kabul olunmalıdır. İşin bu yönü anlaşılmadan, sadece siyasetten söz edilir. Bundan başka, bir iç politika ve ekonomi politikası vardı ki savaş yönetimine bağlı olmak zorundadır. Savaş yönetimi ile siyaset arasındaki ilişkiler şüphesiz bu kadarla açıklanamaz

[sayfa 4]

Sorunun aydınlanması için bunu bu şekilde sınırlandırdım. Bu tanımları şimdilik yeterli görüyorum.

"Savaşa Dair" adlı eserinde General Fon Clouzevitz, "Siyaset ve savaş yönetimi"den bahsediyor ve yalnız dış politikayı dikkate alıyor. İç politika ve ekonomi politikası ile savaş yönetimi arasındaki ilişkiler sorunları, kendi devrinde var olduğu veyahut henüz ortaya çıkmaya başladığı halde, Clouzevitz bunları düşünmekten uzak kalmıştır. Clouzevitz'in **o büyük eserinden ; savaş yönetimi ile dış politika arasındaki** ilişkilerden bahseden birkaç kopya edilmiş dersi, ilerideki satırlara yazıyorum. Bunlarda yalnız dış politika ve savaşın doğası söz konusu edilmiştir. Savaşın doğası hakkında hüküm süren uğursuz şüpheler, savaş yönetimi hakkında ve siyaset ile savaş yönetimi arasında var olan ilişkiler hakkında doğru bir yargıya varmayı olanak dışına çıkardı. Bu belirsizlikler yalnız askerî önlemler üzerinde değil belki savaşla ilgili bütün konularda yanlış hükümler verilmesine neden olmuş ve bu hükümler felâkete yol açan etkilerini Reicstag'ın 1917 senesi Temmuz'unda ortaya koyduğu barış kararları ile, ortaya atılan uzlaştırma ve barış fikrinde kendini göstermiştir. Genaral Clouzevitz diyor ki:

1- Savaş yalnız siyasî bir fiil olmayıp, bir politika aracı, politik

ilişkilerin devamı, onun diğer araçlar ile uygulanmasıdır.

Siyasî fikir amaçtır, savaş araçtır; hiçbir zaman araç amaçtan ayrı olarak düşünülemez.

Tekrar edelim: Savaş siyasetin bir aletidir, o halde savaşın, siyasetin doğasını taşıyor olması zarurîdir. Savaş siyasetin ölçüsü ile ölçülür. Bundan dolayı, durumun idaresi esas bölgesi dahilinde siyasetin kendisidir ki o siyaset kalemi kılıçla değişmiş ve bununla kendi kanunlarına göre düşünmekten uzak kalmamıştır.

Savaş, siyasete tâbi olunca siyasetin doğasını kabul edecektir. Siyaset muazzam ve kuvvetli olur ise, savaş da böyle olur ve siyaset savaşın kendi kesin şekline ulaştığı noktaya kadar yükselebilir. Siyasi amaç savaşın ilk nedeni olduğu için, gerek savaş ile ulaşacağı hedef, gerek bu konuda harcanması gereken çalışma için savaşın ölçüsü olacaktır. Fakat, bu mutlak tarzda olmayıp, düşmanların durumları ile ilişkili olarak, görecelidir. Çünkü işimiz yalnız fikirlerle değil, gerçek şeylerledir.

2- Savaş, düşmanı bizim arzumuzu uygulamaya zorlayan bir zor kullanma eylemidir.

[sayfa 5]

Bu amacı emin bir şekilde elde edebilmek için, düşmanı kendisini savunmadan aciz bırakmalıyız.

Ben düşmanı yere sermedikçe, onun beni yere sermesinden korkmalıyım. O halde, artık ben hâkim olamam. Ben nasıl ona istediğimi yaptırıyor isem, o da istediğini bana yaptırır.

Bazı insanlığı sevenlerin kolayca hatırlarına gelir: Birçok insanları yaralamadan, düşmanın bir sanayi araçları ile, silâhlarından soyutlanarak mağlup edilmesi çaresi bulunabilir. İşte savaşın amacı bu olmalıdır. Bu fikir açıkça ne kadar çekici olursa olsun hatadır. Bu hatanın yok edilmesi gereklidir. Çünkü, **savaş gibi tehlikeli şeylerde iyilik yüzünden ortaya çıkan hatalar, en fena hatalardır.** Beden kuvvetinin tamamıyla elde edilmesi zekâyı yok edemeyeceğinden, bu kuvveti hiçbir şey düşünmeksizin üstün bir şekilde kullanacak

olan taraf, düşmanı da bu şekilde hareket etmezse terazide, ağır basacaktır. Bunu yapan taraf, diğerine egemen olur ve bu şekilde her iki taraf da son noktaya kadar giderler. Buna, düşmanların birinin diğerine karşı kullanacağı kuvvetlerden başkası engel olamaz.

İşte sorun bu bakış açısından yargılanmalıdır. Savaştan nefret etmek yüzünden savaşın doğasını dikkatlerden uzak tutmak yararsız, hatta tehlikelidir.

Düşmanı yere sermek istenilince, onun direnme gücü ile kendi çabamızı ölçmeliyiz. **Düşmanın sahip olduğu araçların miktarı ve azminin derecesi gibi etkenler birbirinden ayrılamaz.**

3- Düşman savaş kuvvetlerinin imhası en yüksek, en etkili araç olur, diğerleri ister istemez ikinci derecede kalır.

Buna, General Feld Mareşal Glaffon Şilif'in 1905 senesi beşinci baskısının giriş kısmındaki sözlerini ilâve edeceğim:

Clouzevitz'e göre savaşta takip edilecek her türlü amaç düşmanın savaş güçlerinin yok edilmesine yönelik olmalıdır.

4- Her ikisi de gerçekleştikten, yani savaşan kuvvetleri mahvedip arazisi işgal edildikten sonra da iş bitmiş sayılamaz. **Düşmanın azmi kırılmalı, yani hükümeti ve bağlaşıkları barışın imzasına zorlanmalı veyahut millet teslim olmalıdır.**

[sayfa 6]

5- Bir ordunun savaştaki erdemleri ve milliyet ülküsü cepheye gönderilen askerin manevî kudretini oluşturur.

6- Bütün bu durumlar (Napolyon devrindeki millet savaşlarını), milletin duygularıyla kalbinin; hükümet, savaş, savaş kuvvetlerinin akıl ve mantığında ne büyük birer etken olduğunu gösterdikten ve hükümetler bütün kaynağının kıymetini öğrendikten sonra, gelecekteki savaşlarında bunlardan istifade etmelerinde herhangi bir sakınca göremezler.

7- Sayıca üstünlük, askerin cepheye gönderilmesi ve cephe düzeninin sağlanması, zaferin en genel kuralıdır.

Bir numaralı cümle ilerideki satırlarla genişletilecektir.

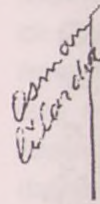
Bütün bir savaşı parlak bir hedefe yönlendirebilmek için, yüksek hükümet işlerinde büyük bir bilgi ve beceri sahibi olmak gerekir. Savaş yönetimi ile siyaset burada birleşirler ve kumandan aynı zamanda hükümet adamı olur. Fakat kumandan olmaktan uzaklaşmamalıdır. Bir taraftan bakışıyla bütün hükümet işlerini çevireceği gibi, diğer taraftan eli altında bulunan araçlar ile ne yapabileceğini de bilmelidir.

Siyasî önlemler, savaş araçlarının doğasıyla uygun düşmeyen düşünceler ve etkilere kapıldığı zaman, savaş üzerinde zararlı bir etkiye sahip olabilmektedir. Bu durum bir çok defa gerçekleşmiştir. Bundan dolayı siyaseti idare eden bir hükümet adamı ,savaşın idare şekli hakkında bilgi sahibi olmalıdır.

Clouzevitz burada **siyaset ile savaşı idare eden devlet adamları arasında pek haklı olarak** karşılıklı bir anlaşma talep ediyor. Fakat Clouzevitz, bununla yalnız siyaset ile savaşı amaçlamayıp bu anlaşmanın her konuda mevcut olmasını istiyor. Bu anlaşma bir tarafta noksan olunca zararlı olacağı muhakkaktır, sıkıntı başgösterir, bir düzenleyiciye **ihtiyaç doğar.** Gerçi anlaşma mevcut olsa bile böyle bir düzenleyiciye ihtiyaç vardır. Çünkü tamamıyla anlaşamazlar ve bu anlaşma çoğunlukla göreceli kalır. **Bunun nedeni insanlığın doğasında aranmalıdır. Siyaset ile savaş yönetimi, ikisi de bir şahısta toplandığı zaman durum çok uygun bulunur.** Buna örnek olarak İskender ile Büyük Frederik'i ve Napolyon'u verebiliriz. Bunlar hem [sayfa 7] **başkumandan hem siyasî kuvvetlerin sahipleri idiler. Eski Roma'da başkumandanlık siyasî** konsüllerin elinde idi. Bu durum devletin yücelmesine neden oldu.

Anibal başka bir durumda bulunuyor idi. Kartaca siyasetiyle sıkıntıda bırakıldı.

Sayfa : 7

پروسیا آلمانیاسنده ناظملق وظیفه‌سی قوهٔ سیاسیه‌نك صاحبی اولمق وباش قوماندان بولنمق اعتباریله قرال وایمپراطورلرك شخصنده مندمج بولنیور ایدی . فقط معیتنده بیوك راستقلالی حائز اولهرق پروسیا باش وکیلی وادرهٔ حرب ایچوندهاردوارکان حربیهٔ عمومیه رئیسی بولنیور ایدی . بوصورتله برلك دکل اوچلك حاصل اولمش ایدی بوطرزادارهنك موافق اولوب اولمهدیغنی وسیاستی اداره ایدن رجال حکومتك حربك طرز اجراسنه کاه اولسی کیفیتك زمانمزك احتیاجاتنه کفایت ایدوب ایتمیه‌جکنی کوره‌جکز .

Sayfa 7

Prusya Almanya'sında düzenleyicilik görevi siyasî kuvvetin sahibi olmak ve başkumandan bulunmak itibariyle kral ve imparatorların şahsında toplanmış bulunuyor idi. Fakat, yanında büyük bir yetkiye sahip olarak Prusya Başbakanı ve savaş yönetimi için de ordu Genelkurmay Başkanı bulunuyordu. Bu şekilde birlik değil, üçlük ortaya çıkmıştı. Bu türden bir idarenin uygun olup olmadığını ve siyaseti idare eden hükümet adamlarının savaşın işleyiş biçiminden haberdar olması durumunun zamanımızın gereklerine yetip yetmeyeceğini göreceğiz.

Sayfa : 8

حربه کیرمك ایچون اسباب نه قدر بیوك وقوتلی اولور وحرب ملتلرك موجودیتنی نقدر چوق احاطه ایدر وحربه تقدم ایدن بحران نقدر شدتلی اولور ایشه حرب کندی شکل طبیعیسنه اوقدر یاقلاشور ودشمنك یره سرلمه‌سی اونسبتده ملتزم اولور ، حربك هدفی وسیاستك مقصدی اوقدر بربریله برلشیر ، حرب شکل سیاسیسنی ضایع ایدر. فقط بالعکس بحران واسباب حرب نه قدر ضعیف اولورسه سیاست ایله حربك تعقیب ایتدکلری یوللرده بربرندن اونسبتده اوزاقلاشیر . بو حالده حرب کندی استقامت طبیعیه‌سندن اوزاقلاشدقجه سیاستك هدفی‌ده بشقه‌لشیر وحرب اونسبتده سیاسیله‌شیر .

اثرینك دیکر بر قسمنده قلاوزویچ بوخصوصده بعض مثاللر ذکر ایدیور :

«حرب (۱۸نجی عصرده) یالکز وسائط اعتباریله دکل مقصد اعتباریله‌ده یالکز اردویه قالدی . اردوئ مواقع مستحکمه‌سی وبعض مواضعیله حکومت ایچنده برحکومت

Sayfa : 8

تشكيل ايديبور وايجنده‌كى محاربلر تدريجاً توكه‌نيورايدى . بتون‌اوروپا بو حالدن ممنون
ايدى . بونى ترقى ايدن افكارك ضرورى بر عاقبتى عد ايديبورايدى . بوبرخطا ايدى
چونكه افكارك ترقيسى هيچ بر زمان مخالفتى ايجاب ايتميه‌جكى كبى ايكى كره ايكى‌يى‌ده
بش يابه‌مز . سويله‌ديكمز وبر كره دها سويله‌مكه مجبور اولديغمز وجهله بوتبدلك ملتلر
اوزرنده بر تأثير مستحسنى واردر . فقط شونيده اونوتمه‌ملبكه بوتبدل حربك ساده‌جه
برحكومت ايشي حالنه كيرمسنه وملتك بوخصوصده دها زياده علاقه‌سزلق كوسترمسنه
باعث اولمشدر . او دوردە متعرض اولان دولتك پلانى اكثريا شو ويا بو ولايتى
ضبط ايتمك ومدافع دولتك پلانى ايسه مانع اولمقدن عبارت بولنور ايدى . سفر پلانى
بردرلو ايدى . دشمنك فلان استحكامنى ضبط ايتمك وياخود كندى استحكامزك ضبطنه
مانع اولمق . بونك ايچون بر ميدان محاربه‌سى آنجق مجبور اولديغى زمان ارانيروپاپيلور
ايدى . بوضرورت اولمه‌دن بر محاربه‌يى بالكز ايجندن كلن ظفر ارزوسيله پايان،جسور
بر سردار عد ايديلير ايدى . عمومیت اعتباريله سفر بر ويا ايكى محاصره اطرافندجريان
ايدر .

Sayfa 8

Savaşa girmek için nedenler ne kadar büyük ve kuvvetli olur ve savaş milletlerin varlığını ne kadar çok kuşatır ve savaşa neden olan bunalım ne kadar şiddetli olur ise, savaş kendi doğal seyrine o kadar yaklaşır ve düşmanın yere serilmesi o oranda bir gereklilik kazanır. Savaşın hedefi ve siyasetin amacı o kadar birbiriyle birleşir, savaş siyasî şeklini kaybeder. Fakat tam aksine bunalım ve savaş nedenleri ne kadar zayıf olursa siyaset ile savaşın takip ettikleri yollar da birbirinden o oranda uzaklaşır. Bu halde savaş kendi doğal seyrinden uzaklaştıkça siyasetin hedefi de başkalaşır ve savaş o oranda siyasileşir.

Savaş yalnız araçlar itibariyle değil amaç itibariyle de orduya kaldı. Ordunun müstahkem noktaları ve bazı mevzileri ile hükümet içinde bir hükümet teşkil ediyor ve içindeki savaşçılar gittikçe tükeniyor idi. Bütün Avrupa bu halden memnun idi. Bunu ilerleyen

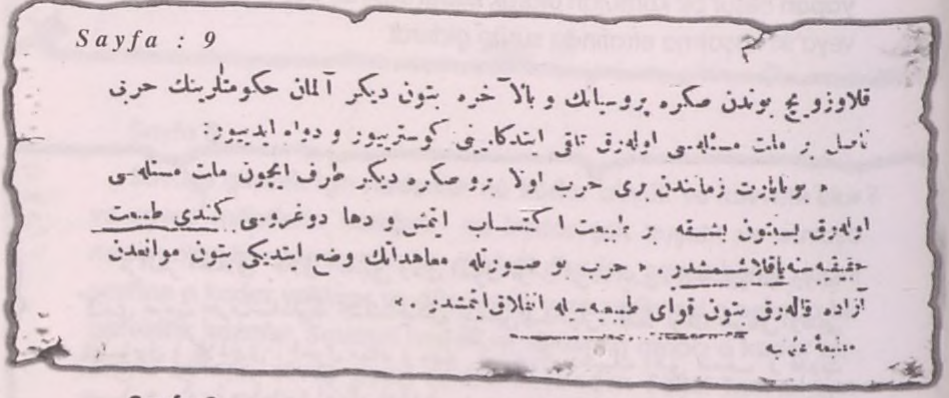
düşüncelerin zarurî bir sonucu olarak kabul ediyor idi. Bu bir hata idi. Çünkü düşüncelerin ilerlemesi hiçbir zaman muhalefeti gerektirmeyeceği gibi, iki kere ikiyi de beş yapamaz. Söylediğimiz ve bir kere söylemeye mecbur olduğumuz gibi bu değişimin milletler üzerinde güzel bir etkisi de vardır. **Fakat şunu da unutmamalı ki bu değişim, savaşın sadece bir hükümet işi haline girmesine ve milletin bu konuda daha fazla ilgisizlik göstermesine** konu olmuştur. O devirde saldırgan devletin plânı çoğunlukla şu veya bu vilâyetini ele geçirmek ve savunmada olan devletin plânı ise engel olmaktan ibaret olurdu. Sefer plânı bir türlü idi. Düşmanın filan istihkamını zapt etmek veyahut kendi istihkamımızın zaptına mani olmak. Bunun için meydan savaşı ancak mecbur olduğu zaman aranır ve yapılır idi. Bu zaruret olmadan, bir savaşı **yalnız içinden gelen zafer arzusuyla yapan** cesur bir komutan olarak kabul edilirdi. Genel olarak sefer bir veya iki kuşatma etrafında sürüp giderdi.

Sayfa : 9

فرانسز اختلالی اغلاق ایتدیکی زمان اصول بومرکزده ایدی. اووستریا ایله پروسیا کندی صنعت حرب سیاسلریله ایشك ایچندن چیقمق ایسته‌دیلر. فقط بونك غیرکافی اولدیغنی پك چابوق ا کلاشلدی. احول معتاد وجهله کوریله‌رك دشمنك اثبق ضعیف بر قدرت عسکریه کوسترمیه‌جکنه انتظار اولندیغنی بر صرده ۱۷۹۳ سنه‌سنده خاطر و خیاله کلیان برقدرت کوسترمدی. حرب فوق‌العاده بر ناکهانلقله تکرار ملتك وبتون اجزاسی بر وطنه مربوط اولان اوتوز میلیونلق بر ملتك ایشی اولمش ایدی. ملتك حربه بوصورتله اشتراکی ترازونك کفه‌سنه بودفعه بر حکومت ایله برارده بتون ثقلت طبیعیسیله برملق قویمش ایدی. آرتق قوللانیله‌جق وسائط، صرف اولنه‌جق مساعی، ایچون بر حدود اولهماز ایدی. حربك کوسترمکی شدتله قارشو هیچ بر مقابل قوت اولمه‌دیغندن دشمن ایچون تهلکه حد قصواسنده ایدی.

Sayfa 9

Fransız Devrimi patlak verdiği zaman usul bu merkezde idi. Avusturya ile Prusya kendi siyasî savaş sanatları ile işin içinden çıkmak istediler. Fakat bunun yetersiz olduğu pek çabuk anlaşıldı. Düşmanın ancak zayıf bir askerî kudret gösterebileceği beklendiği bir sırada düşman, 1793 senesinde hatır ve hayale gelmeyen bir kudret gösterdi. **Savaş olağanüstü bir bilinmezlikle tekrar milletin** ve bütün bir vatana bağlı olan 30 milyonluk bir **milletin işi olmuş idi.** Milletin savaşa bu şekilde katılımı, terazinin kefesine bu defa **bir hükümet ile bir ordu yerine, bütün merkezi ile bir milleti koymuş idi.** Artık kullanılabilecek araçlar, harcanacak çabalar için bir sınır olamaz idi. Savaşın göstereceği şiddete karşı hiçbir karşılık kuvvet olmadığından, düşman için tehlike çok büyüktü.

Sayfa : 9

فلاوزويج بوندن صكره پروسيانك و بالآخره بتون ديكر آلمان حكومتلرينك حربى
تاصل بر ملت مسئلهسى اولهرق تلقى ايتدكلرينى كوستريبور و دواه ايديبور:
« بوناپارت زماندن برى حرب اولا بر و صكره ديكر طرف ايجون ملت مسئلهسى
اولهرق بتون بشقه بر طبيعت اكتساب ايتمش و دها دوغروسى كندى طبيعت
حقيقيهسنه يقلاشمشدر . « حرب بو صورتله معاهدالك وضع ايتديكى بتون موانعدن
آزاده قالهرق بتون قواى طبيعيه سايله انطلاق ايتمشدر . »

Sayfa 9

Clouzevitz bundan sonra, Prusya'nın, daha sonra bütün diğer Alman hükümetlerinin savaşı nasıl bir millet sorunu olarak kabul ettiklerini gösteriyor ve devam ediyor:

"Bonopart zamanından beri savaş, önce bir ve sonra diğer taraf için millet sorunu olarak büsbütün başka bir doğaya sahip olmuş ve daha **doğrusu kendi gerçek doğasına yaklaşmıştır.** Savaş, böylece barışların ortaya koyduğu bütün yasaklamalardan sıyrılarak **bütün doğal kuvvetleriyle patlak vermiştir.**

Sayfa : 11

معتادی اولدیغی وجهله حرب ابتدیکی زمان بزم کبی خرستیان ذهنیته کوره دکل آنجق حکمت حکومته کوره حرکت ایدن فرانسه‌یی تقلید ایتمش اولسیدی ناپولیونك ۱۸۰۷ سنه‌سنده و بونی متعاقب سنه‌لرده یاپدیغنی ۱۸۷۰ سنه‌سنده یاپه‌بیلیرایدك. » دییور و بوکا علاوه ایدییور:

« حرب یالکز مملکتك ناموسی - بونی مملکتك نفوذی ایله قاریشدیرمیه‌لم — یالکز اونك نجیب منافعی اوغرنده باشلایه‌بیلور.

« اکر بز قوهٔ ملیه‌مزك بوتون منابعیله برحرب یاپمق ایستر ایسه‌ك او اوبله برحرب اولمالیدرکه ، اشتراك ایدنلرك کافه‌سی ، اوکا قربان اولمه‌جقلر کافه‌سی ، الحاصل بتون ملت تنسیب ایتسون وحربده برملت حربی اولسون. »

« استقبال حربی، اقتصاد حربی ومعظم برموجودیت حربی اولمه‌جقدر. خلفلرم بونی دائما کوز اوکنده بولندورسونلرکه بوحرب کلدیکی زمان حاضر بولنمش اولهلم. »

Sayfa 11

Her zamanki alışkanlıkları olduğu üzere savaştığı zaman bizim gibi Hristiyan zihniyetine göre değil, ancak hükümete göre hareket eden Fransa'yı taklit etmiş olsaydık, Napolyon'un 1807 senesinde ve bunu izleyen senelerde yaptığını biz de 1870 senesinde yapabilirdik diyor ve buna ilâve ediyor:

"Savaş yalnız memleketin namusu-bunu memleketin nüfuzu ile karıştırmayalım- yalnız onun asil çıkarları doğrultusunda başlayabilir.

Eğer biz, millî kuvvetlerimizin bütün kaynakları ile bir savaş yapmak istersek, o öyle bir savaş olmalıdır ki katılanların tamamı, ona kurban olacakların hepsi, kısaca bütün millet onaylasın ve savaş da bir millet savaşı olsun.

Gelecekteki savaş, ekonomi savaşı ve muazzam bir varlık savaşı olacaktır. Ardıllarım bunu daima göz önünde bulundursunlar ki bu savaş geldiği zaman hazır bulunmuş olalım."

Sayfa : 12

جنرال قلاوز ويجك نظريات حربيه‌سنى اوقوميه‌مش
وآ كلاميه‌مش اولان سياسيلر بونى آدراك ايده‌ميه‌جكلرى. قلاوز ويج حربك منشآ تاريخيسنى
مطالعاتنده دائما نظر دقته آلديغى حالده بونلر دشمنلرمزك سياستى ايله استقبال حربنك
نه كبى برطبيعت اكتساب ايده‌جكنى تعيين خصوصنده‌ده قصور ايتديلر. بويله برحربك
روﻻيتك اشغالايله نتيجه‌لنه‌بيله‌جكنه اينانيله بيلورمى؟ بزشرقده وغربده ولايتلر اشغال
ايتمش ايدك، فقط نتيجه نه اولدى. بو قبيل ملاحظاتده بالكز بر شى اوتويلور:
دشمنك مستقل بولنان عزمى ايله محاربه و سياستك هدفلرى. بردشمن عزمنك قوتى
ومحاربه‌هدفنى بيليور ايدك: بزم محويتز. كذا بز كنديسنى يره سرمز ايسه‌ك اونك بزى
يره سره‌جكنى‌ده بيليور ايدك.

Sayfa 12

General Clouzevitz'in savaş teorilerini okumamış ve anlamamış olan siyasiler bunu idrak edemediler. Clouzevitz, savaşın tarihsel kökenlerini yorumlarında daima dikkate aldığı halde, bunlar düşmanlarımızın siyaseti ile, gelecekteki savaşların ne gibi bir doğaya sahip olacağını belirleme konusunda kusur ettiler. Böyle bir savaşın bir vilâyetin işgaliyle sonuçlanabileceğine inanılabilir mi? Biz doğuda ve batıda vilâyetler işgal etmiştik. Fakat sonuç ne oldu? Bu tür yorumlarda yalnız bir şey unutuluyor: **Düşmanın bağımsız bulunan azmi ile savaş ve siyasetinin hedeflerini,** biz düşman azminin kuvvetini ve savaş hedefini biliyorduk. Bizim mahvımız aynı şekilde biz kendisini yere sermezsek onun bizi yere sereceğini de biliyorduk.

Sayfa : 20

بوصورتله همان طوغرى برنتيجه‌يه واصل اولهجق زاده‌ى حربده انجا فكريله،
بورمق فكريدن هانكيسى سياست ايچون دها فائده‌لى اولور ايدى بونى واضح اولهرق
كوره‌جكز. جهان حربنك مشكل وطبيعتى اعتباريله حقيقى برحرب اولديغى حقده
شبهه‌يه دوشمه‌ميدر. انجق المانيانك طيانمنه مجبور اولديغى حربك طبيعتى طوغرو
اولهرق تقدير ايتديكدن ومسائل سوق الجيشيه‌يى بالذات دوشوندكدنصكره‌در كه اداره‌ى حربك
سياسته وسياستك اداره‌ى حربله تماسه كلدكلرى ديكر مسائل حقنده مستقل برحكم اعطاسى
قابل اولهبيلور. فقط بوخصوصده سياست كلمه‌سى سياست خارجيه‌نك اولجه ايضاح اولنان

Sayfa : 21

طار معناسنده دكل بالعكس برمانك حياتنه حائديتي اولان هرشيني اجتوا ايدوجك برمعناده
اكلاشلمه‌ليدر . «حرب سياستك وسائط سائره ايله دواميدر» جمله‌سي شويله اولمه‌ليدر :
«حرب وسائط سائره ايله سياست خارجيه‌دن عبارتدر» وحقيقتي بر دفعه دها ثبوت
بوله‌جق اولان شو جمله ايله‌ده اكمال اولنمه‌ليدر . «بوندن ماعدا بتون سياستك وظيفه‌سي
حربه خدمت ايتمكدر . »

Sayfa 20

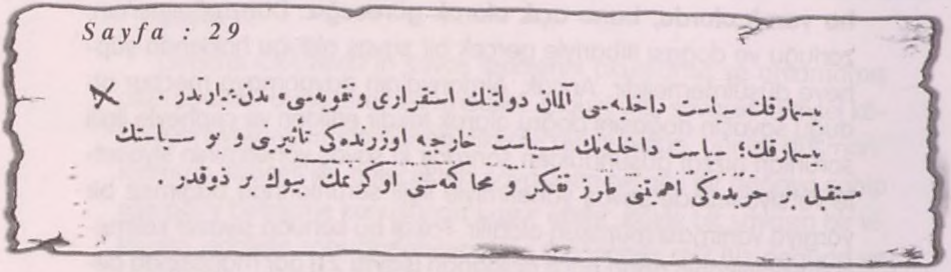
Bu şekilde hemen doğru bir sonuca ulaşacağız ve savaş yönetiminde imha fikriyle, yormak fikrinden hangisi siyaset için daha yaralı olurdu, bunu açık olarak göreceğiz. Dünya Savaşı'nın, zorluğu ve doğası itibariyle gerçek bir savaş olduğu hakkında şüpheye düşülmemelidir. Ancak, Almanya'nın dayanmaya mecbur olduğu savaşın doğasını doğru olarak takdir ettikten ve cepheyle ilgili sorunları bizzat düşündükten sonradır ki savaş yönetiminin siyasetle ve siyasetinde savaş yönetimiyle ilgili sorunlarında bağımsız bir yargıya varılması mümkün olabilir. Fakat bu konuda siyaset kelimesi dış politikanın daha önce açıklanan **[sayfa 21]** dar manasında değil, tam aksine bir milletin hayatına bağlı olan **her şeyi içerecek bir anlamda anlaşılmalıdır.** "Savaş, siyasetin diğer tüm araçlar ile devamıdır" cümlesi şöyle olmalıdır: **savaş diğer araçlar ile dış politikadan ibarettir** ve gerçeği bir defa daha kesin bir hale getirecek olan şu cümle ile de tamamlanmalıdır: **"bundan başka siyasetin bütün durumu savaşa hizmet etmektir."**

Sayfa : 23

«مسائل معظمه نطقلرله وا كثريت قراريله حل اولنماز» ـ ١٨٤٨ و ١٨٤٩ ـ سنه‌لرنده
پاپيلان خطالر بودر ـ دمير وقان ايله حل اولنور . » صوكره بيسمارق بو كلمه‌لرى تعديل
ايتدى فقط بومطالعه‌دكى معنالرى عينى قلدى : « سويله‌دم و بوني ايفايه داعما چاليشدم.
قوال ممكن اولديغى قادار بيوك برقوت ويرمه‌ليدكه ايجابنده ترازونك كفه‌سنه دمير
قويه بياسون » ديبوردى . هر شئ واضح اولدقدن صوكره بيورمكه تصميم ايديلن سياستك
اجراسى ايچون قوت يعنى مساعى اردو لازمدر . و حرب وسائط سائره ايله سياست
خارجيه‌دن عبارتدر .

Sayfa 23

Büyük sorunlar nutuklarla ve çoğunlukla karar ile halledilemez. 1848 ve 1849 senelerinde yapılan hatalar budur. **Demir ve kan ile halledilir.** Sonra Bismark bu kelimeleri düzeltti, fakat bu yorumdaki anlamları aynı kaldı. "Söyledim ve bunu uygulamak için daima çalıştım. Kral mümkün olduğu kadar büyük bir kuvvet vermelidir ki gerektiğinde terazinin kefesine kan ve demir koyabilsin" diyordu. Her şey açık olarak **gösteriyor ki kesin olarak kararlaştırılan siyasetin uygulanması için, kuvvet, yani silâhlı bir ordu lâzımdır ve diğer savaş araçlar ile dış politikadan ibarettir.**

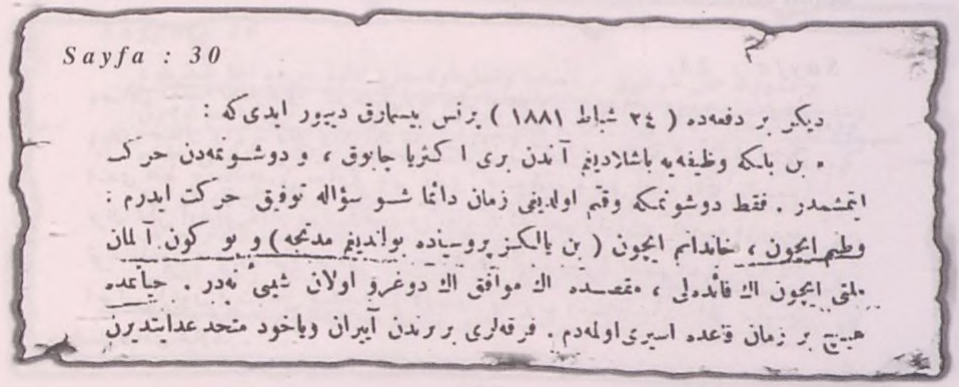

Sayfa : 29

بسمارقك سیاست داخلیه‌سی آلمان دولتنك استقراری وتقویه‌سی‌ه مدن‌ایارتدر .
بسمارقك؛ سیاست داخلیه‌نك سیاست خارجیه اوزرنده‌کی تأثیرینی و بو سیاستك
مستقبل بر حربده‌کی اهمیتی طرز تفکر و محاکمه‌سنی اوکرنمك بیوك بر ذوقدر .

Sayfa 29

Bismark'ın iç politikası, Alman Devleti'nin güçlendirilmesinden ibarettir. **Bismark'ın iç politikanın dış politika üzerindeki etkisini** ve bu siyasetin gelecek bir savaştaki önemini algılayış ve yargılama biçimini öğrenmek büyük bir zevktir.

Sayfa : 30

دیکر بر دفعه‌ده (۲٤ شباط ۱۸۸۱) پرنس بسمارق دیبور ایدی که :
« بن بلکه وظیفه‌یه باشلادیغم آندن بری اکثریا چابوق ، و دوشونمه‌دن حرکت
ایتمشمدر . فقط دوشونمکه وقتم اولدیغی زمان دائما شو سؤاله توفیق حرکت ایدرم :
وطنم ایچون ، خاندانم ایچون (بن یالکز پروسیاده بولندیغم مدتجه) و بو کون آلمان
ملتی ایچون الك فائده‌لی ، مقصده الك موافق الك دوغرو اولان شیی نه‌در . جیاعده
هیچ بر زمان قاعده اسیری اولمه‌دم . فرقه‌لری پرچندن آیران ویاخود متحد عدایتدیرن

Sayfa : 30

بوتون سيستملر بنم ايچون درجهٔ تأييده ولير . بنجه ايلك صفده ملت و اونك خارجه
وزشی موقع و وضعيتی ، اونك استقلالی دنياده بيوك بر ملت اولمق اعتباريله اونك
سربست تنفسی تأمين ايده جك تشكيلات طلبی . بوندن صوكره بشقه نه كلور ايسه ،

Sayfa 30

Diğer bir konuşmada (24 Şubat 1881) Prens Bismark diyordu ki:

"Ben, belki bu göreve başladığım andan beri çoğunlukla çabuk ve düşünmeden hareket etmişimdir. Fakat düşünmeye vaktim olduğu zaman daima şu soruya uygun hareket ederim. **Vatanım için, hanedanım için (ben yalnız Prusya'da bulunduğum müddetçe) ve bugün Alman** milleti için en yararlı, amaca en uygun ve en doğru olan şey nedir? Hayatımda hiçbir zaman kuralların esiri olmadım. Partileri birbirinden ayıran veyahut bir birlik haline getiren bütün sistemler benim için ikinci derecede kalır. **Bence ilk safta millet ve onun dışarıya** karşı konumu ve durumu, onun bağımsızlığı, dünyada büyük bir millet olmak itibariyle onun rahatça nefes alabilmesini sağlayacak teşkilât talebi. Bundan sonra başka ne gelir ise.

Sayfa : 30

ملكتك منافعنه ضعيف بر حكومت قدر ضرر ويرن هيچ برشی يوقدر. بر حكومت
حين حاجده قوتی كوسترمك ايچون هرشيدن اول شديد وصاغلام اولمليدر .

Sayfa : 31

٢١ قرالوايتيراطور برنجی وبلهلم زمان حكومتنده

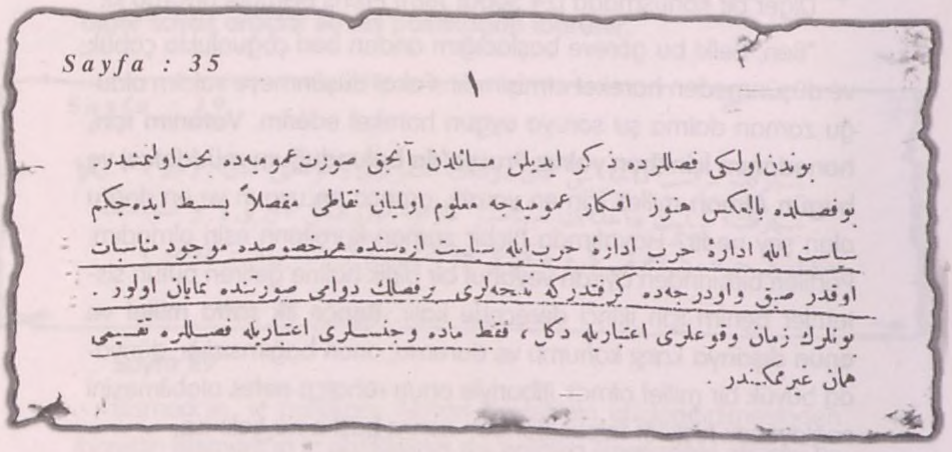
بو كيفيت دولتك خارجه وداخله وزشو محافظه سی ايچون لازمدر .

Sayfa 30

Memleket çıkarına, zayıf bir hükümet kadar zarar veren hiçbir şey yoktur. Bir hükümet gerektiği takdirde nüfuzunu gösterebilmek için her şeyden önce güçlü ve sağlam olmalıdır.

[sayfa 31]

Bu durum devletin dışarıya ve içeriye karşı **korunabilmesi için lâzımdır.**

Sayfa : 35

بوندن اولکی فصللرده ذکر ایدیلن مسائلدن آنجق صورت عمومیه ده بحث اولنمشدر.
بوفصلده بالعکس هنوز افکار عمومیه جه معلوم اولمیان نقاطی مفصلاً بسط ایده جکم
سیاست الله ادارهٔ حرب ایله سیاست ازه سنده هرخصوصده موجود مناسبات
اوقدر صیق واودرجه ده کرفتدرکه نتیجه لری برفصلك دوامی صورتنده نمایان اولور.
بونلرك زمان وقوعلری اعتباریله دکل، فقط ماده وجنسلری اعتباریله فصللره تقسیمی
همان غیرممکندر.

Sayfa 35

Bundan evvelki bölümlerde bahsedilen sorunlardan ancak genel bir şekilde bahsedilmiştir. Bu bölümde tam aksine henüz çoğunluk tarafından bilinmeyen düşünceleri ayrıntılı bir şekilde ortaya koyacağım. **Siyaset ile savaş yönetimi ve savaş yönetimi ile siyaset arasında her konuda mevcut ilişkiler o kadar sık ve o derecede birbirine girmiştir ki sonuçları bir bölümün devamı şeklinde görünür.** Bunların gerçekleşme zamanları itibariyle değil, **fakat madde ve cinsleri itibariyle bölümlere ayrılması** hemen mümkün değildir.

Sayfa : 35

بو آلمانلر بیلیورلردیکه قومشولرمز نزه یشامق حقی دولت و ملت حالنده انکشاف حقنی ویرمك ایسته‌میورلردی. ودولتك ادامهٔ موجودیتی ومنسوبیتك حریت وسلامتی نهایت قدرت عسکریه‌سنه باغلی ایدی.

بونلر تاریخ عمومیدن اوگرنمش ایدیلرکه سائر بعض ملتلرك اعتقاداتنجه حیات مللده حق بوقبیل احوالده آنجق قوت‌ایله قابل محافظه‌در. وضعیت عمومیه‌یه کوره وقوعی ضروری اولان حرب آنجق حقیقی بر حرب اوله‌بیلور و بوحرب آلمان قومی ایچون موجودیت حربی اوله‌جقدر. بونقطهٔ‌نظره و اوزمرمنك فکرینه کوره دولتك مرکز ثقلی سیاست خارجیه‌سنده و سیاست اقتصادیه‌سنده بولنمق لازمکلور ایدی. سیاست داخلیه‌نك سیاست عسکریه ایله اشتراکی اوله‌دیکندن سیاست داخلیه ایکنجی درجه‌ده

Sayfa : 36

حائز اهمیت ایدی. فقط بوکیفیت ظاهری ایدی چونکه دولت ایچون سیاست داخلیه براساس ودائمی برمسند عد ایدیلیور ایدی. بوسیاست‌داخلیه سایه‌سنده هرآلمانك وطنده راحت یشامسی اودرجه‌ده تأمین ایدیلمکلی ایدیکه هربوکی سوه سوه اوزرینه آلسون وحتی ایجاب ایتدیکی زمان دولتی ایچون حیاتی فدا ایتسون. بویله برسیاستی ایسه انجق قوتلی، محب مسئولیت، مشروطیته رعایتکار وداخلاً سیاسی فرقه‌لره مستند برحکومت تعقیب ایده‌بیلور ایدی.

حکومتك بوکا نظراً تعقیب ایده‌جکی سیاست خارجیه حد ذاتنده مقصد اصلی اوله‌یوب یالکز حسود وظالم قومشولره قارشو دولتك‌استحصال امنیتی سایه‌سنده المانلرك حریت وسلامتی تحت کفالته آلمغه خدمت ایتملی ایدی. اوزمان احوال داخلیه‌مزك آنی اوله‌سندن داخله قارشو شدت فکری موضوع بحث اوله‌ماز ایدی.

Sayfa 35

Bu Almanlar bilirlerdi ki komşularımız bize yaşamak hakkını, devlet ve millet halinde gelişmek hakkını vermek istemiyorlardı. **Devletin varlığını sürdürme ve uyruklarının hürriyet ve kurtuluşu nihayet askerî kudretine bağlı idi.**

Bunlar, tarihin genelinden öğrenmişlerdi ki diğer bazı milletlerin

anlayışına göre milletlerin hayatında hakkı, bu türden durumlarda ancak kuvvet ile korumak mümkündür. Bu genel duruma göre, gerçekleşmesi zarurî olan savaş ancak gerçek bir savaş olabilir ve bu savaş Alman ulusu için varlık savaşı olacaktır. Bu bakış açısına ve o zümrenin fikrine göre devletin merkezî gücünün **dış politikasında ve ekonomi politikasında bulunması lâzım gelirdi. İç politikanın, askerî politika ile işbirliği olmadığından,** iç politika ikinci derecede [Sayfa 36] bir öneme sahipti. Fakat bu durum görünüşteydi. **Çünkü devlet için iç politika,** bir esas ve daimî bir dayanak olarak kabul ediliyordu. Bu iç politika sayesinde **her Alman'ın vatanda rahat yaşaması o derecede sağlanmalıydı ki her yükü seve seve üzerine alsın ve hatta gerektiği zaman devleti için hayatını feda etsin. Böyle bir siyaseti ise, ancak kuvvetli bir sorumluluk duygusuyla hareket eden, meşrutiyete sadık ve içeride siyasî partilere dayanan bir hükümet izleyebilirdi.**

Hükümetin buna göre takip edeceği dış politika başlı başına bir amaç olmayıp, yalnız kıskanç ve zalim komşulara karşı devletin üretim güvenliği sayesinde Almanların hürriyet ve selametini garanti altına almağa hizmet etmeli idi. O zaman iç durumumuzun iyi olmasından, içeriye karşı şiddet fikri söz konusu olamazdı.

Sayfa : 38

يهودلرك آره‌سنده منتظماً تعميم ابتدكلرى افكار شو كلمه‌لرده مندمجدر : « حريت، مساوات ، اخوت » بونلرك ايچ يوزنده‌كى ساخته‌لك و يوزمزه قارشى دائما بونلرى تكرار ايتمه‌لرينك حكمتى نه اولدن و نه‌ده حالا آكلاشيله‌مامشدر .

مقصدلرى بو كلمه‌لرى تكرار ايده ايده ذهنمزه او اخوت ملل ومصلحلك فكرلرينى يرلشديره‌رك جهان يولداشلغنه قابليتمزى تزييد و مليت و انسانلق اعتباريله بزى خديم ايتمكدر . تاكه قوتلى مليتپرور اولان اقوام سائره و بونلرله برابر بو كلمه‌لرى بزه كتيرمنلر بزى حكملرى آلتنه آلسونلر .

Sayfa 38

Yahudilerin aramızda düzenli olarak yaydıkları düşünceler şu kelimelerden oluşmaktadır: "Hürriyet, eşitlik, kardeşlik" bunların iç yüzündeki sahtelik ve yüzümüze karşı daima bunları tekrar etmelerinin hikmeti ne önce ve ne de şimdi anlaşılmıştır.

Amaçları; bu kelimeleri tekrar ede ede, zihniyetimize o milletlerin kardeşliği ve barışçı fikirlerini yerleştirerek, dünya yoldaşlığına kabiliyetimizi arttırarak, milliyet ve insanlık itibariyle bizi hadım etmektir. Ta ki kuvvetli milliyetçi olan diğer milletler ve bunlarla beraber o kelimeleri bize getirenler bizi hükümleri altına alsınlar.

Sayfa : 40

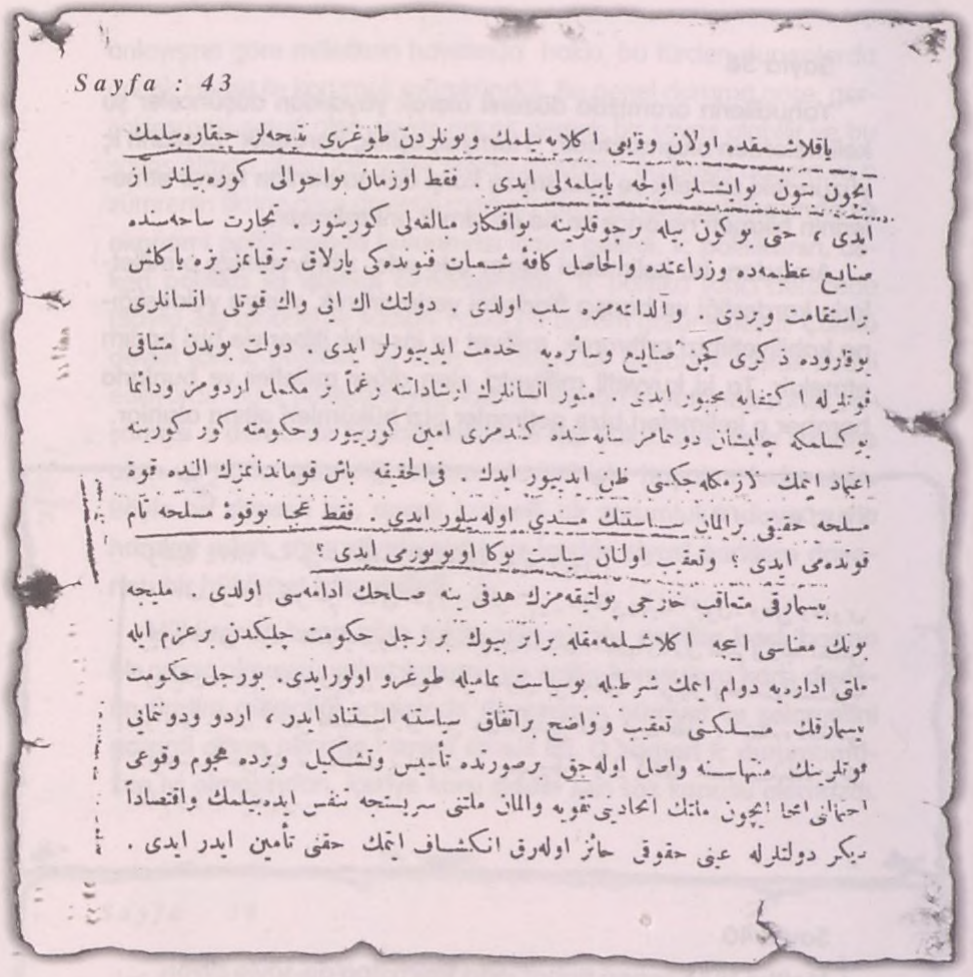
مولتکه ۱۸۷٤ سنه‌سی شباطده رایخشتاغده شویله دیبور :

افندیلر ! یالکز علم انسانی هنوز برفکر ایچون، ایفای وظیفه ایچون، وطن وناموس ایچون فدای حیاته حاضر ایه‌میور. بونك ایچون انسان مکمل اولارق تعلیم وتربیه ایدلش اوله‌لیدر . بزم محاربه‌لریمزی مکتب خواجه‌لری قزانمه‌دی . مربیلر وخدمت عسکریه قزاندی . همان آلتمش سنه‌دن بری مثلی بدن دینجلکی ، طراوت عقلیه ، انتظام، دقیقه‌سی دقیقه‌سنه حرکت ، صداقت ، اطاعت ، حب وطن و ارکلك خصوصاتنده بونلر تعلیم وتربیه ایتدیلر .

Sayfa 40

Moltke 1874 senesi Şubat'ında Reichstağ'da şöyle diyor:

"Efendiler! Yalnız insanlık bilimi henüz bir fikir için, görev için, vatan ve namus için hayatı feda etmeye hazırlayamıyor. Bunun için insan mükemmel olarak yetiştirilmiş ve eğitilmiş olmalıdır. Bizim savaşlarımızı okul hocaları kazanmadı. Terbiyeciler ve askerî birimler kazandı. Hemen 60 seneden beri milleti beden dinçliği, ussal rahatlık, düzen, dakikası dakikasına hareket, bağlılık, itaat, vatan sevgisi ve erkeklik konularında bunları eğittiler ve yetiştirdiler.

Sayfa : 43

یاقلاشمقده اولان وقایعی اکلایه بیلمك وبونلردن طوغری نتیجه لر چیقاره بیلمك
ایچون بتون بوایشلر اوزلجه یاپیلمه لی ایدی . فقط اوزمان بواحوالی کوره بیلنلر از
ایدی ، حتی بو کون بیله رجوقلرینه بوافکار مبالغه لی کورینور . تجارت ساحه سنده
صنایع عظیمه ده وزراعتده والحاصل کافهٔ شعبات فنونده کی یارلاق ترقیاتمز بزه یاکلش
براستقامت ویردی . وآلدانه مزه سبب اولدی . دولتك اك ایی واك قوتلی انسانلری
بوقاروده ذکری کچن صنایع وسائره یه خدمت ایدییورلر ایدی . دولت بوندن متباق
قوتلرله اکتفایه مجبور ایدی . منور انسانلرك ارشادانه رغماً بز مکمل اردومز ودائما
یوکسلمکه چالیشان دونامز سایه سنده کندمزی امین کوریيور وحکومته کور کورینه
اعتماد ایمك لازمکلدیکنی ظن ایدییور ایدك . فی الحقیقه باش قوماندانمزك الده قوة
مسلحه حقیقی برالمان سیاستك مسندی اولهیلور ایدی . فقط عجبا بوقوهٔ مسلحه تام
قوندهمی ایدی ؟ وتعقیب اولنان سیاست بوکا اویوریمی ایدی ؟

بیسمارق متعاقب خارجی پولتیقه مزك هدفی بنه صاحك ادامه سی اولدی . ملیجه
بونك معناسی ایچه اکلاشلمه مقله براثر بیوك بر رجل حکومت چیکدن برعزم ایله
ملی اداره یه دوام ایمك شرطیله بوسیاست عامیله طوغرو اولورایدی. بورجل حکومت
بیسمارقك مسلکنی تعقیب وواضح براتفاق سیاسته استناد ایدر ، اردو ودونمامی
قوتلرینك منتهاسنه واصل اولهجق برصورتده تأسیس وتشکیل وبرده هجوم وقوعی
احتمالی ایچون مانك اتحادینی تقویه والمان ملتنی سربستجه تنفس ایدهبیلمك واقتصاداً
دیکر دولتلرله عینی حقوقی حائز اولهرق انکشاف ایمك حقنی تأمین ایدر ایدی .

Sayfa 43

Yaklaşmakta olan olayları anlayabilmek ve bunlardan doğru sonuçlar çıkarabilmek için bütün bu işler evvelce yapılmalı idi. Fakat, o zaman bu durumu görebilenler azdı. Hatta bugün bile birçoklarına bu düşünceler abartılı görünüyor. Ticaret sahasında, ağır sanayide ve tarımda, kısacası bütün alanlarda parlak ilerlemelerimiz bize yanlış bir yön verdi ve aldanmamıza neden oldu. Devletin

en iyi, en kuvvetli insanları, yukarıda ismi geçen çeşitli sanayi dallarında hizmet ediyorlardı. Devlet, bundan artakalan kuvvetlerle yetinmeye mecbur idi. Aydın insanların bilgilendirmelerine rağmen, biz mükemmel ordumuz ve daima yükselmeye çalışan donanmamız sayesinde kendimizi güvenlikte görüyor ve hükümete körü körüne güvenmenin **lâzım geleceğini zannediyorduk. Gerçekten de başkumandanımızın elindeki silâhlı kuvvetler, gerçek bir Alman siyasetinin dayanağı olabilir idi. Fakat, acaba bu silâhlı kuvvetlerin gücü yerinde miydi? Ve takip edilen siyaset buna uygun düşüyor muydu?**

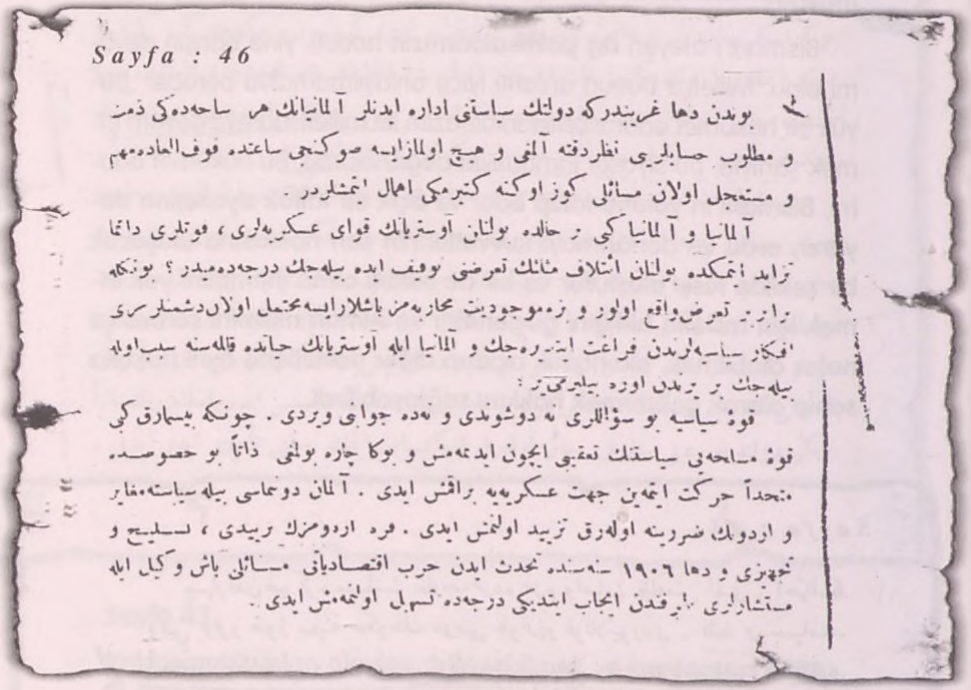
Bismark'ı izleyen **dış politikalarımızın** hedefi, yine barışın devamı oldu. Milletçe bunun anlamı iyice anlaşılmamakla beraber ,büyük bir hükümet adamı çelikten bir azim ile milleti idareye devam etmek şartıyla, bu siyaset tamamıyla doğru olurdu. Bu hükümet adamı, **Bismark'ın yolunu takip eder ve açık bir ittifak siyasetine dayanır, ordu ve donanmayı kuvvetlerinin son noktasına ulaşacak bir şekilde tesis oluşturur ve bir de saldırı olma ihtimalini yok etmek için milletin birliğini güçlendirir ve Alman milletini serbestçe nefes alabilmek, ekonomik açıdan diğer devletlerle aynı hukuka sahip olarak geliştirmek hakkını sağlayabilirdi.**

Sayfa : 44

بيسمارقدن صوكره سياست خارجيه‌مزده عزم واصابت قالمه‌مش ايدى . احتمالكه
پرنس بولوو هنوز بغينة حكومتك دومنى طوغرو قوللانيوردى . فقط بن سياستده
« صلحك محافظه‌سى » ندن عبارت اولان مقصد سياسى ، زنى اويوشديريبور وجيتلرى
كيتدكجه زياده‌لشن اموالله باغلايه‌رق خواص جنكاورانه‌مزى ازاله ايديبورايدى . بوحال
آلمان قومنك بيوكلكنى تقدير ايده‌مه‌ديكى تهلكه‌لرك تولدينه باعث اولمشدر . المان
سياست خارجيه‌سنك تفرعاته كيربلور ايسه بحث چوق اوزايه‌جقدر .

Sayfa 44

Bismark'tan sonra dış siyasetimizde azim ve isabet kalmamıştı. Muhtemelen, Prens Bolov henüz hükümet gemisinin dümenini doğru kullanıyordu. **Fakat, ben**[ce] **siyasette "barışın korunması"ndan ibaret olan siyasî amaç bizi uyuşturuyor ve kıymetleri gittikçe fazlalaşan mal varlığına bağlayarak cengaverlik özelliğimizi ortadan kaldırıyordu.** Bu hâl, Alman ulusunun büyüklüğünü takdir edemediği tehlikelerin doğmasına neden olmuştur. Alman dış politikasının ayrıntısına girilirse, bu konu çok uzayacaktır.

Sayfa : 46

بوندن دها غریبدر که دولتك سیاستی اداره ایدنلر آلمانیانك هر ساحه‌ده‌کی ذمت و مطلوب حسابلری نظردقته آلمق و هیچ اولمازایسه صوکنجی ساعتده فوق‌العاده‌مهم و مستعجل اولان مسائلی کوز اوکنه کتیرمکی اهمال ایتمشلردر .

آلمانیا و آلمانیا کبی تر خالده بولنان اوستریانك قوای عسکریه‌لری ، فوتلری دائما تزاید ایتمکده بولنان ائتلاف مثلك تعرضی توقیف ایده بیله‌جك درجه‌ده‌میدر ؟ بونکله برابر تعرض واقع اولور و بزه موجودیت محاربه‌مز باشلارایسه محتمل اولان دشمنلرمزی افکار سیاسیه‌لرندن فراغت ایتدیره‌جك و آلمانیا ایله اوستریانك حیاتده قالمه‌سنه سبب اوله بیله‌جك بر یردن اوزه بیلیرمیدیر ؟

قوهٔ سیاسیه بو سؤالاری نه دوشوندی و نه ده جوابی ویردی . چونکه بیمارق کبی قوهٔ مساحه‌ی سیاستك تعقیبی ایچون ایدنه‌مش و بوکا چاره بولمق ذاتاً بو حصوصده متحداً حرکت ایتمین جهت عسکریه‌یه براقش ایدی . آلمان دونمامی بیله سیاسته مغایر و اردونك ضروریه اولهرق تزیید اولنمش ایدی . فره اردومزك تربیدی ، تسلیح و تجهیزی و دها ۱۹۰۶ سنه‌سنده تحدث ایدن حرب اقتصادیاتی مسائلی باش وکیل ایله مستشارلری طرفندن ایجاب ایتدیکی درجه‌ده تسهیل اولنمه‌مش ایدی .

Sayfa 46

Bundan daha gariptir ki devletin siyasetini idare edenler, Almanya'nın her sahadaki hesaplarını göz önüne almayı ve hiç olmaz ise sonuncu saatte fevkalâde önemli ve acil olan sorunları

göz önüne getirmeyi ihmal etmişlerdir.

Almanya ve Almanya gibi bir halde bulunan Avusturya'nın askerî kuvvetleri, kuvvetleri daima artmakta bulunan üçlü bağlaşmanın saldırısını durdurabilecek derecede midir? Bununla beraber bir saldırı gerçekleşir ve bizim varlık savaşımız başlar ise, muhtemel olan düşmanlarımızı siyasî düşüncelerinden vazgeçirtecek ve Almanya ile Avusturya'nın hayatta kalmasına neden olabilecek bir yerinden vurabilir miyiz?

Siyasî kuvvet bu soruları ne düşündü, ne de cevabını verdi. Çünkü Bismark gibi, yürütme gücünü siyasetinin takibi için edinmemiş ve buna çare bulmaya, zaten bu konuda hep birlikte hareket etmeyen askerlere bırakmıştı. Alman donanması bile siyasete aykırı olarak ordunun zararına olacak şekilde sayıca arttırılmıştı. Kara ordumuzun donanımı ve 1906 senesinde gerçekleşen savaş ekonomisi sorunları, başbakan ile müsteşarları tarafından gerektiği derecede kolaylaştırılmamıştı.

Sayfa : 48

المانیانك جهان حربندن اول اك اسف انگیز خاصهٔ تمیزه‌سی سیاستك سالم بر عزم ایله

Sayfa : 49

حربدن اولکی دور و برنجی باش قوماندانلغی اداره‌سنده حربك باشلامه‌سی ٤٩

مدافعه سیاستی یاحه‌سنده اجرای فعل ایتمه‌سی ایدی. بو حال خکومتك سیاست داخلیه‌سنده کی ضعف دائمینك محصولیدر. چونکه مع التأسف بزده قوهٔ مدافعه سیاستی سیاست داخلیه‌سك برجزوی مقامنده‌در. بو حال بین الملجیلك، صلح پرورلك فکرینك نتیجه‌سی اولوب بونکده اك یوکسك روحی باش وکیل فون بهتمان ایدی. بو فکر خارجیه نظارتنده، دولتك بعض مقاماتنده رایخشتاغده، ملتك واسع کتله‌لرنده - تمایله دشمن دولتلرینك فکرلرینه و اونلرك پایدقلری پروپاغاندایه مطابق اولق اوزره - حکم سوریور و هر کیمکه بو طرز تفکرك قبالغی آکلایه‌رق ملتك کندینی مدافعه ایده‌بیله‌جك برحاله کلمه‌سی و مکلفیت عمومیهٔ عسکریه‌نك تمامی تطبیق لهنده بولنور ایسه مضر عد

Sayfa : 49

اولنیور ایدی . حکومت بیسمارق‌دورندن آلمان درسلری و سیاست داخلیه ایله سیاست خارجیه آره‌سنده‌کی مناسبتی اونوتیور وتقدیر ایتمیور ایدی . حکومتك بیوك مقیاسده مطالب عسکریه‌ده بولنه‌مامسی اول امرده سیاست داخلیه‌یه عطف ایدلمك لازم کلور . بایت ۱۹۱۲ سنه‌سنده ارکان حربیه قطعی بر صورتده مداخله ایدنجیه قدر ؛ الزم اولانی دکل ، بلکه رایحشتاغده قبول اولنمسی ممکن عد ایتدیکی شیلری طلب و « قارشولقسز صرفیات اولماز » دستوریی اساس اتخاذ ایدییور ، بونك آرقه‌سنه صاقلانیور . واقتدارسزلی بوزندن رایحشتاغ ایله مجادله‌یه جسارت ایده‌میور ویاخود رایحشتاغك قیصه نظرلیلق کوسترمه‌رك « قارشولقسز صرفیات اولماز » دیدیکی زمان مبذولیتله موجود اولان قارشولقلری بوله‌میور ایدی .

Sayfa 48

Almanya'nın, Dünya Savaşı'ndan evvel en esef verici belirgin özelliği, siyasetinin salim bir azim ile [sayfa 49] **savunma siyaseti sahasında uygulamaya konulmamasıydı. Bu hâl, hükümetin iç siyasetindeki sürüp giden zaafın ürünüdür.** Çünkü, maalesef savunma kuvveti siyaseti, iç siyasetinin bir parçası durumundadır. Bu hâl, uluslararasıcılık, barışseverlik fikrinin sonucu olup, bunun da en yüksek ruhu, başbakan Fon Betman idi. Bu fikir Dışişleri Bakanlığı'nda , devletin bazı kademelerinde, Reichstag'da milletin geniş kitlelerinde -tamamıyla düşman devletlerinin fikirlerine ve onların yaptıkları propagandaya uygun olmak üzere- hüküm sürüyor ve her kim ki bu çeşit bir düşüncenin fenalığını anlayarak, milletin kendini savunabilecek bir hale gelmesi ve genel askerlik yükümlülüğünün tamamen uygulanması lehinde bulunur ise, zararlı kabul **[sayfa 49]** olunuyordu. Hükümet, Bismark devrinde alınan dersleri **ve iç politika ile dış politika arasındaki ilişkiyi unutuyor ve takdir etmiyordu. Hükümetin büyük ölçüde askerî isteklerde bulunamamasının nedenini,** öncelikle iç politikaya bağlamak lâzım gelir. Nihayet 1912 senesinde, Genelkurmay kesin bir şekilde müdahale edinceye kadar; gerekli olanı değil, belki Reichstag'da kabul olunmasını mümkün kabul ettiği şeyleri talep ve "karşılıksız harcama olunmaz" prensibini esas

kabul ediyor, bunun arkasına saklanıyordu. İktidarsızlığı yüzünden Reichstag ile mücadeleye cesaret edemiyor veyahut Reichstag'ın kısa görüşlülük göstererek **"karşılıksız harcama olunmaz"** dediği zaman, çoğunlukla var olan karşılıkları bulamıyordu.

Sayfa : 51

آلمان ملتك اك مهم اولان مسائل حياتيه‌سنده و قوهٔ عسكريه خصوصنده‌كى احوالك
بويله بر شكل آلمسى و حكومت طرفندن حاكميت مليه‌يى تقويه و المان قومنك اتحادينى
تأمين بولنده هيچ برشى يابيلمه‌مسى مركز و ترقى فرقه‌لرى ايله سوسيال ده‌موقراطلرك
بيمارق زمانده اولديغى بوكا مخالفت ايتمه‌لرندن متولد اولديغى پك قولاى ا كلاشيلور .
حكومت سياست داخليه‌مك كوچك بطاقلغنده بوغلدى . و المان پارلمنتاريزمك
تصيلشديريجى تأثيرينه تسليم نفس ايتدى . بو حكم بو فصل ايچون كافيدر .

* İlk meclis

Sayfa 51

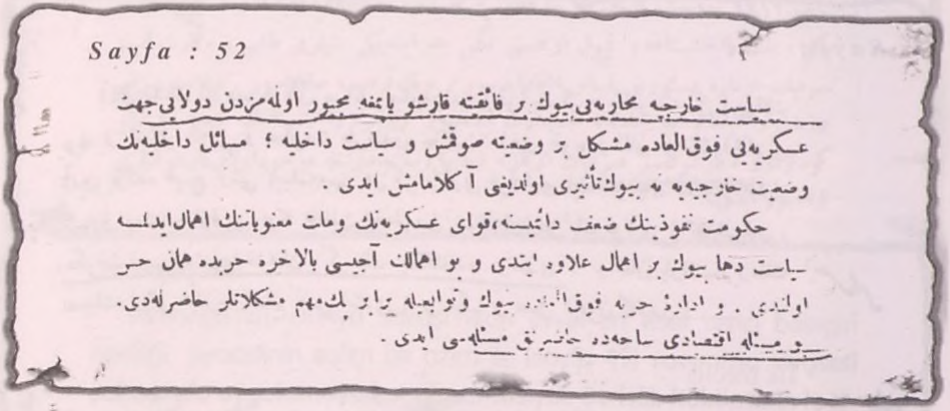
Alman milletinin en önemli olan yaşamsal sorunlarında ve askerî kuvvetler konusundaki durumunun böyle bir şekil alması ve hükümet tarafından ulusal egemenliği güçlendirmek ve Alman ulusununbirliğini sağlama yolunda hiçbir şey yapılmaması, merkez ve gelişme partileri ile sosyal demokratların Bismark zamanında olduğu ve buna muhalefet etmelerinden ortaya çıktığı pek kolay anlaşılıyor. **Hükümet, iç politikanın küçük bataklığında boğuldu** ve Alman parlamentarizminin etkisine kendini teslim etti. Bu yargı, bu bölüm için yeterlidir.

Sayfa : 51

ملت صارب بر بوغوشدن كيتدكجه دونيلره طوغرى فاجقده ايدى مملكتك ذهنيتى
إفلاسان وقايعه اولدن حاضرلامه‌مش و جليكاشديرلمه‌مش ايدى

Sayfa 51

Millet, sarp bir yokuştan gittikçe derinlere doğru kaymaktaydı. **Milletin zihniyeti, yaklaşan olaylara evvelden hazırlanmamış ve çelikleştirilmemişti.**

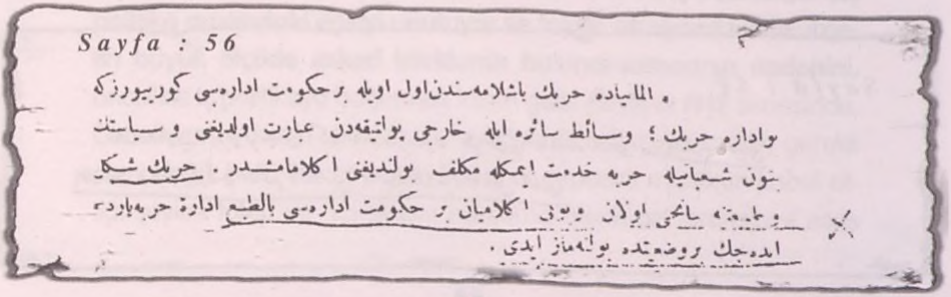
Sayfa : 52

سیاست خارجیه محاربه‌یی بیوك بر فاجئه قارشو یاپمغه مجبور اولمه‌مزدن دولایی جهت
عسکریه‌یی فوق‌العاده مشکل بر وضعیته صوقمش و سیاست داخلیه ؛ مسائل داخلیه‌نك
وضعیت خارجیه‌یه نه بیوك تأثیری اولدیغنی آکلامامش ایدی .
حکومت نفوذینك ضعف دائیسنه، قوای عسکریه‌نك ومات معنویاتنك اهمال ایدلمسه
سیاست دها بیوك بر اهمال علاوه ایتدی و بو اهمالات آجیسی بالاخره حربده همان حس
اولندی . و ادارهٔ حربه فوق‌العاده بیوك وتوابعیله برابر پك مهم مشکلاتلر حاضرلهدی.
و مسئله اقتصادی ساحه‌ده حاضر بر مسئله‌یی ایدی .

Sayfa 52

Dış politika, savaşı büyük bir üstünlüğe karşı yapmağa mecbur olmamızdan dolayı, askerî yönden fevkalâde güç bir duruma sokmuş ve iç politika iç sorunların dışarıdaki duruma durum ne büyük etkisi olduğunu anlamamıştı.

Hükümet nüfuzunun sürüp giden zaafına, askerî kuvvetlerin ve millet maneviyatının ihmal edilmesine, siyaset daha büyük bir ihmali ekledi. Bu ihmalin acısı, daha sonra savaşta hemen hissedildi ve savaş yönetimine fevkalâde büyük ve pek önemli sıkıntılar hazırladı. **Bu sorun ekonomik sahada hazırlık sorunuydu.**

Sayfa : 56

. المابعده حربك باشلامه‌سندن اول اویله بر حکومت اداره‌سی کوریبورزکه
بو اداره حربك ؛ وسائط سائره ایله خارجی بولتیقه‌دن عبارت اولدیغنی و سیاستك
بتون شعبایله حربه خدمت ایمکله مکلف بولندیغنی آکلامامشدر . حربك شکل
و ماهیتنه بالحق اولان وبونی آکلامیان بر حکومت اداره‌سی بالطبع ادارهٔ حربه‌یارده
ایده‌جك بر وضعیتده بولنه‌مز ایدی .

Sayfa : 56

جهت عسكريه ايله برتأثير حاصل ايتمك ايچون قوهٔ سياسيه يه اوزاق طوريبور
ومنحصراً وقوعى قريب اولان حربك احتياجات عسكريه سنى تأمينه چاليشيور ايدى .
باش قوماندانلق ؛ وقوف ومعلوماتنه رغماً ساكن برطور ايله يالكز تجهيزات وتسليحات

Sayfa : 57

مسلمسنده دكل، بيلكه ديكر مسائلده دخى تأثيرنى كوسترمكه چاليشيان مولتكه كبى و يونيوك
آميرال فون تيربيج كبى هرخصوصده كى احتياجلرك تأمينى ايچون تضييقاتده بولنمه يور ايدى .
هرايكيسنده المانيانك قدرت عسكريه سنك هرسنه زياده لشه جكنى بيليور ايدى . ازدو
ودونما حقنده مرعى اولان مقررات قانونيه نك اجراى فعل ايده بيلمه سى وحرب احتمالنى
برطرف ايلهمسى ايچون يالكز زمان لازم ايدى .

Sayfa 56

Almanya'da, savaşın başlamasından evvel öyle bir hükümet idaresi görüyoruz ki bu savaş yönetiminin; diğer araçlar ile dış politikadan ibaret olduğunu ve siyasetin bütün birimleriyle savaşa hizmet etmekle yükümlü bulunduğunu anlamamıştır. **Savaşın şekil ve doğasına yabancı ve bunu anlamayan bir hükümet idaresi, doğal olarak savaş yönetimine yardım edecek bir durumda bulunamazdı.**

Askerî taraf ise bir etki ortaya koyabilmek için siyasi kuvvete uzak duruyor ve özellikle gerçekleşmesi yakın olan savaşın askerî gereksinimlerini sağlamaya çalışıyordu. Başkumandanlık her şeyden haberdar olmasına rağmen **sakin bir tavır ile yalnız donanım ve silâhlandırma** [sayfa 57] sorununda değil, diğer sorunlarda dahi etkisini göstermeye çalışan Moltke gibi ve büyük amiral Von Tirpitz gibi her konudaki gereksinimlerin sağlanması için baskıda bulunmuyordu. Her ikisi de Almanya'nın askerî kudretinin her sene fazlalaşacağını biliyordu. Ordu ve donanma hakkında yürürlükte olan kanun ve kararların tam olarak uygulanması ve savaş ihtimalini ortadan kaldırması için yalnız zaman lâzımdı.

Sayfa : 59

ادارهٔ حرب سیاستدن هیچ برصورتله استفاده ایدهمیور ایدی. بوندنماعدا سیاستده ایجاب ایتدیکی درجهده ادارهٔ حربدن معارنت کورمهدی. بنه معنای سیاسیسنه کوره تدافعی بر حربده ایدك. فقط بوندهٔ بزم ادارهٔ حربمزلکده تدافعی بر شکلده اولماسی لازمکلهجکی معناسی چیقارلماملیدر. باش قوماندانلغمزك وظیفهسی ؛ کیردیکمز بومدافعهٔ نفس و موجودیت محاربهسنده هدف نهائی سیاسیمزه وصول ایچون تعقیبی موافق اولان بولی انتخاب ایتمك ایدی.

Sayfa 59

Savaş yönetimi siyasetten hiçbir şekilde yararlanamıyordu. Bundan başka siyaset de gerektiği derecede savaş yönetiminden yardım görmedi. Yine, siyasî anlamına göre savunmayı esas alan bir savaştaydık. Fakat bunda bizim savaş yönetimimizin de savunmaya yönelik bir şekilde olması lâzım geleceği anlamı çıkarılmamalıdır. **Başkumandanlığımızın görevi, girdiğimiz bu ölüm kalım savaşında son siyasî gayemize ulaşmak için izlenmesi uygun olan yolu seçmekti.**

Sayfa : 87

شمدیبه قدر استعمالی معتاد اولان اسلحهٔ حربیهنك یاننده الك یكی ویك فائدهلی بر واسطهٔ حرب اولهرق ظهور ایدن دشمن پروپاغانداسنك تأثیری حس ایدلمكه باشلامش ایدی . حرب بر ملت حربی و کلهنك الك مکمل و الك واسع معنائیله بتون بر ملتك حربی اولمش ایدی . بونك ایچون مظفریتك یالکز اردو ایله فزائیله میوب اردودن زیاده ملتك معنویاتیله قزانیلهجکنی باش قوماندانلقده داخل اولدیغی حالده بك از کیمسه لر کلابه یلمش ایدی . جنرال فوش ك حربدن صکره درمیان ایتدیکی نقاط نظره کوره بونی وقتی کچمش بر حکمت ، عد ایتمك لازمکلور . حالبوکه حال بویله دکلدر . جنرال فوش نصلکه فرانسز ذهنیتیله مولتکهنك ۱۸۶۶ و ۱۸۷۰ و ۷۱ ده کی سوق الجیشنی موافق بولهمش ایسه باش قوماندانلق ایله سیاست آره سنده کی مناسبت حقنده بر حکم ویره بیلمك ایچون کندوسنی باش قوماندانلغك یرینه قویارق دوشونمیور. بو کبی مسائل بالطبع کندی سیاستدن مظاهرت کورن بر دشمن باش قوماندانی طرفندن حل اولنهماز.

Sayfa : 87

آرتور ديكس كتابنده حقلى اولهرق شويله ديبور :

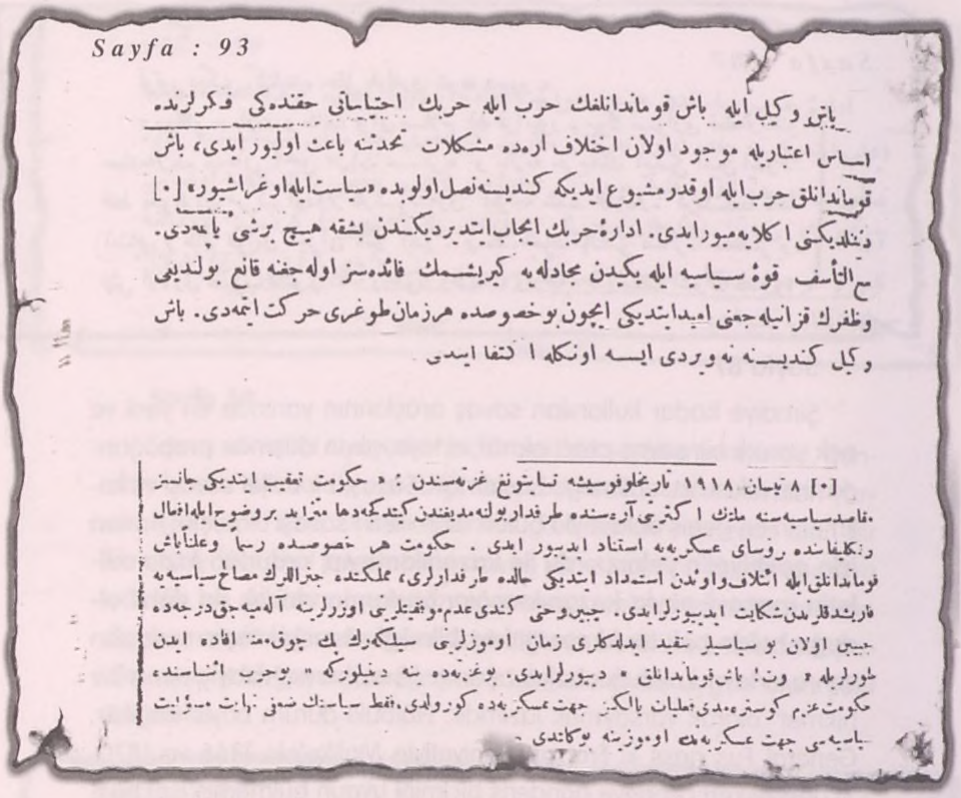
« دوئللو جسارت و متانت و ايى سلاح ايله قزانيلور . بيوك سوارى قطعهلرينك مصادمهلرنده نتيجهيى آنجق مزيات عسكريه و مالزمهٔ حربيهنك ابيلكى تعيين ايدر . فقط مليونلردن مركب اردولر قارشولشهرق آيلرجه شديد محاربهلره كيريشنجه دها نامتناهى بر طاقم عوامل اجراى تأثير ايدر . بوحالده حرب يالكز عسكره منحصر بر ايش اولارق قالميوب ملتلرى تماماً و صوك وطنداشه وارنجيه قدر مشغله اشتراك ايتديرر »

Sayfa 87

Şimdiye kadar kullanılan savaş araçlarının yanında en yeni ve pek yararlı bir savaş aracı olarak ortaya çıkan düşman propagandasının etkisi hissedilmeğe başlamıştı. Savaş, bir millet savaşı ve kelimenin en geniş anlamıyla bütün bir milletin savaşı olmuştu. **Bunun için galibiyetin yalnız ordu ile kazanılamayıp, ordudan fazla milletin maneviyatıyla kazanılacağını başkumandanlık da dahil olduğu halde pek az kimse anlayabilmişti.** General Fuş'ın savaştan sonra ortaya koyduğu bakış açısına göre, bunu "vakti geçmiş bir hikmet" olarak varsaymak lâzımdır. Hâlbuki durum böyle değildir. General Fuş nasıl ki Fransız zihniyetiyle Moltke'nin 1866 ve 1870-71'deki askeri cepheye gönderiş biçimini uygun bulmamış ise, başkumandanlık ile siyaset arasındaki ilişki hakkında da bir hüküm verebilmek için kendisini başkumandanlığın yerine koyarak düşünmüyor. Bu gibi sorunlar, doğal olarak kendi siyasetinden yardım gören bir düşman başkumandanı tarafından halledilemez.

Arthur Dicks kitabında haklı olarak şöyle diyor:

"Düello cesaret, sabır ve iyi silâh ile kazanılır. Büyük süvari birliklerinin çatışmalarında sonucu, ancak askeri beceriler ve savaş malzemesinin iyiliği tayin eder. Fakat, milyonlardan oluşan ordular karşılaşarak aylarca şiddetli savaşlara girişince, daha sonsuz bir takım nedenler devreye girer. Bu halde, savaş yalnız askerlere ait bir iş olarak kalmayıp, milletleri tamamen ve son vatandaşa varıncaya kadar sıkıntıya sokar."

Sayfa : 93

باش وکیل ایله باش قوماندانلغك حرب ایله حربك اجتماعاتی حقندهکی فکرلرنده اساس اعتباریله موجود اولان اختلاف ارهده مشکلات تحدثه باعث اولیور ایدی، باش قوماندانلق حرب ایله اوقدر مشغول ایدیکه کندیسنه نصل اولوبده «سیاست ایله اوغراشیور» [٠] دینلدیکنی اکلایه میورایدی. ادارهٔ حربك ایجاب ایتدیردیکندن بشقه هیچ برشی یاپمهدی. مع التأسف قوهٔ سیاسیه ایله یکدیکن مجادله یه کیریشمك فائدهسز اولهجغنه قانع بولندیغی وظفرك قزانیله جغنی امید ایتدیکی ایچون بوخصوصده هرزمان طوغری حرکت ایتمهدی. باش وکیل کندیسنه نه ویردی ایسه اونکله اکتفا ایتدی.

[٠] ٨ نیسان ١٩١٨ تاریخلو فوسیشه تسایتونغ غزتهسندن : « حکومت تعقیب ایتدیکی جانسز مقاصد سیاسیهسنه ملتك اکثریتی آرهسنده طرفدار بولنه مدیغندن کیتدکجه دها متزاید بروضوح ایله اعمال وتکلیفانده رؤسای عسکریه یه استناد ایدیور ایدی . حکومت هر خصوصده رسماً وعلناً باش قوماندانلق ایله اتلاف واتحاد ایتدیکی حالده طرفدارلری، ممکنده جنرالرك مصالح سیاسیه یه فاریشدقلرندن شکایت ایدیورلرایدی. چیرچوحی کندی عدم موفقیتلرینی اوزرلرینه آلهمیه جق درجهده جیبی اولان بو سیاسیلر تنقید ایدلمکلری زمان اوموزلرینی سیلکهرك بك چوق مفاده ایدن طورلرایله « وت! باش قوماندانلق » دیورلرایدی. بوغربده یه دینلورکه « بوحرب انشاسنده حکومت عزم کوستره مدی، مطلقاً بالکز جهت عسکریه ده کورولدی، فقط سیاستك ضعفی نهایت مسؤلیت سیاسیه سی جهت عسکریه نك اوموزینه بوکاندی.

Sayfa 93

Başbakan ile başkumandanlığın savaş ile savaşın gereksinimleri hakkındaki fikirlerinde esas itibariyle mevcut olan anlaşmazlık, arada sıkıntı doğmasına neden oluyordu. Başkumandanlık savaş ile o kadar meşgul idi ki kendisine nasıl olup da "siyaset ile **uğraşıyor**"* denildiğini anlayamıyor idi. Savaş yönetiminin gerektirdiğinden başka hiç bir şey yapmadı. Maalesef siyasî kuvvet ile yeniden mücadeleye girişmenin faydasız olacağına inandığı ve zaferin kazanılacağını ümit ettiği için bu konuda her zaman doğru hareket etmedi. Başbakan kendisine ne verdi ise onunla yetindi.

* **8 Nisan 1918 tarihli Fusişe Tesayetveng gazetesinden : "Hükümet, izlediği cansız siyasî amacına, milletin çoğunluğu arasında taraftar buluna-**

madığından, gittikçe daha artan bir açıklıkla davranış ve tekliflerinde Genelkurmay Başkanlığı'na dayanıyordu. Hükümet her konuda resmen ve açıkça başkumandanlık ile işbirliği yaptığı ve ondan yardım istediği halde taraftarları, memlekette generallerin siyasî çalışmalara karıştıklarından şikayet ediyorlardı. Hatta kendi başarısızlıklarını üzerlerine almayacak derecede korkak olan bu siyasiler, eleştirildikleri zaman omuzlarını silkerek pek çok anlam ifade eden tavırlarla "evet! Başkumandanlık" diyorlar idi. Bu gazetede yine deniliyor ki : "Bu savaş sırasında hükümet azim gösteremedi. Faaliyet yalnız askerî işlerde görüldü. Fakat siyasetin zaafı nihayet siyasi sorumluluğu da askerlerin omuzuna yükletti."

Sayfa : 97

آلمان قومی اوزون برزمان ایچون ؛ دولتك وافرادك بتون وسائطی وبتون قوای مادیه ومعنویه‌سنی طوپلایه‌رق امیدسز برمحاربه‌ده ناموسنی، حیاتی قورتارمق وکندینه امین بر استقبال وجوده کتیرمك ایچون قوللانمغه اجبار ایدن باش قوماندانلق دکل ، حربدن اولده اولدیغی، و موجودیتك هردقیقه‌سنده وبودفعه‌ده اولدیغی کبی دشمنلرینك اجباریله مقرراتنك اجباری ایدی. بوخصوصده الیوکسك حاصلاتی ویرمك ایسته‌مز ایسه کرك جبهه کرکسه ثملکت بیقیله‌جق ، دشمنك امرینه تحکوم‌اوله‌جق ذموجب عار برصلحی ایستر ایسته‌مز قبوله مجبور اوله‌جق ایدك بشقه چاره‌یوق ایدی.

حکومتی ، آلمان قوتلرینی حرب خدمتنده قوللاندیرمق ایچون طوپلایه‌رق؛ ظفری ذهنه قویارق باش قوماندانلق ایله مشترکاً دشمنی مغلوب‌ایتمکه چالیشه‌جق رحالده‌میسك ذ بوکا عزم ایتدکی : یوقسه بیتانجیاق و صلح پروزجیلك و بالآخره مغلوبیتجیلك

Sayfa : 98

ضعفلری‌ایچروسنده آلمان ملتنی‌محو اتمکمی ایسته‌یورسك [۰] سؤالی‌قارشوسنده‌بولندیران باش قوماندانلق دکل دشمن و آلمان ملتنك موجودیت حربی ایدی .

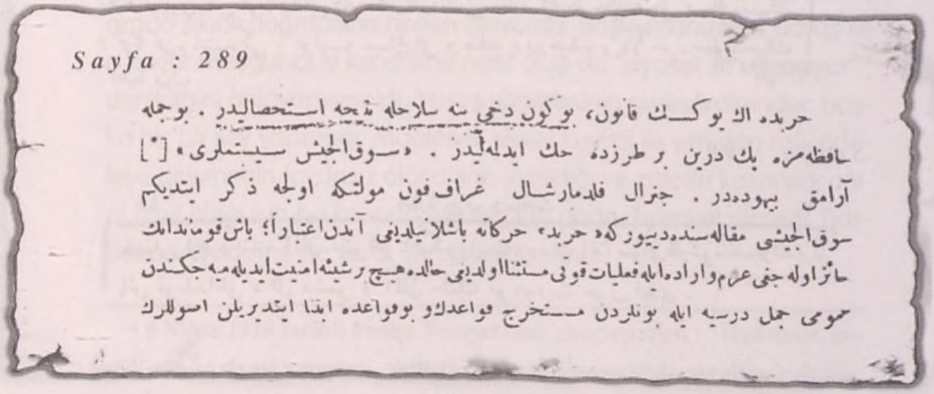
Sayfa 97

Alman ulusu uzun bir zaman için; devletin ve bireylerin bütün araçlarını ve bütün maddî ve manevî kuvvetlerini toplayarak ümitsiz bir savaşta namusunu, hayatını kurtarmak ve kendisine güvenli bir gelecek meydana getirmek için kullanmağa zorlayan başkumandanlık değil, savaştan evvel de, varlığının her dakikasında ve bu defa da olduğu gibi düşmanlarının zorlamasıyla kaderinin gerekleriydi. Bu konuda en yüksek verimi veremez veya vermek istemezse, gerek cephe gerekse memleket yıkılacak, düşmanın emrine mahkûm olacak ve utanca yol açacak bir barışı ister istemez kabule mecbur olacaktık, başka çaresi yoktu.

Hükümeti, Alman kuvvetlerini savaş hizmetinde kullandırmak için toplayarak; zaferi zihnine koyarak başkumandanlık ile işbirliği halinde düşmanı mağlup etmeğe çalışacak bir halde misin ve buna azmettin mi? Yoksa yabancılık ve barışseverlik ve daha sonra yenilgicilik [sayfa 98] zaafları içerisinde Alman milletini mahvetmek mi istiyorsun?* sorusunu karşısında bulunduran başkumandanlık değil, düşman ve Alman milletinin varlık savaşı idi.

---

* Burada da Alman olmayan bir fikri ifade etmeyen yabancı bir kelime kullanılmıştır. "Mağlubiyeti çabuklaştıran."

Sayfa : 289

حربده اك يوكسك قانون، بوكون دخي بنه سلاحله نتيجه استحصالدر . بوجمله
حافظه مزه يك درين بر طرزده حك ايدلهليدر . «سوق الجيش سيستماتى» [*]
آرامق بيهوده در . جنرال فلدمارشال غراف فون مولتكه اولجه ذكر ايتديكم
سوق الجيشى مقاله سنده ديبور كه «حربده حركاته باشلامليدرى آندن اعتباراً؛ باش قومانداننك
حائز اولمه جغى عزم و اراده ايله فعليات قوتى مستقلا اولديغى حالده هيچ بر شيئه امنيت ايديله مه جكندن
حتى جمل درسيه ايله بونلردن مستخرج قواعدك و بو قواعده ابتنا ايتديريلن اصوللرك

Sayfa : 289

سوق الجيشجه بر قيمت عمليه‌سى اولهسى غير ممكندر . « سوق الجيشى چاره بولمق علميدر و حربك او عالى قانونك مقتضياتى ايقا ايده بيلمك ايچون بنه بويله قاله‌جقدر . اوچنجى باش قوماندانلق بتون قوتيله سياست « خارجيه » يه خدمت ايتمكه جاليشدى . صلح تشبثاتنده باش وكيلى ازعاج ايتمدى . صاحى اشكال ويا حربى تمديد ايتمدى ، بالعكس وطنك استقبالنه و ادارهٔ حربه مضرت ويرمه‌مك شرطيله سياسته هرخصوصده ممكن اولديغى درجه‌ده مظاهرت ايتدى . اوروپاى شرقيده و عقد اولنان مصالحلرده قابل استحصال مقاصددن ماعدا مقصد تعقيب ايتمدى . اوروپاى غربى حقنده‌كى فكرلرينه كلنجه بو خصوصده امپراطورك قرارنه مطاوعت ايتدى .

ادارهٔ حرب خصوصنده ؛ عسكرلكجه ظفرى قزانمق ودها طوغريسى حربى قزانمق ايچون هرخصوصده سياست عموميه‌نك مظهر معاونتى اولمق لازمكله جكنى واضح اولارق بيليوردى . اوچنجى باش قوماندانلغه منسوب اولان نفوذ صوك زمانه‌قدر بو موجوديت حربيه‌زى حسن نتيجه‌يه ايصال ايچون باش وكيلى مقصدينى بيله‌رك اردو ايله آل آله ويره‌رك جاليشمغه سوق ايتمكه جاليشدى .

اوچنجى باش قوماندانلق بتون سياسى و اقتصادى ساحه‌لرده قلاوزه‌ويچت هر بيوده قوماندانك طلب ايتديكى خواصى و معلوماتى كوسترديكى . بونكله برابر ادارهٔ حرب ساحه‌سنده سربستى حركتنه تماماً صاحب اولهمدى . افعالى دائما وضعيتك اجباريله تعيين

صحيفه مراجعت .

Sayfa : 290

مطبعهٔ عثمانيه

ايديوردى . باش قوماندانلق صوك نتايجى استحصال ايتمدى . سياستمزده شخصيت نقصانى كندينى كوسترنجه حكومت اداره‌سنى اله آلمادى . سياستى كنديسيله هم فكر اولهرق حربك احتياجاتنه خدمت ايتديره بيلمك ايچون بوندن باشقه چاره يوق ايدى .

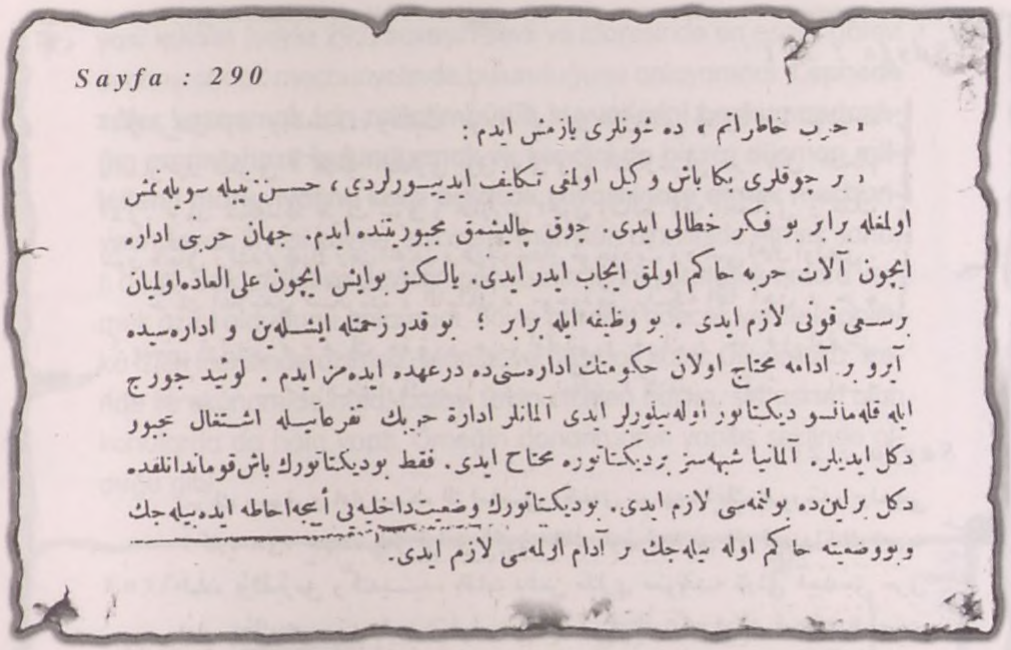
Sayfa 289

Savaşta en yüksek kanun, bugün dahi yine silâhla sonuca ulaşmaktır. Bu cümle hafızamıza pek derin bir tarzda kazınmalıdır. Asker sevki ile ilgili yöntemler aramak boşunadır. General Feld Mareşal Graf fon Moltke daha önce ismini andığım Ordu Yönetimi ma-

kalesinde diyor ki **"Savaşta harekâta başlanıldığı andan itibaren; başkumandanın sahip olacağı azim ve irade müstesna olduğu halde hiçbir şeye güvenilemeyeceğinden, genel ders cümlesi ile bunlardan çıkarılacak kuralların ve bu kurallara bina ettirilen yöntemlerin, ordu yönetiminde pratik bir kıymeti olması mümkün değildir." Ordu yönetiminin sorunlarına çare bulmak ilmidir ve savaşın o yüce kanununun gereklerini yerine getirebilmek için yine böyle kalacaktır. Üçüncü başkumandanlık bütün kuvvetiyle savaş politikasına hizmet etmeğe çalıştı. Barış girişimleride başbakanı rahatsız etmedi. Barışı iptal veya savaşı uzatmadı. Tam aksine vatanın geleceğine ve savaş yönetimine zarar vermemek şartıyla siyasete her konuda mümkün olduğu derecede yardımcı oldu. Doğu Avrupa'da ve yapılan barış görüşmelerinde elde edilebilecek gayelerden başka amaç takip etmedi. Batı Avrupa hakkındaki fikirlerine gelince, bu konuda imparatorun kararına boyun eğdi.**

Savaş yönetimi konusunda; askerlikçe zaferi kazanmak ve daha doğrusu savaşı kazanmak için her konuda genel politikaların yardımını almak lâzım geleceğini açık olarak biliyordu. Üçüncü başkumandanlığa mensup olan insanlar son zamana kadar bu varlık savaşımızı iyi bir sonuca ulaştırmak için başbakanı, amacını bilerek ordu ile el ele vererek çalışmağa sevk etmeğe gayret ettiler.

Üçüncü başkumandanlık, bütün siyasî ve ekonomik sahalarda, Clouzevitz'in her büyük kumandandan talep ettiği bilgiyi gösterdi. Bununla beraber **savaş yönetimi sahasında hareket serbestliğine** tamamen sahip olamadı. Uygulamaları daima durumun zorlamaları belirliyordu. [sayfa 290] **Başkumandanlık son sonucu elde edemedi. Siyasetimizde kişilik noksanlığı kendini gösterince hükümet idaresini ele almadı. Siyaseti, kendisiyle hemfikir olarak savaşın gereksinimlerine hizmet ettirebilmek için bundan başka çare yoktu.**

Sayfa : 290

« حرب خاطراتم » ده شونلری یازمش ایدم :

« بر چوقلری بکا باش وکیل اولمق تکلیف ایدیورلردی ، حسن نیله سویله نمش اولمغله برابر بو فکر خطالی ایدی. چوق چالیشمق مجبوریتنده ایدم. جهان حربی اداره ایچون آلات حربیه حاکم اولمق ایجاب ایدر ایدی. یالکز بوایش ایچون علی العاده اولمیان رسمی قوتی لازم ایدی . بو وظیفه ایله برابر ؛ بو قدر زحمتله ایشلهین و اداره سیده آیرو بر آدامه محتاج اولان حکومتك اداره سنی ده درعهده ایده من ایدم . لوئید جورج ایله قلهمانسو دیکتاتور اولهبیلورلر ایدی آلمانلر ادارهٔ حربك تفرعاتیله اشتغال مجبور دکل ایدیلر. آلمانیا شبهه سز بر دیکتاتوره محتاج ایدی. فقط بو دیکتاتورك باش قوماندانلغده دکل برلینده بولنمسی لازم ایدی. بو دیکتاتورك وضعیت داخلیه یی أیجه احاطه ایده بیلهجك و بووضعیته حاکم اوله بیلهجك بر آدام اولهسی لازم ایدی.

Sayfa 290

Savaş anılarımda şunları yazmıştım:

"Bir çokları bana Başbakan olmayı teklif ediyorlardı. İyi niyetle söylenmiş olmakla beraber bu fikir hatalı idi. Çok çalışmak mecburiyetindeydim. Dünya Savaşı'nı idare için bütün savaş araçlarına hâkim olmak gerekirdi. Yalnız bu iş için alelâde olmayan bir çalışma kuvveti lâzımdı. Bu görev ile beraber; bu kadar zahmetle işleyen ve idaresi de ayrı bir adama muhtaç olan hükümetin idaresini de üzerime alamazdım. Loyd Corc ile Kalemansov diktatör olabilirlerdi. Almanlar savaş yönetiminin ayrıntılarıyla uğraşmaya mecbur değildiler. Almanya şüphesiz bir diktatöre muhtaçtı. Fakat bu diktatörün başkumandanlıkta değil Berlin'de bulunması lâzımdı. **Bu diktatörün,** [ülkedeki] **iç durumu iyice kavrayabilecek** ve bu duruma hâkim olabilecek bir adam olması lâzımdı.

Sayfa : 291

حربدن اول بو مقصدده، وضعیت عمومیه کبی غیر معین قالمش ایدی. قوهٔ سیاسیه ده دشمنلرمزك فکرینی آکلامق اقتداری یوق ایدی و بو اقتدارسزلق غیر قابل اقتحام ایدی. بونك نتیجه‌سیله حربك سوق و اداره‌سی ایچون وسائط کافیه احضاری و مانك بتون طبقاتی برلشدیریلهرك برتاك ایچنده برعزم وجدان موجودیت ویرلسی اهمال اولندی. حربك اعلانندن سکرده، آلمانیانك، موجودیتی تهلکه‌یه القا ایدن بر حربه کیریشمش اولدیغنی، بوحربك حقیقی بر حرب اولدیغنی و حربك بر حیات فعلی اولدیغنی و بو دشمنی یره سرمز ایسه‌ك اونك بزی یره سرمه‌جکنی آکلامدن. قوهٔ سیاسیه

Sayfa : 292

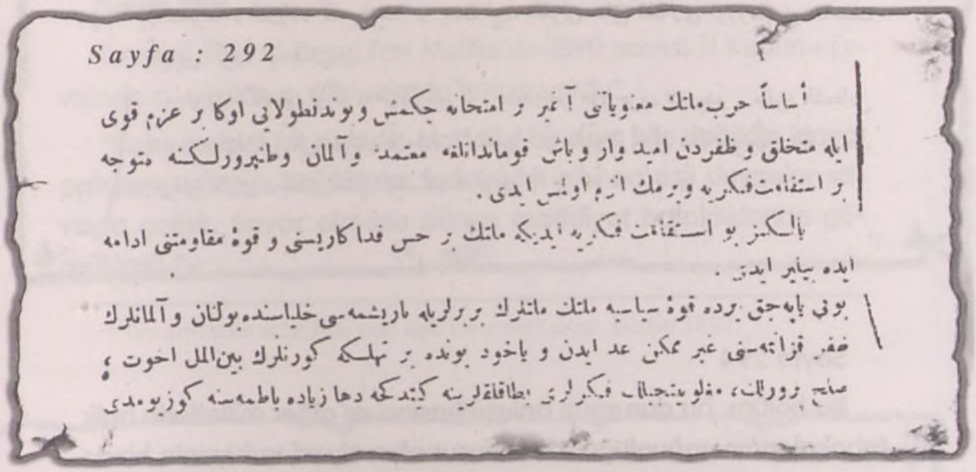
حربك سوق و اداره‌سنده ك اساسلی وظیفه‌یی دیه‌عهده ایتمك مجبوریتنده بولدیغنی آکلایه‌مدی. جبهه‌ده ظفر قزانمق ایچون مانك بتون قوتلرینی باش قوماندانلغك امرینه آماده بولندیرمق و کندیسنده بالذات دشمن مانلری معنویاتنه قارشی آچیلهجق حربی اداره ایتمك مجبوریتنده ایدی. قوهٔ سیاسیه سیاستك ممکن اولانی استحصال صنعتی دکل بلکه ملت و دولتك احتیاجاتی خلق ایله اونلره ویرمك عزمی اولدیغنی آکلامدی. بویله حرکت ایده‌جك یرده سیاست داخلیه ایزلری ایچروسنده عزمسز پلانسز و معطل قالدی. سیاست خارجیه، داخلیه و اقتصادیه‌ده خطا، خطایی تعقیب ایتدکدن ماعدا صرف عسکری اولان خصوصاتده‌ده خطا ایدلدی. مثلا دونمانك صورت استعمالنده اولدیغی کبی.

Sayfa 291

Savaştan önce bu amaç da, genel durum gibi belirsiz kalmıştı. Siyasî kuvvette düşmanlarımızın fikrini anlayabilme gücü yoktu ve bu iktidarsızlık anlaşılamayacak bir düzeydeydi. Bunun sonuyla savaşın sevk ve idaresi için yeterli araçların elde edilmesi ve milletin bütün katmanları birleştirilerek birlik içinde bir büyük varlığın vicdanı verilmesi ihmal edildi.

Savaşın ilânından sonra da, Almanya'nın varlığını tehlikeye atan bir savaşa girişmiş olduğunu, bu savaşın gerçek bir savaş olduğunu ve savaşın bir zor kullanma eylemi olduğunu ve biz düşmanı yere sermezsek onun bizi yere sereceğini anlamadı. Si-

yasî kuvvet [sayfa 292] savaşın sevk ve idaresinde en esaslı görevi üzerine almak mecburiyetinde bulunduğunu anlayamadı. **Cephede zafer kazanmak için milletin bütün kuvvetlerini başkumandanlığın emrine hazır bulundurmak ve kendisi de bizzat düşman milletlerin maneviyatına karşı açılacak savaşı idare etmek mecburiyetindeydi.** Siyasî kuvvet, siyasetin mümkün olanı elde etmek sanatı değil, belki millet ve devletin gereksinimlerini yaratarak onlara vermek azmi olduğunu anlamadı. Böyle hareket edecek yerde iç politika izleri içerisinde azimsiz, plânsız ve başıboş kaldı. Dış politika, içeride ve ekonomide hata, hatayı takip ettikten başka, sırf askerî olan konularda da hata yaptı. Örneğin donanmanın yapılış şeklinde olduğu gibi.

Sayfa : 292

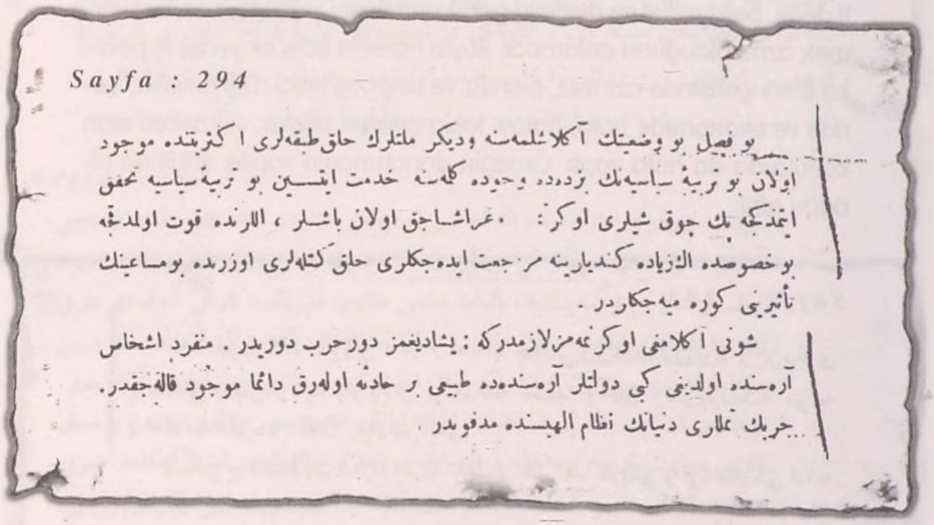
أساساً حرب ملتك معنوياتی آغیر بر امتحانه چکمش و بوندنطولایی اوکا بر عزم قوی
ایله متخلق و ظفردن امید وار و باش قوماندانلغه معتمد وآلمان وطنپورلکنه متوجه
بر استقامت فکریه و برمك لزم اولدیغی ایدی .
بالعکس بو استقامت فکریه ایدیکه ملتك بر حس فداکارینی و قوهٔ مقاومتنی ادامه
ایده بیلیر ایدی .
بونی یاپه جق یرده قوهٔ سیاسیه ملتك ملتلرك بربرلریله ماریشمه سی خلیاسنده بولنان وآلمانلرك
ضعف قزانمه سنی غیر ممکن عد ایدن و یاخود بونده بر تهلکه کورنلرك بین الملل اخوت ،
صلح پرورلك ، مغلوبیتجیلك فکرلری بطاقه لرینه کیتدکجه دها زیاده باطمه سنه کوزیومدی

Sayfa 292

Aslında savaş milletin maneviyatını ağır bir sınava çekmiş ve bundan dolayı ona bir kuvvetli azim ile yaratılmış ve zaferden ümitli ve başkumandanlığa güvenen ve Alman vatanperverliğine uygun bir düşünce biçimi vermek gerekli olmuştu.

Yalnız bu düşünce biçimi, milletin bir fedakârlık duygusunu ve dayanma gücünü devam ettirebilirdi.

Bunu yapacak yerde siyasî güç milletin, milletlerin birbirleriyle yarışması hülyasında bulunan ve Almanların zafer kazanmasını mümkün görmeyen veyahut bunda bir tehlike görenlerin uluslararası kardeşlik, barışseverlik , yenilgicilik fikirleri bataklıklarına gittikçe daha fazla batmasına göz yumdu.

Sayfa : 294

بو فصل بو وضعيتك آكلاشلمه‌سنه وديكر ملتلرك حاق طبقه‌لرى اكثريتنده موجود
اولان بو تربيهٔ سياسيه‌نك بزده‌ده وجوده كلمه‌سنه خدمت ايتسين بو تربيهٔ سياسيه تحقق
ايتمدكجه بك چوق شيلرى اوكرته‌مز . اغراشاجق اولان باشلر ، اللرنده قوت اولدقجه
بو خصوصده الذياده كنديلرينه مراجعت ايده‌جكلرى حاق كتله‌لرى اوزرنده بو مساعينك
تأثيرينى كوره ميه‌جكلردر .

شونى آكلامغى اوكرنه‌مزلازمدركه : يشاديغمز دورحرب دوريدر . منفرد اشخاص
آره‌سنده اولديغى كبى دولتلر آره‌سنده‌ده طبيعى بر حادثه اولەرق دائما موجود قالەجقدر .
حربك تمللرى دنيانك نظام الهيسنده مدفوندر .

Sayfa 294

Bu bölüm, bu durumun anlaşılmasına ve diğer milletlerin halk tabakalarının çoğunluğunda mevcut olan siyasî terbiyenin bizde de meydana gelmesine hizmet etsin ve bu siyasî terbiye gerçekleşmedikçe pek çok şeyler öğretemez. Ellerinde kuvvet olmadıkça bu konuda en fazla kendilerine başvurdukları halk kitleleri üzerinde bu çalışmanın etkisini göremeyeceklerdir.

Şunu anlamayı öğrenmemiz lâzımdır; yaşadığımız devir savaş devridir. Bire bir kişiler arasında olduğu gibi devletler arasında da doğal bir olay olarak daima varlığını koruyacaktır. Savaşın temelleri dünyanın ilâhî düzeninde gizlidir.

Sayfa : 294

جنرال فلدمارشال فون مولتکه ده ۱۸۹۰ سنه‌سی ۱۱ کانون اولنده شوصورتله بیان فکر ایدیوردی : [*]

« صلح ابدی بر رؤیادر . حتی ایی بر رؤیا بیله دکلدر . حرب ایسه نظام عالم الهیده بر عنصردر . انك بدونده ، انسان منفعت ، حیات پاسنه وظیفه یه صداقت و فداکارلق کبی اك نجیب حسلری حربده انکشاف ایدر . حرب اولماسه دنیا مادیات بطاقلغنه کومولور ایدی . »

۱۸۹۱ سنه‌سی ۱۰ شباطنده در .

[*] Gesammelte schriften und den kwurdigkeiten برلین ۱۸۹۲

Sayfa 294

General Feld Mareşal Fon Moltke'de 1890 senesi 11 Kanun-ı Evvelinde şu şekilde açıklamalarda bulunuyordu*:

"Barış sonsuz bir rüyadır. Hatta iyi bir rüya bile değildir. Hayat pahasına göreve bağlılık ve fedakârlık gibi en asil duygular savaşta gelişir. Savaş olmasa dünya maddiyat bataklıklarına gömülürdü."

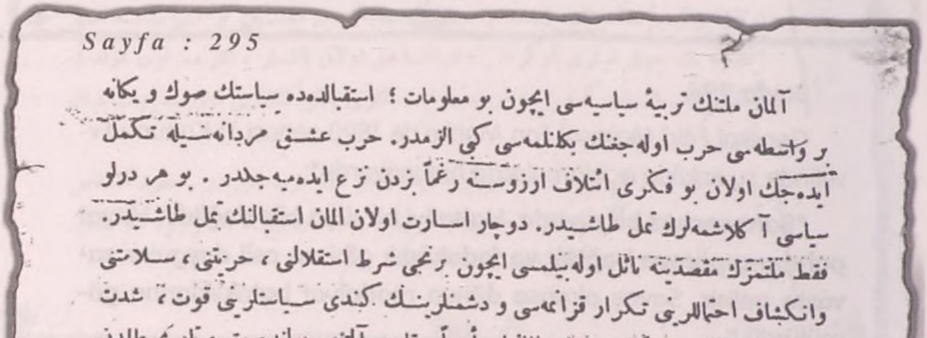
* Gesammelte schriften und den kwurdigkeiten, Berlin 1892.

Sayfa : 295

« کاملاً حربدن بشقه برشی اولیان دنیامزده بو نقطهٔ نظرله حرکت ایدنجه ؛ دشمنلرمز و هر جشید ده‌موقراتلر بالذات نظام عالم الهی‌یه رغماً انسانلرك طینتنده مرکوز ایکی یوزلیلکه مانع اولمادقجه وهردرلو منافع مادیه‌یی استحقار ایله یالکز أهلیته عطف أهمیت ایتمه‌دکجه بونلرك قارشومزده‌کی تکرار ایتدکلری صلح ابدی ، تحدید تسلیحات و انسانلرك قرداش اولمه‌سی کبی تعبیراتی بو دفعه‌ده و صورت قطعیه‌ده قونمه‌لی‌یز . »

Sayfa 295

Doğal olarak savaştan başka bir şey olmayan bu dünyamızda bu bakış açısıyla hareket edince düşmanlarımız ve her çeşit demokratlar bizzat dünyanın ilâhî düzenine rağmen insanların karakterlerinde toplanmış iki yüzlülüğe engel olmadıkça ve her türlü maddî yarar ile yalnız beceriye önem vermedikçe, bunların karşımızdaki tekrar ettikleri sonsuz barış, silâhlanmanın sınırlandırılması ve insanların kardeş olması gibi deyimleri bu defa da ve kesin bir şekilde kovmalıyız.

Sayfa : 295

آلمان ملتك تربيهٔ سياسيه‌سى ايچون بو معلومات ؛ استقباله‌ده سياستك صوك و يكانه بر وسائطه‌سى حرب اولهجقدر. حرب عشقى مردانه‌سيله تكمل ايده‌جك اولان بو فكرى ائتلاف ارزوسنه رغماً بزدن نزع ايده‌مه‌جكدر . بو هر درلو سياسى آكلاشمه‌لرك تمل طاشيدر. دوچار اسارت اولان المان استقبالنك تمل طاشيدر. فقط ملتمزك مقصديته نائل اولهبيلمسى ايچون برنجى شرط استقلالنى ، حريتنى ، سلامتى وانكشاف احتمالرينى تكرار قزانمه‌سى و دشمنلرينك كندى سياستلرينى قوت ، شدت و حربه استناد ايتديردكلرى حالده المانيانى أبدياً حقارت آلتنده بولندرمق و تاريخ عالمدن طى ايتمك نيتلرندن منع ايتمه‌سيدر.

Sayfa 295

Alman milletinin siyasî terbiyesi için bu bilgi; **gelecekte de siyasetin son ve yegane bir aracının savaş olacağının beklenmesi gibi gereklidir.** Savaş aşkı ile mükemmel hale gelecek olan bu fikir bizden alamayacaktır. **Bu her türlü siyasî anlaşmaların temel taşıdır.** Esarete düşmüş olan Alman geleceğinin temel taşıdır. Fakat milletimizin amacına ulaşabilmesi için birinci şart bağımsızlığını, hürriyetini, kurtuluşunu ve ilerleme ihtimallerini tekrar kazanması ve düşmanlarının kendi siyasetlerini kuvvet, şiddet ve savaşa dayandırdıkları halde Almanya'yı ebediyyen hakaret altında bulundurmak ve dünya tarihinden silmek niyetlerinden alıkoymasıdır.

Sayfa : 296

المان قومی وظیفه‌سنی بیلدیکی ایچون بونی اخطاره لزوم کورمه‌مك دها ایی اولور ایدی . بووظیفه‌لر طبیعی اولەرق المانلرك اعماق قلبنده ورروحنده مدفون قالەلی ایدی . فقط مع‌التأسف حال بومرکزده اولدیغی ایچوندرکه المان قومنه شوسؤالی صوردیبورم : فرانسه نه‌اولدی بزم‌دشمنی قیزدیرمه‌مق اندیشه‌مزدن ، کندی جانمزدن قورقومزدن ، دشمنه تملقمزدن، اوشاق ذهنیتمزدن آلچاق و نامرد دوشونجه‌لرمزدن و حرکتمزدن نه قزاندق . بوتون بونلر طاقتمزی تبدیل ایتدیمی ؟ بوتون بونلره رغماً دشمن سلاحلرینزی صویمه‌دیمی ؟

Sayfa 296

Alman ulusu görevini bildiği için bunu hatırlatmaya gerek görmemek daha iyi olur idi. Bu görevler tabi olarak Almanların kalbinde ve ruhunda gömülü kalmalıydı. **Fakat, maalesef durum bu merkezde olmadığı içindir ki Alman ulusuna şu soruyu soruyorum. Fransa ne oldu? Bizim düşmanı kızdırmamak endişemizden, kendi hayatımızdan korkumuzdan, düşmana dalkavukluğumuzdan, uşak zihniyetimizden, alçak ve namert düşüncelerimizden ve hareketimizden ne kazandık? Bütün bunlar geleceğimizi değiştirmedi mi? Bütün bunlara rağmen düşman silâhlarımızı soymadı mı?**

Sayfa : 297

متحدجبهه‌مزده‌لودویچ‌شه‌مانك کوزل‌سوزلرینه . امتالا "وطنداشلغك هرشاهه‌سنده ، قهرمانلق حسی ، فکر انتظامی ، ضبط و ربطی وظیفه حسی ـ بنده علاوه ایدیم ـ نفسه‌اعتماد ووقور ـ ساده‌لکی، اقتصاد، آرقداشلق وصداقت ـ عینی‌زمانده المان‌یوکلکنك مسندی اولان عسکرلکك بتون توابعی تأسیس و محافظه ایتمکمز لازمدر. بو مقصده وصول ایچون معنویاتمزی تجدید ودها طوغروسی ایچزده و اطرافمزده «المان اولمالی هرشیئك علیهنده حرکته قرار ویرمك جسارتنه مالك اولملی‌یز .»

Sayfa 297

Birleşik cephemizde Lodi Şeman'ın güzel sözlerine karşılık olarak -vatandaşlığın her sahasında kahramanlık duygusunu, fikri düzeni, bağlılık görev duygusunu- ben de ilâve ederim. Nefse güveni, ekonomi, arkadaşlık ve bağlılık, aynı Alman büyüklüğünün dayanağı olan askerliğin bütün bağlarını korumamız lâzımdır. Bu amaca ulaşmak için maneviyatımızı yenilemek ve daha doğrusu içeride ve etrafımızda Alman olmayan her şeyin aleyhinde harekete karar vermek cesaretine sahip olmalıyız.

Sayfa : 298

روسیا و المان اردوسنك خواص حربیه‌سی قاتلی حرب میدانلرنده تأید ایتمشدر . المان ملتی تازه حیات بوله‌بیلمك ایچون بشقه بر خاصه‌یه محتاج دکلدر . بو یکی حیاتی اسکی اردو معنویاتنك تخملری دوغوره‌جقدر . بوخصوصده هیچ آکلامه‌یی بزکه ـ منفعت عمومیه‌یی دوشونن قوماندانلر اداره‌سنده اطاعت مطلقه ، افکارذاتیه‌یی بر طرفه براقه‌رق قوماندانه اعتماد ـ افرادك قوهٔ معنویه‌لرینك برلشمه‌سیله ملتك و وطنك احیاسنه خدمت ایده‌جك اولان عامل انجق ضبط ورابطدر . لودویغ شه‌مانك ، ایچمزده و اطرافمزده بولندیغندن بحث ایتدیکی «المان‌اولیان‌شیلر» اول‌امرده ملیت‌حسی‌نقصانی (*) مکتبارمزده و اساسات حقوقیه‌مزده المان طبیعته لزوم درجه‌ده اهمیت ویرلمه‌سی ، تربیهٔ فکریه‌یه ال ایشلرندن فضله اهمیت ویرلمه‌سی ، خارجده خوش بر حیات کچیرمك ایچون نفسی دوشونن و تزاید ایتمکده بولنان بر تمایل، بین‌الملل اخوت ، صلح پرورلك، مغلوبیتجیلك ذهنیتی و نهایت حدودلرمز داخلنده یهودی ملتنك حکمران اولمسیدر .

(*) شمدیه قدر ملیت فکری ، المان عرقنك دقیق مسئله‌سی علمامز طرفندن اوکی والده معامله‌سندن دها فنا معامله کوردی

(*) یوقاریسبتله اسکی اردو وطائف حربیه‌سنك برنجی وایکنجی ماده‌لرینی خاطرلامه‌دن کچه‌م ایکنجی ماده، بروجه آتیدر :

«سنجاق السمه‌ایدیلن صداقت یمینك سارصلماز پرصورتده محافظه‌سی عسکرك ایلك وظیفه‌سیدر. بوندنعسکره عسکرلك صنعتی حربه حاضر بولنمق ، حربده جسارت، آمره اطاعت ، خدمت داخل وخارجنده ناموسکارانه طرزحرکت ارفعداشلره قارشو استقامت وایبلکله حرکتی ایجاب ایدیرر . بوده هر المانك قلبنده محکوك اولهلیدر .

Sayfa 298

Prusya ve Alman ordusunun savaşçı özellikleri kanlı savaş meydanlarında iyice güçlenmiştir. Alman milleti taze hayat bulabilmek için başka bir özelliğe muhtaç değildir. Bu yeni hayatı eski ordu maneviyatının dayanma noktaları doğuracaktır. Bu konuda hepimiz anlamalıyız ki genel çıkarı düşman kumandanlar idaresinde kesin itaat, kişisel düşünceleri bir tarafa bırakarak kumandana güven bireylerin manevî kuvvetlerinin birleşmesiyle milletin ve vatanın yeniden yaşatılmasına hizmet edecek olan etken ancak bağlılıktır. Lodi Şeman'ın içimizde, etrafımızda bulunduğundan bahsettiği Alman olmayan şeyler, öncelikle milliyet duygusundan yoksun* okullarımızda ve hukukumuzun temellerinde Alman doğasına gereken derecede önem verilmemesi, fikrî terbiyeye el işlerinden daha fazla önem verilmesi, dışarıda hoş bir hayat geçirmek için kendini düşünen ve gittikçe artmakta bulunan bir eğilim, uluslararası kardeşlik, barışseverlik, yenilgicilik zihniyetini ve nihayet sınırlarımız içinde Yahudi milletinin egemen olmasıdır.**

---

* Şimdiye kadar milliyet fikri, Alman ırkının incelenmesi sorunu bilginlerimiz tarafından daha fena davranış gördü.

** Buna ilişkin eski ordu ve savaş görevinin birinci ve ikinci maddelerini hatırlamadan geçemem. İkinci madde aşağıdaki gibidir:

Sancak altında edilen bağlılık yemininin sarsılmaz bir şekilde korunması askerin ilk görevidir. Bundan sonra askerlik sanatı savaşa hazır bulunmak, savaşta cesaret, amire itaat, iç ve dış hizmetlerde namuslu bir şekilde hareket, arkadaşlara karşı doğruluk ve iyilikle hareketi gerektirir. Bu da her Alman'ın kalbine kazınmış olmalıdır.

Sayfa : 301

بوصورتله مطالعاتمزك نقطهٔ عزیمتنه کلهرك شو نتیجه‌یی چیقاریبورز.
بزه اویله بر سیاست عمومیه لازمدرکه حرب اونك ایچون وسائط سائره ایله سیاست خارجیه‌دن عبارت اولسون ویاخود سیاست خارجیه‌نك قوتلی بولنمق ایچون صوك واسطه اولهرق قالسون ودولت ایچون الزم اولان شیلرك استحصالی خصوصنده عقل واحتیاطلك صوك حدی مقامنه قائم اولسون

Sayfa 301

Bu şekilde yorumlarımızın son noktasına gelerek şu sonucu çıkarıyoruz. Bize öyle bir genel siyaset lâzımdır ki savaş onun için diğer araçlar ile dış politikadan ibaret olsun veyahut dış politikanın kuvvetli bulunması için son araç olarak kalsın ve devlet için gerekli olan şeylerin edinilmesi konusunda akıl ve ihtiyatın son ciddi makamına dayanak olsun.

Sayfa : 301

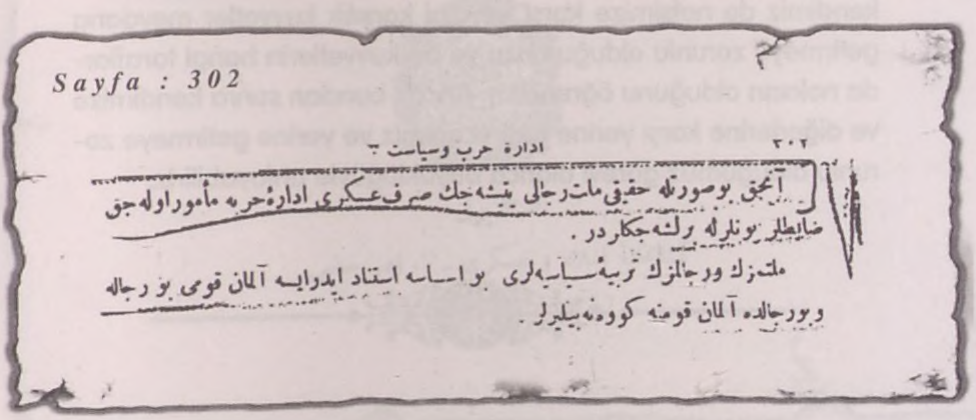
ملت ؛ خوشنه کیتمه‌یه‌ده قصورلرینی دیکله‌ملیدر . فلاوزویچك دیدیکی کبی ارتق سیاستی اداره ایدنلرك بالکز حرب ایشلرنده معلوماتی اولمه‌سی کفایت ایتمز . بلتده بالذات بو معلوماته صاحب اولمه‌لیدر . بزه بوصورتله یاردیم اولهبیلور. انجق بوصورتله‌درکه ؛ ملت حربدن اول اولدیغی کبی ساخته رهبرلری تعقیب ایتمز. حربك صوك سونه‌لرنده اولدیغی کبی آلتون معبود قارشوسنده دیزجوکمز واحتیاجات حربیه‌یی اکلار. تشکیلات، وجوده کتیرن کنه‌لرك دکل ملتك آرزوسی بایتلور . ملتك محتاج اولدیغی باشلر کندیی کوسترر و ماقی اعجاب ایدن طرقه سوق ایدر. بو باشلر المانلرده ، عرقه وظیفه‌یه معتقد انسانلر اولمه‌لیدر . بناکلرندن دهابوکسکده طوتان ، منفعت ذاتیه تعقیبندن وغروردن معرا انسانلر اولمه‌لیدر .
بوخواصی خائز بیشوا اولهبیله حکارینی ظن ایدنلرك سیاست ایله وجهان حربنك، حربك سوق واداره‌سنه اشتغال ایتملری ممنوعیتله کورولور، فقط بو اشتغال دهادرین اولهلی وبتون ومناسبتی اکلامغه جالیشمه‌یه‌در . انجق بوصورتله‌درکه بو رجال ترکیه سیاسیه‌لرینك ده نقدر نقصان اولدیغنی اکلایه جقلر و فلاوزویچك حرب حقیقی حقنده‌کی درسلریی وجهان حربندن آلنان درسلری و بو حرب اتناسنده و حربدن صوکره سیاست ایله ادارهٔ حرب آره‌سنده موجود اولان ارتباط ومناسبتك مکاتب عالیه‌ده مکاتب اعدادیه‌نك عالی قسملرنده اوکرتملك ایزوسنی تصویب ایده جکلردر .

Sayfa 301

Millet hoşuna gitmese de kusurlarını dinlemelidir. Clouzevitz'in dediği gibi artık siyaseti idare edenlerin yalnız savaş işlerinde bilgisi olması yetmez. Millet de bizzat bu bilgiye sahip olmalıdır. Bize bu şekilde yardım olunabilir. Ancak bu şekilledir ki; millet savaştan evvel olduğu gibi sahte rehberleri takip etmez. Savaşın son senelerinde olduğu gibi altın ilâh karşısında diz çökmez ve savaşın gereksinimlerini anlar. Teşkilât, meydana getiren kitlelerin değil milletin arzusunu yapabilir. Milletin muhtaç olduğu başlar kendini gösterir ve milleti gereken tarafa yönlendirir. Bu başlar, Almanlığa, ırka ve göreve inanmış insanlar, vatanı kendi benliklerinden daha yüksekte tutan kişisel çıkar takibinden ve gururdan uzaklaşmış insanlar olmalarıdır.

Bu kişilerin siyaset ile ve Dünya Savaşı'nın, savaşın sevk ve idaresi ile meşgul olmaları memnuniyetle görülür. Fakat bu gayret daha derin olmalı ve bütün bu ilişkileri anlamağa çalışmalıdır. Ancak bu şekildedir ki bu kişiler siyasî terbiyelerinin de ne kadar noksan olduğunu anlayacaklar ve Clouzevitz'in gerçek savaş hakkındaki derslerini ve Dünya Savaşı'ndan alınan derslerin ve bu savaş esnasında ve savaştan sonra siyaset ile savaş yönetimi arasında mevcut olan bağlantı ve ilişkinin yüksek okullarda, liselerin yüksek kısımlarında öğretmek arzusunu onaylayacaklardır.

Sayfa : 302

Sayfa : 302

بومشكل رايشدر. تماماً قانع اولهلمكه خدمت مكلفهٔ عسكريه وهوهنزولرن بيوك برنسلرينك
بزى كچيردكلرى مكتبلرك بزى طوغرى يول اوزرنده طوتمق ايچون كافى كلمدى. كندمزه
تجميل ايده جكمز مطالبى، نه درجه لرده سعيه محتاج اولديغمزى، نه يوك فكرفداكارى ايله
مجبول اولهمز لازمكلديكنى و وظيفهٔ وجدانيه مزى بيلهلم. كذلك كندمزده نقصمزه
قارشو نه كى مقابل قوتلر وجوده كتيرمكه مجبور اولديغمزى و بوقوتلرك هانكى طرفلرده
نقصان اولديغنى اوكرنهلم. آنجق بوندن صوكره كندمزه وسائرلرينه قارشو ايفا ايده جكمز
وايفايه مجبور اولديغمز وظيفهنك ثقل عظمتنى اكلايه بيلبرز.

Sayfa 302

Ancak bu şekilde gerçek millet adamı yetişecek, sırf askerî savaş yönetimine memur olacak subaylar bunlarla birleşeceklerdir.

Milletimizin ve devlet adamlarımızın siyasî terbiyeleri bu temele dayanır ise Alman ulusu bu adamlara ve bu adamlar da Alman ulusuna güvenebilirler.

Bu karmaşık bir iştir. Tamamen inanılmalı ki askerî yükümlülük görevi ve Hohnezolern büyük prenslerinin, bizi geçirdikleri okullar, bizi doğru yol üzerinde tutmak için yeterli gelmedi. Kendimize yükleyeceğimiz istekleri ne derecede karşılamaya gücümüzün yeteceğini, ne büyük bir fedakârlık düşüncesi ile zorunlu olmamız gerektiğini ve vicdanî görevimizi bilelim. Aynı şekilde kendimiz de nefsimize karşı ne gibi karşılık kuvvetler meydana getirmeye zorunlu olduğumuzu ve bu kuvvetlerin hangi taraflarda noksan olduğunu öğrenelim. Ancak bundan sonra kendimize ve diğerlerine karşı yerine getireceğimiz ve yerine getirmeye zorunlu olduğumuz görevi olanca büyüklüğüyle anlayabiliriz.

احمد رفيق

بيوك

تاريخ عمومى

بشريتك تكملات مدنيه، اجتماعيه، سياسيه و فكريه‌سى

برنجى جلد

﴿ ايكنجى طبع ﴾

بر چوق رسملرى، خريطه‌لرى ورنكلى لوحه‌لرى جامعدر

متشبث و ناشرى

استانبول

كتابخانهٔ اسلام و عسكرى - ابراهيم حلمى

٤٦، باب عالى جاده‌سى، ٤٦

١٣٢٨

Ahmet Refik

Büyük Tarih-i Umûmî

[Büyük Genel Tarih]

Birinci Cilt

Birçok resimleri, haritaları ve renkli levhaları içerir.

İstanbul
1328 [1912]

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : 1303
Yazar : Ahmet Refik [Altınay]
Cild : Bordo
Ebadı :
En : 17 cm.
Boy : 24 cm.
Sayfa Adedi : 484 + 4

Sayfa : 14

. تاريخك دائرهٔ شمولنى تحديد ايتمك غير قابلدر . تاريخ ، وقايع ماضيه‌نك كافه‌سنى احتوا ايدر . سياسى ، فكرى ، اجتماعى بتون حادثات ماضيه *birbirine داخل هپ تاريخه داخلدر .

* Birbirine dahil

Sayfa 14

Tarihin kapsam alanını sınırlandırmak olanaksızdır. Tarih, geçmişteki olayların tümünü içerir. Siyasal, düşünsel, toplumsal olayların tümü tarihe dahildir.

Sayfa : 16

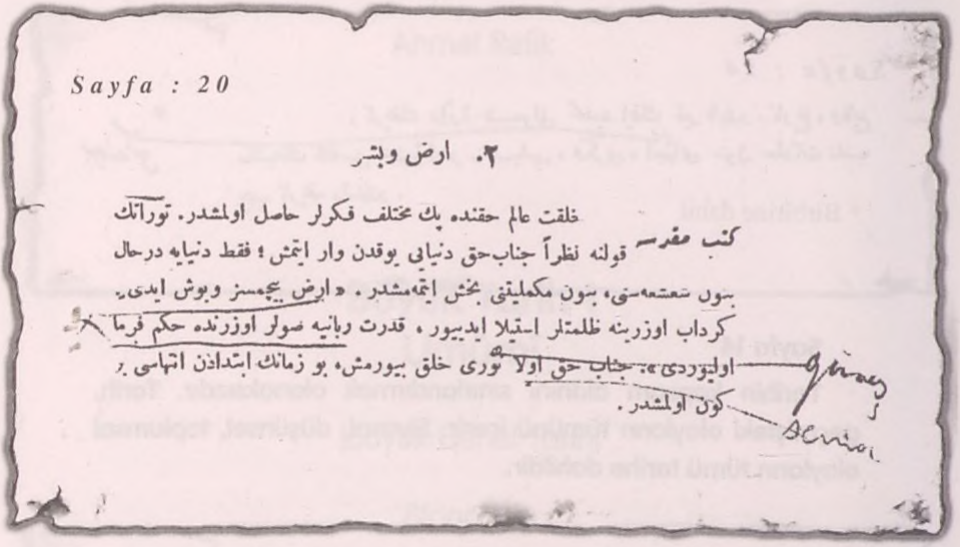
تاريخ غير شخصى اولدقدن صوكره ، آوتق ، اخلاقى ووطنپرورانه ، اولماسى نظر اعتباره آلنه‌ماز.

Sayfa 16

Tarih, soyut olduğundan, artık ahlâkî ve yurtsever olması dikkate alınamaz.

Sayfa : 20

تاريخ انجق يازينك ايجادندن اعتباراً بدأ ايدر . » ديبور . فقط صوك عصر ظرفنده اجرا اولونان كشفيات قبل‌التاريخيه برچوق شيه‌لرى حله مدار اولمشدر. بناءً عليه علم قبل‌التاريخ علماسنك مساعىٔ فوق العاده‌سى سايه‌سنده ، الصوك يازيلان تاريخ عمومىلرده ارض وبشرك تاريخ خلقت و تكاملى ، انسانلرك قبل التاريخ كيردكلرى ادوار مدنيه‌ده نظر اعتباره آلنمشدر.

Sayfa : 20

۲. ارض وبشر

خلقت عالم حقنده پك مختلف فكرلر حاصل اولمشدر. توراتك
كتب مقدسه قولنه نظراً جناب حق دنيايي يوقدن وار ايتمش ؛ فقط دنيايه درحال
بنون شعشعه سنى، بنون مكملينى بخش ايتمشدر . « ارض بيچمسز وبوش ايدى،
كرداب اوزرينه ظلمتلر استيلا ايديبور ، قدرت ربانيه صولر اوزرنده حكم فرما
اولبوردى » جناب حق اولا نورى خلق بيورمش، بو زمانك ابتدادن انتهاسى ر
كون اولمشدر .

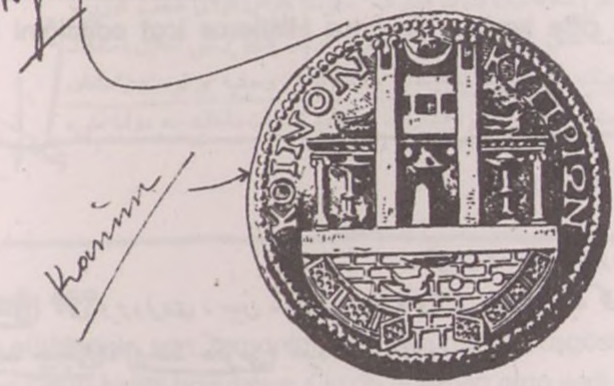
Sayfa 20

[Leopold Ranke;] **Tarih ancak yazının icadıyla başlar diyor. Fakat son yüzyılda yapılan buluşlar, tarih öncesiyle ilgili birçok kuşkuyu ortadan kaldırmıştır. Bu nedenle tarih öncesi dönemlerle uğraşan bilginlerin üstün çalışmalarından ötürü en son yazılan genel tarihler, insanın ve dünyanın yaratılışını, evrimini, insanların tarih öncesinde geçirdikleri uygarlık dönemlerini de dikkate almışlardır.**

Dünya ve İnsanlık

Tevrat'ın bildirdiğine göre Tanrı, dünyayı yoktan var etmiş; ama dünyaya hemen tüm mükemmelliğini vermemiştir. "Dünya **biçimsiz ve boş** idi. Girdaplar üzerine karanlıklar çöküyordu. Tanrı'nın gücü **sular üzerinde** egemendi. Tanrı önce "nur'u, yarattı.

Sayfa : 323

[*]

* [Kıbrıs paralarından]

Sayfa : 336

هیتیتلرك معماریسی حقنده‌ده پك آز معلومات واردر. بوتون مبانی طوپراقلر آلتنده‌در. یالکز شمالی سوریه‌ده. (زنجیرلی)ده برشهرمیدانه چیقارلمشدر. بو شهر ایکی قاتلی، دائروی، مدافعه قوله‌لرینی حاوی بر دیوارله محاطدر. دیوارك اورته‌سنده‌ده اصل شهر موجوددر. هیکلتراشلق صنعتنه کلنجه: بو صنعت هیتیتلرده اولدقجه ترقی ایلمشدر. کتابه‌لرك بر چوغی هپ دینی منظره‌لری ارائه ایدر. کذا برده چفته قارتال رسمی بولونمشدر که بوده وقتیله سلجوق حکمدارلرینك (۱۲۱۷)، دها صوکره‌ده (۱۳٤٥) آلمان ایمپراطورلرینك آرمه‌سنی تشکیل ایدن چفته قارتالك ایلك اول هیتیتلر طرفندن ایجاد اولوندیغنی اثبات ایدر.

Sayfa 336

Kuzey Suriye (Zincirli) de, bir "Hitit" kenti ortaya çıkarılmıştır. Bu kent iki katlı, dairesel savunma kuleleri taşıyan bir duvarla çevrilidir. Asıl kent duvarların ortasındadır. Heykeltraşlık sanatına gelince: Bu sanat, Hititlerde oldukça ilerlemiştir. Kitabelerin birçoğu hep dinsel görüntüleri yansıtır. Burada bir de "çifte kartal" resmi bulunmuştur ki bu da, vaktiyle Selçuk hükümdarlarının (1217) daha sonra da (1345) Alman imparatorlarının armasını oluşturan çifte kartalın ilk önce Hititlerce icat edildiğini isapet eder.

Sayfa : 455

قرون وسطاده آوروپالیلر چینه .
(خطای) نامی ویررلردی . چین شاعرلری ایسه وطنلرینی دها تزیه کلهلرله ، مثلا
(وسط چیچکی)، (وسط حکومتی) نامیله توسیم ایدرلر.

Sayfa 455

Ortaçağ'da Avrupalılar Çin'e **"Hıtay"** adı verirlerdi. Çin ozanları ise yurtlarını daha güzel ve nezih sözcüklerle, örneğin **"Vast çiçeği" – "Vast Hükümeti"** diye adlandırırlardı.

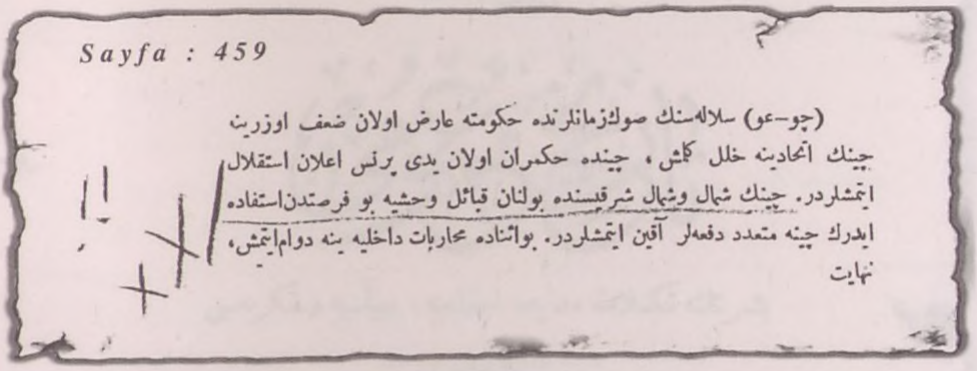
Sayfa : 456

چینلیلر بو حوالیه شمال

فرسده کاغی طاغلردن کلشلردر .

Sayfa 456

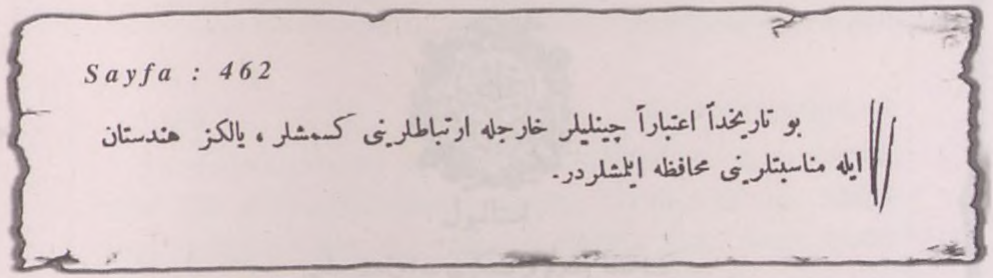
Çinliler bu yöreye kuzeybatıdaki dağlık yörelerden gelmişlerdir.

Sayfa : 459

(چو-عو) سلاله‌سنك صوك‌زمانلرنده حكومته عارض اولان ضعف اوزرينه
چينك اتحادينه خلل كلمش، چينده حكمران اولان يدى پرنس اعلان استقلال
ايتمشلردر. چينك شمال وشمال شرقيسنده بولنان قبائل وحشيه بو فرصتدن‌استفاده
ايدرك چينه متعدد دفعه‌لر آقين ايتمشلردر. بوائناده محاربات داخليه ينه دوام‌ايتمش،
نهايت

Sayfa 459

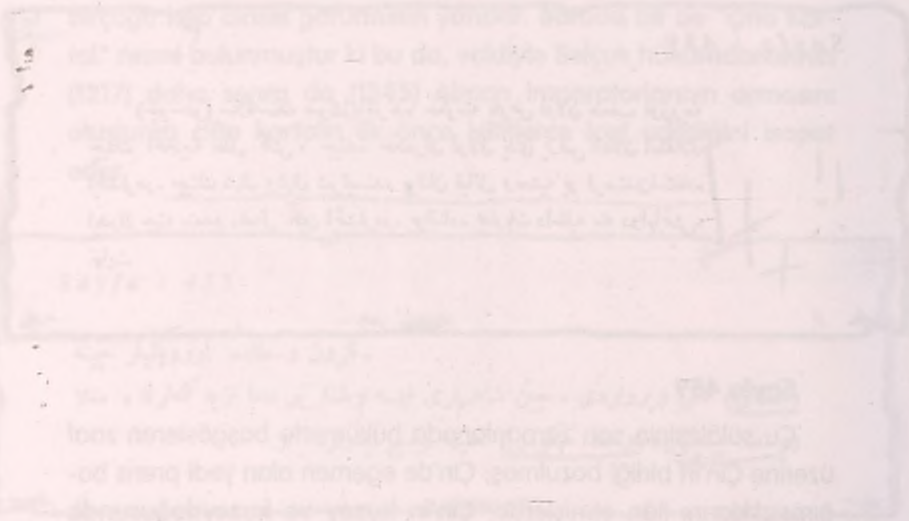
Çu sülâlesinin son zamanlarında hükümette başgösteren zaaf üzerine Çin'in birliği bozulmuş; Çin'de egemen olan yedi prens bağımsızlıklarını ilân etmişlerdir. **Çin'in kuzey ve kuzeydoğusunda bulunan barbar kabileler, bu fırsattan yararlanarak** Çin'e birçok kez akın etmişlerdir. Bu zamanda iç savaş yine sürüp gitmiştir.

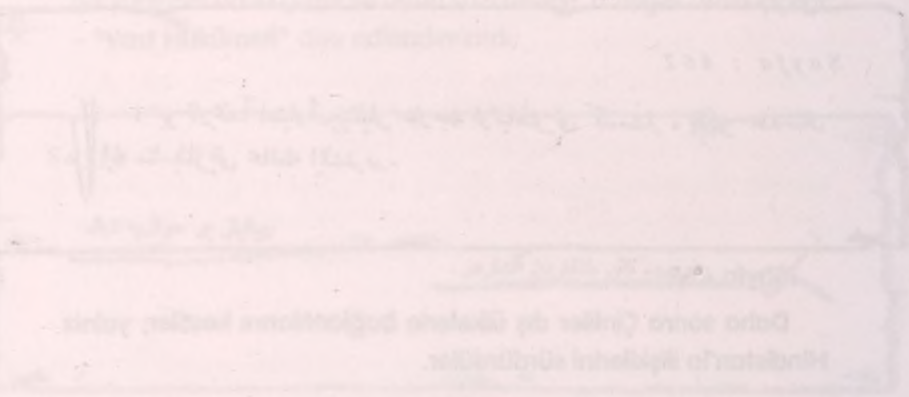

Sayfa : 462

بو تاريخدآ اعتباراً چينليلر خارجله ارتباطلرنى كسمشلر، يالكز هندستان
ايله مناسبتلرنى محافظه ايلمشلردر.

Sayfa 462

Daha sonra Çinliler dış ülkelerle bağlantılarını kestiler; yalnız Hindistan'la ilişkilerini sürdürdüler.

احمد رفیق

بیوك

تاریخ عمومی

بشریتك تکملات مدنیه، اجتماعیه، سیاسیه و فکریه‌سی

انکنجی جلد

بر یوق رسملری، خریطه‌لری ورنکلی لوحه‌لری جامعدر

صاحب و ناشری

استانبول

کتابخانهٔ اسلام و عسکری ـ ابراهیم حلمی

٤٦، باب عالی جاده‌سی، ٤٦

١٣٢٨

Ahmet Refik

Büyük Tarih-i Umûmî

[Büyük Genel Tarih]

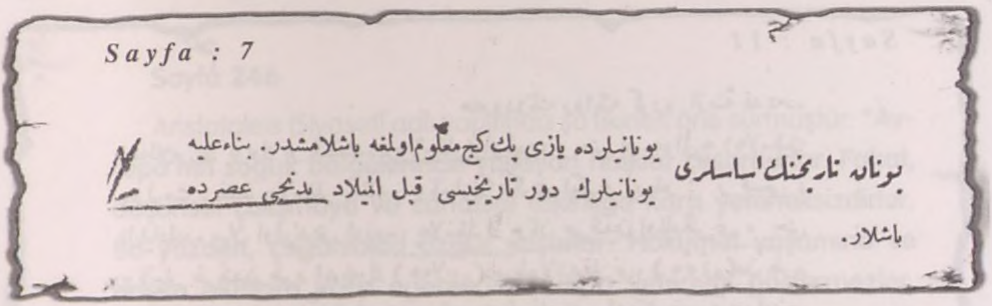
İkinci Cilt

Birçok resimleri, haritaları ve renkli levhaları içerir.

İstanbul
1328 [1912]

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : 1303
Yazar : Ahmet Refik [Altınay]
Cild : Bordo
Ebadı :
En : 17 cm.
Boy : 24 cm.
Sayfa Adedi : 474 + 4

Sayfa : 7

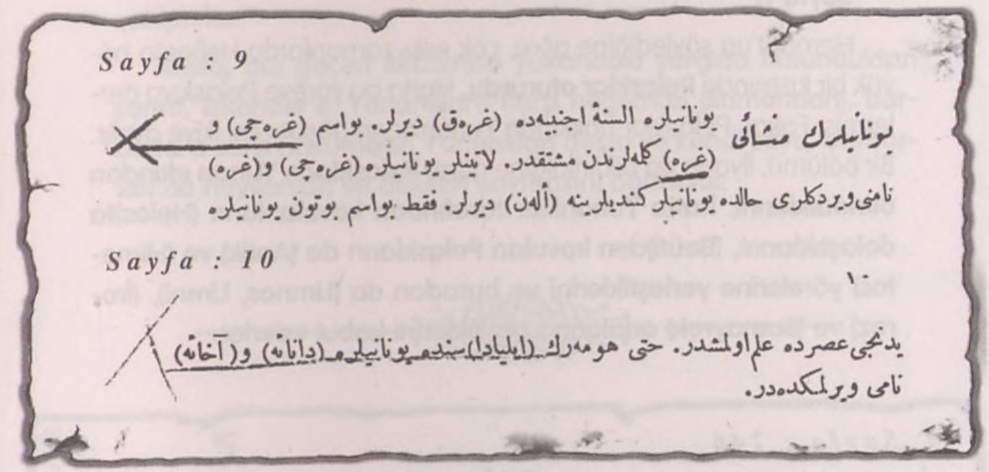
يونانلرده يازى پك كچ معلوم اولمغه باشلامشدر. بناءعليه
يونانلرك دور تاريخيسى قبل الميلاد يدنجى عصرده
باشلار.

يونانه تاريخنك اساسلرى

Sayfa 7

Yunan Tarihinin Esasları

Yunanlılarda yazı çok geç bilinmiştir. Bu nedenle Yunanlıların tarih dönemi M.Ö. yedinci yüzyılda başlar.

Sayfa : 9

يونانيلرك مشائى

يونانيلره السنهٔ اجنبيه‌ده (غره‌ق) ديرلر. بواسم (غره‌چى) و
(غره) كلمه‌لرندن مشتقدر. لاتينلر يونانيلره (غره‌چى) و(غره)
نامنى ويردكلرى حالده يونانيلر كندیلرينه (ألهن) ديرلر. فقط بواسم بوتون يونانيلره

Sayfa : 10

١٠

يدنجى عصرده علم اولمشدر. حتى هومه‌رك (ايلياد) سنده يونانيلره (دانائه) و(آخائه)
نامى ويرلمكده‌در.

Sayfa 9

Yunanlılara yabancı dillerde "Grek" derler. Bu ad, "Greçi" ve "Gre" kelimelerinden türemiştir. Lâtinler, Yunanlılara Greçi ve Gre adını verdikleri halde, Yunanlılar kendilerine "Elen" derler.

Ama bu ad Yunanlılara [sayfa 10] **M.Ö. VII. yüzyılda verilmiştir. Dahası, Homeros'un İlyada'sında Yunanlılar "Danai" ve "Ahai" diye adlandırılmıştır.**

Sayfa : 11

هەرودوتك روايته كوره ازمنهٔ قديمه‌ده
(هەللاس)ك بويوك بر قسمنده (پەلاسقلر) اوطوردر ، حتى بو حوالىيه (پەلاسقيا) ديرلرمش. فقط پەلاسقلر حقنده يونانيلرك فكرى ايكيه آيريلير : بر قسمى ، (ايلياد)ده بيان اولوندينى اوزره، پەلاسقلرك يونان عرقندن اولمادقلرينى ، حتى يونانيلر طرفندن طرد ايديلەرك (هەلاس)ده طولاشدقلرينى، (پەلاسقى)دن طرد ايديلن پەلاسقلرك‌ده (آتيك) و(هيمەطوس) طرفلرينه يرلشدكلرينى، و بورادن‌ده (لمنوس، لمنى)، (ايمبروز) و (صوماتراق) آطەلرينه كلدكلرينى ، حتى (آقروپول)ك بونلرطرفندن انشا ايدلديكنى بيان ايدرلر .

Sayfa 11

Herodot'un söylediğine göre, çok eski zamanlarda Hellas'ın büyük bir kısmında **Pelasklar otururdu.** Hatta bu yöreye Pelaskıya derlermiş. Fakat, Pelasklar hakkında Yunanlıların düşüncesi ikiye ayrılır. Bir bölümü, İlyada da bildirildiğine göre, **Pelaskların Yunan ırkından olmadıklarını, hatta Yunanlılar tarafından kovulanların (Helas)ta dolaştıklarını, (Beüti)den kovulan Pelasklarn da (Antik) ve (Himetos) yörelerine yerleştiklerini ve buradan da (Limnos, Limni), (İmroz) ve (Sumayrok) adalarına geldiklerini kabul ederler.**

Sayfa : 246

تاريخ عمومى ٢٤٦

ازجله آريستطاليس (سياست) نامنده‌كى اثرنده شو مطالعه‌ده بولونيوردى: «اوروپانك صوغوق منطقه‌لرنده ياشايان اقوام جسوردر . فقط مساعى فكريه و فعاليت صنعتكارانه‌يه قابليتسزدر . بو سبيدن اكثريا حر ياشارلر . حيات حكومته واقوام ساڑيه قارشى حاكميته قابليت كوسترەمزلر. آسيا اقوامى فعاليت فكريه‌يى حائز وحريرلو صنايعه مستعددر. فقط جسارتلرى يوقدر. بو سبيدن تحكم آلتنده واسير كى ياشارلر. يونان اقوامى‌ده بونلرك ايكيسى اورتاسنده و هر ايكيسنك خصائصنه مالكدر . هم جسور هم متفكردر . بو سبيدن حريت افكار و اصول حكومته مالكدرلر .

آريستطاليس بو مطالعه‌ده بولوندقدن صوكرا اسكندره ، يونانيلره قارشى هەكەمون (قوماندان)، باربارلره قارشى حكمدار ، يونانيلرى دوستى وهم جنسى ، باربارلرى‌ده حيوانلرى ونباتاتى عد ايتمكى توصيه ايليوردى.

Sayfa 246

Aristotaleis (Siyaset) adlı yapıtında şu fikirleri öne sürmüştür: **"Avrupa'nın soğuk bölgelerinde yaşayan halklar cesurdurlar. Fakat, düşünsel çalışmaya ve sanatsal etkinliğe karşı yeteneksizdirler. Bu yüzden, çoğunlukla özgür yaşarlar. Hükümet yaşamına ve başka uluslara karşı egemenlik kurma yeteneği göstermezler. Asya toplulukları, düşünce etkinliğine sahip ve her türlü sanata yeteneklidirler. Fakat cesaretleri yoktur. Bu yüzden, egemenlik altında ve tutsak gibi yaşarlar. Yunan halkı da bunların ikisi ortasında ve her ikisinin özelliklerine sahiptir. Hem cesur, hem düşünürdür. Bu yüzden özgürlük düşüncelerine ve hükümet yöntemlerine sahiptirler."**

Aristo, adı geçen kitabında yukarıdaki yargıda bulunduktan sonra, İskender'e: Yunanlılara karşı hegemon (kumandan), barbarlara karşı hükümdar; Yunanlıları dostu ve kendi soyu, barbarları da hayvanları ve bitkileri saymasını öğütlerdi.

احمد رفيق

بيوك

تاريخ عمومى

بشريتك تكملات مدنيه، اجتماعيه، سياسيه وفكريه‌سى

اوچنجى جلد

بر چوق رسملرى ، خريطه‌لرى و رنكلى لوحه‌لرى جامعدر

صاحب و ناشرى

استانبول

كتابخانهٔ اسلام و عسكرى - ابراهيم حلمى

٤٦ ، باب عالى جاده‌سى ، ٤٦

Ahmet Refik

Büyük Tarih-i Umûmî

[Büyük Genel Tarih]

Üçüncü Cilt

Birçok resimleri, haritaları ve renkli levhaları içerir.

İstanbul
1328 [1912]

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : 1303
Yazar : Ahmet Refik [Altınay]
Cild : *Bordo*
Ebadı :
En : 17 cm.
Boy : 24 cm.
Sayfa Adedi : 480 + 4

Sayfa : 456

طرایان زماننده ایسه (٤٦)
پلوتارخ روما و یونان رجالنك
تراجم احوالنی یازمشدی .

Sayfa 456

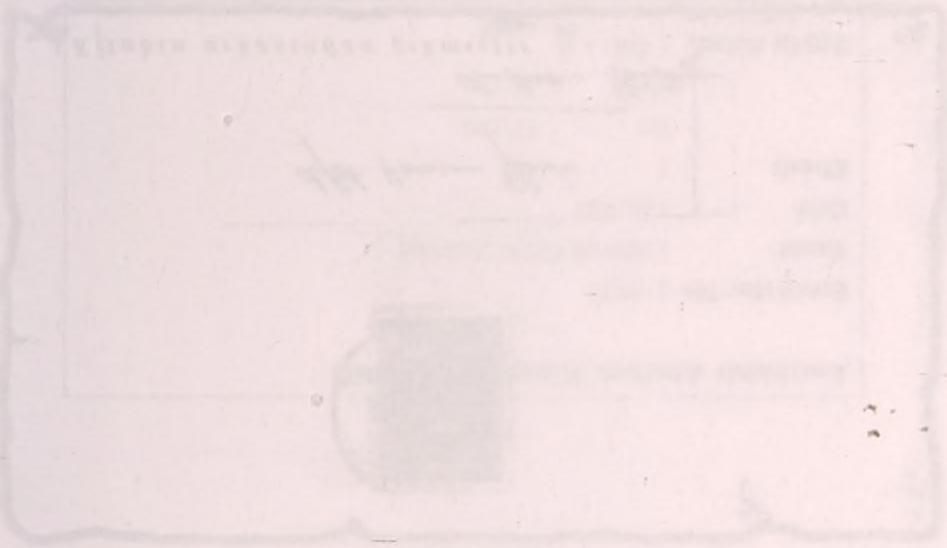
Tiranlık zamanında ise (M.Ö. 46) Plutark, Roma ve Yunan büyüklerinin **biyografilerini** yazmıştı.

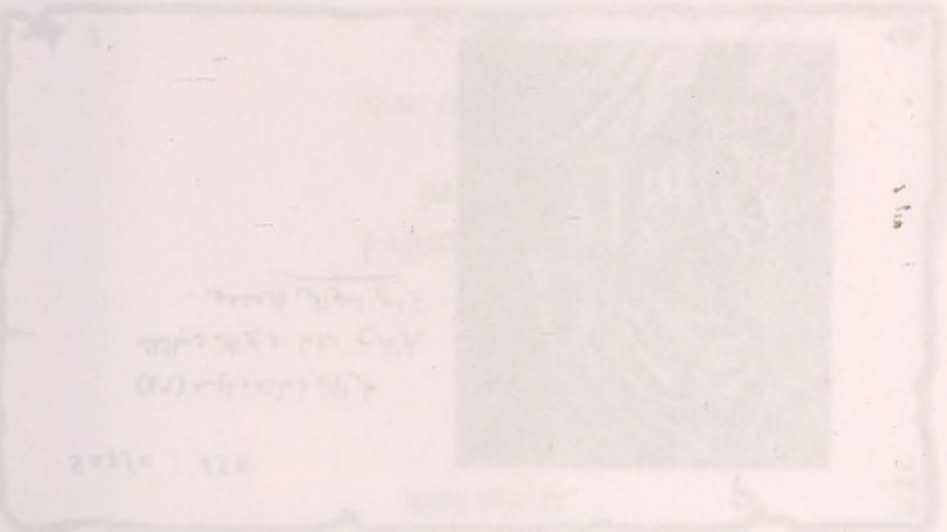

Afet Hanım Efendi

Ankara Çankaya

Kitabın arkasından çıkmıştır

احمد رفیق

بیوك

تاریخ عمومی

بشریتك تکملات مدنیه، اجتماعیه، سیاسیه وفکریه‌سی

بشنجی جلد

برچوق رسملری، خریطه‌لری و رنکلی لوحه‌لری جامعدر.

صاحب و ناشری

1303

استانبول

کتابخانهٔ اسلام و عسکری — ابراهیم حلمی

٤٤٦ باب عالی جاده‌سی، ٤٦

١٣٢٨

Ahmet Refik

Büyük Tarih-i Umûmî

[Büyük Genel Tarih]

Dördüncü Cilt

Birçok resimleri, haritaları ve renkli levhaları içerir.

İstanbul
1328 [1912]

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : 1303
Yazar : Ahmet Refik [Altınay]
Cild : Bordo
Ebadı :
En : 17 cm.
Boy : 24 cm.
Sayfa Adedi : 480 + 4

Sayfa : 4

دردنجی عرق ویستول ایله نیمن حوضه‌لری آره‌سنده‌کی (لیتوآنیالیلر) ، بشنجیسی (فینوا)لر ایله تورکلردن مرکب (اورال آلطائیق) عرقایدی. بو عرق اسقاندیناویانك شمالنه، فنلاندیایه و همان تکمیل روسیه‌یه یایلدش ، اورال طاغلرینك شرقنه، آلطای طاغلرینه قدر یلمشدی. بو عرق اریا نسلندن بسبتون باشقه ایدی . فقط لسان اعتباریله آریالیلرك بعض لهجه‌لریله قرابت مخصوصه‌یی حائزدی . بو عرق تشکیل ایدن اقوامدن برچوغی اوه‌دن بری اوروپایه یرلشمشدی .

Sayfa 4

Dördüncü ırk, Vistül ile Niyemen bölgeleri arasındaki "Litvanyalılar." beşincisi "Finovalar" ile Türklerden oluşan "URAL-ALTAİK" **ırkı idi. Bunlar İskandinavya'nın kuzeyine Finlandiya'ya ve hemen tüm Rusya'ya yayılmıştı. Ural dağlarının doğusuna ve Altay dağlarına kadar ulaşmışlardı. Bu ırk Arya soyundan büsbütün başka idi. Ama, dil yönünden Aryalıların bazı lehçeleri ile özel yakınlık taşıyordu. Bu ırkı oluşturan kavimlerden birçoğu ötedenberi Avrupa'ya yerleşmişti.**

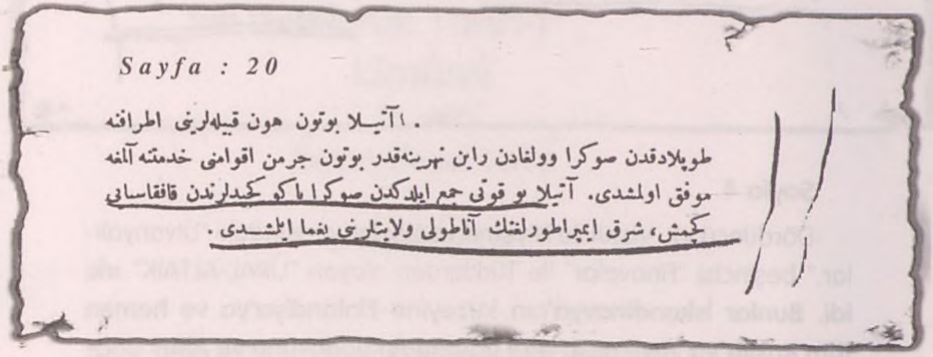
Sayfa : 19

معیتنده ایکی مهم ذات واردی کاناردہ آمفیتیوس ایله بونیفاس ایدی . آمفیتیوس آفریقا قونسلوندن بریدك اوعلی ایدی. هونلر دوریلدقلری آلتده رهن بولوندیغی ایچون بربار طائفه تمامیله واقفدی.

Sayfa 19

İki önemli kişi vardı ki bunlar Aetyus ile Bonifas idi. Aetyus Afrika kontlarından birinin oğluydu. Hunlar ve Vizigotlar elinde rehin kaldığı için barbar âlemini yakından tanıyordu.

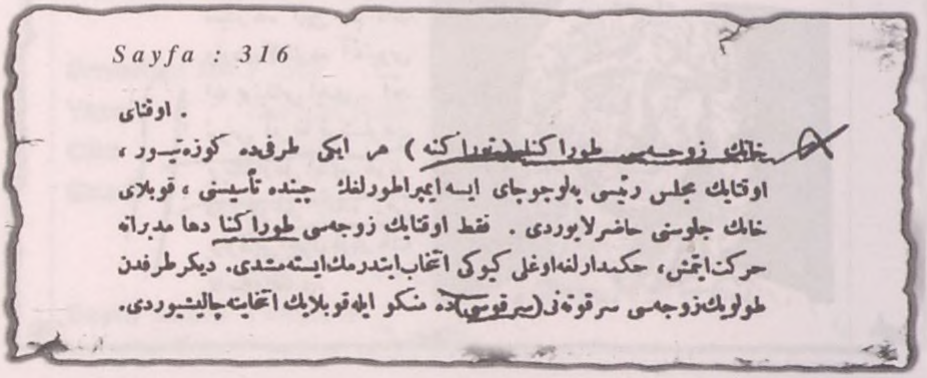

Sayfa : 20

. آتيلا بوتون هون قبيله‌لرينى اطرافنه
طوپلادقدن صوكرا وولغادن راين نهرينه‌قدر بوتون جرمن اقوامنى خدمتنه آلمغه
موفق اولمشدى. آتيلا بو قوتى جمع ايلدكدن صوكرا ماكو كچيدلرندن قافقاسيانى
كچمش، شرق ايمپراطورلغنك آناطولى ولايتلرينى يغما ايلمشدى.

Sayfa 20

Attila tüm Hun kabilelerini çevresine tapladıktan sonra Volga'dan Rein nehrine kadar bütün Germen kavimlerini hizmetine almayı başarmıştı. Attila bu gücü kazandıktan sonra Bakû geçitlerinden Kafkasya'ya yürümüş, Doğu Roma İmparatorluğu'nun Anadolu ilerini yağma etmişti.

Sayfa : 316

. اوقتاى
خاتك زوجه‌سى طورا كنه (خاتون كنه) هر ايكى طرفده كوزه‌تيور ،
اوقتايك مجلس رئيسى بولوجاى ايسه ايمپراطورلغك جينده تأسيسنى ، قوبلاى
خاتك جلوسنى حاضرلايوردى . فقط اوقتايك زوجه‌سى طورا كنا دها مدبرانه
حركت ايتمش، حكمدارلغه اوغل كيوكى انتخاب ابتدرمك ايسته‌مشدى. ديكر طرفدن
طولويك زوجه‌سى سرقوته‌نى (سرقوقتانى) منكو ايله قوبلايك انتخابنه چاليشيوردى.

Sayfa 316

Oktay Han'ın karısı Töregene her iki tarafı da gözetiyor, Oktay'ın Meclis Başkanı Peluçuçay ise, imparatorluğun Çinde kurulmasını ve Kubilay Han'ın başa geçmesini (cülûsunu) hazırlıyordu. Fakat Oktay'ın karısı **Töregene** daha tedbirli davranıyor, hükümdarlığa oğlu **Kiyuk'u** seçtirmeyi plânlıyordu. Öte yandan Toluy'un karısı **Serkatani (Serkus)** da Mengü ile Kubilay'ın seçilmesine çalışıyordu.

احمد رفیق

بیوك

تاریخ عمومی

بشریتك تکملات مدنیه، اجتماعیه، سیاسیه وفکریه‌سی

بشنجی جلد

برچوق رسملری، خریطه‌لری و رنکلی لوحه‌لری جامعدر.

مکتب و ناشری

1303

استانبول

کتابخانهٔ اسلام و عسکری — ابراهیم حلمی

٤٦، باب عالی جاده‌سی، ٤٦

١٣٢٨

Ahmet Refik

Büyük Tarih-i Umûmî

[Büyük Genel Tarih]

Beşinci Cilt

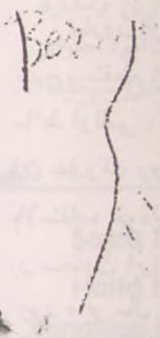
Birçok resimleri, haritaları ve renkli levhaları içerir.

İstanbul
1328 [1912]

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : 1303
Yazar : Ahmet Refik [Altınay]
Cild : Bordo
Ebadı :
En : 17 cm.
Boy : 24 cm.
Sayfa Adedi : 476+4

Sayfa : 161

يحيى بن خالد، برمكيلرك اك مهم رجالندن ايدى . بو ذات درايت وبصارتى ، فضائل و كمالاتيله تميز ايتمشدى. برمكيلر ، عباسيلرك ايلك دورلرنده پك بويوك خدمتلر كورمشدى. برمكيلر اساساً خراسانده (بلخ) شهرندن ايدى . هجرتك ايلك عصرينه طوغرو بو عائله‌نك رئيسى شام سرايلرينه داخل اولمش، هشام زمانندە اسلاميتى قبول ايدرك عبداللە نامنى آلمشدى. او تاريخدن اعتباراً شامده بويوك بر درايت ابراز ايتمش ، ثروتلرى ، علم ومعرفتلريله اك بويوك مقاملرى اشغال ايلمشلردى. برمكيلرك زيادە عباسيلر زمانندە خلفانزديندە داخل اولمشلردى. خالد بن برمك ابوالعباسه وزرات وظيفه‌سنى ايفا ايلديكى كبى المهدى‌ده وزارتى خالدك اوغلى يحيايه توديع ايلمشدى .

Sayfa 161

Yahya bin Halit, Bermekilerin önemli büyüklerinden biriydi. Bu kişi tutarlılığı, kararlılığının yanı sıra erdemleri ve olgunluğuyla da kendini göstermişti. Bermekiler, Abbasîlerin ilk dönemlerinde çok büyük hizmetlerde bulunmuşlardı. Bermekiler esas olarak Horasan'ın Belh şehrinden idiler. Hicretin ilk yüzyılına doğru bu ailenin reisi, Şam saraylarına girmiş, Hişam zamanında İslâmiyet'i kabul ederek İbdah adını almıştı. O tarihten başlayarak Şam'da büyük bir varlık göstermişler, zenginlikleri, bilim konularındaki yetkinlikleri ve becerileriyle en yüksek makamlara kadar yükselmişlerdi. Bermekiler en çok Abbasîler zamanında halifelik makamına yakınlaşmışlardır. Halid bin Bermek, Ebul Abbas vezirlik görevini yerine getirdiği sırada, El Mehdi, vezirlik görevini ondan alarak Halid'in oğlu Yahya'ya vermişti.

Sayfa : 171

عبدالملك رجالندن برى يرمليون درهمه بالغ اولان بورجنك أودەسنى ، ديكرى اوغله مهم واليلكلردن برينك ويرلمسى، ديكرى‌ده بو مأموريته مائل اولدقدن صوكرا خليفه‌نك تبزيته نائل اولمالرى ايدى . جعفر عبدالملكك بو ارزولرنى قبول ايتمش ، خليفه نزدنده حائز اولديغى اعتبار سايه‌سنده جلبنى ايفا ايلمشدى .

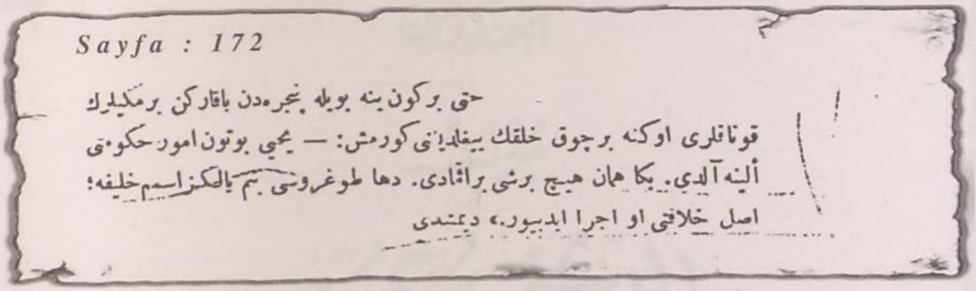
Sayfa : 171

هارون الرشید وزراسنه بو درجه صمیمیت کوستردیکی حالده بو مناسبت
بردنبره منقطع اولمشدی. ابن‌الاثیرك روایتنه کوره جعفرك هارون الرشید نظرندن
ساقط اولماسی ، همشیره‌سی ایله مناسباتده بولونارق بر چوجق دنیایه کتیرمسی ،
ابن خلدونك روایتنه کوره‌ده برمکیلرك خلیفه نزدنده حائز اولدقلری اعتباردن
بالاستفاده نفوذلرینی سوء استعمال ایتملری ایدی. فی‌الحقیقه برمکیلر خلقه قارشی بویوك
بر سخاوت ابراز ایدییورلردی . هر طرفده برمکیلرك سخاوتلرندن بحث اولو-
یور ، بو حال هارون الرشیدك نظر دقتنی جلب ایدییوردی .

Sayfa 171

Abdülmelik'in isteklerinden biri, bir milyon dirheme varan borcunun ödenmesi, diğeri oğluna önemli illerden birinin verilmesi, ve sonuncusu da bu göreve getirildikten sonra halifenin kızı ile evlenmeye aday olmasıydı. Cafer, Abdül Melik'in bu dileklerini kabul etmiş, halifenin gözünde sahip olduğu saygınlıktan dolayı dileklerinin hepsini elde etmişti.

Harun Reşid vezirine bu derece samimiyet gösterdiği halde bu samimiyet birden bire ortadan kalktı. İbnul Esir'in anlatımına göre, Cafer'in, Harun Reşid'in gözünden düşmesi, kız kardeşi ile ilişkide bulunarak bir çocuk dünyaya getirmesiydi. İbn Haldun'un anlatımına göre de, Bermekilerin, halifenin gözünde sahip olduklar saygınlıktan yararlanarak nüfuzlarını kötüye kullanmalarıydı. Gerçekte Bermekiler halka karşı büyük bir cömertlik gösteriyorlardı. Her tarafta Bermekilerin cömertliğinden söz ediliyordu. Bu durum Harun Reşid'in dikkatini çekiyordu.

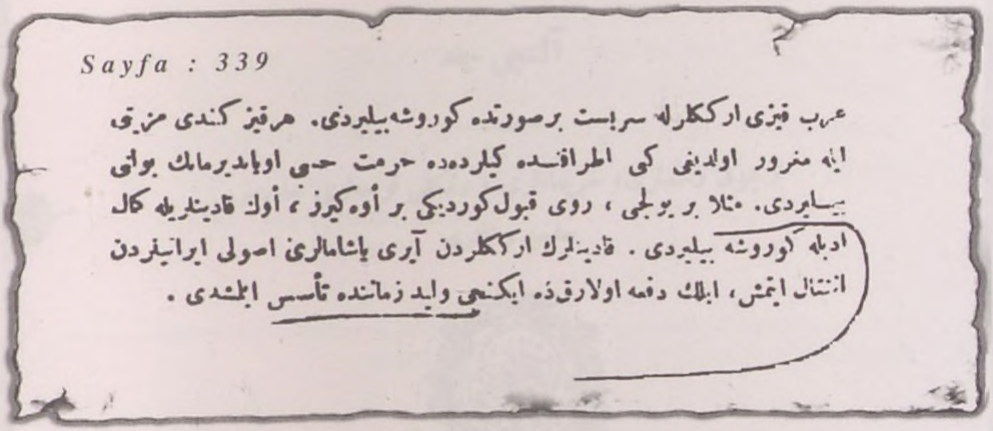

Sayfa : 172

حتى برگون يته بويله پنجره‌دن باقارکن برمكيلرك
قوناقلرى اوكنه برچوق خلقك بيغلديغنى كورمش: — يحيى بوتون امور حكومتى
اليه آلديى. بكا همان هيچ برشى براقمادى. دها طوغروسى بنم يالكز اسمم خليفه؛
اصل خلافتى او اجرا ايدييور.» ديمشدى

Sayfa 172

Hatta bir gün yine böyle pencereden bakarken Bermekilerin konakları önüne bir gurup halkın yığıldığını görmüş "Yahya bütün yönetim işlerini eline aldı. Bana hemen hiçbir şey bırakmadı. Daha doğrusu benim yalnız ismim halife, asıl halifelik görevini o yerine getiriyor" demişti.

Sayfa : 339

عرب قيزى ارككلرله سربست برصورتده كوروشه بيليردى. هرقيز كندى مزيتى
ايله مغرور اولديغى كبى اطرافنده كيلرده حرمت حسى اويانديرمك يولنى
بيليردى. مثلا بر يولجى، روى قبول كوردىكى بر أوه كيرز، أوك قادينلريله كال
ادبله كوروشه بيليردى. قادينلرك ارككلردن آيرى ياشامالرى اصولى ايرانيلردن
انتقال ايتمش، ابلك دفعه اولارق‌ده ايكنجى وليد زمانىنده تأسس ايلمشدى.

Sayfa 339

Arap kızı, erkeklerle serbestçe görüşebilirdi. Her kız kendi erdemi ile öğündüğü gibi, çevresindekiler üzerinde saygınlık uyandırmanın yolunu bilirdi. Örneğin, bir yolcu, yüz bulduğu eve girer, evin kadınlarıyla **terbiyeli bir şekilde kadınların erkeklerle ayrı yaşamaları yöntemi İranlılardan geçmiş, ilk olarak 2. Velid zamanında yerleşmiştir.**

احمد رفیق

بیوك تاریخ عمومی

بشریتك تکملات مدنیه، اجتماعیه، سیاسیه وفکریه‌سی

آلتنجی جلد

برچوق رسملری، خریطه‌لری و رنکلی لوحه‌لری جامعدر.

صاحب و ناشری

استانبول

کتابخانهٔ اسلام و عسکری — ابراهیم حلمی

٤٦، باب عالی جاده‌سی، ٤٦

١٣٢٨

Ahmet Refik

Büyük Tarih-i Umûmî

[Büyük Genel Tarih]

Altıncı Cilt

Birçok resimleri, haritaları ve renkli levhaları içerir.

İstanbul
1328 [1912]

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : 1303
Yazar : Ahmet Refik [Altınay]
Cild : Bordo
Ebadı :
En : 17 cm.
Boy : 24 cm.
Sayfa Adedi : 476+4

Sayfa : 293

نهایت قیلیج آرسلان ایله ایمپراطور بینندهبرمعاهده
عقد ایدلش، قیلیج آرسلانك حاکیتی تمامیله تصدیق اولونمشدی. قیلیج آرسلان
اهل صلیب محاربهلرینك باشلانغجنده (ازمیر)ده اقامت ایتمش، ساقز ورودوس
آطهلری سلجوقیلرك ادارهسنده قالمشدی. یالکز (مدللی) آطهسی بیزانسلیلره
براقلمشدی. آطهلر دکزی آرتق مجادلات و محارباتدن مصون قالمش، بیزانس
ایمپراطورلغی بو جهتدن هیچ برتعرضه معروض اولمامشدی.

Sayfa 293

Sonunda Kılıçarslan ile (Bizans) imparatoru arasında bir anlaşma imzalanmış, Kılıçarslan'ın egemenliği tümüyle onaylanmıştır. Kılıçarslan haçlı savaşlarının başlangıcında İzmir'de oturmuş, Sakız ve Rodos adaları Selçukluların yönetiminde kalmıştı. Yalnız Midilli adası Bizanslılara bırakılmıştı. Adalar denizi artık savaş alanı olmaktan çıkmış; Bizans İmparatoruluğu bu yönden hiçbir saldırıyla karşılaşmamıştı.

Sayfa : 296

قیلیج آرسلانك وفاتندنصوکرا بیزانسلیلر بعض یرلرك استردادینه موفق
اولمشلردی. ازجمله (آیانلوغ) ایله (ازمیر) بو صرهده ضبط ایدلش، سلجوقیلر
(یولی بوطوس) طرفلرینه صاووشمشلردی.

Sayfa 296

Kılıçarslan'ın ölümünden sonra Bizanslılar bazı yerlerin geri alınmasınıda başarı kazanmışlardı. Özetle, "Ayaşluğ" ile "İzmir" bu sırada Bizanslıların eline geçmiş, Selçuklular Polibutus dolaylarına çekilmişlerdir.

C. 400 1925 VII
N° 171

C. ٤٠٠ ١٩٢٥ ـ ٧
نومرو ١٧١

جمعیت اقوام

تورکیه وعراق حدودی مسئله سی

۳۰ ایلول ۱۹۲٤ تاریخلی قرار موجبنجه تشکل ایدن قومیسیون طرفندن
جمعیت اقوام تقدیم اولنان رایدر.

خارجیه وکالتی طرفندن ترجمه ایدلمشدر

۱۹۲۵ – ۱۳٤۱

طبع اولندیغی محل بیلنمیور

CEMİYET-İ AKVAM

[Birleşmiş Milletler]

Türkiye ile Irak Sınırı Meselesi

30 Eylül 1924 tarihli karar gereğince oluşturulan komisyon tarafından kabul edilen rapordur

Dış İşleri Bakanlığı Tarafından Tercüme Edilmiştir.

1920-1941

Çankaya Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : 1850
Yazar :
Cild : Kırmızı
Ebadı :
En : 20.6 cm.
Boy :27 cm.
Sayfa Adedi : 3 + 252

Sayfa : 4

قومیسیون قونیه یه عزیمت ایتدی .
واوراده تورکیه رئیس جمهوری غازی مصطفی کمال پاشا
حضرتلرینك حضورینه قبول ایدلمك شرفنه نائل اولدی.

Sayfa 4

Komisyon Konya'ya geldi ve orada Türkiye Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin huzuruna kabul edilmek onuruna erişti.

Sayfa : 5

مواصلتنك ایرتسی کونی قوق الساده قومیسر طرفندن
قرال فیصله تقدیم قلنمش وقرال فیصل بیان خوش آمدی دن
صوکره مملکتنك حدودلری مسئله سی حقنده کی کندی
نقطهٔ نظرینی وحکومتنك نقطهٔ نظرینی ایضاح ایتمشدر .
قرال ، بزه بیان خوش آمدی نطقنك متنی ویازلمش
برمخطره یی رسماً تبلیغ ایلهمشدر .

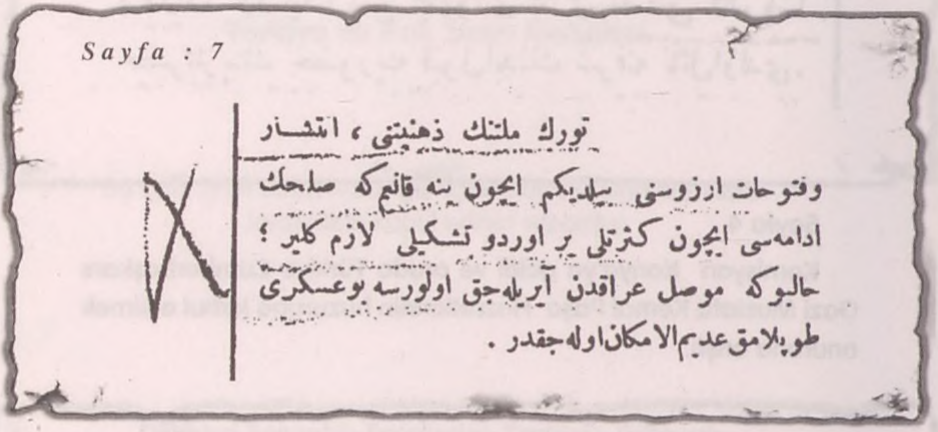
Sayfa 5

Gelişinin ertesi günü, özel görevler üstlenen üst düzey bir komiser tarafından Kral Faysal'a tanıştırılmış ve Kral Faysal verdiği hoşgeliş söylevinin ardından, ülkesinin sınırlarına ilişkin olarak,

kendisinin ve hükümetin görüşlerini açıklamıştı.

Kral bize söylevinin metnini ve yazılmış bir muhtırayı resmen sunmuştur.

Sayfa : 7

Sayfa 7

Türk ulusunun anlayışını, yayılmacı ve fetih arzusunu bildiğim için, yine inanıyorum ki barışın devamı için büyük bir ordu gereklidir. Oysa, Musul Irak'tan ayrılacak olursa, bu askeri toplamak olanaksız olacaktır.

تألیف وترجمه اجمعی طرفندن قبول ایدیلشدر

هونك تورکلرك موغولرك وده هسلرك تاتارلرك

تاریخ عمومی

محرری : دركینیی Deguigne

مترجمی : حسین جاهد

استانبول
طنین مطبعه‌سی — ۱۹۲۳

Yayın ve Çeviri Komisyonu Tarafından Kabul Edilmiştir

HUNLARIN TÜRKLERİN MOĞOLLARIN VE SAİR DİĞER TATARLARIN TARİH-İ UMÛMÎSİ

Cilt 1

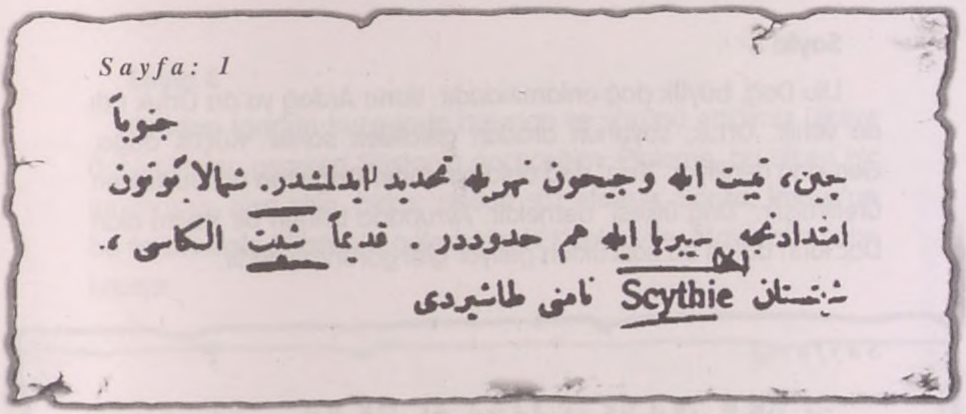
Yazar
Deguignes

Çeviren
Hüseyin Cahit

İstanbul
Tanin Matbaası-1923

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : 1933
Yazar : Joseph De Guignes (Çeviren: Hüseyin Cahit)
Cild : Gri
Ebadı :
En : 13 cm.
Boy : 20 cm
Sayfa Adedi : 478

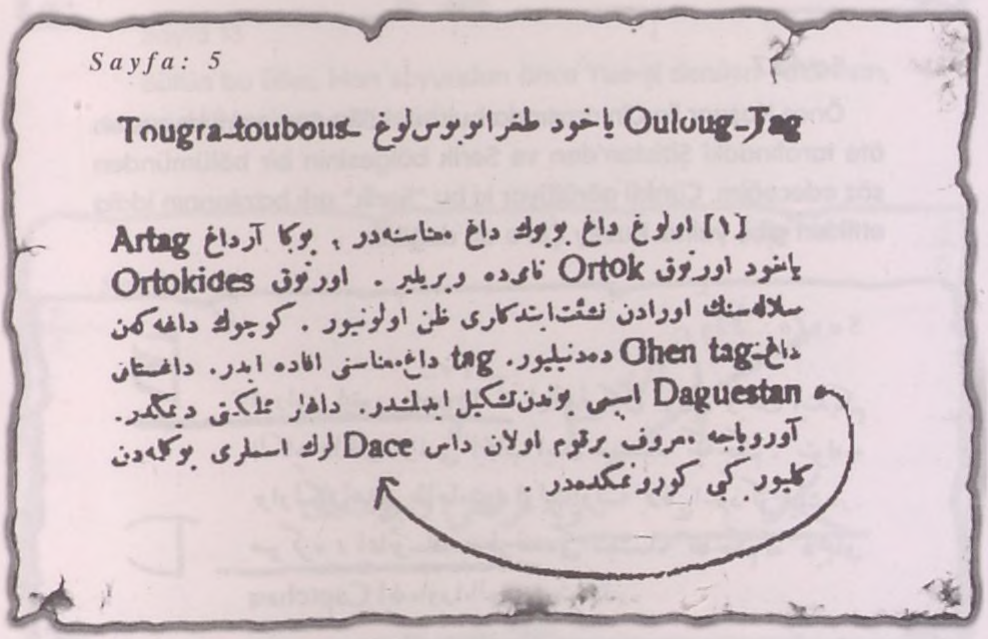

Sayfa: 1

جنوباً

چین، تیبت ایله وجیحون نهریله تحدید ایدلمشدر. شمالاً کوتون
امتدادنجه سیبریا ایله هم حدوددر . قدیماً شیت الکاسی ،
شیتستان Scythie نامی طاشیردی

Sayfa 1

Büyük Tataristan güneyde Çin, Tibet ile Ceyhun ırmağıyla sınırlanmıştır. Kuzey boyunca Sibirya ile sınırdaştır. Çok eskiden **Şit** ülkesi, **Şitistan** adını taşırdı.

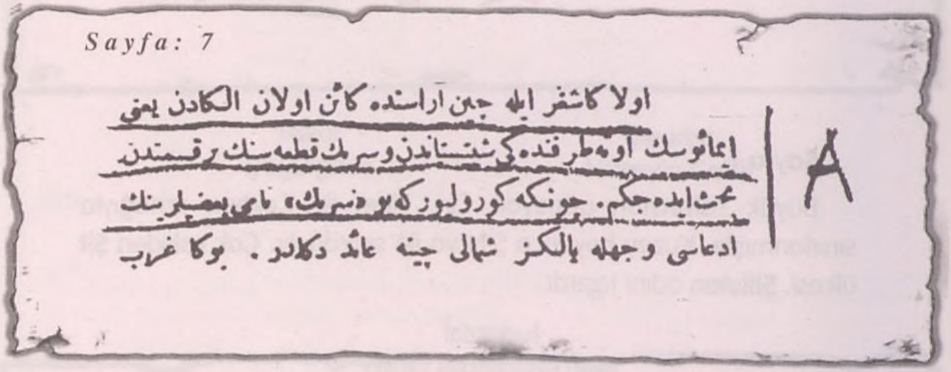

Sayfa: 5

Tougra-toubous یاخود طغرا توبوس Ouloug-Tag

[۱] اولوغ داغ بوبوك داغ معناسنه در ، بوكا آرداغ Artag
یانمود اورتوق Ortok نامده ویریلیر . اورتوق Ortokides
سلاله سنك اورادن نشئت ابتدکاری ظن اولونیور . کوچوك داغه کمن
داغ Ohen tag- دمدنیلیور. tag داغ معناسنی افاده ایدر. داغستان
Daguestan اسمی بوندن تشکیل ایدلمشدر. داغلر ملکتی دیمکدر.
آوروپاجه معروف برقوم اولان داس Dace لرك اسلری بوکلهدن
کلیور کبی کورونمکدهدر .

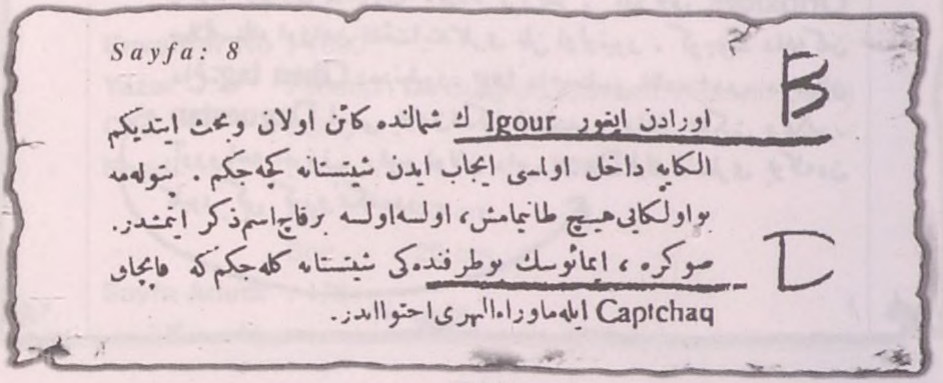
Sayfa 5

Ulu Dağ, büyük dağ anlamındadır. Buna Ardağ ya da Ortuk adı da verilir. Ortuk, soyunun oradan geldikleri sanılır. Küçük dağa, Gen-dağ deniliyor. "Tag" dağ anlamındadır. **Dağıstan** adı bu kökten üretilmiştir. "Dağ ülkesi" demektir. Avrupada bilinen bir kavim olan Dac'ların adları bu sözcükten geliyor gibi görünmektedir.

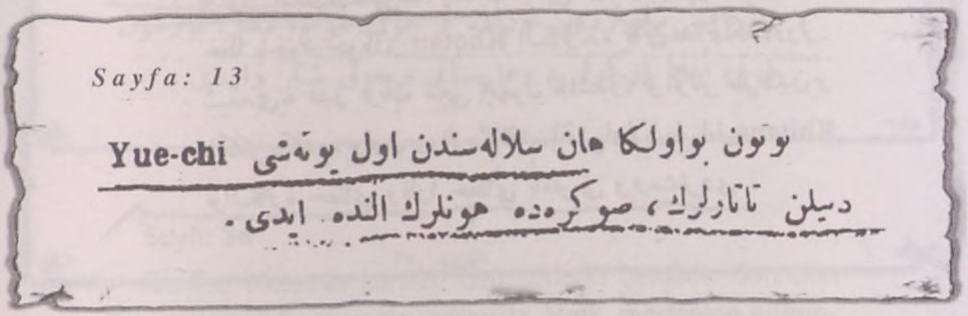
Sayfa 7

Önce Kaşgar ile Çin arasında bulunan ülkeden, yani İmaus'un öte tarafındaki Şititstan'dan ve Serik bölgesinin bir bölümünden söz edeceğim. Çünkü görülüyor ki bu "Serik" adı bazılarının iddia ettikleri gibi, yalnız Kuzey Çin'e ait değildir.

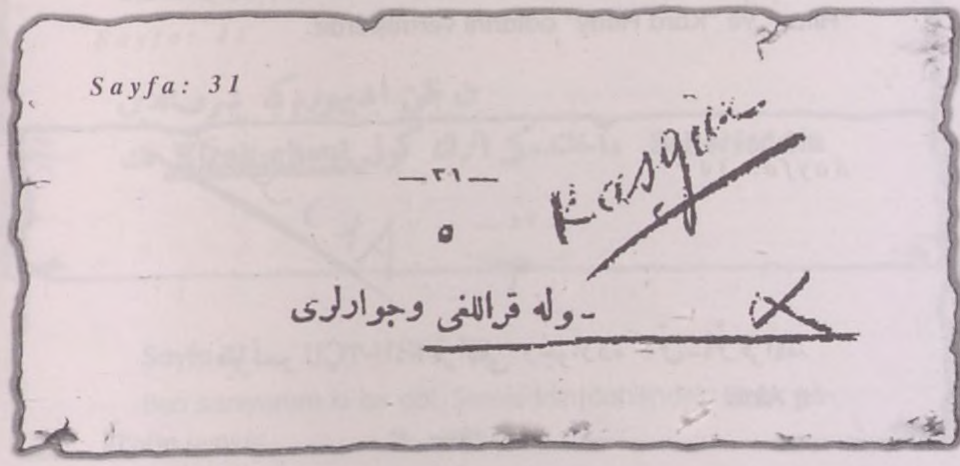
Sayfa 8

Oradan İgor'un kuzeyinde bulunan ve sözünü ettiğimiz ülkeye dahil olması, gereken Şitistan'a geçeceğim. Ptoleme, bu ülkeyi hiç tanımamış, olsa olsa, birkaç addan söz etmiştir. **Sonra, İmaus'un bu tarafındaki Şitistan'a** geleceğim ki Kapkaç ile Maveraün nehri kapsar.

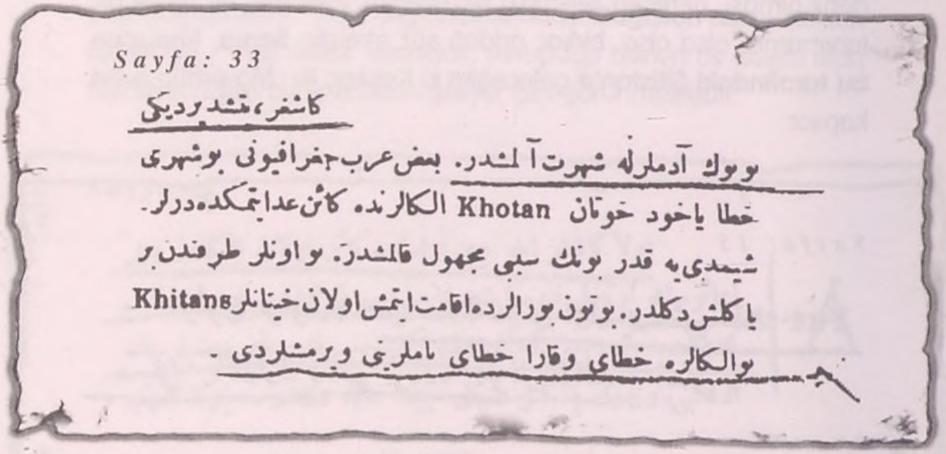
Sayfa 13

Bütün bu ülke, Han soyundan önce Yue-şi denilen Tatarların, sonra da Hunların elinde idi.

Sayfa 31

"Sule Krallığı ve Civarları"

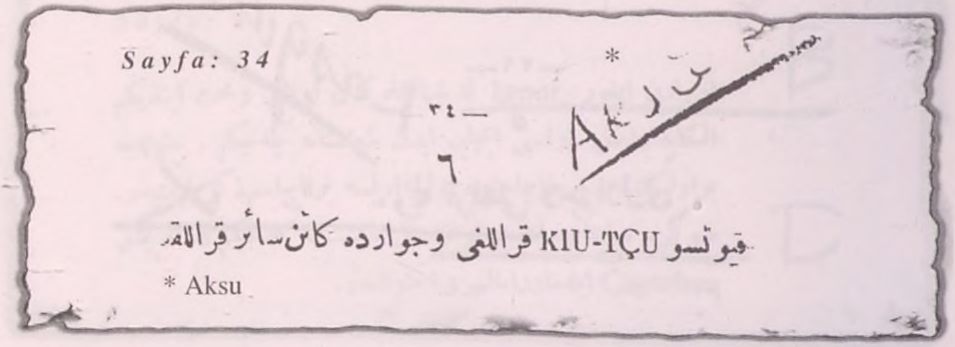
Sayfa: 33

كاشغر، متشد يديكى

بوبوك آدملرله شهرت آلمشدر. بعض عرب جغرافيونى بوشهرى
خطا ياخود خوتان Khotan الكالرنده كائن عدا تمكده درلر.
شيمدى يه قدر بونك سببى مجهول قالمشدر. بو اونلر طرفندن
ياكلش دكلدر. بوتون بورالرده اقامت ايتمش اولان خيتانلر Khitans
بوالكالره خطاى وقارا خطاى املرينى ويرمشلردى.

Sayfa 33

Kaşgar, yetiştirdiği büyük kişlerle ün yapmıştır. Bazı Arap coğrafyacıları bu kenti Hıta veya Hotan ülkelerinden saymışlardır. Şimdiye değin bunun nedeni bilinememiştir. Bu onların bir yanlışı değildir. Bütün buralarda oturan **Hitanlar, bu ülkelere "Hıtay" ve "Kara Hıtay" adlarını vermişlerdir.**

Sayfa: 34

٣٤ —

٦

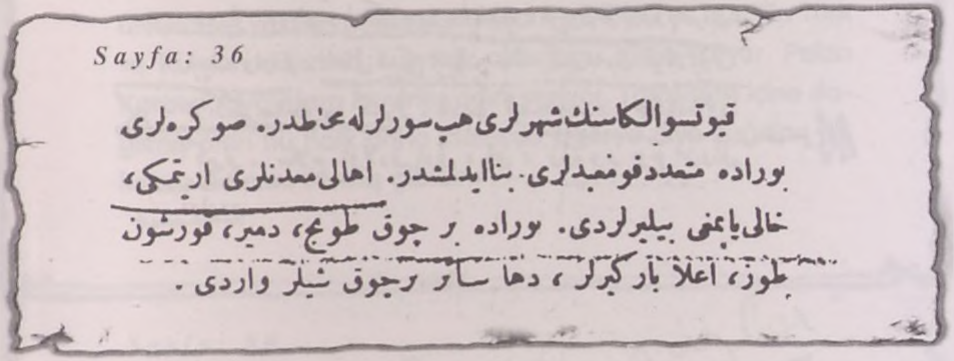
Aksu *

قيوتسو KIU-TÇU قراللغى وجواردە كائن سائر قراللر

* Aksu

Sayfa 34

KIU-TÇU **[Kiyatsu]** krallığı ve civardaki diğer krallar

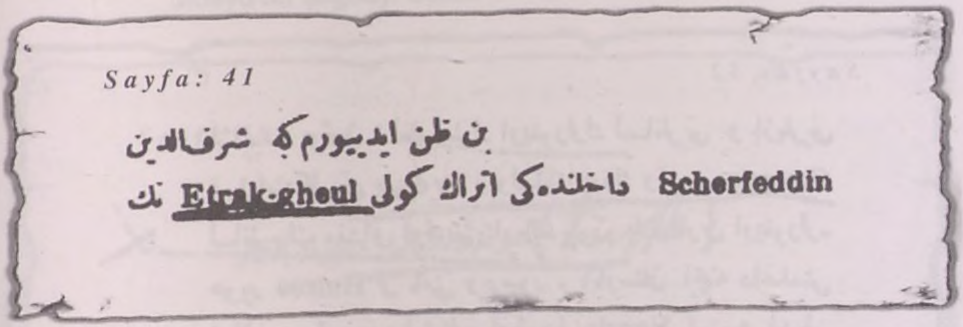

Sayfa: 36

قیوتسوالکاسنك شهرلری هپ سورلرله محاطدر. صوکره‌لری
بوراده متعددفومعبدلری بنا ایدلمشدر. اهالی معدنلری اریتمکی،
خالی یاپمغی بیلیرلردی. بوراده بر چوق طونج، دمیر، قورشون
طوز، اعلا بارکیرلر، دها سائر بر چوق شیلر واردی.

Sayfa 36

Kiu-Tsu ülkesinin kentleri hep surlarla çevrilidir. Sonraları burada birçok Fu tapınak yapılmıştır. **Halk, madenleri eritmeyi, halı yapmayı bilirlerdi. Burada birçok tunç, demir, kurşun,** tuz ve iyi cins atlar ve daha birçok şeyler vardı.

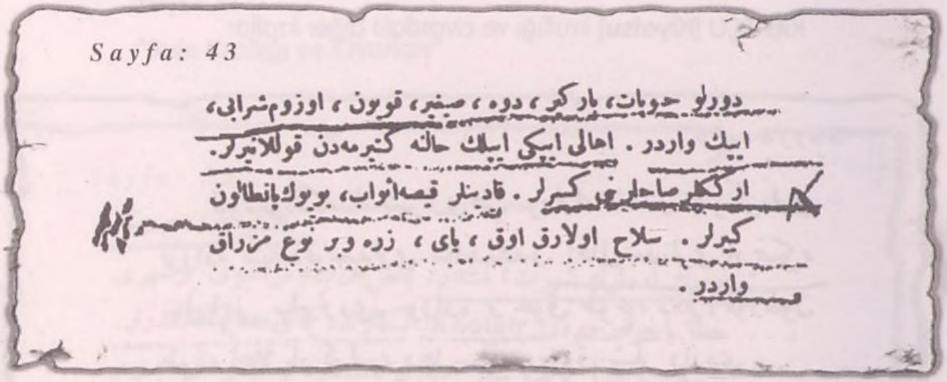

Sayfa: 41

بن ظن ایدیورم که شرف‌الدین
داخلنده‌کی اتراك کولی Scherfeddin
تك Etrak-ghoul

Sayfa 41

Ben sanıyorum ki bu göl, Şerefeddin dahilindeki **Etrâk gölü'nün** aynıdır.

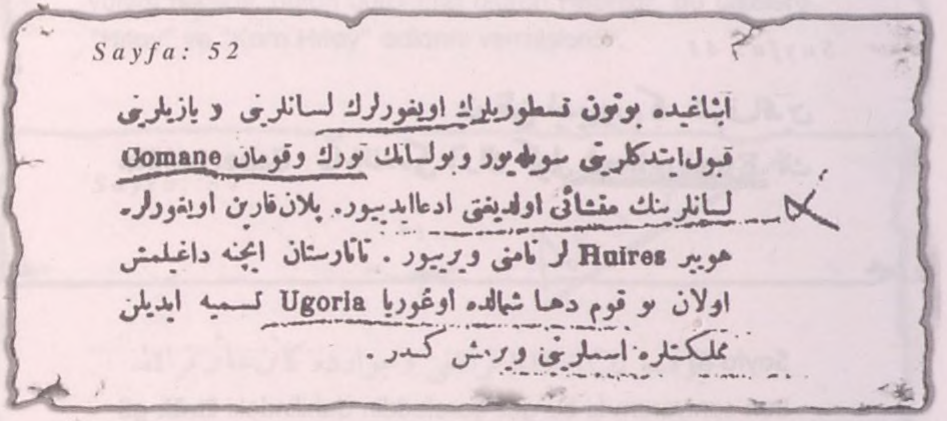

Sayfa: 43

دورلو حبوبات، بارکیر، دوه، صیغر، قویون، اوزوم شرابی،
ایپك واردر. اهالی ایپکی ایپك حالنه کتیرمه‌دن قوللانیرلر.
ارککلر صاچلرینی کسرلر. قادینلر قیصه‌ثواب، بویوك پانطالون
کیرلر. سلاح اولارق اوق، یای، زره وبر نوع مزراق
واردر.

Sayfa 43

Bu ülkede türlü tahıl, at, deve, sığır, koyun, üzüm şarabı, ipek vardır. Halk ipeği ipek haline getirmeden kullanır. Erkekler saçlarını keserler. Kadınları kısa giysiler, büyük pantolon giyerler. Silâh olarak ok, yay, mızrakları vardır.

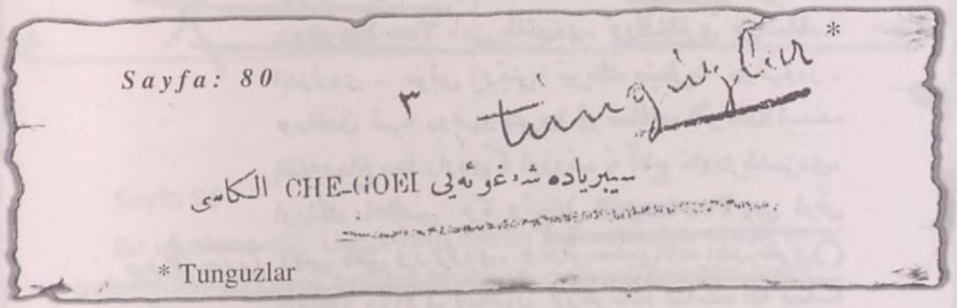

Sayfa: 52

اتباغیده بوتون قسطوریلرك اویغورلرك لسانلرینی و یازیلرینی
قبول ایتدکلرینی سویله‌یور وبولسانك تورك وقومان Comane
لسانلرینك مقتائی اولدیغنی ادعا ایدییور. بلان قارپن اویغورلره
هویر Huires لر نامنی ویرییور. تاتارستان ایچنه داغیلمش
اولان بو قوم دها شمالده اوغوریا Ugoria تسمیه ایدیلن
مملکتلره اسملرینی ویرمش کبدر.

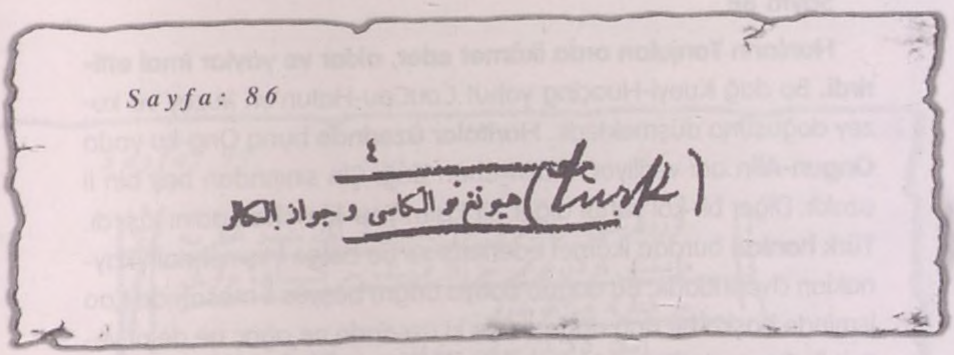
Sayfa 52

Rober Vekoise, aşağıda, bütün Nasturilerin, Uygurların dillerini ve yazılarını kabul ettiklerini söylüyor ve bu dilin Türk ve Kuman dillerinin kaynağı olduğunu iddia ediyor. Pelan Karpen, Uygurlara Huyirler adını veriyor. Tataristan içine dağılmış olan bu halk daha kuzeyde Ugorya diye çağrılan ülkelere adlarını vermiş gibidir.

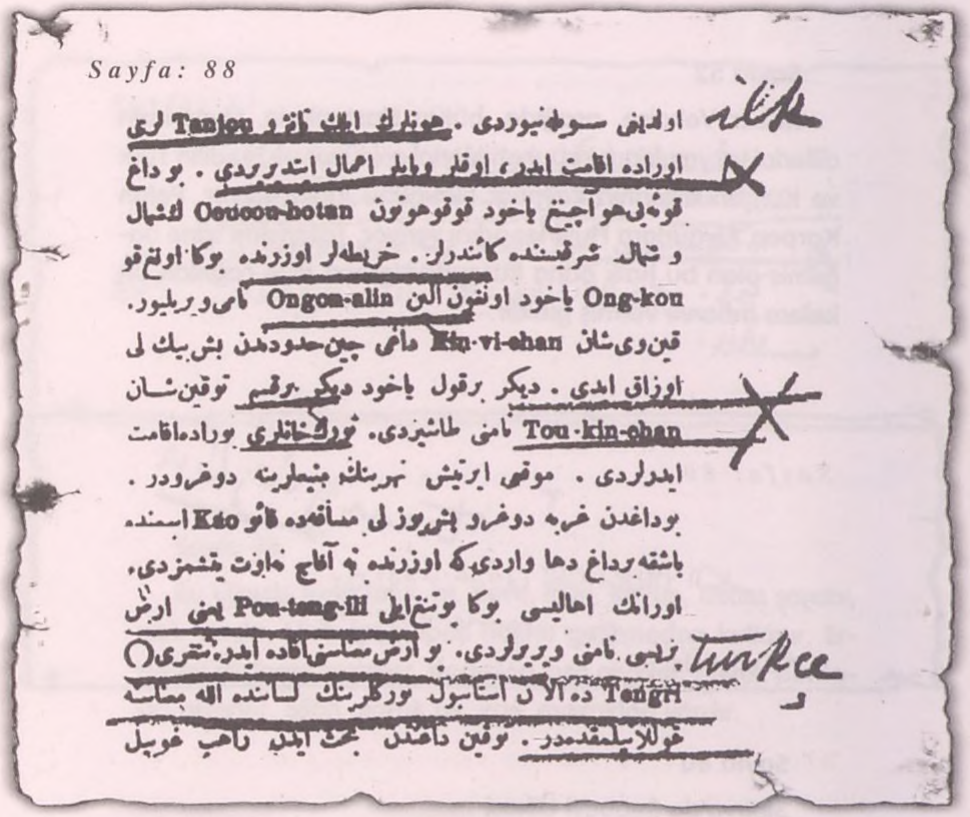
Sayfa 80

Sibirya'da Şegoeyi Ülkesi

Sayfa 86

Hiyung-Nu ülkesi ve Civar ülkeler.

Sayfa: 88

Sayfa 88

Hunların Tanjuları orda ikâmet eder, oklar ve yaylar imal ettirirdi. Bu dağ Kueyi-Huaçing yahut CouCou-Hatun'un kuzey ve kuzey doğusuna düşmektedir. **Haritalar üzerinde** buna Ong-ku yada **Ongun-Alin** adı veriliyor. Kin-vi-Chan dağı Çin sınırından beş bin li uzaktı. Diğer bir kol yahut diğer bir kısım **Tou-kin-chan** adını taşırdı. **Türk hanları** burada ikâmet ederlerdi ve bu bölge İrtiş nehrinin kaynakları civarındadır. Bu dağda batıya doğru beşyüz li mesafede Kao isminde başka bir dağ daha vardır ki üzerinde ne ağaç ne de ot yetişirdi. Oranın halkı bu dağa **Pou-Teng-ili yani Arz perisi adını verirlerdi. Poarz** [yer] **anlamını taşırdı. Tenri'de halen İstanbul Türklerinin lisanında Allah manasına kullanılmaktadır.**

Sayfa: 96

اولور . بوقوملرك لسانى ايغورلرك
لسانك عينى اولديغى كبى اخلاق و عاداتلرينك جوار قوملر
اخلاق و عاداتلريدن فرقلى بولوندينى سويله يور .
بوتون بوتصورات اوبى ايله اوبو وغانغقولا دئيلن آنقارا
Angara اراسنده كائن الكاره تعلق ايدر.

Sayfa 96

Bu ulusların dili, Uygurların dilinin aynı olduğu, ahlâk ve geleneklerinin çevre halklar ahlâk ve geleneklerinden farklı bulunduğu söyleniyor.

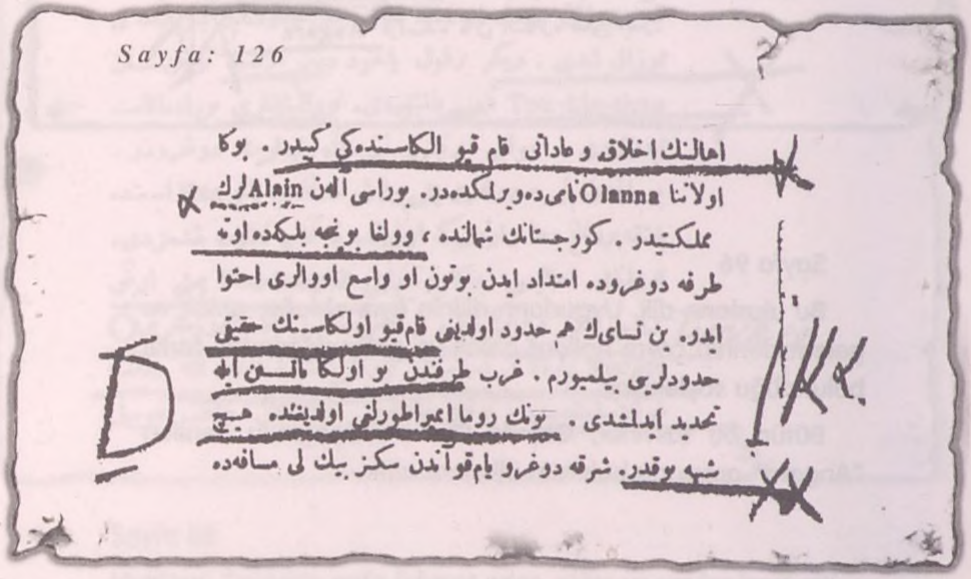
Bütün bu tasvirler, Obi ile Opu ve Kangkula denilen "Angara" arasında bulunan ülkelere aittir.

Sayfa: 97

كورولديكنى سويلرلر . بو قرقيسلر آسيانك متعدد محللرينه
داغلميش اولان وبحر خزرك غربنده حركت ايده بولونان
حركتلرله عينى قومدرلر .
ياقال كولنك موقعى معلومدر . شرقدن غربه دوغرو

Sayfa 97

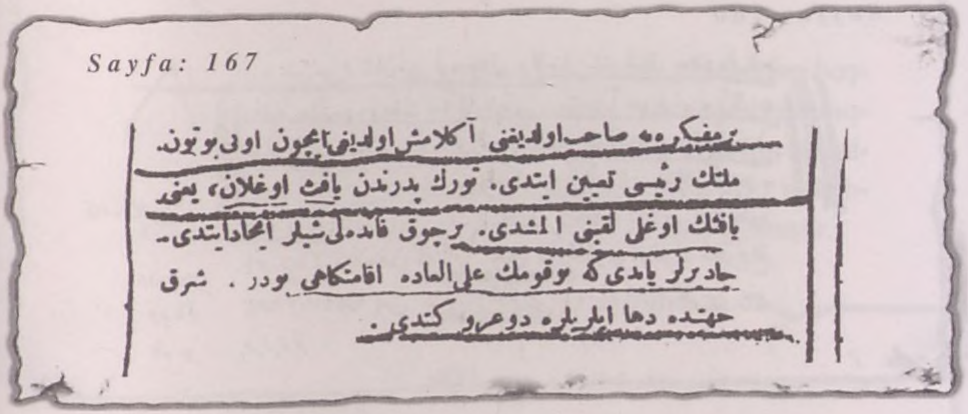
Bu Kırgızlar, Asya'nın sayısız bölgelerine dağılmış olan ve Hazar Denizi'nin batısında, Çerkezistan'da bulunan Çerkezler de aynı halktırlar.

Sayfa 126

Halkın ahlâkı ve töresi, "Kam-Kayu" ülkesindeki gibidir. Buna Olanna adı da verilmektedir. Burası Alenlerin yurdudur. Gürcistan'ın kuzeyinde Volga boyunca belki de öte tarafa doğruda uzanan bütün o geniş ovaları ihtiva eder. Yen-Tsay'ın sınırdaş olduğu Kam-Kayu ülkesinin gerçek sınırlarını bilmiyorum. Batı Turfan'dan bu ülke Tatsin ile sivrilmiştir. Bunun Roma İmparatorluğu olduğundan hiç şüphe yoktur.

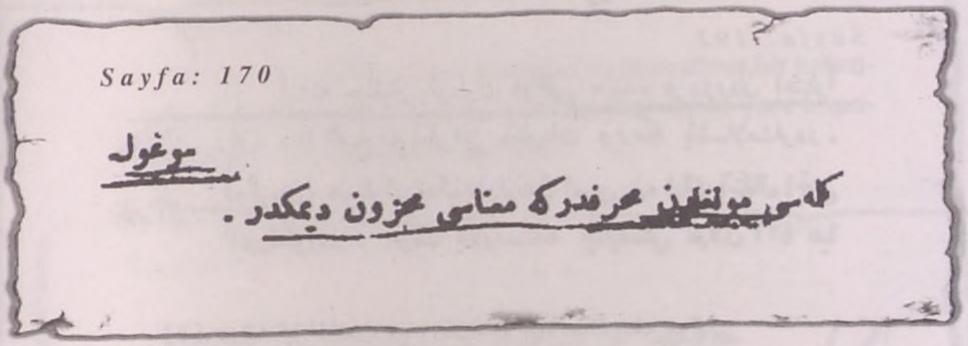
Sayfa: 167

Sayfa 167

Bir mefkureye sahip olduğunu anlamış olduğu için onu bütün milletin reisi tayin etti. Türk babasından Yafes oğlan yani Yafes'in oğulu lâkabını almıştı. Bir çok faydalı şeyler icat etti. Çadırlar yaptı ki bu kavmin alelâde ikâmetgâhı budur. Doğu tarafında daha ilerlere doğru gitti.

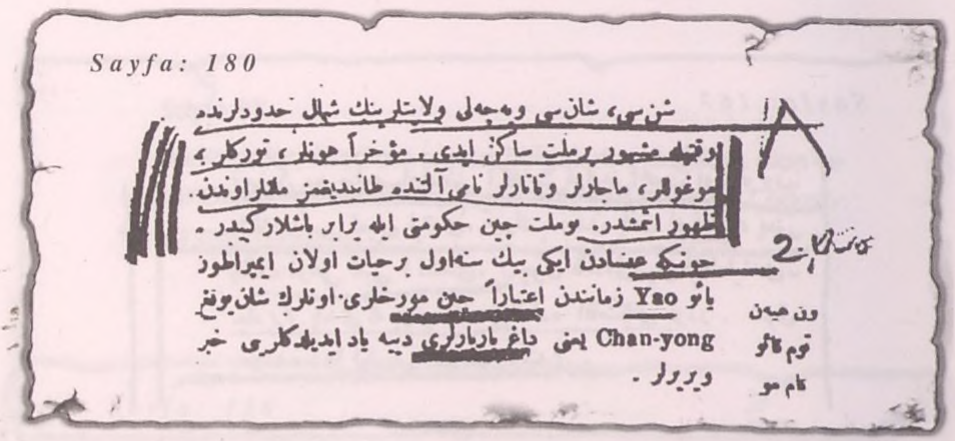
Sayfa: 170

Sayfa 170

Moğol sözcüğü, Mongol'dan türemiştir ki anlamı, mahsun demektir.

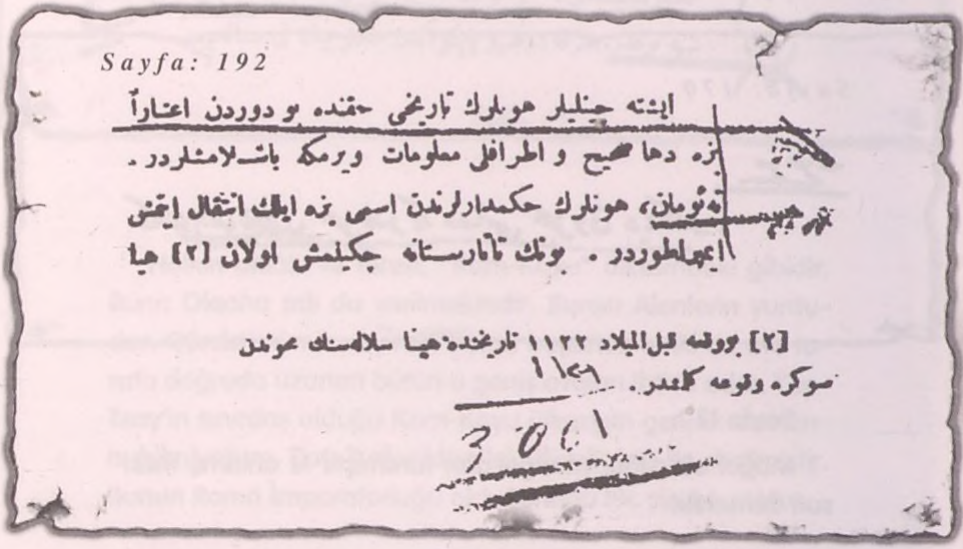
Sayfa: 180

Sayfa 180

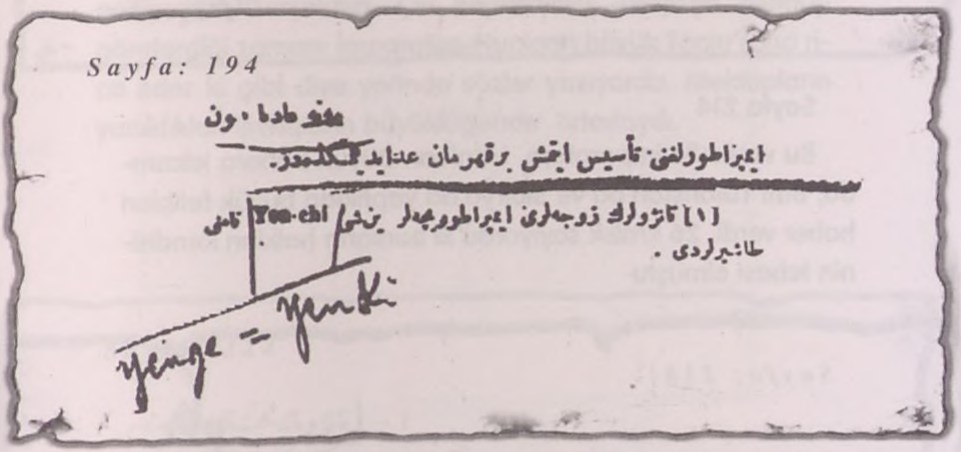
Şensey, Şansey ve Peçeli illerinin kuzey sınarlarında ünlü bir ulus yerleşmişti. Daha sonra, Hunlar, Türkler, Moğollar, Macarlar ve Tatarlar adı altında tanıdığımız uluslar, ondan çıkmışlardır. Bu bin yıl önce yaşayan imparator Yao zamanından başlayarak Çin tarihçileri onları, Chan-Yong, yani dağ barbarları diye andıklarını haber verirler.

Sayfa: 192

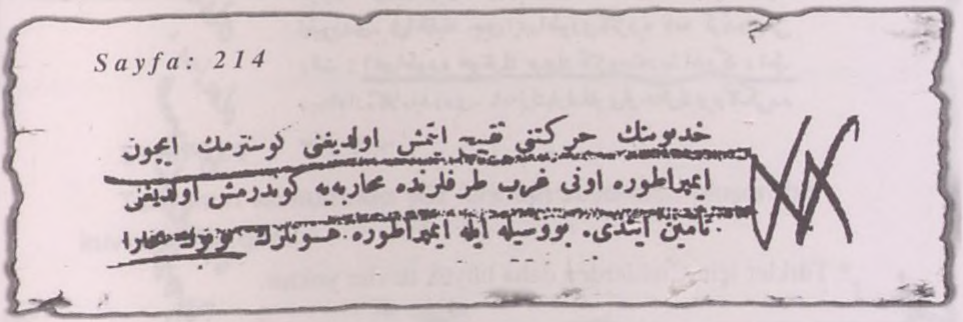
Sayfa 192

İşte Çinliler, Hunların tarihi hakkında bu dönemden başlayarak bize daha gerçek ve geniş bilgi vermeye başlamışlardır. Teoman, Hunların hükümdarlarından, bize adı ilk gelmiş olan imparatordur. Bu olay milâddan önce 1122 tarihinde Hıya sülâlesinin mahvından sonra meydana gelmiştir.

Sayfa 194

Mede âdeta Hun İmparatorluğu'nu tesis etmiş bir kahraman olarak kabul edilmektedir. Tanjuların eşleri yani İmparatoriçeler Yen-chi adını taşırlardı.

Sayfa: 214

قطعه‌سنده، غربی تاتارستانده، و سیریاده یاپدقلری فتوحات
عظیمه‌یی خبر ویردی. یکرمی التی قرالق تعداد ایدیوردی که
بونلرك سکنه‌سی کندیسنك تبعه‌سی اولمشلردی.

26
Kiral
ik.

Sayfa 214

Bu vesile ile imparatora, Hunların Büyük Buhara kıtasında, Batı Tataristan'da ve Sibirya'da yaptıkları büyük fetihleri haber verdi. 26 krallık sayıyordu ki bunların halkları kendisinin tebası olmuştu

Sayfa: 218

*

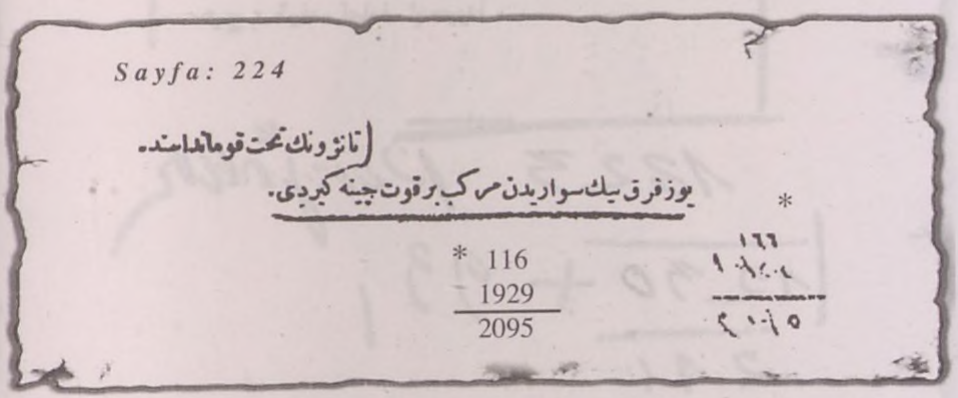
تانزونك مملکتده کی تبعه‌سنك یکونی، ثروتلرینك مقدارینی صحیح
صورتده بیلمه‌سنه لزوم کوسترمدی. بو صورتله، چینه قارشی
برسفره قیام ایده‌جکی زمان بویوك بویوك اردولر چیقارمغه
قادر اولابیله‌جکدی. چینلیلرك دشمن جانی کیبلمش اولدیغی
ایچون تانزونی چین سفیرلرینه غایت متعظمانه معامله ایتمکه‌سوق
ایلیوردی. فی‌الحقیقه چین ایمپراطوری تانزویه نامه کوندردیکی
وقت: ایمپراطور، هونلرك بویوك تانزوسنه رجا ایدرکه، الخ.
دیه‌ادارهٔ کلام ایدردی. نامه‌لرك یازلدقلری لوحه‌لرك بویوکلکی ده
معین ایدی.

Türklerin için Çinlilerden daha büyük devlet yoktur.

* Türkler için Çinlilerden daha büyük devlet yoktur.

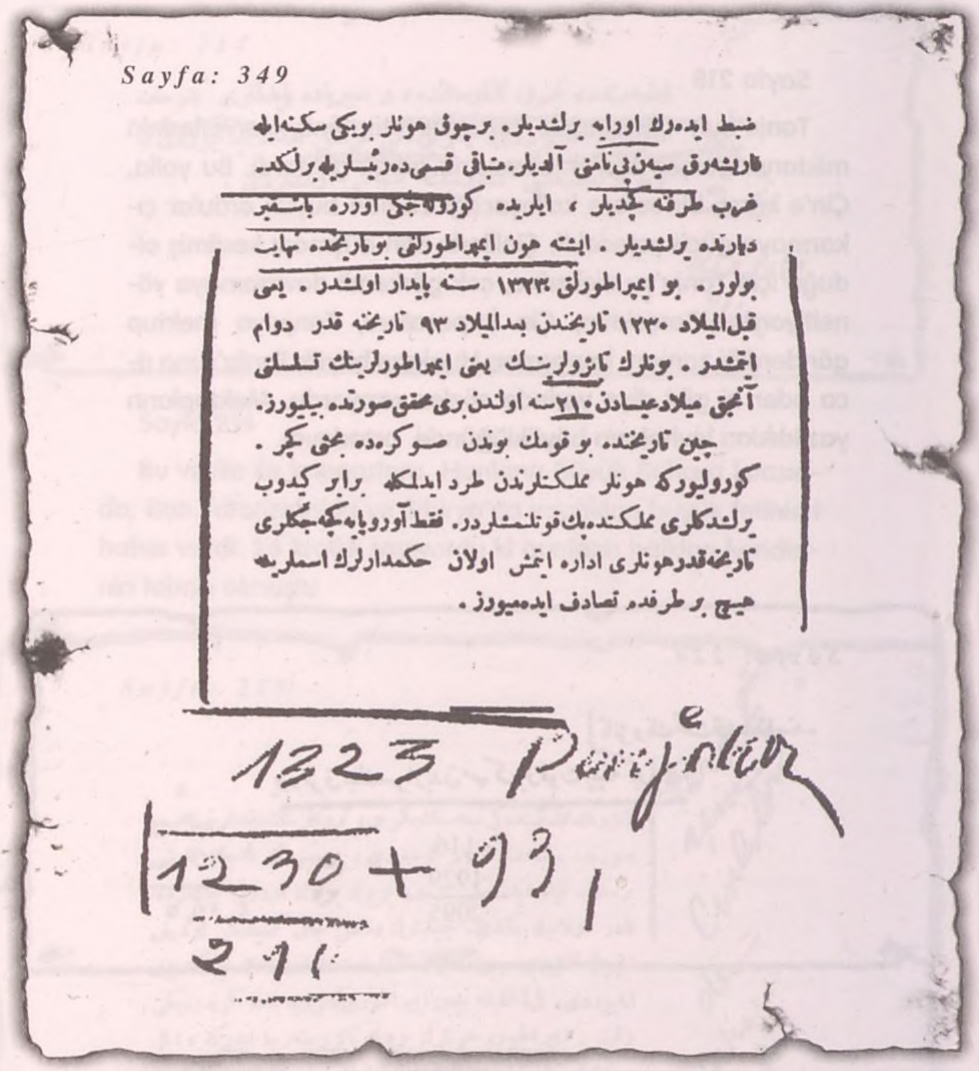
Sayfa 218

Tanju'nun ülkesindeki tebasının tümünü, servetlerinin miktarını gerçek olarak bilmesine gerek gösterdi. Bu yolla, Çin'e karşı, bir sefere kalkışacağı zaman büyük ordular çıkarmaya gücü yetecekti. Çinlilerin can düşmanı kesilmiş olduğu için Tanju'yu elçilerine, çok görkemli davranmaya yöneltiyordu. Gerçekten, Çin İmparatoru, Tanju'ya mektup gönderdiği zaman: İmparator, Hunların büyük Tanju'suna rica eder ki gibi diye yerinde sözler yazıyordu. Mektupların yazıldıkları levhaların büyüklüğünde ortadaydı.

Sayfa 224

Tanju'nun komutanda yüz kırk bin suvariden oluşan bir kuvvet Çin'e girdi.

Sayfa: 349

ضبط ایده‌رك اوراپه یرلشدیلر. برچوق هونلر بویکی سکنه‌ایله
قاریشه‌رق سیه‌نپی نامنی آلدیلر. متباقی قسمی ده‌رئیسلریله برلکده
غرب طرفنه چکدیلر، ایلریده کوزوه‌جکی اوزره باشقیر
دیارنده یرلشدیلر. ایشته هون ایمپراطورلغی بو تاریخده نهایت
بولور. بو ایمپراطورلق ۱۳۷۳ سنه پایدار اولمشدر. یعنی
قبل‌المیلاد ۱۲۳۰ تاریخندن بعدالمیلاد ۹۳ تاریخنه قدر دوام
ایتمشدر. هونلرك تاریخلرینك یعنی ایمپراطورلرینك تسلسلی
آنجق میلادعیسادن ۲۱۰ سنه اولدن بری محقق صورتده بیلیورز.
جین تاریخنده بو قومك بوندن صوکره‌ده بحث ایدر.
کورولیور که هونلر مملکتلرندن طرد ایدلکله برابر کیدوب
یرلشدکلری مملکتده‌بك قوتلنمشلردر. فقط آوروپایه کچه‌جکلری
تاریخه‌قدرهونلری اداره ایتمش اولان حکمدارلرك اسملریله
هیچ بر طرفده تصادف ایده‌میورز.

1323 Pençiler

1230 + 93 ?

211

Sayfa 349

Tanju, sonunda, Çinlilere yenik düştü. Birçok Hunlar, büyük toplulukla karışarak Siyenpi adını aldılar. Geriye kalan bölümü de başkanlarıyla birlikte batıya geçtiler. İleride görü-

leceği üzere Başkır ülkesinde yerleştiler. İşte Hun İmparatorluğu bu tarihte son buldu. Bu İmparatorluk, 1323 sene yaşamıştı. Yani M. Ö. 1230 tarihinden M.S. 93 tarihine değin sürmüştür. Bunların Tanjularının, yani İmparatorlarının sürmesini, ancak İsa'nın doğumundan 210 yıl öncesinden bu yana gerçekten biliyoruz.

فتحی سجادی

سابق نمره‌لرین حضرت شهریاری

دور انقلاب

9(496)
108
2045
محمود کمال سلیمی
1326

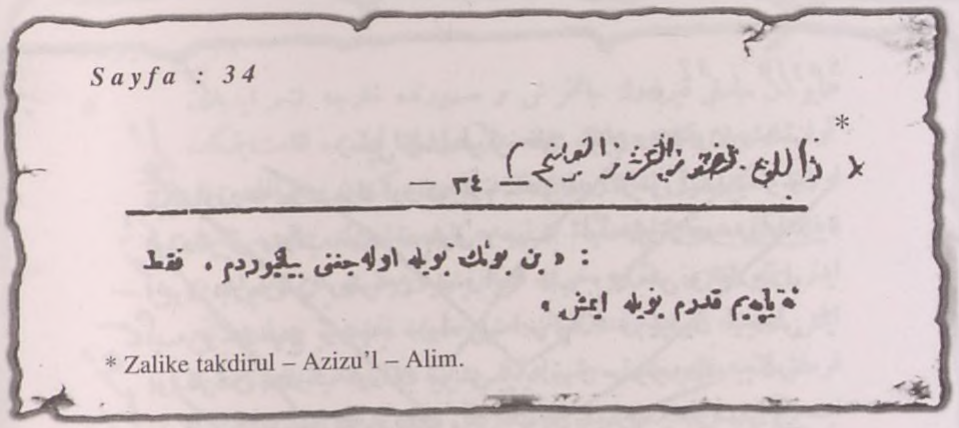
Lûtfi Simavi
Sabık Ser-karin-i
Hazret-i Şehriyârî

DEVR-İ İNKILÂB

Diken Neşriyat
Mahmut Bey Matbaası
İstanbul
1336

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : 2045
Yazar : Lûtfi Simavi
Cild : Gri
Ebadı :
En : 14 cm.
Boy : 18 cm
Sayfa Adedi : 116

Sayfa : 34

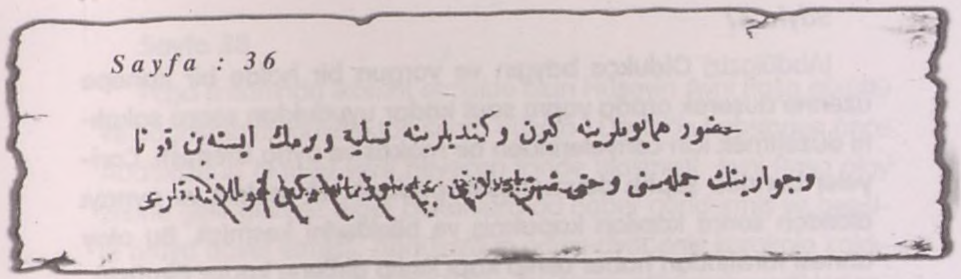
* ذالك تقدير العزيز العليم — ٣٤ —

: « بن بونك بويله اولاجغنى بيلميوردم . فقط
قدرم بويله ايمش »

* Zalike takdirul – Azizu'l – Alim.

Sayfa 34

[Abdülaziz tahttan indirilip ilk gözaltına alanıdığı zaman, sultan murad'ın tahta çıkışını haber veren top sesleri karşısında] **"Ben böyle olacağını bilmiyordum. Fakat ne yapayım kaderim böyle imiş" dedi.**

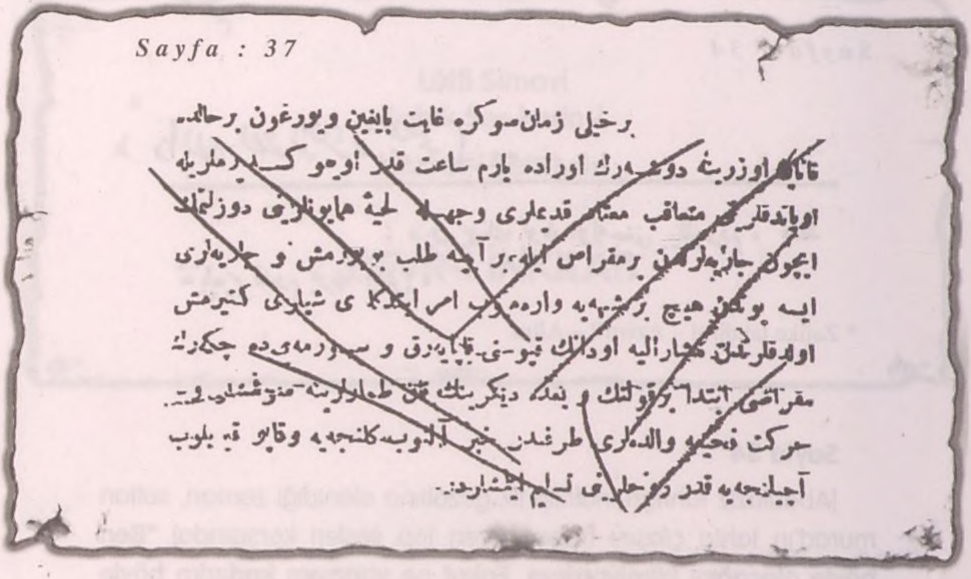

Sayfa : 36

حضور همايونلرينه كيرن وكندبلرينه تسلية ويرمك ايسته‌ن قو نا
وجوارينك جلوسى وحتى شهزادلرى بيله بولوندقلرى كبى [illegible]

Sayfa 36

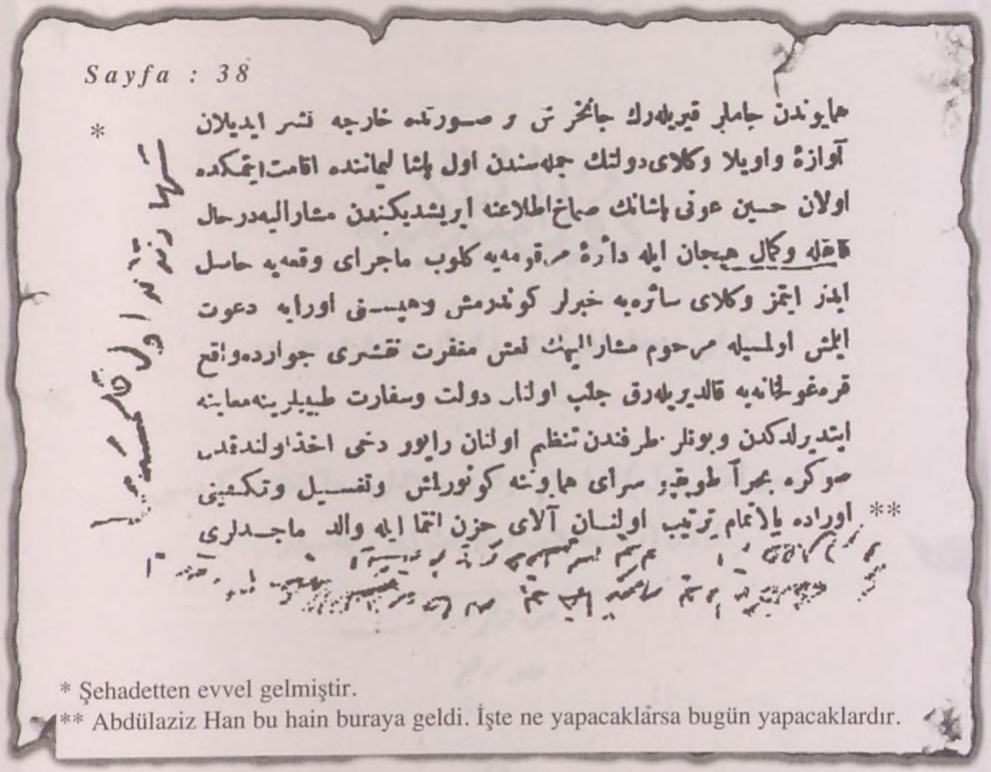
Padişah, huzuruna gelip kendisini teselli etmeye çalışanları ve hatta **şehzadeleri bile o zamana kadar kullanmadığı bir üslûpla azarladı.**

Sayfa : 37

Sayfa 37

[Abdülaziz] **Oldukça baygın ve yorgun bir halde bir kanepe üzerine düşerek orada yarım saat kadar uyuduktan sonra sakalını düzeltmek için cariyelerinden bir makas ve ayna istemişti. Cariyeler bundan şüphe duymamışlar padişah da makas ve aynayı aldıktan sonra kapıları kapatmış ve bileklerini kesmişti. Bu olay annesi tarafından haber alınıp kapı kırılıp girilene kadar ölmüştü.**

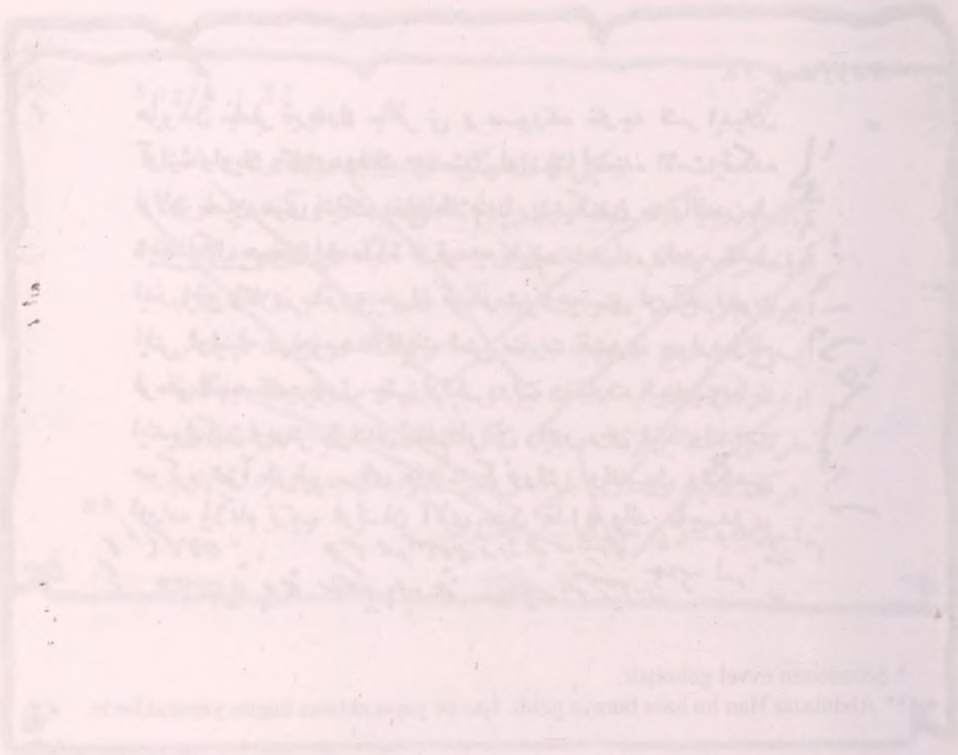
Sayfa : 38

* همایوندن جامبر قیریلەرك جانخراش و صورتده خارجه نشر ایدیلان
آوازهٔ واویلا وکلای دولتك جلەسندن اول پاشا لیمانده اقامت ایتمکده
اولان حسین عونی پاشانك صباح اطلاعنه ایریشدیکندن مشارالیهدرحال
قاعله وکال هیجان ایله دائرهٔ مرقومیه کلوب ماجرای وقعه یه حاصل
ایدن ایتز وکلای سائره یه خبرلر کوندرمش وهیئتی اورایه دعوت
ایلش اولمسیله مرحوم مشارالیهك نعش مغفرت نقشری جواردەواقع
قرمغولخانه یه قالدیریلەرق جلب اولنان دولت وسفارت طبیبلرینه معاینه
ایتدیرلدکدن وبونلر طرفندن تنظیم اولنان رایور دخی اخذاولندقدن
صوکره بحراً طوپخانه سرای همایونه کتورلش وتغسیل وتکفینی
اورادە بالاتمام ترتیب اولنان آلای حزن اتما ایله والد ماجدلری ** 1

* Şehadetten evvel gelmiştir.
** Abdülaziz Han bu hain buraya geldi. İşte ne yapacaklarsa bugün yapacaklardır.

Sayfa 38

Paşa limanında ikâmet etmekte olan Hüseyin Avni Paşa gürültü ve bağrışmaları duyduktan sonra Vükelâ-ı Devlet'in hepsinden önce Abdülaziz'in öldüğü yere heyecan içinde ulaşmıştı. Avni Paşa olay yerine gelir gelmez diğer bakanlara da haber göndermiş ve hepsini oraya davet etmişti. Abdülaziz'in naaşı civarıdaki karakola kaldırılmış ve devlet ve elçilik tabiplerine muayene ettirilerek verdikleri rapordan sonra denizyoluyla Topkapı Sarayı'na getirilmiş ve defin işlemleri yapılmıştı.

دُوَلِ اسْلَامِيَه

تاریخی مختصر ایله تعریفی واسمانی جدولری محتویدر

(اسمعیل لمن ـ یوول) لك اسلام دولتلری سلاطینك تاریخلری تألیف کردکلری
اولان آثرك تعدیلات وعلاوات ایله ترجمه سیدر

مترجمی

محمد زکی

1928

استانبول ـ دولت مطبعه سی

۱۹۲۷ (هجری ۱۳۴۵)

Düvel-i İslâmiyye

Yazan
Poole Stanley Lane

Tercüme
Halil Edhem

Yayımlayan
Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti

İstanbul
Millî Matbaa
1927

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 1978
Yazar	: Poole Stanley Lane
Cild	: Bordo
Ebadı	:
	En : 17 cm.
	Boy : 25 cm
Sayfa Adedi	: XVII + 640

Sayfa : 1

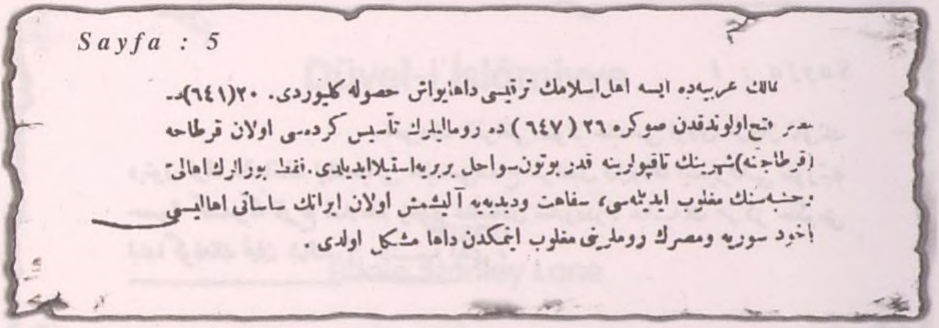
ـ أمويه‌نك انقراضى، صوك خليفه‌سى اولان مروان ثانى‌نك
وبتون افراد خاندانك ايلك عباسى خليفه‌سى سفاح طرفندن قتل واخا ايديريلمه‌سى صورتيله
حصوله گلمشدركه تاريخ اسلامده وقايع عظيمه‌دن معدوددر . عباسيه‌نك مركز حكومتى
ابتدا كوفه‌نك همان شمالنده‌كى هاشميه ايدى ،

Sayfa 1

Emeviye'nin çöküşü son halife olan İkinci Mervan'ın ve bütün hanedan bireylerinin ilk Abbasî halifesi Saffah tarafından öldürülerek ortadan kaldırılması yoluyla olmuştur ki İslâm tarihinde büyük olaylardan sayılır. Abbasîlerin hükümet merkezi önceleri Kufe'nin hemen kuzeyindeki **Haşimiye idi.**

Sayfa : 5

حيره شهرينه‌ده صاحب اولديلر . طوبه گولنك جنوبنده شريعه نهرينه منصب اولان
يرموك نهرى جوارنده ١٣ (٦٣٤) ده وقوع بولان يرموك محاربه‌سنده رومله كاملاً
منهزم اولەرق اهل اسلام ايچون سوريه‌يولنرى آچيلدى وعين‌سنده دمشق فتح اولونمشدر .
حمص، بعلبك، حلب، انطاكيه وقدسك ١٥ (٦٣٦) ده سقوطى وقيساريه‌نك ده يناوسنده
مصطى ١) اوزرينه آرتق بوتون سوريه ١٧ (٦٣٨) ده اسلامارك تحت تصرفه گچدى .
عراقده ايسه ١٤ (٦٣٥)ده بوكونكى كوفه‌نك غربنده واقع (قادسيه) و١٦ (٦٣٧) ده‌ده
بعداده جنوبنده ودجله اوزرنده بولونان (سه‌لوكيا ـ تيه‌سيفون) نامى التنده‌كى ساسانيلك
توأم پاى تختى اولان وبالآخره عربلرطرفندن(مدائن) تسخير ايديلن شهرلرضبط اولوندى .
١٧ ـ ١٩(٦٣٨ ـ ٦٤٠)سنه‌لرى آراسنده الجزيره قطعه‌سى تسخير اولونەرق بصره وكوفه
شهرلرى تأسيس وخوزستان ايله تستر الحاق ايديلدى . نهاوند محاربه‌سى ٢١ (٦٤٢)ده
ساسانى دولتنه صورت قطعيده نهايت ويرمك بتون ايران ضميمهٔ ممالك اسلاميه اولدى .
اسلامار ٤١ (٦٦١) ده هراته داخل اولديلر و آز برمدت صوكره افغانستاندن بالمرور
هندستانه قدر ايلريليه‌رك سند ولايتنده وحكومت تشكيل ايتديلر. بخارا ٩٠ (٧٠٩) ده،
سمرقنده ٩٣ ده فتح اولوندى .

Sayfa : 5

ثالث عربيه‌ده ايسه اهل اسلامك ترقيسى داها يواش حصوله كليوردى. ٢٠(٦٤١)ده
مصر فتح اولوندقدن صوكره ٢٦ (٦٤٧) ده روماليلرك تأسيس كردسى اولان قرطاجه
(قرطاجنه)شهرينك تاقپولرينه قدر يوتون-واحل بربريه‌استيلا ايديلدى. فقط بورالرك اهالى-
جنبه‌سنك مغلوب ايديلمسى، سفاهت وديديه آليشمش اولان ايرانك ساساتى اهاليسى
إخود سوريه ومصرك رومليرى مغلوب ايتمكدن داها مشكل اولدى .

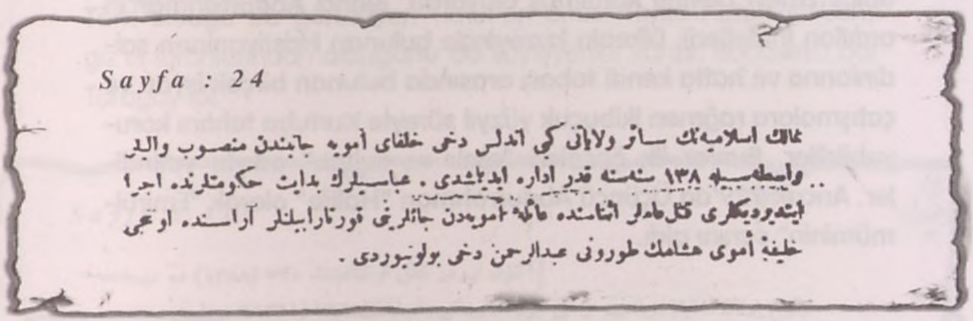
Sayfa 5

Taberiye gölünün güneyinde Şeria nehri kesimine düşen Yermuk nehri dolaylarında (634)'te yapılan Yermuk Savaşı'nda Rumlar tümüyle yenilgiye uğradılar ve İslâmlar için Suriye yolları açıldı. Aynı yılda Dımaşk fethedildi. Humus, Baalbek, Haleb, intakiye ve Kudüs'ün 636'da düşmesi ve Kisariye'nin de o sene zabtı üzerine artık bütün Suriye 635'te Müslümanların eline geçti.

Irak'ta ise (635)'te bugünkü Kufe'nin batısındaki "Kâdisiye, (637)" de de Bağdat'ın güneyinde ve Dicle üzerinde bulunan (Seluvkiya – Ktesifon) adındaki Sasaniye'nin başkenti olan ve daha sonra Araplar tarafından "Medâyin" diye adlandırılan kentler ele geçirildi. 638-640 seneleri arasına El-Cezire kıtası ele geçirilerek Basra ve Kûfe şehirleri kuruldu ve Huzistan ile Tester ele geçirildi. Nihavent Savaşı (642) Sasanî Devleti'ne son vererek bütün İran İslâm ülkelerine dahil edildi. Müslümanlar 661 yılında Herat'a ulaştılar vev az bir süre sonra **Afganistan'dan** Hindistan'a kadar ilerleyerek Cend vilâyetinde bir hükümet teşkil ettiler. Buhara 709'da Semerkand ise hicrî 93 senesinde fetholundu.

Batı ülkelerinde ise İslâm'ın gelişmesi daha yavaş oluyordu. (641)'de Mısır fethedildi. Mısır fethedildikten sonra 647 yılında Romalıların kurmuş olduğu Kartaca şehrinin kapılarına kadar Berberiyye

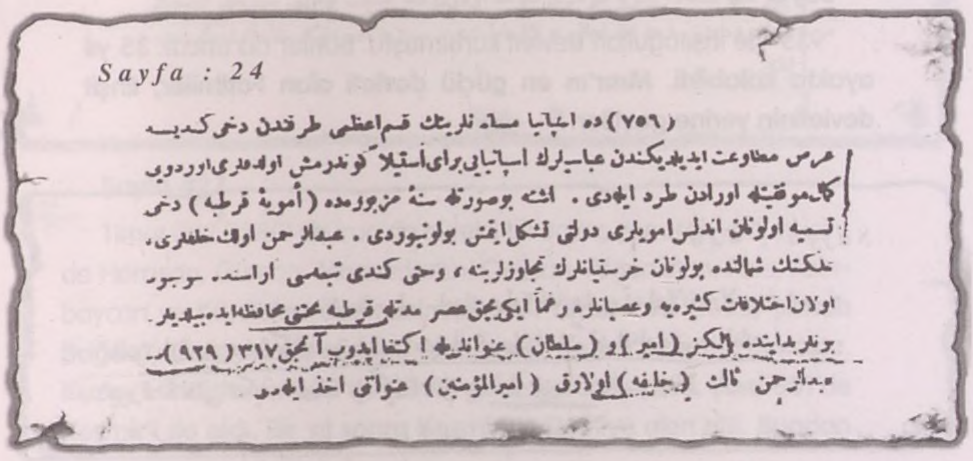
sahilleri istilâ edildi. Fakat buralarda yaşayan ilkel halk topluluklarının yenik düşmesi, eğlence ve debdebeye alışmış olan İran'ın **Sasanî halkını** yahut Suriye ve Mısır'da bulunan Bizanslıları yenmekten daha zor oldu.

Sayfa : 24

ممالك اسلاميه‌نك سائر ولايانى كبى اندلس دخى خلفاى أمويه جانبندن منصوب والى
.. واسطه‌سيله ١٣٨ سنه‌سنه قدر اداره ايديلشدى . عباسيلرك بدايت حكومتلرنده اجرا
ايتديرديكلرى قتل عامدن اثناسنده عائلهٔ أمويه‌دن جانلرينى قورتارابيلنلر آراسنده اوتجى
خليفهٔ أموى هشامك طورونى عبدالرحمن دخى بولونيوردى .

Sayfa 24

İslâm ülkelerinin diğer vilâyetleri gibi, Endülüs dahi Emevî **valilerince 138 yılına kadar idare edilmişti.** Abbasîlerin ilk başlarda yaptırdıkları soykırım sırasında, Emevî ailelerinden canların kurtarabilenler arasında X. Emevî halifesi Hişam'ın torunu Abdurrahman da bulunuyordu.

Sayfa : 24

(٧٥٦) ده اجانبا مساعد نلريك قمع اعظمى طرفندن دخى كديسه
عرض مقاومت ايديديكندن عباسيلرك اسبابيى براى أستيلا قوندرمش اولدقلرى اوردوى
كل موقتيله اورادن طرد ايلدى . امثله بوصورتله سنهٔ مزبوره‌ده (أمويهٔ قرطبه) دخى
تسميه اولونان اندلس اموياريى دولتى تشكل ايتمش بولونيوردى . عبدالرحمن اولك خلفاسى .
ملكتك شمالنده بولونان خرستيانلرك تجاوزلرينه ، وحتى كندى تبعه‌سى اراسنده سوبيو
اولان اختلافات كثيره‌يه وعصيانلره رغماً ايكيجى عصر مدتجه قرطبه محتشم عاصمه‌سنى محافظه ايده بيلدى .
يرلرى بايندره الكزاندر (امير) و (سليمان) عنوانلريله اكتفا ايدوب آ تجق ٣١٧ (٩٢٩) ـ
عبدالرحمن ثالث (خليفه) اولارق (امير المؤمنين) عنوانى اخذ ايلدى

Sayfa 24

756'da İspanya Müslümanlarının çoğu (Abdurrahman'a) itaat ettiler. Abdurrahman, Abbasîlerin İspanya'yı istilâ etmek üzere gönderdiği orduyu İspanya'dan kovalayarak çıkardı. İşte bu suretle adı geçen yılda "Kurtuba Emevîleri" diye de adlandırılan Endülüs Emevî Devleti kurulmuş oluyordu. Birinci Abdurrahman'ın ardılları (halefleri), ülkenin kuzeyinde bulunan Hristiyanların saldırılarına ve hatta kendi tabası arasında bulunan birçok isyan ve çatışmalara rağmen ikibuçuk yüzyıl süreyle Kurtuba tahtını koruyabildiler. Bunlar ilk önceleri "emir ve sultan" adıyla yetindiler. Ancak 929'da Üçüncü Abdurrahman "Halife" olarak "Emirülmüminin" sanını aldı.

Sayfa : 76

(۹۳۵) ده بنی اخشید دولتی تشکیل ایله مشدر. بوده آنجق ۳۵ سنه پایدار اولابیلدی . اخشیدیلری مصرك اك معظم دولتی اولان فاطمیلر استخلاف ایتدیلر.

Sayfa 76

"935" de İhşitoğulları devleti kurulmuştu. Bunlar da ancak **35 yıl ayakta kalabildi. Mısır'ın en güçlü devleti olan Fatimîler, Ihşit devletinin yerine geçtiler.**

Sayfa : 426

مورخلر قاجولی بهادرك براوزبك عشیرتی اولان برلاس قبیله سنه منسوب اولدیغنی ده ذکر ایدییورلر. بو اعتبارله تیمورك اصلاً تورك اولدیغنی ده تظاهر ایدییور. تیمورك آناسی تکبه خاتونك چنگیز اعقابندن اولدیغنی ده روایت ایدنلر واردر .

Sayfa 426

Birçok tarihçiler Timur'un soy kökünü Cengiz'in 4-5 kuşak atalarından olan Kubel veya Kubilay Hanın kardeşi Kaculi Bahadıra bağlarlar. Tarihçiler Kaculi Bahadır'ın da bir Özbek aşireti olan Barlas kabilesine mensup olduğunu yazarlar. **Bu nedenle Timur'un soyca Türk olduğu da görülüyor.** Timur'un anası Teyke Hatun'un Cengiz'in torunlarından **olduğunu da** söyleyenler vardır. Babasının adı Turagay idi.

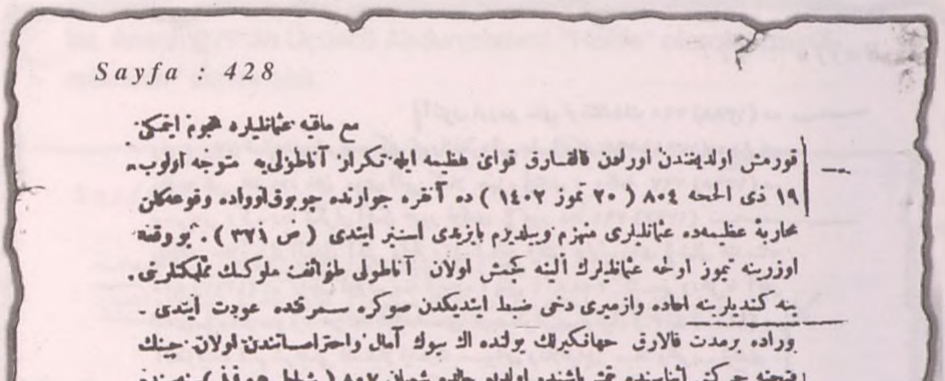
Sayfa : 427

آلتون اوردو خانی توختامشك ۷۹۰ (۱۳۸۸) ده
وقوع بولان استیلاجویانه برحرکتی تیمورك نظر دقتی جلب ایتمکله ۷۹۳ (۱۳۹۱) ده بینارنده
وقوعه کلن محاربده خان موی الیی کاملاً منهزم أیتدی ، وفقط ۷۹۷ (۱۳۹۵) ده
بوضربه یی برکره دها تکرار ایتمکه مجبور اولدی . تیمور دها ۷۹۵ (۱۳۹۳)
بغدادی جلایریلرك أیلندن آلمش والجزیره یی تسخیر ایتمش بولونیوردی . شمالی هندستان
۸۰۰ (۱۳۹۷) ده داخل اولوب سنهٔ آتیده ، یعنی ۸۰۱ ده ، کشمیر ودهلویه أقیم
ایتدی . أبوندن صوکره حرکات عظیمه سنی غربه طوغری توجیه و ۸۰۳ (۱۴۰۰) ده
آناطولینك قسم شرقیسنی استیلا ایدرك سیواس وملاطیه یی سبط وتخریب ایتدی .
بورادن طوغریجه آناطولینك ایچریسنه کیرمکسزین بلکه بیلدیرم سلطان بایزید اوزرینه
قارشی کلمیه جك رقوته خنوز دها مالك اولمادیغندن ایلری کلدیکی ظن ایدیلیر . بناءً علیه
تیمور عین سنه ده جنوبه طوغری متوجه اولارق دها صیف بولدیغی سوریه یی استیلا
وحلب ودمشق ضبط ایله احالیسنه قتل عام ایتدی . سوریه مصر مملوکلرینك تحت حکومتنده
ایدی .

Sayfa 427

Timur 782 (1380) de İran'da sürekli bir savaş yaparak yedi yıl içinde Horasan, Gürcan, Mazenderan, Cicistan, Afganistan, Fars, Azerbaycan ve Kürdistan ülkelerini istilā etti. **Timur 795 (1393) yılında Bağdat'ı Cezayirlerin elinden almış ve El-Cezire'ye sahip olmuştu. Kuzey Hindistan'a 800'de (1397) girdi, gelecek yılda, yani 801'de Keşmir'i de aldı. Bir yıl sonra Keşmir ve Delhiye akın etti. Bundan**

sonra büyük hareketini batıya doğru yöneltti. 803 (1400)'de Anadolu'nun doğu yörelerini istilâ ederek Sivas'ı ve Malatya'yı aldı ve yakıp yıktı. Buradan doğruca Anadolu'nun içerisine girmemesi, belki Yıldırım Sultan Bayezid ordusuna karşı gelebilecek bir güce henüz sahip olmadığından ileri geldiği sanılır. Bu bakımdan Timur aynı yıl içinde güneye doğru yönelerek daha zayıf bulduğu Suriye'yi istilâ ve Halep ve Şam'ı ele geçirerek halkını kılıçtan geçirdi. Suriye, Mısır Memlûklarının eğemenliği altında idi.

Sayfa : 428

مع ماقيه عثمانليره هجوم ايتمكن.
قورمش اولديغندن اوراين فالقارق قواى عظيمه ايله تكرار آناطولى يه متوجه اولوب ـ
١٩ ذى الحجه ٨٠٤ (٢٠ تموز ١٤٠٢) ده آنقره جوارنده چوبوق اوواده وقوعمكن
محاربهٔ عظيمه‌ده عثمانليرى منهزم وبيلديرم بايزيدى اسير ايتدى (ص ٣٢١) . بو وقعه
اوزرينه تيمور اوجه عثمانليرك آليفه چكمش اولان آناطولى طوائف ملوكك تملكلرينى.
بنه كنديلرينه اعاده وازميرى دخى ضبط ايتديكدن صوكره سمرقنده عودت ايتدى .
وراده برمدت قالارق جهانكيرلك يولنده اك بيوك آمال واحتراساتندن اولان جينك
قبحنه حركتى اثناسنده يخش باشنده اولديغى حالده شعبان ٨٠٧ (شباط ١٤٠٥) سنه‌سنده
آرارده ترك دغدغهٔ حيات ايتدى .

Sayfa 428

Osmanlılara saldırmayı tasarlamış olduğundan oradan kalkarak tekrar büyük büyük kuvvetlerle yeniden Anadolu'ya yönelip 19 Zilhacce 804'de "20 Temmuz 1402" de Ankara yakınlarında Çubukova'da yapılan büyük savaşta Osmanlıları bozguna uğratıp Yıldırım Bayezid'i tutsak etti. (S. 321) bu olay üzerine Timur önce Osmanlıların eline geçmiş olan Anadolu Beyliklerinin topraklarını **yine kendilerine geri iade etti.** İzmir'i de aldıktan sonra Semerkant'a geri döndü. Burada bir süre kalarak dünya egemenliği yolunda en bü-

yük emel ve tutkularından olan Çin'in fethine hareket edeceği sırada 70 yaşında iken 807 Şaban "Şubat 1405" yılında öldü.

Sayfa : 429

تیمور خاندانی بوتون بوتون منطفی اولمایوب بوسلالهدن اولان بابر شاه
هندستانده یکی بردولت معظمه تأسیس ایتمشدرکه بوده اوروپالیلرجه بیوك مغول امپراطورلغی
تسمیه اولونان (هندستان پادشاهلغی)در.

Sayfa 429

Timur hanedanı bütünüyle son bulmadı. Bu sülâleden olan Babürşah Hindistan'da yeni ve büyük bir devlet kurmuştur ki Avrupalılara büyük Moğal İmpaatorluğu olarak bilinir.

Çankaya Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : 1777
Yazar : Halide Edip Adıvar
Cild : Sarı Zarf
Ebadı :
En : 18.2 cm.
Boy : 26.5 cm.
Sayfa Adedi : 6

Sayfa : 1

١

زواللی، قورکلر، زوالملی یونانلیلر، زوالملی دنیا !

کیمه آی خالده خانم تورکیه جمهوریتینک ایلک قوندنده
انقره ده کی حیاتی توصیف ایتمکله اوجیده دده مصطفی کمال پاشا،
خالده خانمه کندیسی اعاده ی وجود ایله " اوقدر ظفرنده یالکز یاشاین
ان مهم شخصیتدر دیمش اولدیغنی " توصیف ایتمکله تالیوب خطا
ایتمیه جکم ایچون اوزرینه باستدیغم تأثیری ایضاح ایتیوردم.
1925 سنه سنده یاپه جغم بر اقشام چای پاشا خالده
خانمه " حرکتمی امر ایدیورم بن یاپه جغم " دیه جکنده
بر قادینه مخالفت ایدرسه انتقامنه محدوم ایدیه جکنی بیلن
خالده خانم بو دوشونجه سنی کندیسی تحریرینی انتظارم
یاپمنه قرار ویردی. بو قرارندن صوندوری متارکه سنه قدر
اوزون قسم " خالده ادیبنک خاطره لری " عنوانی آلتنده کتاب
خالده انتشار ایتمشدر. یونانلیلرک آناطولیدن ایجیلرینه
دوکولدکلری، تورکیه یی یونانلیلرک آرامسندکی اوزون مجادله
خالده خانمک سیتیه کی کیبی اساسی تشکیل ایدیور.

Sayfa : I

تشکیل ایتکده در آناطولی ایچریلرینه دوشمن یو نانلیلرك
حرکتی ، متفقلرله وبالخاصه مستر لویدجورجله مساعده سیله
25 حزیران 1920 ده بیتدیلمشدی
(باسمه محرران نوطی)

" مصطفی کمال پاشایه کوردیکم فعالیت صباحندن تکرار یه دونمشم
ترتیب ایشنه باشلادم چیفتلکلرك آرقوسنده کی بوسه اوطه لرده
بر سیره اسکی تخته یاستقه وزرنده حیاتمك حکایه سنی یازمغه
باشلادم دوستلرمدن کرر بر یازه جقدم اصلا کورمدیکم وکوره جکم
حلقه یتیشه سیلك ایچون بر تشبث بو یمن زمانده کیسه وطمغلر
وقلم مالك اولدیغمدن کندیمی حصیله والده لك ایده جکم چوجوقلرم
ایچون ده یازمشدم

آناطولی ده ایی زمان آنك سیاحتده حرکت التی
تحلیلندم . اوزاق شهرلرده یاشایان یاخالق نوب اوزره
مدت یاتاقده بولونمدیغم جهتله کوره مقدیشا حاضیه
جمعیتلرینی . اعادهٔ عافیت ایتمکده قدرطاه حمومیه کیتمکلکی
ایچون ایسته مشتیم . مصطفی کمال پاشا بو آیرلمه نك آیری جهتنه

Sayfa : 3

٢

صوکره قبار کاغده آیرلسه و دستاسیونده یاد طوتنده
بوجیه‌لرده اهتیاط عسکری عادتدر اولمادیغندن قبارکاغه نادرا
کیلیردی. بوجیه‌لرده محتمل یاشادیغی یرده وفات ایتمدیکی بوناسبتله
کندیسنه تقدیم یه کیتدیکی آرتق قبارکاغده محدود ایکی سه عاف
اولدیغنی سویلیه‌م.

زوجم عدنان بک ایکنجی مقدونیه رئیس ثانی انتخابنده
ایدلدیکی وکیل تاکیلی وقتنده مصطفی کمال پاشا طرفندن دعوت ایدیلمه
اجتماعلرده مشغول اولوردی. بر مناسبت مصطفی کمال پاشا جمعیتنه
یازدیغی طبیعی خاطره‌لری بدوتدن کیجه ایشلرمش
وصباحلری اویوردی.

دوقتور عدنان ایله بیوک انیشتی مصطفی کمال پاشانک
حال محمده اولماسی ایدی. کافی درجده تقیده تابع
طوتمیوردی. اوندن بوی اداره ایده جك برقادین بولدقدن
دفتلری رقام دوقتور عدنان پاشانک فکریه خانم
استنسه یه قوپاروب کلدکدن سونرا بالطبع بویله برحال
قبول کیرلمسی ممنونیتله قبول ایتمشدم. او برقوچ ایدی
ایدی کمشک فقط پاشانک اول امریله دیوانه دیوانه ایتمی

Sayfa : 4

٤

Sayfa : 5

5

او ان گوزل گوزلریڈ تکبزاده بیوردی

غریبه بوجیده لحده چکسه ادهم وقاینه باسه گوستیبوردی.

منا پدیاخانه الر بهتلاستدی باشی بوزوقدی اورته ده

قالدیرمه ایمان ایبیوردی غریب عبدهس قوماندانی علی فؤاد

پاشا علیهه غریب برحورنه برجیاپه باشلاستدی باشی بوزوقدی

کافی درجه ده قوتلو صاعلم ده بولونديغی و اوصمان حاکم برقطعه

مکلده اولدیغی سویلیبوردی. علی فؤاد پاشا صاحبه دکلیشدیرلمایه.

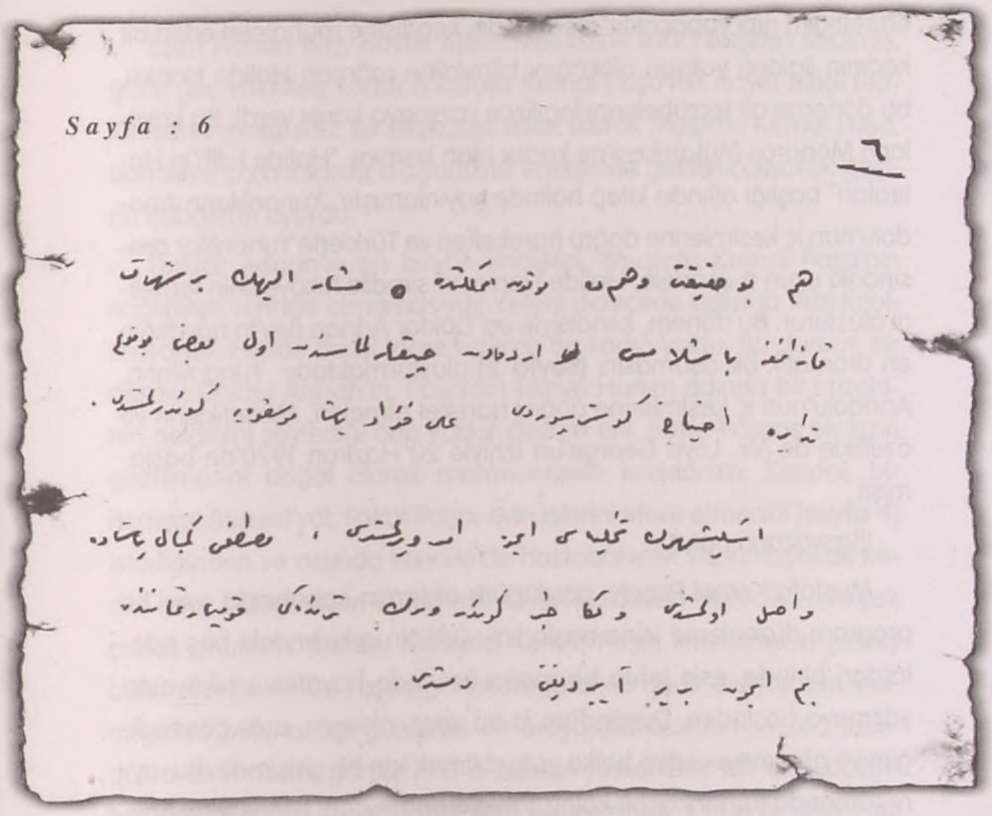
غریب عبدهس قوماندانی علیهدی بو پدیاخانه نك حقیقت صاحبی

اولان مصطفی کمال پاشا حقیقاً علی فؤاد پاشانك وحشیانه فاعیتلرك

قاطیعاً گلدیگی دوشونمشدی. بو حاله اونی استقبالده بحتمل

بر قیصه شهدی ایتمشدی؟ حقیقتاً شو ایدیگر علی فؤاد پاشا

منتظم بر اردونك مدهش فعالیتی آراسنده ایکی نوعی قورسونی

Sayfa : 6

Sayfa 1

Zavallı Türkler, zavallı Yunanlılar, zavallı Dünya!

Geçen ay Halide Hanım, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk günlerinde Ankara'daki hayatı anlattı. O sırada Mustafa Kemal Paşa, Halide Hanım'ın kendi ifadesiyle, "arkadaşları tarafından, yalnız çağımızın en önemli kılavuzlarından biri olarak" nitelenmekle kalmayıp, kendisini pek imparatorca göstermeye başladığı ortaya çıkıyordu. 1920 yılının yaz sonlarında bir akşam Paşa, Halide Hanım'a "herkes benim

emrettiğim gibi yapacaktır" dediğinde; kendisine muhalefet eden bir kadının ilgiden yoksun olacağını bilmesine rağmen Halide Hanım, bu döneme ait tecrübelerini İngilizce yazmaya karar verdi. Bu kayıtların Mondros Mütarekesi'ne kadar olan kısmını, "Halide Edib'in Hatıraları" başlığı altında kitap halinde yayınlamıştır. Yunanlıların Anadolu'nun iç kesimlerine doğru hareketleri ve Türklerle Yunanlılar arasındaki uzun mücadele, Halide Hanım'ın şimdiki hikâyesinin temelini oluşturur. Bu dönem, kendisiyle eşi Doktor Adnan Bey'in hayatının en dramatik bir aşamasını **[sayfa 2]** oluşturmaktadır. Yunanlıların, Anadolu'nun iç kesimlerine doğru hareket etmeleri, Müttefiklerin ve özellikle de Mr. Loyd George'un izniyle 20 Haziran 1920'de başlamıştı.

(Başyazarın notu)

Mustafa Kemal Paşa'yı gördüğüm akşamın sabahında, yeni bir program düzenleme işine başladım. Çiftliğin arkasındaki boş odalardan birinde, eski tahta bir masa üzerinde hayatımın hikâyesini yazmaya başladım. Düşündüm ki bu yazacaklarım, asla görmediğim ve göremeyeceğim halka yetişebilmek için bir girişimdir. Bu, aynı zamanda tamahkâr bir kalbe sahip olduğundan, kendilerine hakkıyla annelik edemediğim çocuklarım için de yazılmıştı.

Anadolu'da epey zaman at üzerinde seyahat ettikten sonra Ankara'ya gelmiştim. Orada şiddetli bir sıtmaya yakalanıp uzun bir süre yatakta bulunduğum sırada, hemen her gün İsmet Paşa hatırımı soruyordu. İyileştikten sonra, Genel Karargâh'a gitmemi istemişti. Mustafa Kemal Paşa, ben ayrıldıktan iki hafta **[sayfa 3]** sonra karargâhtan ayrılmış ve istasyonda bir ev tutmuştu. Bu sıralar önemli askerî gelişmeler olmadığından, karargâha nadiren gelirdi. Bu arada İsmet Paşa'nın pederi vefat etmişti. Başsağlığı dileğinde bulunmak için yanına gittiğimde, artık karargâha dönmeye hazır olduğumu söylemiştim.

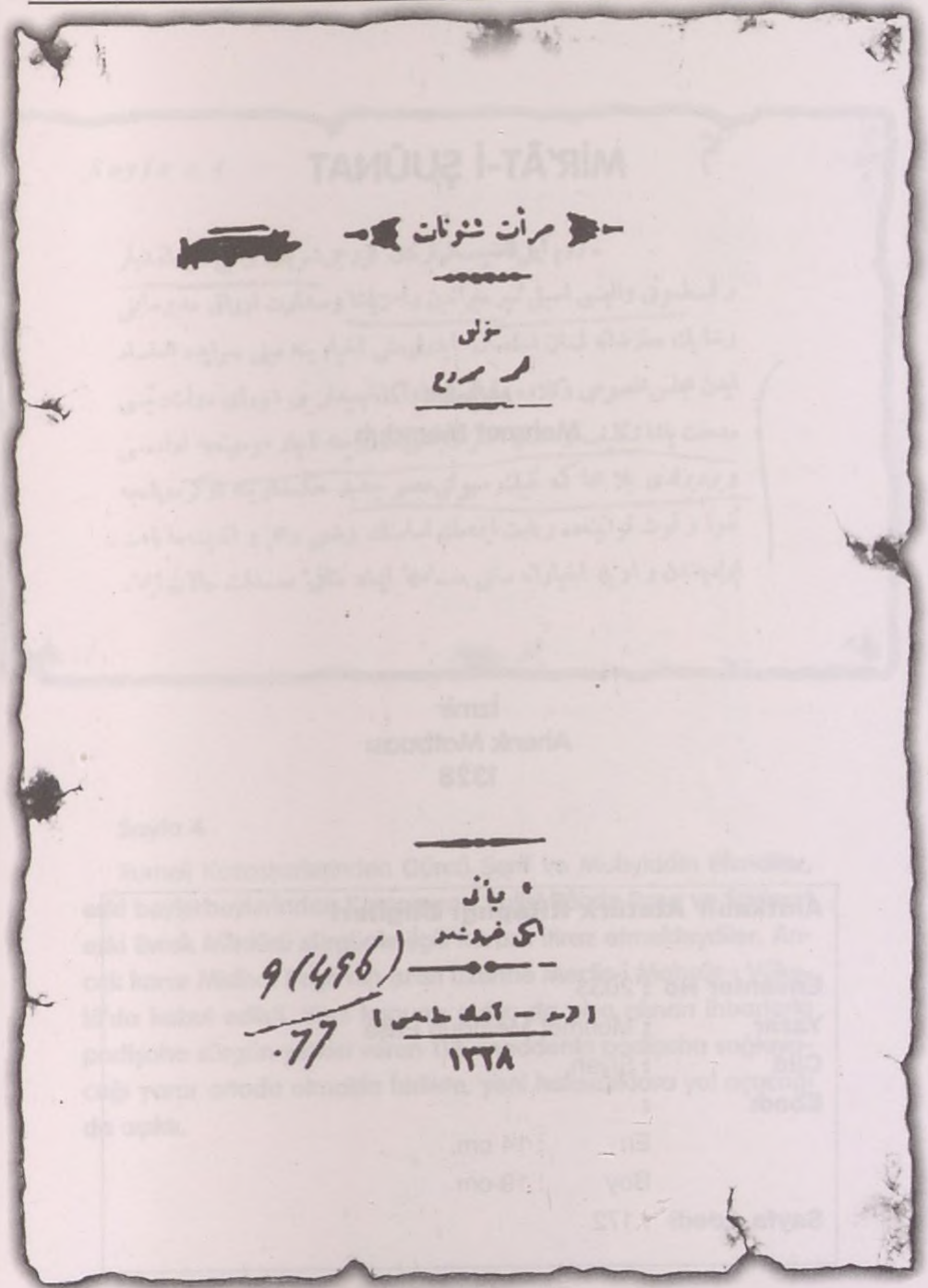
Eşim Adnan Bey, Büyük Millet Meclisi'ne İkinci Başkan seçilmiş, gece geç vakitlere kadar Mustafa Kemal Paşa'nın davet ettiği toplantılarla meşguldü. Bir alışkanlık eseri olarak Mustafa Kemal Paşa, bunalımlı zamanlarda olağanüstü enerjisiyle geceyi çalışarak geçirir, sabahları uyurdu.

Doktor Adnan'ın en büyük endişesi, Mustafa Kemal Paşa'nın sağlığının yerinde olmamasıydı. Yeterli derecede bakıma tâbi tutulmuyordu. Evinde bu işi idare edecek bir kadın yoktu. Bu durum, bir akşam Doktor Adnan'ın, Paşa'nın Fikriye Hanım adında bir kuzeninin geldiğini söylediği âna kadar devam etti. Böyle hassas bir kızın getirilmesini doğal olarak memnuniyetle karşıladım. Kendisi, bir hemşire [nurse]'ydi. Fakat Paşa, evin işlerini idare etmesini **[sayfa 4]** istediğinden ve aslında kendisi de hastabakıcılık yapamayacak kadar zayıf olduğundan kabul etti. Onun hakkında dinlediklerimi çok çabuk unuttum. Üstelik Mustafa Kemal Paşa, muhitimden çıkmış bulunuyordu. Onun yaşadığı Ankara tarafına nadir gidiyordum. Karargâhta bulunacağı günlerde de oraya gitmiyordum. Yolda tesadüfen otomobilini görsem -ki o zaman Ankara'da tek otomobildi- hemen yolundan kaçarak tarlalara sapıyordum. Onun iki güzel atlı bir arabası da vardı; fakat nadiren kullanıyordu. Birgün kaçacak bir yer bulamayacak bir surette, Kırmızı Fenerler yolunda, hayret ve ıstırapla arabasına rastladığımda, içinde Paşa yerine pek yorgun ve soğuk görünen bir kız görmüştüm.

Siyah gözlüklü bu narin, güzel ve beyaz çehre, çok etkileyiciydi. Bu çehre, bana, Fikriye Hanım'ı hatırlatmıştı. Fakat o, kime benziyordu? Niçin çehresi beni bu kadar muzdarip ediyordu? Geçtikten sonra onun silinmeyen hüznüne büyülendim. Özellikle gözlerini bir türlü bırakamıyordum. Nihayet anladım ki onlar, validemin **[sayfa 5]** o ne güzel gözlerine benziyordu.

Batı'da bu sıralarda Çerkez Ethem olayları başgösteriyordu. Fena propagandalar başlamıştı. Başı bozukları ortadan kaldırmak gerekiyordu. Batı Cephesi Komutanı Ali Fuat Paşa aleyhine, garip bir cereyan başlamıştı. Başıbozuklara karşı yeterli güç kullanmadığı ve Ethem'in hâkim bir konuma gelmekte olduğu söyleniyordu. Ali Fuat Paşa, hemen değiştirilmeliydi. Batı Cephesi Komutanı'na karşı bu propagandanın doğal sahibi Mustafa Kemal Paşa, gerçekten Ali Fuat Paşa'nın bu durum karşısındaki yeteneksizliğini mi düşünmüştü, yoksa uzak bir gelecekte muhtemel bir rakipten mi kuşkulanıyordu? Gerçek şuydu ki Ali Fuat Paşa, müthiş sorunlar arasında düzenli bir ordunun ilk çekirdeğini oluşturuyordu. **[sayfa 6]** Hem bu gerçek, hem de adı geçenin [Ali Fuat Paşa'nın] bütün memlekette ün kazanmaya başlaması, ordudan atılmadan önce birtakım önlemleri gerektiriyordu: Ali Fuat Paşa, Moskova'ya gönderilmişti.

Eskişehir'in tahliyesi için emir verilmişti. Mustafa Kemal Paşa da ulaşmış, bana haber göndererek trendeki kompartımanında benim için bir yer ayırdığını bildirmişti.

مرآت شئونات

مؤلفی

محمد مرتضی

9(496)
.77

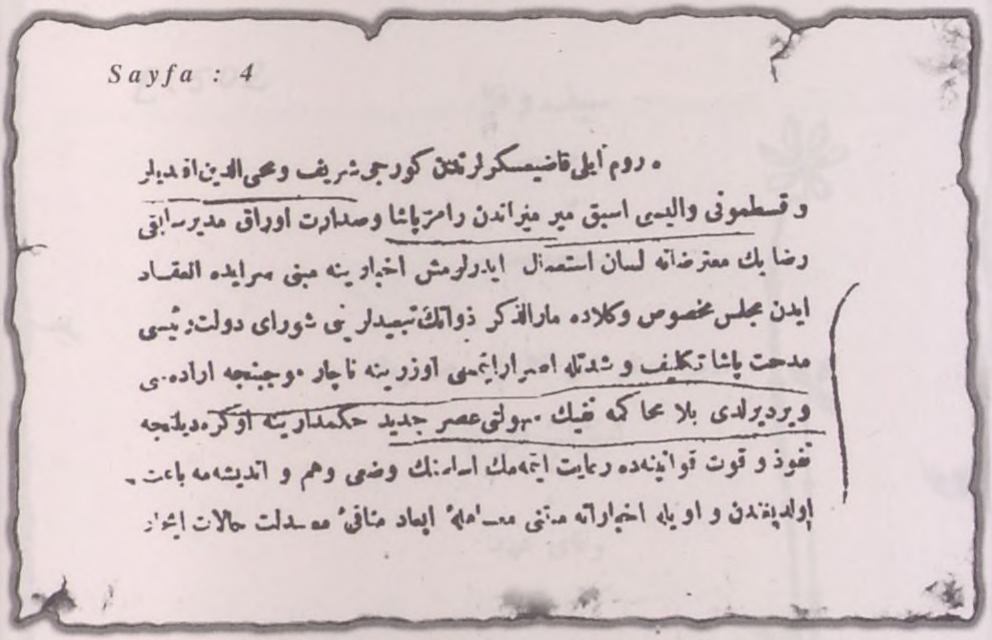
MİR'ÂT-İ ŞUÛNAT

Müellifi
Mehmet Memduh

İzmir
Ahenk Matbaası
1328

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : 2033
Yazar : Mehmet Memduh Paşa
Cild : Siyah
Ebadı :
En : 14 cm.
Boy : 19 cm
Sayfa Adedi : 172

Sayfa : 4

• روم ایلی قاضیسکرلرندن کورجی شریف وحی الدین افندیلر
و قسطمونی والیسی اسبق میر میراندن رامز پاشا وصدارت اوراق مدیر سابقی
رضا بك معترضانه لسان استعمال ایدرلرمش اخبار یه مبنی مرایده العقاد
ایدن مجلس مخصوص وکلاده مارالذکر ذواتك تبعیدلرینی شورای دولت رئیسی
مدحت پاشا تکلیف و شدتله اصرار ایتمسی اوزرینه ناچار موجبنجه اراده سی
ویردیرلدی بلا محاکمه غیبك مهولتی عصر جدید حکمدارینه اوکرمدیکجه
نفوذ و قوت توانینده رعایت ایتمهمك اسلافنك وضعی وهم و اندیشه مه باعث
اولدیغندن و اویله اخبارانه مبنی معاملهٔ ابعاد منافیٔ معدلت حالات ایجاد

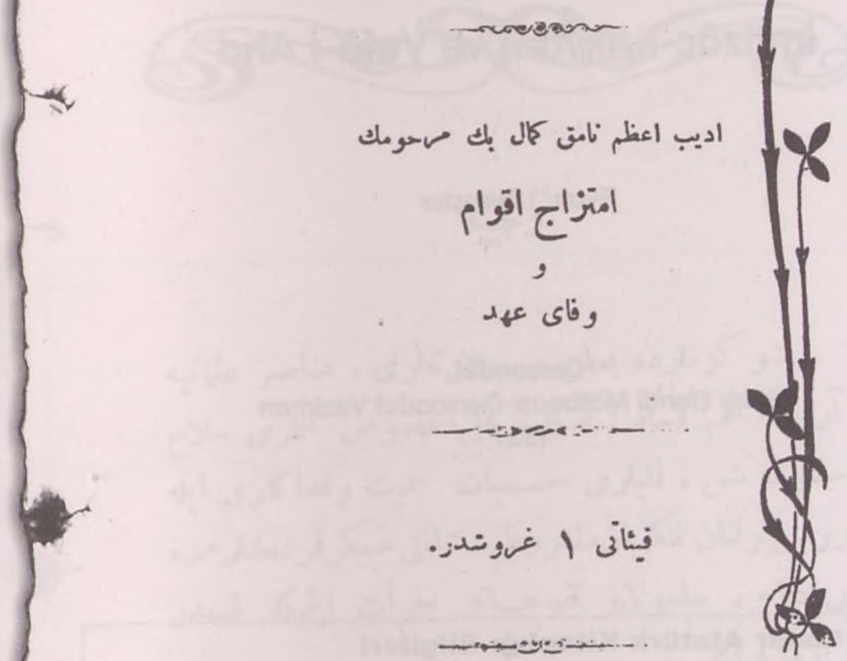
Sayfa 4

Rumeli Kazaskerlerinden **Gürcü Şerif ve Muhyiddin Efendiler, eski beylerbeylerinden Kastamonu Valisi Râmiz Paşa ve Sadaret eski Evrak Müdürü sürgünle ilgili karara itiraz etmekteydiler. Ancak karar Midhat Paşa'nın ısrarı üzerine Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâ'da kabul edildi. Yeni kanuna aykırı da olsa alınan ihbarlarla padişaha sürgün yetkisi veren 113. maddenin padişaha sağlayacağı yarar ortada olmakla birlikte, yeni haksızlıklara yol açacağı da açıktı.**

E.502

سیف و قلم

علاوه‌سی

ادیب اعظم نامق کمال بك مرحومك

امتزاج اقوام

و

وفای عهد

فیناتی ۱ غروشدر.

درسعادت

بکر افندی مطبعه‌سی — درسعادت : وزیر خان

۱۳۲۷

8.502

Seyf ve Kalem İlavesi
[Kılıç ve Kalem ilavesi]

Edib-i Azam Namık Kemal Bey ve Mehrumun

İmtizâc-ı Akvâm ve Vefâ-i Ahd

Fiyatı: 1 kuruştur

Dersaadet
Bekir Efendi Matbaası-Dersaadet Vezirhan
1327

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : 828/1
Yazar : Namık Kemal
Cild : Bordo
Ebadı :
En : 12 cm.
Boy : 18 cm.
Sayfa Adedi : 20

Sayfa : 1

وجیبه

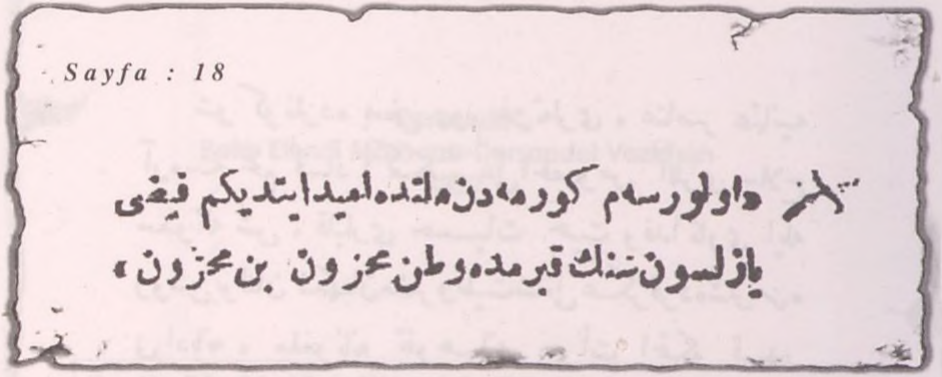
شو کونلرده بعض روم غزته‌لری ، عناصر عثمانیه آره‌سنه تخم فساد اکمکه ، علی‌الخصوص اللری سلاح سخوتله شن ، قابلری حسیات حمیت وفداکاری ایله روشن بولنان نکهبان مشروطیت شانلی عسکرقرده‌شلرمزه بی ادبانه ، ملعونانه تفوهاته جرأت ایتمکه قدر وارمشلردی .

کرچه حمیتلی غزته‌لر وبونلر میانسده برموقع بلندی حائز اولان مجاهد مطبوعات (طنین) طرفندن معهود هدیانسامه‌لره ، لایق اولدیغی مرتبه‌ده درس تأدیب ویرلش وافکار عمومیه تسکین ایدلمشدر .

Sayfa 1

Şu günlerde bazı Rum gazeteleri Osmanlı unsurlarının arasına ayrılık tohumları ekerek açıktan açığa elleri güçlü silâhlarla şen yüreklerin yüce duyguları ve fedakârlığı ile meydanda olan meşrutiyetin bekçisi şanlı kardeşlerimize, edebsizce dedikodulara cesaret etmeye kadar varmışlardır.

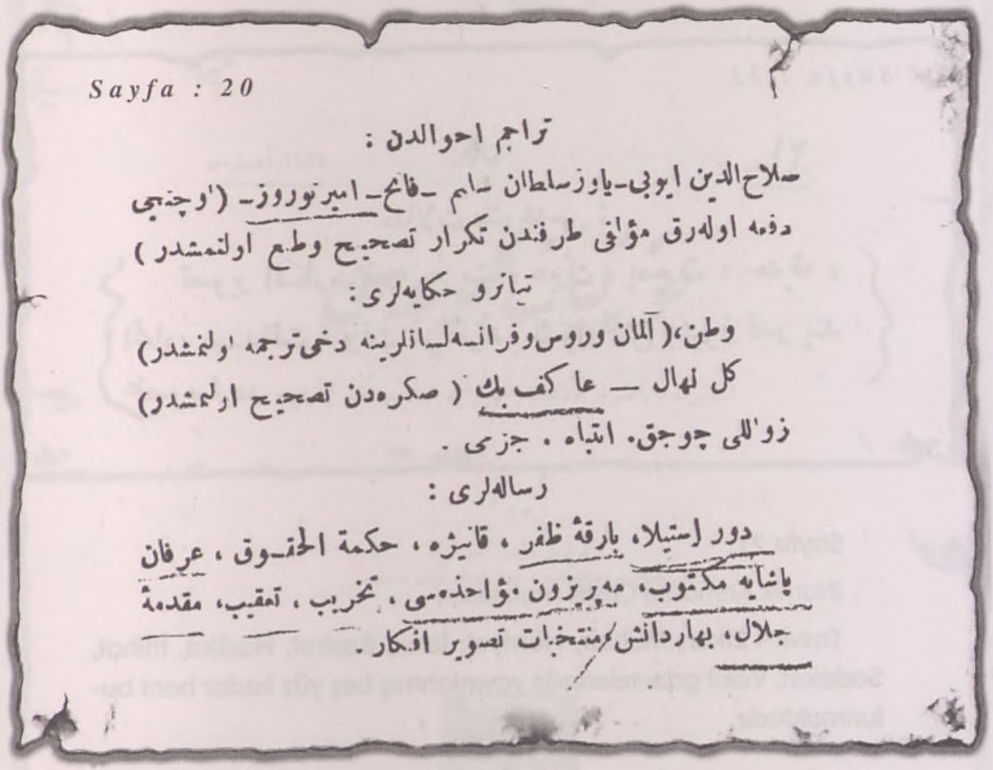
Gerçi iyi niyetli gazeteler ve bunlar karşısında yüksek mevkilere sahip olan mücahit basın (Tanin) tarafından bilinen saçma sapan sözlere lâyık olduğu ölçüde dersleri verilmiş ve kamuoyu yatıştırılmıştır.

Sayfa 18

Ölürsem görmeden millete ümit ettiğim feyzi

Yazılsın seng-i kabrimde; vatan mahzun ben mahzun

Sayfa : 20

تراجم احوالدن :

صلاح الدين ايوبى-ياوز سلطان سليم -فاتح- امير نوروز- (اوچنجى دفعه اولەرق مؤلفى طرفندن تكرار تصحيح وطبع اولنمشدر)

تياترو حكايەلرى :

وطن، (آلمان وروس وفرانسەلسانلرينه دخى ترجمه اولنمشدر)

كل نهال — عاكف بك (صكرەدن تصحيح اولنمشدر)

زوللى چوجق. انتباه . جزمى .

رسالەلرى :

دور إستيلا، بارقهٔ ظفر ، قانيژه ، حكمة الحقـوق ، عرفان پاشايه مكتوب، مەپرزون مؤاخذەسى ، تخريب ، تعقيب، مقدمهٔ جلال، بهاردانش منتخبات تصوير افكار .

Sayfa 20

Biyografiler:

Selahaddin Eyyübi-Yavuz Sultan Selim **-Emir Nevru-** (üçüncü defa olarak yazarı tarafından tekrar düzeltilmiş ve basılmıştır).

Tiyatro Hikayeleri:

Vatan (Alman ve Rus ve Fransa Lisanlarına tercüme edilmiştir).

Gülnihal-**Akif Bey** (Sonradan düzeltilmiştir).

Risaleleri

Devr-i İstila, Barika-i Zafer, Kanije, Hikmet-ül Hukuk, **İrfan Paşa'ya Mektup, Meperizon Muahezesi, Tahrib, Takib, mukaddeme-i Celal**

Sayfa : 21

۲۱ کمال

مقالات متنوعه‌سی :

تصویر افکار، مخبر، حریت، عبرت، بصیرت، حدیقه، اتحاد، صداقت، وقت غزته‌لرنده نشر اولنمش بشیوز قدر بند مخصوصلردر.

Sayfa 21

[Namık Kemal'in] Çeşitli Makaleleri

Tasvir-i Efkar, Muhbir, Hürriyet, İbret, Basiret, Hadika, İttihat, Sadakat, Vakit gazetelerinde yayınlanmış beş yüz kadar bent bulunmaktadır.

بیرنجی جلد — ۱۹۲۵ آغستوس

تورکیات مجموعه سی

استانبول دارالفنونی تورکیات انستیتوسی طرفندن نشر ایدیلیر

مدیر :

کوپریلی زاده محمد فؤاد

استانبول دارالفنونده « تورك ادبیاتی تاریخی » مدرسی

استانبول — مطبعهٔ عامره

۱۹۲۵

1925 Ağustos — Birinci cild

TÜRKİYÂT MECMUASI

İstanbul Darü'l-fünûn'u Türkiyât Enstitüsü tarafından neşr edilir.

Müdür
Köprülüzâde Mehmet Fuad
İstanbul Darü'l-fünûn'unda
"Türk Edeebiyatı Tarihi" müderrisi

İstanbul Matbaa-yı Âmire
1925

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : S/2134
Yazar : ----
Cild : Kahverengi
Ebadı :
En : 15 cm.
Boy : 23 cm.
Sayfa Adedi : Dergi.

Sayfa : 322

Köprülüzade Fuad Bey'i fena tecbih ediyor:

صدری مقصودوف : چینلیلرك موغولدرك «هوه‌ی ـ هو» لری واورغونه تورك کتابه‌لرینك «اوغوز» لری . ـ ژورنال آزیاتیك کانون ثانی ـ مارت ۱۹۲٤ نسخه‌سنده منتشر، ص ۱٤۱ـ۱٤۸ ، تورکجه ترجمه‌سی : تورك یوردی ، یدنجی صایسده

تورکیات ساحه‌سنده ، اوزون زمانلرد ـ بری ، کوچوکلکله رغماً یوقدر ادعالی بر مقاله ، علمی مجموعه‌لرده برموقع قبول بولامشدی ... استانبولده‌کی یومی غزته‌لرده صیق صیق بو جنس یازیلر انتشار ایدیر : بوتون لسانلرك تورکجه‌دن چیقدیغی ، اسکی یونان میتولوژیسنك تورکلردن آلنمش اولدیغی ، «بودا» نك نسلاً تورك اولدیغی ، الخ .... قبیلندن برچوق کشفیاته بوبوجنس کاشفلره دائما تصادف ایدیرز ؛ لکن «تورکیات مجموعه‌سی» ستونلرنده، بونلرك، حتی تنقیدی بیله یر بولاماز ؛ چونکه بو جنس شیلر ، تنقیده‌ده لایق دکلدر. ایشته «صدری مقصودی» بکك ـ بو کشفیات ایله عین فصیله‌دن صایه‌بیله جکمز ـ ادما کار وکشفیات ایله مالامال مقاله‌سی، اکر «ژورنال آزیاتیك» کبی جدی بر مجموعه ستونلرنده یر بولماسه‌یدی، بوراده اوندن‌ده بحث اصلا لزوم کورمه‌یه‌جکدك. فقط، صرف محل نشری اعتبارایله ، بو مقاله‌نك ماهیتنی تشریح ایتمه‌یی ضروری بولیورز . «تورك یوردی» نك ، شبهه‌سز براثر سهو اولارق ، صورتون دارالفنونده مدرس «صفتیله فارئلرینه تقدیم ایتدیکی ـ چونکه «صدری بك» هیچ برزمان بومهم عنوانی آلمامشدر ـ مؤلفك، اساس فکری شودر : [توکیولرك یرینه قائم اولان وسلطنتلری مؤخراً قیرغیزلر طرفندن یقیلان «هوه‌ی ـ هو» لر، میلادی ۱۳ نجی عصردن اعتباراً «اویغور» نامیله‌ذکر اولونمشلردر. عجبا بو «هوه‌ی ـ هو» و«اویغور» اسملرینك تورکجه طرز قرائتی نه‌در؟ بالذات کندیلری ودیکر تورك شعبه‌لری بونلره نه اسم ویرییورلردی ؟ «اورخون» کتابه‌لرنده اویغور اسمی یوقدر . کذلك اون اوچنجی عصره قدر عرب وعجم جغرافیاجی ومورخلرنده «اویغور» آدی یوقدر . عجبا بومورخلرك وکتابه‌لرك بحث ایتدکلری «دوقوز اوغوزلر» بونلردکلیدر؟ بوتون بو مسائل شیمدی‌یه قدر جوابسز قالمشدی . صدری بك بو مسائلی برحمله‌ده حل ایده‌بیله‌جك سری کشف ایتمشد : اوکا کوره «هوه‌ی ـ هو» چینجه ، «اویغور» موغولجه برر اسمدرکه، تورکجه بونك اصلی «اوغور» در؛ وایشته بوده «اوغوز» کلمسنك اسکی شکلیدر. مؤلف بو «ر = ز» تبادلی حقنده لسانی دلیللر کوسترد کدن صوکرا، اویغورلرك «دوقوز اوغوزلر» اولدیغنی وکندی کندیلرینه بوآدی ویردکلرنی سویلیور . بناءً علیه آرتق «اویغور» کلمسنی اورته‌دن قالدیرمق واونك یرینه «اوغوز» کلمسنی اقامه ایتمك، اك

دوغرو حركتدر] . ايشته مؤلفك اساس فكرى! «تورك يوردى»ندە مقاله عيناً موجود اولديغندن ، فصله تفصيلات ايسته‌ينلر اورايەده مراجعت ايده‌بيلرلر . مؤلف، بو ايلرى سوردیکی «فرضيه» ايله، تورکیاته عائد برچوق مسئله‌لرى حل ايده‌جکنى پك بويوك برمتونيت و افتخارله ايلرى سورويور ...

اويغورلره عائد اوروپا تورکیاتجيلرى طرفندن يازيلان اثرلرك ومسئله‌يى حل و تنوير دكل اغلاق ايتديکنى ادعا ايدەرك « رادلوف » ك ، حتى اسكيلكارينى ده دوشونمه‌يەرك «فلاپروت» و «سوت»ك اسملرينى ذكر ايدەن مؤلفه، كمال تأثرله بيلديرمك مجبوريتنده‌يز كه، اورته‌ده كندیسنه عائد هيچ بر «كشف» يوقدر؛ وكندیسى، مع الاسف، نه تورکیات ساحه‌سنده‌کى اوروپاندقيقلرينه، نه‌ده اسكى شرق منبعلرينه داثر هيچ‌ده اطرافلى معلومات صاحبى دكلدر. حالبوكه علمده بر «فرضيه» ايلرى سورمك ايچون ، كافى درجه‌ده صاحب صلاحيت اولمق لازمدر. بر بوراده تفرعاته عائد تنقيدلره كيريشمه‌يەرك، ساده‌جه، بومقاله‌ده‌کى پك اساسلى يا كليشلرى تصريح ايله اكتفا ايده‌جكز .

اولا: صدرى بك اورخون كتابه‌لرنده «اويغور» نامنه تصادف ايديله‌ديکنى مقاله‌سنده بر قاچ دفعه تكرار ايدوب دورييور . و بونكله اثبات ايدييوركه، كنديسى ، تورکيات ساحه‌سنده‌کى مبتديلرك بيله دقتله اوقومق مجبوريتنده اولدقلرى شو «اورخون كتابه‌لرى»نى اوقومامشدر. حالبوكه پروفسور «ويلهلم طومسن»ك مشهور اثرينك حتى ساده‌جه «انده‌قس»نه مراجعت ايتسه، اورخون كتابه‌لرنده «اويغور» آدينه راست كلنديکنى پك اعلا آكلاردى. [اورخون كتابه‌لرى ، هلسينغفورس، ١٨٩٦، ص ١٤٧، ٢٢ نومرولو نوطه‌يه مراجعت]. آوروپا تورکیاتجيلرينى كمال شدتله تنقيد ايدەرك « برييغين مجهول تورکيات مسئله‌لرينى حل. ايده‌جك » آناختارى ايلك دفعه‌بولمق ادعاسنده بولونان بر ذاتك ـ هم‌ده اون دقيقه‌ده تحقيق قابل بر مسئله حقنده ـ بوقدر جديتسز وتحقيقسز بر ادعاده بولونمه‌سى ، صلاحيت علميه‌دن درجهٔ محروميتى حقنده كافى بر فكر ويره‌بيلير .

ثانياً : اون اوچنجى عصر ميلاديدن اول اسلام و تورك منبعلرنده « اويغور » اسمى موجود اولماديغنى ادعا ايتمكده‌در، مؤلف، ايكنجى بر فاحش خطا داها ارتكاب ايدييور : چونكه، اوندن ايكى عصر اول يعنى هجرى بشنجى عصرده يازيلان « محمود كاشغرى » نك مشهور «ديوان لغات الترك»نده اويغورلر حقنده جغرافيا، اتنولوژى وفيلولوژى اعتباريله بك

قيمتدار برييغين معلومات وبرلنكده در. چوق منور ومعلوماتلى بر تورك اولوب، كندى افاده سنه كوره بوتون «تورك مملكتلرينى دولاشان، هر شعبه نك لهجه سنه وعادات ومعتقداتنه واقف اولديغنى» سويله ين «محمود كاشغرى» نك بوغايت حريص افاداتى، صدرى مقصودى بكك نه قدر يا كلش برادعاده بولوندیغنى قطعيتله كوستريبور. تورکيات ساحه سنده هر اعتبارايله امهاتدن اولان بويله بر اثر لايقيله تدقيق ايديلمه دن، هيچ بر مسئله حقنده فرضيه درميانه قالقيشيلاماز.

ثالثاً : اسكى «هووه‌ى ـ هو» لرك «اويغورلر» له عين قوم اولوب اولماديغى و«اويغور» لرك «اتنيق» ماهيتى حقنده تا «آبل ره‌موزا» دن باشلايه‌رق [بافكز: تاتار لسانلرى حقنده تحريات، ص ٢٨٥]، «هويسده‌و» يه [بيبليوتهك اوريانتال ذيلى، بوراده «هووه‌ى ـ هو» و«اويغور» ماده‌لرينه مراجعت ايديكز]، «فون لوقوق» ه قدر ايلرى سورولن مطالعاتدن، مؤلف تماميله بى خبر قالمشدر.

رابعاً : «هووه‌ى ـ هو» لرك «اوغوزلر» اولديغنى ايلك دفعه ايلرى سورمك شرفى ده، كمال اسفله سويله يه‌لم كه، صدرى مقصودى بكه دكل، ابتدا «آبل ره‌موزا» يه عائددر. «آبل ره‌موزا» دن صوكرا، عين فكرى «ويلهلم طومسن» ـ داها زياده قوت ووضوحله ـ مدافعه ايده‌رك، دوقوز اوغوزلرك اويغورلر اولديغنى ميدانه قويمش، و حتى اسكى چين منبعلرنده تصادف ايديلن «Vou-ho» «Vou-hou» آدينك توركجه «اويغور» ه، دكل «اوغوز» ه تطابق ايتديكنى سويله مشدى : «بوتون بونلره نظراً، كتابه‌لرده‌كى اوغوزلرك ادبى منبعلرك ذكر ايتديكى اويغورلر اولماسى ناقابل اعتراض كبى كورونيور. بناءً عليه، اوغوز آدينك، موضوع بحث تيله‌لرك اسكى آدى اولارق تركلر آراسنده قوللانيلديغنى، وداها يكى بر اسم اولان اويغور آدينك ده بعض قونفه‌دراسيونلره عائد سياسى بر عنوان اولديغنى آكلاشيليور» [عين مؤلف، اورخون كتابه‌لرى، ص ١٤٨]. صدرى مقصودى بك بو پك مشهور اثرلرى اوقوسه‌يدى، باشقالرينك فرضيه‌لرينى كندبسنه مال ايتمك ومعروف تعبيريله «آچيق قاپيلرى زورلامق» كبى تحفه بر موقعه دوشمزدى.

خامساً : «اوغور Ughor» و «اويغور Uighur» كلمه‌لرينك «اوغوز» كلمه‌سنك عينى اولديغى فكرى ده ينه ابتدا صدرى بك طرفندن ايلرى سورولمه‌مشدر. وقتيله‌ده بويله ادعالرده بولونولمش، فقط ـ بوراده ايضاحى پك اوزون سوره‌جك ـ قوتلى دلائله استناداً بر طاقم لسانيات عالملرى طرفندن درحال رد وتنقيد ايديلمشدى [بو خصوصده پروفسور

« بارتولد »ك « اسلام آنسيقلوپه‌ديسي »نده‌كى « ghuzz » ماده‌سنه باقكز]. مؤلف بوراده‌ده، بوتون مساعى مقدمه‌دن ومناقشادن كلياً بى‌خبر قالارق ، چوق اول رد و اسقاط ايدينمش بر نقطة نظرى يكيدن اورتايه سورمكده ايسته‌مشدر .

ـ سادساً : « اويغور » كلمه‌سنك موغولجه اولديغى حقنده صدرى بكك معالله سى تماماً بى اصل واساسدر ؛ كلمه توركجه‌در [تفصيلات ايچون « رادلوف »ك « قوتادغوبيليك » مقدمه‌سنه باقكز].

ـ سابعاً : اوغوز دستانتك ميلادى ـ سكزنجى عصردن تورك لرك اسلام عالميله تماسندن صوكرا تشكل ايتديكى حقنده‌كى ادعاده تماميله ياكلمشدر . « ايلك متصوفلر » ده ، « تورك تاريخى » نده ، « تورك ادبياتى تاريخى » نده بوكا عائد اوزون ايضاحات ووثائق بولوندىغندن ايسته‌ينلر بو آثارلرمزه مراجعت ايده‌بيلرلر .

ـ ثالثاً : صدرى مقصودى بك « تورك تاريخنك برچوق مغلق مسئله‌لرينى بردن‌بره تنوير ايده‌جكنى » سوله‌ديكى بوقيمتلى فرضيه‌سنى ومهم كشفى مقاله‌سنك سوكنده شو سطرلرله خلاصه ايدييور :

[چينليلرك « هووه‌ى ـ هو »، موغوللرك « اويغور » ديدكلرى قوم، تورك جنسندن ايدى ؛ اتنيق نقطة نظردن بونلر « توله‌س » وقبيله تشكيلاتى اعتباريله « دوقوزاوغوز »، ديرلردى]. شيمدى برده ، بو بوبوك كشفدن(؟!) بش سنه اول نشر ايتديكمز بر كتابك اهميتسز برنوطه‌سندن مفرزشو برقاچ متواضع سطرى بونكله تطبيق ايديكز : [« ويسه‌لو » ومعقبلرينك ، منشألرينى « سه‌له‌نغا » و « توغلا » نهرلرى آراسنده كوسترديكلرى اويغورلر، حقيقت حالده « هووه‌ى ـ هو » لردركه ، اورخون كتابه‌لرنده‌كى « دوقوز اوغوزلر » له عرب مورخلرينك « تغزغز » لرى وچينليلرك « تيه ـ له » ـ اورخون كتابه‌لرنده‌كى « توله‌س » لر ـ لرى‌ده اونلردر . تورك ادبياتى تاريخى، ١٩٢٠ ، برنجى كتاب ، ص٤٩، حاشيه‌ده]. ايشته، كال قطعيتله كورولبوركه ، بزم بش سنه اول ـ آوروپا تورکیاتجيلرينه استناداً ـ كتابمزده ذكر ايتديكمز برنقطة نظرى ، صدرى مقصودى بك ، بش سنه صوكرا عيناً ايلرى سورويور ؛ فقط بودفعه « بويوك وپارلاق بر كشف علمى » شكلنده؛ وهم‌ده دوغرودن دوغرويه آوروپاليلره قارشى!.. جراتكارلغك بودرجه‌سنه علم تاريخنده تصادف اولونه‌جغنى ظن ايتميورم !

بوتون بوايضاحاتدن چيقان اليم حقيقت شودر : صدرى مقصودى بكك تورکیات ساحه‌سنده‌كى

Sayfa : 326

٣٢٦ كتابيات تنقيدلرى

معلوماتى ، چوق سطحى و چوق ابتدائيدر ؛ بوذات بوساحه‌ده يكى تدقيقات ياپه‌بيلمك شويله دورسون ، حتى شيمدى‌يه قدر استحصال ايديلن بللى باشلى نتايجدن‌ده تماميله بى خبر بولونيور . « كشف » ديه‌رك غرور وطنطنه‌يله ايلرى سورديكى شيلرك هپسى، وقتيله اورته‌يه آتيلمش ، حتى بر قسمى رد و جرح ايديلش و اهميتلرينى غيب ايتمش مسئله‌لردر . بوطرز مساعى‌يى قبول ايتدكدن صوكرا، صدرى بك « دنيانك يووارلاق اولديغى » ندن باشلايه‌رق ، بوكونكى علمى متعارفه‌لرى‌ده برر برر كشف ايتديكنى بك اعلا كمال‌طنطنه‌يله ادعا ايده‌بيلير ... مجموعه‌مزك صحيفه‌لرينى بو قدر دكرسز و كولونج بر موضوعك تنقيدينه حصر ايتديكمزدن دولايى‌پك متأسفز . اميد ايده‌رزكه « ژورنال آزياتيك » هيئت تحريريه‌سى ، بوندن صوكرا ، مجموعه‌لرينك عصرديده حيثيتنى اخلال ايده‌جك بوجنس مبتديانه وهين زماندە شارلاتانجه يازيلرك نشرينه وساطت ايتمرلر !

كوپريلى زاده محمد فؤاد

Sayfa 322

Bibliyografik Eleştiriler

Sadri Maksudi'nin; "Çinlilerle Moğolların Hui-he'ler ve Orhun Türk Anıtlarının Oğuz'ları"; Journal Asiatic'in Kanun-ı sânî_ "Mart 1924 sayısında yayınlanan, S. 141-148. Türkçe çevirisi, Türk Yurdu, 7. Sayıda.

Türkoloji alanında uzun zamandan beri, küçüklüğüne rağmen bu kadar iddialı bir makale, bilimsel dergilerde bu şekilde kabul bulmamıştı. İstanbul'daki günlük gazetelerde sık sık bu tür yazılar yayınlanır: Bütün dillerin Türkçe'den çıktığı, eski Yunan Mitolojisi'nin Türklerden alınmış olduğu, Buda'nın neslen Türk olduğu vb. gibi bir çok keşfe ve bu tür keşiflere sık sık rastlarız. Fakat Türkiyat Mecmuası sütunlarında bun-

ların eleştirisi dahi yer bulamaz: Çünkü bu tür yazılar eleştiriye bile lâyık değildir. İşte Sadri Maksudi Bey'in bu keşifler ile aynı türden sayabileceğimiz makalesi, eğer Journal Asiatic gibi ciddi bir dergi sütununda yer bulmasaydı, burada ondan da asla söz etmeye gerek görmeyecektik. Fakat Türk Yurdu'nda da yayınlandığını görünce bu makalenin içeriğini düzeltmeyi gerekli gördük. Türk Yurdu'nun yanlışlıkla, "Sorbonne Edebiyat Fakültesi'nde Müderris" ünvanıyla okuyucularına sunduğu -çünkü Sadri Bey hiçbir zaman bu önemli ünvanı almamıştır- yazarın temel düşüncesi şudur: Türklerin yerine geçen ve daha sonraları Kırgızlar tarafından yıkılan Hui- he'ler, milâdî XII. yüzyıldan itibaren Uygur adıyla anılmışlardır. Acaba bu Hui-he ve Uygur adlarının Türkçe okunuşları nasıldır? Bizzat kendileri ve diğer Türk boyları bunlara ne ad veriyorlardı? Orhun Anıtlarında Uygur adı yoktur. Aynı zamanda XIII. yüzyıla kadar Batı ve Acem coğrafyacı ve tarihçilerinde de Uygur adı yoktur. Acaba bu tarihçilerin ve anıtların söz ettikleri Dokuz Oğuzlar bunlar değil midir? Bütün bu sorular şimdiye kadar cevapsız kalmıştır. Sadri Bey bu soruları bir hamlede halledecek sırrı keşfetmiştir. Ona göre Hui-he Çince,Uygur ise Moğolca birer isimdir ki Türkçe'de bu kelimenin karşılığı Ogur'dur; ve işte bu da Oğuz kelimesinin eski şeklidir. Yazar bu r-z değişmesi hakkında dil biliminden deliller gösterdikten sonra, Uygurların Dokuz Oğuzlar olduğunu ve kendi kendilerine bu adı verdiklerini söylüyor. Bununla birlikte artık Uygur kelimesini yerleştirmek **[sayfa 323]** en doğru harekettir. İşte yazarın esas fikri ! Türk Yurdu'nda makale aynen bulunduğundan, fazla bilgi isteyenler oraya başvurabilirler. Yazar burada ileri sürdüğü tez ile Türkoloji'ye ait bir çok problemi çözüme kavuşturacağını, pek büyük bir memnuniyet ve iftiharla ileri sürüyor.

Uygurlara ait Avrupa Türkologları tarafından yazılan eserler bu problemi hâl ve aydınlatma değil karıştırmak olduğunu iddia ederek, Radlof'un hatta eskiliklerini de düşünmeyerek Kalaprot ve Sut'un adlarını söyleyen yazara, gayet etkili bildirmek zorundayız ki ortada kendisine ait hiçbir keşif yoktur ve kendisi ne yazık ki ne Türkoloji alanındaki Avrupa araştırmalarına, ne de eski Doğu kaynaklarına dair hiç de etraflı bilgiye sahip değildir. Hâlbuki bilimde bir tez ileri sürmek için yeteri de-

recede bilgiyi donanmak lâzımdır. Biz burada ayrıntıya ait eleştirilere girişmeyerek, sadece bu makaledeki pek önemli yanlışları düzeltmekle yetineceğiz

1) Sadri Bey, Orhun Anıtlarında Uygur adına rastlanılmadığını makalesinde birkaç defa tekrar edip duruyor. Bununla isbat ediyorki; kendisi Türkoloji alanına ilk girenlerin bile dikkatle okumak zorunda oldukları Orhun Anıtlarını okumamışlardır. Hâlbuki bu eksikliği Wilhem Thomas'ın meşhur eserini, hatta sadece indeksine başvursa giderebilir ve Orhun Anıtlarında Uygur adına rast gelindiğini pekâlâ anlardı (Orhun Kitabeleri, Helisingoforos, 1896, sayfa 147, 22 numaralı nota müracaat). Avrupa Türkologlarını büyük bir şiddetle eleştirerek bir yığın karışık Türkoloji problemlerini halledecek anahtarı ilk defa bulmak iddiasında bulunmak, bir kişinin, hem de on dakikada araştıracağı bir problem hakkında bu kadar ciddiyetsiz ve araştırmasız bir iddiada bulunması, bilimsellikten ne kadar yoksun olduğu hakkında yeteri derecede fikir verebilir.

2) XIII. yüzyıldan evvel Türk-İslâm kaynaklarında Uygur ismi olmadığını iddia etmekle de, yazarın ikinci büyük bir hatası daha meydana çıkıyor. Çünkü, ondan iki yüzyıl evvel, yani hicrî V. yüzyılda yazılan Mahmut Kaşgari'nin meşhur Divan-ı Lügat'it- Türk'ünde, Uygurlar hakkında coğrafya, etnoloji ve filolojik olarak pek **[sayfa 324] kıymetli bir yığın bilgi verilmektedir. Çok aydın ve bilgili bir Türk olup kendi ifadesine göre bütün Türk memleketlerini dolaşan, her boyun ayrı lehçesinin, âdet ve inanışının olduğunu söyleyen Mahmut Kaşgari'nin gayet açık ifadesi, Sadri Maksudi Bey'in ne kadar yanlış bir ifadede bulunduğunu kesinlikle gösteriyor. Türkoloji alanında böyle önemli bir eser gereği gibi incelenmeden hiçbir problem hakkında tez ileri sürmeye kalkışılamaz.**

3) Eski Hui-he'lerin Uygurlarla aynı boy olup olmadığını ve Uygurların etnik kökeni hakkında da Abel Ramaza'dan başlayarak (Bakınız; Tatar Lisanları Hakkında Araştırmalar sayfa 285) Vıysdelu, Bibliotec Oriental zeyli, burada Hui-he ve Uygur maddelerine başvurunuz), Funlukuk'a kadar ileri sürülen bilgilerden yazar tamamen ha-

bersiz kalmıştır.

4) Hui-he'lerin Oğuzlar olduğunu ilk defa ileri sürmek şerefide büyük bir esefle söyleyelimki Sadri Maksudi Bey'e değil, ilk önce Abel Ramaza'ya aittir. Ondan sonra aynı fikri Wilhem Thomas, daha ziyade açıklığa kavuşturarak Dokuz Oğuzlar olduğunu meydana koymuş ve hatta eski Çin kaynaklarında rastlanılan Vou-ho, Vou-hou adının Türkçe Uygur değil Oğuz'a denk düştüğünü söylemiştir. Bütün bunlara göre anılılardaki Oğuzların edebî kaynakların söylediği Uygurlar olmasına itiraz edilmez görünüyor. Bununla birlikte Oğuz adının, adı geçen boyların eski adı olarak Türkler arasında kullanıldığı ve daha sonra yeni bir ad olan Uygur adınında bazı konfederasyonlara ait siyasî bir ünvan olduğu anlaşılıyor (Aynı yazarın Orhun Kitabeleri, S-148). Sadri Maksudi Bey bu pek meşhur eserleri okusaydı, başkalarının tezlerini kendine mal etmek ve halk deyişiyle açık kapıları zorlamak gibi tuhaf bir duruma düşmezdi.

5) Ogur, Uygur kelimelerinin Oğuz kelimesinin aynı olduğu fikride ilk Sadri Bey tarafından ileri sürülmemiştir . Vaktiylede böyle bulunulmuş fakat _ burada açıklaması uzun sürecek_ kuvvetli kanıtlara dayanaraktan dil bilimciler tarafından derhal red ve yergi almıştır (Bu konuda [sayfa 325] Barthold'un İslâm Ansiklopedisi'ndeki Guz maddesine bakınız). Yazar burada da önceki takdim ve tartışmalardan tamamen habersiz kalarak, çok önce red ve eleştirilmiş bir görüşü yeniden ortaya sürmek istemiştir.

6) Uygur kelimesinin Moğolca olduğu hakkındaki Sadri Bey'in fikri tamamen asılsızdır. Kelime Türkçedir (Bilgi için Rodlof'un Kutadgu Bilig Girişine bakınız).

7) Oğuz Destanı'nın VIII. yüzyılda Türklerin İslâm dünyasıyla temaslarından sonra oluştuğu hakkındaki iddiaları da tamamen yanlıştır. İlk mutasavvuflarda, Türkiye Tarihinde ve Türk Edebiyat Tarihinde buna ait uzun açıklama ve kanıt bulunduğundan isteyenler bu eserlerimize başvurabilirler.

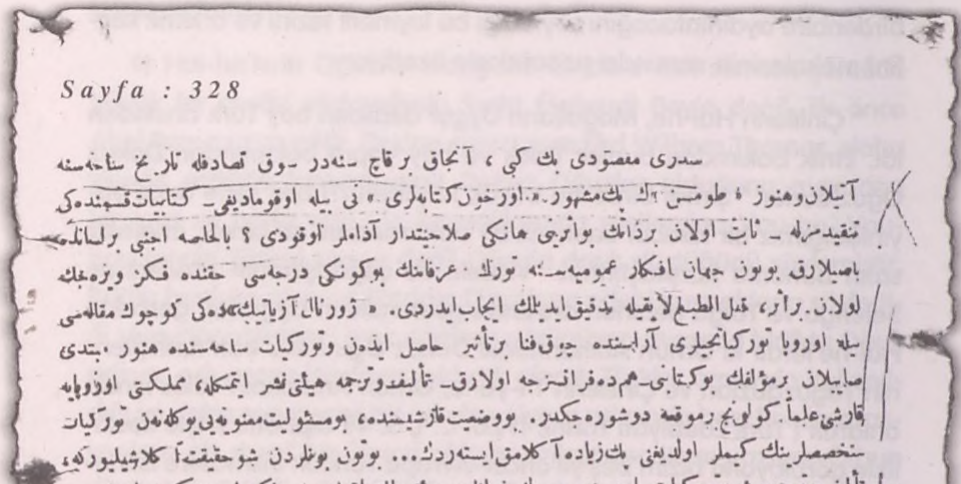
8) Sadri Maksudi Bey, Türk tarihinin bir çok karışık problemlerini

birdenbire aydınlatacağını söylediği bu kıymetli tezini ve önemli keşfini makalesinin sonunda şu satırlarla özetliyor :

" Çinlilerin Hui-he, Moğolların Uygur dedikleri boy Türk cinsinden idi. Etnik bakımdan bunlar Talos ve boy yapısı bakımından Dokuz Oğuz'durlar." Şimdi birde bu büyük keşifden (?) beş sene önce yayınladığımız bir kitabın önemsiz bir noktasından, şu birkaç önemsiz satırı bununla karşılaştırınız: "Visdelu ve çağdaşlarının eserlerinde Selengo ve Tolga nehirleri arasında gösterdikleri Uygurlar, gerçekte Hui-he'lerdir ki Orhun Anıtlarındaki Dokuz Oğuzlarla Batı tarihçilerinin Toguzguzları ve Çinlilerin T'i-ye-le, Orhun Anıtlarının Tölös'larıda onlardır (Türk Edebiyatı Tarihi, 1920. C. 1, S. 49 dipnotta). İşte kesinlikle görülüyorki bizim beş yıl önce –Avrupa Türklük bilimcilere istinaden – kitabımızda ifade ettiğimiz bu noktayı, Sadri Maksudi Bey beş yıl sonra ileri sürüyor, fakat bu defa büyük ve parlak bilimsel keşif şeklinde ve hemde doğrudan doğruya Avrupalılara karşı!.. Cüretkarlığın bu kadarına ilim tarihinde rastlanılacağını zannetmiyorum.

Bütün bu açıklamalardan sonra ortaya çıkan acı gerçek şudur: Sadri Maksudi Bey'in Türkoloji alanındaki [sayfa 326] bilgisi yüzeysel ve çok basittir. Bu kişi bu sahada yeni araştırmalar yapmak şöyle dursun, hatta şimdiye kadar yapılmış olan çalışmaların sonuçlarından habersiz gözüküyor. Keşif diyerek, gurur ve tantanayla ileri sürdüğü şeylerin hepsi vaktiyle ortaya atılmış, bir kısmı red ve eleştirilmiş ve önemini kaybetmiş konulardır. Bu tarz çalışmayı kabul ettikten sonra, Sadri Bey dünyanın yuvarlak olduğundan başlayarak bugünkü bilimsel bulguları birer birer keşfettiğini pekâlâ tantanayla iddia edebilir... Dergimizin sayfalarını bu kadar değersiz ve gülünç bir konunun eleştirisine ayırdığımızdan dolayı pek üzgünüz . Ümit ediyoruz ki Journal Asia'nın kontrol grubu bundan sonra dergilerinin kalite ve titizliğine zarar getirecek bu cins basit ve şarlatanca yazıların yayınına alet olmazlar.

Köprülü-zade Mehmet Fuat.

Sayfa : 328

Sadri Maksudi Bey gibi ancak birkaç yıldır tesadüf eseri tarih alanına atılan ve henüz Thomas'ın pek meşhur Orhun Kitabeleri'ni bile okumadığı – kitabiyet kısmındaki eleştirimizle – sabit olan bu kişinin yayınını hangi otorite adamlar okudu? Özellikle yabancı bir dilde basılarak bütün Dünyaya, Türk kültürünün bugünkü derecesi hakkında fikir verecek olan bir yayın, doğal olarak gereği gibi araştırılmak icap ederdi. Journal Asiatic'teki küçük makalesi bile Avrupa Türkologları arasında çok fena etki eden, bu Türkoloji alanında henüz yeni sayılan bir yazarın bu kitabını – hem de Fransızca olarak – yayın ve çevirme grubu basmakla, memleketi Avrupa'ya karşı bilimsel olarak

gülünç bir duruma düşürecektir. Bu görev karşısında, bu manevî sorumluluğu yüklenen Türkoloji uzmanlarının kimler olduğunu çok iyi anlamak isterdim.... Bütün bunlardan şu gerçek anlaşılıyor ki yayın ve çeviri grubu Türkoloji alanında – son zamanlarda gruba katılan – Zeki Velidi Bey'den başka hiçbir uzmana sahip değildir.

Böyle bir grubun Türkoloji alanındaki mesaisi çok fazla masrafa rağmen en az getiriyi sağlayacaktır. Milli Eğitim Bakanlığı üç dört kişilik bir grubun bilim ve fende yetkili olamayacağını göz önüne alarak, bu yanlış sistemi değiştirir ve her işi uzman gruplara terk ederse, çok hayırlı olur. Yoksa tekrarlanan deneyimlerle sakatlığı anlaşılan ve bu son yayın listesi ile içeriği bir kat daha düşen bir sistemde ısrar edilecek olursa, bu gevşeklik devam edip gidecektir.

بوزکیرجی مکتبی
متعلقاتدن
عدد : ٦٢

اسماعیل حبیب

تورك تجدد ادبیاتی

تاریخی

برنجی طبع

تألیف وترجمه انجمنجه قبول ایدلمشدر .

استانبول — مطبعهٔ عامره
١٣٤٠

EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARINDAN

Sayı: 62

İSMAİL HABİB

TÜRK TECEDDÜD EDEBİYATI TARİHİ

Birinci Basım
Yazı ve çeviri kurulunca kabul edilmiştir.

İstanbul-Âmire Matbaası
1340

Çankaya Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : 908
Yazar : İsmail Habib [Sevük]
Cild : Yeşil
Ebadı :
En : 12.2 cm.
Boy : 17.5 cm
Sayfa Adedi : 720

Sayfa : Giriş I

بو اثر ساده‌جه بر مکتب کتابی اولمق ایچون یازیلمادی ، فقط اویله ترتیب ایدلدی‌که طلبه‌لرده بو کتابدن سویه‌لرینه کوره ، درجه درجه استفاده ایده‌بیلسونلر .

ادبیاتی آکلاتمق ایچون شوئی آکلادم‌که ادبیات ساده‌جه دماغلره خطاب ایله دکل روحلره تلقین ایله آکلاتیلیور . نظریات ومعلومات ایله ادبیات اوکرتمك ، قواعد و « غرامر » له لسان اوکرتمك کبی بوش بر أمکدر . ادبیاته مال اولمق ایچون ناصل ادبی بیلکیلردن زیاده ادیب اولمق لازمسه ادبیاتی‌کندینه مال ایتمك ایچون‌ده اونی بلله‌مکدن زیاده ادبیاتك هواسنی تنفس ایتمك‌لازمدر قناعتنده‌یم : بو اثر بوقناعته کوره یازیلدی .

نه‌چوق انکین بر «اختصاص» ومعلومات مجلهسی ، نه چوق‌منفع بر «قلاسیق» کتاب‌اولامامق: بوئی اثر ایچون برنقیصه اولادیق کوسترمه‌یلیرلر . کتابه امضاسنی آتان، اون برسنه‌لك تاریخ ادبیات معلملکنك تجربه‌لرینی کوزی اوکنده بولوندیردی : قانمدرکه چوق مختصر وچوق قیلاسیق کتابلر روحلره رکودت ، چوق داغینیق و چوق کنیش اثرلر دماغلره یورغونلق ویریور . کتابی داها قیصالتایدم مقصددن ، داها اوزاتایدم فکری طاغیتمقدن ضرر ایده‌جکدم . یا برشی آکلاتمامق ، یا آکلاتدیغی تفرعاته قربان ایتمك : ایکیسندن‌ده أیلدن کلدیکی قدر چکنمکه چالیشدم .

بعض کوروشلر واردر ، کوردیکنی آکلاتایم دیرکن یالکز کندینی آکلاتیر ، اوراده یازیلانی دکل یازانی اوقورز ، مؤلف بو قدر « انفسی » برچوقوره دوشمه‌مك ایچون اوغراشدی .

بعض وثائق کتابلری واردر ، وثیقه‌لر واثرلر اولدیغی‌کبی تشهیر ایدیلیر، اوراده یالکز یازیلانی کورورز، بوکتابی یازان ، یایدیغی تحلیللرده، بوقدر یاپس بر « آفاق » لك ایچنده قالق‌ایسته‌مدی.

ایسته‌دی‌که اثری ، هم خارجی حقیقتی صداقتله عکس ایتدیرسون، هم قورو ، آغیر ، عبوس برچهره کوسترمسون . موفق اولا بیلدیمی؟ بوکا جواب ویرمك‌نه‌کتابی یازانك، نه‌کتابه قیزانك‌دکل، کتابی اوقویانك حقیدر .

کتابك بعض یرلرنده اسلوب وادبیات وارکیدر . هیچ اسلوب وادبیات کوسترله‌سیدی کتاب داها علمی وداها آغیر باشلی کورولیه‌جکمیدی ؟ « جدیت » ك « بیوست » له ایکیز اولدیغنه قناعت کتیرلردن دکلم. چاتیق قاشلی اولمادن‌ده جدی اولابیلیرز صانیورم. کتابم داها علمی ، فقط قورو کورونه‌جکنه، داها آز علمی ، فقط یوموشاق‌کورونسون دیدم. دیدم، لکن احتمالکه ، دیدیکمی میچ‌ده یاپامادم ، نه‌یاپالم ایسته‌مکله یاپمق هروقت قول قوله یورومیور !

Sayfa :2

بیلیورم که کتاب هر حالده باشدن نهایته قدر هرکسك خوشنه کیده‌جك دکلدر : ادبیاتده « اسکی » یه باغلی قالانلر « یکی » یی بکنمیه‌جکلر ، یکی‌یی بوتون بر « هپ » تلقی ایدنلرده اسکی‌نك برده‌هیچ » کوسترله‌دیکنه ایلیشه‌جکلر .

حی یالکز تجدد دوریمزی دوشونیورم، بوتون تجدد ادبیاتمزکه « اولکی کون » ، « دون » و « بوکون » دن عبارتدر . « بوکون » ی آکلامیانلر « دون » ك خیرپالاندیغنه ، « دون » صایلی قالانلر « اولکی کون » ك مدح ایدیلیغنه ، یالکز «بوکون» ك ذوقیله یاشایانلرده بوکوندن باشقه بر « وارلق » اولهبیله‌جکنه حدت ایده‌جکلردر :

عجبا هیچ برکیمسه‌نك بوکتابدن «تماماً» ممنون قالامیاجغنی حس ایتدیکم ایچون آلدانیوریمیم ؟ اکر بیلسه‌مکه هرکس بوائری تعامیله بکنیور ، اوزمان خطا ایتدیکمه قانع اولهجغم !

اویله ظن ایدییورمکه وظیفهم هرکسی ممنون ایتمکی دوشونمکدن زیاده هردورك حقی‌ویرمکدر: ماضی‌یی بوکونکی دماغمه کتیره‌جکم یرده بوکونکی دماغمی ماضی‌یه کوتورمکه چالیشدم .

معاصر اوچ بیوك فرانسز منقدندن بری ، «برونه‌تیه‌ر» ، ادبیاتی برهندسه کبی تلقی ایدییور، ادبیاتده‌ده ، هندسه‌ده اولدیغی کبی ، قطعی ، لایتغیر قضیه‌لر جیقارابیلیرز . دیکر منقد ، « ژول لومه‌تر » ، برنجینك نقیضیدر : صنعت مسئله‌لرنده برنسیب طانیمیور ، کچن هفته ایی دیدیکی بر شعر و بر پیه‌سه بوهفته فنا دیه‌بیلیر . چونکه ذوقلریمز متبدلدر ، چونکه اسکی فکرلرمزه صادق قالمغه چالیشمق یالانجیلنه دوشمك دیمکدر . بوایکیسنك اورتاسنده کوروش دیکر مشهور بر اسم، « امیل فاکه »، ادبی اثرلرده شکلی دکل فکرلرده‌کی «اجتماعیت» ه باغلیدر. اونی «روصو» ، «راسین» دن، « رونان » « هوغو » دن داها زیاده علاقه‌دار ایدر . ادبیاته دائما بردارالفنونجی ذهنیتیله باقیور .

بو اثرده بواوچ بولدن هانکیسی تعقیب ایدلدی ؟ اوقوبانلر تصدیق ایده‌جك‌که بوکتابی یازانك نظرنده ادبیات نه بر هندسه دستوری ، نه‌بر بوقلمون فنه‌زی ، نه بر اجتماعیات کتابیدر . تجدد ادبیاتمزك « دون » و « اولکی کون » ه عائد دورلرنده قطعیته یاقین حکملر ویرلدی، چونکه زمان اونلرك قیمتلرینی تثبیت ایله‌مشدر . « بوکون » ه عائد حکملرده « طبیعی بر احتیاط » کوسترلدی . چونکه هنوز اونلرك تأثیری تحتنده‌یز . « اسکی » یه عائد حکملر ایسه بزم دکل عصرلرکدر !

ادبیاتده « فانی » برطیشله « باقی » برایچ وار : اوفنا دائما تحول ایدییور ، اوبقا دائما یاشیور. بعض کره ، أولن طیشه باغلانه‌رق یاشایان ایچی کوره‌مه‌یز ، بعضاً یاشایان ایچك ذوقیله دکیشن طیشك فرقنده اولایز. برادبیات مورخنك وظیفه‌سی‌بوایکی ایشی آییرمق اولهکرك. ادبیات‌مورخلکنك « یازان » لری « اوقویان » لره نقلدن عبارت بر « ترانیت مأمورلغی » اولمادیغنی ظن ایدییورم . مادامکه « بوصاغلام ، بوچوروك » دییورز ، یاپدیغمز ترانیت دکل تدقیقدر ، نقل دکل حکمدر ، تشهیر دکل تقدیردر . بوی یاپارکن « تغییر » ده یاپیلمازمی ؟ الك چوق بوبدن قورقدم !

اثرمك خطاسز اولامیاجغنی بیلیورم ، مادام‌که خطا « سرتدیب » آطه‌سنك ایلك آدم آیاغیله تقره‌دیکی زماندنبری انساندن آیرلمیور . یالکز بعض نقصانلرك کشفده فرقنده‌یم ، بالطبع فرقنده اولمادقلرمده واردر .

داها تفصیل ایدلسی لازمکلن بعض یرلری وبعض شخصیتلری اختیاری اولارق نقصان براقدم. ذکری لازمکلن بعضیلرندن‌ده هیچ بحث‌ایده‌مه‌دم. بونلر، بوتون برتجدد دورینی برکتابه‌صیغدیرمق

Sayfa : 3

احتیاجنه بناءً یاپیلدی . یئنه ، مثلا حامد کبی ، بعض شخصیتلرك ده کتابده ، نسبتاً فضله برطوتدیغنه اعتراض ایدنلر اولابیلیر . نه یاپایم که بو کتابده او یری اوکا یازان ویرمه‌دی ، یازیلان کندی یرینی کندی آلدی !

کتابده تعقیب ایتدیکم باشلیجه یول نقیصه‌لری تعدادندن زیاده مزیتلری اظهاره چالیشمق اولدی. اویله ظن ایدییورم که « مثبت » ی ارائه « منفی » یی تشهیردن چوق داها کوچ دکلمه ، قولای هیچ دکلدر . بونی سویله‌مکله نقصانلری اضمار ایتدیکمی آکلاتمش اولمیورم. خطایی اخفاده خطایی صواب کوسترمك قدر خطادر . یالکز متادیاً چوروك نقطه‌لرك صاییلوب دورولماسی نه طوغری ، نه فائده‌لی کورولدی . وارلق یالکز قیمتده‌در . قیمتسزلکلری مفقود فرض ایندم .

ارمله هم مغرور ، هم محجوب دکلم . کتابی یازان ، انسانلرده‌کی اك بویوك عجز و حماقتك غرورله تجلی ایده‌جکنی پك ایی بیلیور . اثریله مغرور اولمق ، یا اثرینی املنك فوقنده کورمکدن دوغان برعجز ، یا اك ایی ظن ایتدیکی برشیئك یله داها ایسی اولامیاجغنه آلدانمقدن متولد بربلاهتدر.

فقط بوسطرلری یازان شوئی‌ده بیلیورکه ، حدودینی‌چکن هرتواضع، «حقیقتك»ك اوستنه کریلن بر ریا پرده‌سنی آندیرابیلیر . مؤلف نه محویتی پیرتمق ، نه غروره آتلامق ایچون دکل ساده‌جه صمیمی مناعتی آکلاتمق ایچون دیبورکه ، بو اثر ، حالاً موجود بر بوشلغی دولدیرمعده‌در ، ویر احتیاجك بوکونه کوره فائده‌سز کورولمه‌یه‌جك برتلافیسیدر .

بویله براثرك ناصل اوزون بر أمك محصولی اولدیغنی ، یازان سویله‌مسه‌ده ، اوقویان تسلیم ایدر صانیرم. یورودیکم زمین ، چوق پرده، خام ویوروجیدی . اویله‌یرلر کلدی‌که کوردیکم ایزلردن استفاده ایتدم ؛ اویله یرلرده کلدی‌که نه‌ایز، نه‌اشارت‌واردی. ایلرده ، بویولده‌داها قیمتلی اثربازاجق اولانلر ، اوبول اوستنده ، کندی باشنه ، بعضاً سنده‌لیه‌رك ، بعضاً چالیلری پیرتارق یکش اولان برموسکارك آیاق ایزلرینی ، او ایزلرك او یولرده نه‌قدر أمکله چیزلدیکنی کوره‌جکمی ؟

اوکوروش بو تون برتسلی ، او تسلی بو أمکك بوتون برمکافاتیدر !

۱۵ تشرین ثانی ۳۳۹ آنقره

اسماعیل حبیب

Sayfa: 1 Giriş

Bu yapıt yalnızca bir okul kitabı olması amacıyla yazılmadı, ancak öyle bir biçimde düzenlendi ki öğrenciler de bu kitaptan düzeylerine göre, aşama aşama yararlanabilsinler.

Edebiyatı anlatmak için şunu anladım ki edebiyat sadece beyinlere seslenerek değil ruhlara aşılanarak da anlatılıyor. Kuramlar ve çeşitli bilgiler ile edebiyat öğretmek, kurallar ve "dil bilgisi" ile dil öğ-

retmek gibi boş bir emektir. Edebiyat alanında anılmak için, nasıl yazınsal bilgilerin biliniyor oluşundan daha çok, yazar olmak koşulu, gerekirse edebiyatı kendi açısından içselleştirmek için de onu bellemekten daha çok edebiyatın havasını soluklanmak gerekir görüşündeyim: Bu yapıt bu görüşe uygun olarak yazıldı.

Ne çok engin bir "uzmanlık" ve bilgiler meclisi, ne çok duru bir "klasik" kitap olamamak: Bunu eser için bir eksiklik olarak gösterebilirler. Kitaba imzasını atan kişi; on bir yıllık edebiyat tarihi öğretmenliğinin deneyimlerini gözönünde bulundurdu: O çok kısa ve aşırı klasik olan kitapların ruhlara bir çeşit durgunluk; çok dağınık ve çok geniş yapıtların ise beyinlere yorgunluk verdiği kanısındadır. Kitabı daha çok kısaltacak olsaydım amaca ulaşamamış olmaktan dolayı, daha çok uzatacak olsaydım düşünceyi dağıtmaktan dolayı zarar edecektim. Ya bir şey anlatmamak, ya anlattığını ayrıntılara kurban etmek: İkisinden de elimden geldiği kadar kaçınmaya çalıştım.

Bazı görüşler vardır, 'gördüğünü anlatma' amacında olmasına karşın, yalnız kendini anlatır; orada yazılanı değil yazanı okuruz. Bu kitabın yazarı bu kadar "öznel" bir çukura düşmemek için çaba harcadı.

Bazı belgesel kitaplar vardır, belgeler ve yapıtlar olduğu gibi sergilenir, orada yalnız yazılanı görürüz. Bu kitabın yazarı, yaptığı çözümlemelerde, bu kadar kuru bir nesnellik içinde kalmak da istemedi.

Yapıtının, hem dış gerçeği büyük bir bağlılıkla yansıtmasını; hem de kuru, ağır, asık suratlı bir yüz göstermemesini istedi. Bunu başarabildi mi? Bu soruyu yanıtlamak kitabı yazanın ve kitaba kızanın değil, ancak kitabı okuyanın hakkıdır.

Kitabın kimi yerlerinde biçem ve edebiyat var gibidir. Hiç biçem ve edebiyat gösterilmeseydi kitap daha bilimsel ve daha ağır başlı görülmeyecek miydi? Ağırbaşlılığın "kuruluk"la ikiz olduğu görüşüne inananlardan değilim. Çatık kaşlı olmadan da ciddi olabileceğimizi sanıyorum. Kitabım daha bilimsel, ancak kuru görüneceğine, daha az bilimsel, ancak yumuşak görünsün dedim. Böyle demekle birlikte büyük bir olasılıkla bu düşüncemi de gerçekleştiremedim. Ne var ki istemekle yapmak her zaman kol kola yürümüyor.

[sayfa 2]

Biliyorum ki kitap hangi biçimde olursa olsun, baştan sona kadar herkesin hoşuna gidecek değildir: Edebiyat anlayışında "eski"ye bağlı kalanlar kitabın "yeni edebiyat" bölümünü beğenmeyecekler; yeni edebiyatı edebiyatın bütünü biçiminde değerlendirenler de eski edebiyat anlayışının bir "hiç" olarak gösterilmeyişini eleştirecekler.

Hatta yalnız yenileşme dönemimizi düşünüyorum. Bütün yenileşme dönemi edebiyatımızın yalnızca "evvelki gün", "dün" ve "bugün"den oluştuğu bilinir. "Bugün"ü anlamayanlar "dün"ün hırpalanmasına, "dün"e saplı kalanlar "evvelki gün"ün övülmesine, yalnız "bugün"ün zevkiyle yaşayanlar da bugünden başka bir "varlık" olabileceği görüşüne sinirleneceklerdir!

Acaba hiçbir kimsenin bu kitaptan "bütünüyle" memnun kalamayacağını hissettiğim için yanılıyor muyum? Ancak herkesin bu yapıtı bütünüyle beğendiğini öğrendiğim zaman bu düşüncemin yanlış olduğuna inanacağım!

Öyle sanıyorum ki görevim herkesi memnun etmeği düşünmekten daha çok, her edebiyat döneminin hakkını vermektir: Geçmişi bugünkü beynime getireceğim yerde, bugünkü beynimi geçmişe götürmeye çalıştım.

Çağdaş üç büyük Fransız eleştirmeninden biri, "Brunetier", edebiyatı bir geometri gibi değerlendiriyor, edebiyatta da, geometride olduğu gibi, kesin, değişmez önermeler çıkarabiliriz. Diğer eleştirmen "Jul Lümeter", birincinin tam karşıtıdır: Sanat sorunlarında ilke tanımıyor, geçen hafta iyi dediği bir şiir ve bir piyese bu hafta kötü diyebilir. Çünkü zevklerimiz değişken ve kararsızdır, çünkü eski düşüncelerimize bağlı kalmaya çalışmak yalancılığa düşmek demektir. Bu ikisinin ortasında görünen diğer ünlü bir isim, "Emil Fage", yazınsal yapıtlarda biçime değil düşüncelerdeki "bütünlük"e bağlıdır. Onu "Ruso", "Rasin"den, "Rönan" "Hügo"dan daha çok ilgilendirir. Edebiyata daima bir üniversiteci anlayışıyla yaklaşıyor.

Bu yapıtta bu üç yoldan hangisi izlendi? Bu kitabı yazanın gözünde edebiyatın ne bir geometri ilkesi, ne bir bukalemun feneri, ne bir toplumbilim kitabı olmadığını okuyanlar onaylayacaklardır. Yenileşme dönemi edebiyatımızın "dün" ve "önceki gün"e ait dönemlerinde kesine yakın kararlar verildi, çünkü zaman onların değerlerini belirlemiştir. "Bugün" e ilişkin yargılarda doğal bir titizlik ve çekinme gösterildi, çünkü henüz onların etkisi altındayız. "Eski"ye ait yargılar ise benim değildir, yüzyıllarındır!

Edebiyatta "ölümlü, geçici" bir dışla, "ölümsüz, sürekli" bir iç var: O geçici olan dış sürekli olarak değişiyor, o ölümsüz olan iç sürekli yaşıyor. Kimi zaman, ölen dışa bağlanarak yaşayan içi göremeyiz, kimi zaman yaşayan için zevki yüzünden değişen dışın farkında olmayız. Bir edebiyat tarihçisinin görevi bu iki işi ayırmak olsa gerek. Edebiyat tarihçiliğinin "yazan"ları "okuyan"lara taşımakla sınırlı bir "taşıma memurluğu" olmadığını sanıyorum. Mademki "bu sağlam, bu çürük" diyoruz; yaptığımız taşıma değil incelemedir, aktarım değil yargıdır, olduğu gibi sergileme değil değer biçmedir. Bunu yaparken "değiştirme" de yapılmaz mı? En çok bundan korktum!

Yapıtımın yanlışsız olamayacağını biliyorum. Yanlış "Serendip" adasının ilk insanın ayağıyla titrediği zamandan beri insandan ayrılmıyor. Yalnız bazı eksikliklerin ben de farkındayım, doğal olarak farkında olmadıklarım da vardır.

Daha geniş tutulması gereken kimi yerleri ve kimi kişilikleri bilinçli bir seçimle eksik bıraktım. Anılması gereken kimilerinden de hiç söz edemedim. Bunlar, bütün bir yenileşme dönemini bir kitaba sığdırmak **[sayfa 3]** gereksinimine dayanılarak yapıldı. Yine, örneğin Hâmid gibi, bazı kişiliklerin de kitapta, oran olarak fazla yer tuttuğuna karşı çıkanlar olabilir. Ne yapayım ki bu kitapta o yeri ona yazan vermedi, yazılan kendi yerini kendi aldı!

Kitapta takip ettiğim başlıca yol, eksiklikleri sayıp dökmekten çok becerileri ortaya çıkarmaya çalışmak oldu. Öyle sanıyorum ki "olumlu"yu gösterme "olumsuz"u sergilemekten çok daha güç değilse, kolay hiç değildir. Bunu söylemekle eksiklikleri saklamış olduğumu anlatmış olmuyorum. Yanlışı gizleme de yanlışı doğru göstermek kadar yanlıştır. Yalnız sürekli olarak çürük noktaların sayılıp durulması ne doğru, ne yararlı görüldü. Varlık, yalnız değerdedir. Değersizlikleri yokmuş kabul ettim.

Eserimle gururlanıyor da, utanıyor da değilim. Kitabı yazan, insanlardaki en büyük güçsüzlük ve ahmaklığın gururla ortaya çıkacağını pek iyi biliyor. Yapıtıyla gururlanmak, ya yapıtını amacının üstünde görmekten doğan bir güçsüzlük, ya da iyi sandığı bir şeyin bile daha iyisi olamayacağına aldanmaktan dolayı ortaya çıkan bir alıklıktır.

Fakat bu satırları yazan şunu da biliyor ki sınırını geçen her alçakgönüllülük, "gerçek"in üstüne gerilen bir ikiyüzlülük perdesini andırabilir. Yazar ne alçakgönüllülüğü ortadan kaldırmak, ne gurura atlamak için değil sadece içten düşüncesini anlatmak için diyor ki bu

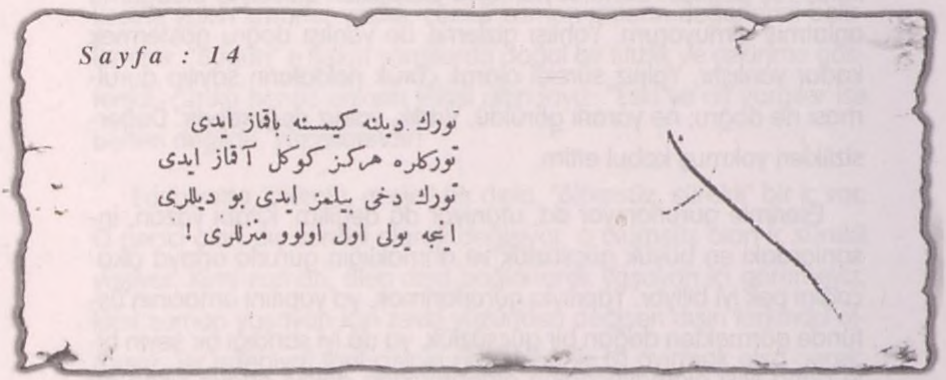
yapıt, şu anda var olan bir boşluğu doldurmaktadır, ve bir gereksinmenin bugüne göre yararsız görülemeyecek bir giderilişidir.

Böyle bir yapıtın nasıl uzun bir emek ürünü olabileceğini, yazan söylemese de, okuyan değerlendirecektir sanırım. Yürüdüğüm zemin, çok yerde, çiğ ve yorucuydu. Öyle yerler geldi ki gördüğüm izlerden yararlandım; öyle yerler de geldi ki ne iz, ne bir belirti vardı. İlerde, bu yolda daha değerli yapıtlar yazacak olanlar, o yol üstünde, kendi başına, kimileyin sendeleyerek, kimi zaman çalıları yırtarak geçmiş olan bir isteklinin ayak izlerini, o izlerin o yollarda ne kadar emekle çizildiğini görecekler mi?

Onların bunu görecek olması, benim için bütün bir avuntu, o avuntu bu emeğin bütün bir ödülüdür!

15 Kasım 339 Ankara

İsmail Habib

Sayfa 14

Türk diline hiç kimse bakmaz idi. Türklere hiçbir zaman gönül yönelmez idi. Türkler bile bu dilin inceliklerini, ayrıntılarını ve yüce amaçlarını bilmez idi.

Sayfa : 20

كيديبيوم ألكزدن ، قورتولام ديلكزدن
يشيل باش‌اوردەك اولسەم ، صو ايچمم كولكزدن !

Sayfa 20

Dilinizle beni çekiştirmelerinizden kurtulmak için, sizin yaşadığınız yerlerden gidiyorum. Bundan böyle yeşil başlı ördek olsam bile, sizin olan bir gölden su içmem.

Sayfa : 21

اكيل طاغلر اكيل اوستندن آشام !

شو طاغلر اولماسەيدى چيچكلر صولماسەيدى
اولوم آللەك امرى آيريلق اولماسەيدى !

چكەجەمى چكەم تولدن كوملك بيچەم
پادشاه تختى ويرسه بن ياريمدن چكەم

باغچەلرده ابليشاه كندى كوچوك بويى شاه
ايكى كوكل بر اولسه آيپراماز پادشاه

كوبرى‌يه كلدك كوبرى ييقيلدى
بيك بشيوز آتلى صويه دوكولدى

Sayfa 21

Eğil dağlar eğil üstünden aşayım

Şu dağlar olmasaydı. Çiçekler solmasaydı. Ölüm Allah'ın buyruğu olduğu için katlanılabilir; hiç değilse ayrılık olmasaydı!

Çekmecemi çekemem. Tülden gömlek biçemem. Padişah tahtını bana verse bile, ben sevgilimden vazgeçemem.

Bahçelerde iblişah. Kendi küçük boyu dal gibi uzun. İki gönül bir olursa, padişah bile onları ayıramaz.

Köprüye geldik köprü yıkıldı. Bin beş yüz atlı suya döküldü.

Sayfa : 23

اشرف اوغلی آل خبری ، باغچه بزز کل بزده‌در !
بزشاه مردان قولی‌یز ، یتش ایکی دل بزده‌در !
آری‌واردراوچوب کزه‌ر ، تنی تندن سچوب کزر
زاهد بزدن قاچوب کزر ، آری بزز بال بزده‌در!

عشقك شرابن ایچمه‌ین . مست اولوب حیران اولورمی؟
زنجیر عشقه دوشمه‌ین . صویونوب عریان اولورمی

کوکل کیتدی آلمدن . آله کیره‌سی دکل
خلاق ایله بر اولدی . آرتق آولمسی دکل

اول بر ایله بر اولان . جمله عالمه دولان
بویله سلطانلق قیلان . قوللق قیلاسی دکل .

ایریشمه‌ین وحدته . وحدتدکی لذته
کیرمسه‌ده جنته . لذت بولاسی دکل

Sayfa 23

Eşrefoğlu haberi duy: Bahçe biziz ve gül bizdedir! Biz yiğit bir şâhın kuluyuz. Yetmiş iki dil bizdedir!

Arı vardır uçup gezer, teni tenden seçip gezer, sofular bizden kaçıp gezer, arı biziz bal bizdedir!

Aşkın şarabını içmeyen kişi, sarhoş olup kendinden geçer mi? Aşkın zincirine vurulmamış olan soyunuk ve çıplak olabilir mi?

Gönül benim elimden gitti, ele girecek gibi de değil. O, yaratıcı ile bir olduğu için bundan böyle ölmesi mümkün değil.

O Tanrı ile bir olan ve bu nedenle bütün evrene dolan kişi, bir hükümdar gibi olacağı için kimseye kulluk yapması da mümkün değil.

Birliğe ve birliğin tadına erişmeyen kişi cennete girecek olsa da orada aradığı tadı bulamaz.

Kendi isteğiyle dostun eline girmeyen, bütün varlığını dostuna vermeyen ve Tanrı'yı da bu davranışta göremeyen kişi, yarın (öte dünyada) da onu görebilecek değildir.

Sayfa : 26

واردم ه یوردندن آیاق کوچورمش یاورو کیتمش ، ایصسز قالمش اوباغی
جاملر شکست اولمش ، میلر دوکولمش ساقیلر مجلسدن چکمش ایاغی

سبلی ، شیبوبی ، کلی خار آلمش سلیمان تختنی شیمدی مار آلمش
ذوق و شوق اهلی آه وزار آلمش غمه تبدیل اولمش الفتك چاغی

قنغی ایله یولسم بن او مهالی قنغی ایله صورسم چشم غزالی
لیلا سن یوتورمش مجنون مثالی کزمش طاغدن طاغه یوقدر طوراغی

ه دهی ، دهر ایلندن هرزمان آغلار واردم که باغ آغلار ، باغبان آغلار
سنبلر پریشان ، کلر قان آغلار شیدا بلبل ترك ایدمل یوباغی

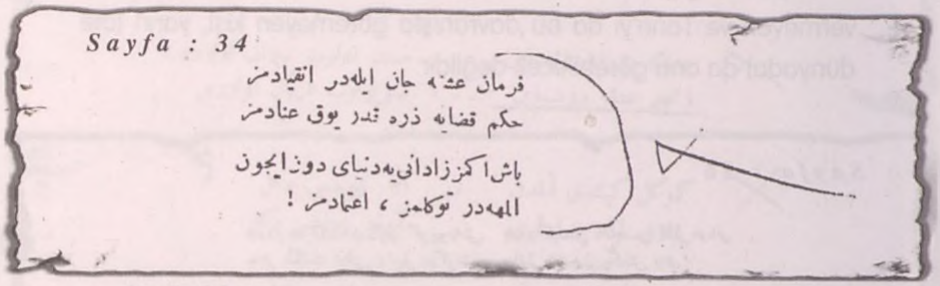
Sayfa 26

Vardım ki yurdundan ayrılmış. Aradığım kişi gitmiş, yaşadığı yer ıssız kalmış. Kadehlerin kırıldığı, içkilerin yerlere döküldüğü, içki dağıtıcılarının ortalarda görünmediği bir yer gibi.

Sünbülü, şebboyu, gülü diken kaplamış. Sanki Süleyman padişahın ünlü tahtını yılanlar almış gibi. Zevk ve eğlenceyle bilinen kişiler ağlama inlemeyle bilinir olmuşlar. Artık dostluğun, arkadaşlığın çağı üzüntü ve sıkıntı çağına bırakmış yerini.

Ben o ceylan görünüşlü sevgiliyi hangi dağda bulabilirim? Ceylan gözlüyü kimlere sorabilirim? Leylâ'sını yitirmiş olan Mecnun gibi dağdan dağa gezmiş, ancak o sevgilinin durduğu, konakladığı yeri kimse bilmiyor.

"Zihnî" dünyanın sıkıntıları ve çektirdikleri yüzünden her zaman ağlar. Vardığım zaman gördüm ki çılgın bülbül bu bağı bırakıp gideli beri, bağ da ağlamakta, bağcı da ağlamakta; sümbüller dağınık bir durumda, güller onun ayrılığının acısıyla kan ağlamakta.

Sayfa 34

Aşkın buyruğuna candan gönülden bağlılığımız vardır. Kaderin ortaya çıkardığı sonuçlar konusunda en ufak bir karşı çıkışımız bile yoktur.

Değersiz ve alçak dünya için kötü kişilikli insanlara boyun eğmeyiz. Biz yalnızca Allah'a güveniriz ve yalnızca onun yardımını bekleriz.

Sayfa : 40

سودیکم جانك چونکه کورەیم . جیقەاسون خیالك دل شیدادن
خاکپایکه جونکه یوزل سوزەیم . آلایم پیامك بادصبادن :

کبود چشمی بی‌رحم ایتدی نگاهن . عاشقلر کوکه جیقاردی آهن
صوردم کردنده زلف سیاهن . برجواب ویرمەدی آتدن قزادن :

سودیکم بندەکه دوشمەخدمت . قبوکده قول اولق جانه منت
کورەیدم سنده بوی محبت . ایسته‌دیکم بودرسن بی‌وفادن .

ء ادبیات قدیمەنك اك یویوك برمزیتی‌ده شعر عالمنه لایموت سیالر اهدا ایمش

Sayfa 40

Ey sevdiğim senin o güzel yüzünü sanırım bir daha göremem. Bu yüzden çılgın gönlümden senin hayalin hiçbir zaman çıkmasın. Senin ayağının toprağına bir daha yüzümü süremem. Bundan böyle seninle ilgili haberleri sabah yelinden alayım.

Gözünün mavisi, senin bakışını acımasız kıldı. Bu yüzden âşıkların yalvarış ahlarını göğe yükselttiler. Boynuna sarkmış olan siyah saçına sormuş olduğum halde, o ak ya da kara oluşuyla ilgili herhangi bir cevap vermedi.

Ey sevdiğim, bu kuluna sana hizmet etmek fırsatını ver. Çünkü senin kapında kul olup sana hizmet etmek benim için bir onurdur. Senin gibi bir değerbilmezden istediğim bana karşı sevgi duyguları içinde davranmandır.

Sayfa : 112

آ کدیورسك اوطبیبی‌که نەدم ویرسه علاج
اضطرابندن آنی خسته‌سی ایلر ازعاج !

Sayfa 112

Sen, ilaç verildiğinde ilacın etkisi ve acısı nedeniyle hastası tarafından bunaltılan, tedirgin edilen bir doktoru andırırsın.

Sayfa :129

دیار کفری کزدم بلده‌لر کاشانه‌لر کوردم
دولاشدم ملك اسلامی بوتون ویرانه‌لر کوردم

Sayfa 129

Müslüman olmayanların ülkelerini gezdiğimde bakımlı bayındır binalar, yerler gördüm. Müslümanların ülkelerini dolaştığımda ise her yanı yıkık dökük bir durumda gördüm.

Sayfa :134

ساقی ایچه‌لم عشقنه رندان خدانك — رندان خدا واقف اسرار نهاندر
ساقی ایچه‌لم زمزمه صوفی حریصك — کیم مقصدی کوثر ، املی حور جناندر
«پیری»ه صورمسئله وارایسه‌شبهه‌ك — واعظلرك افسانه‌لری هپ هذیاندر

ایچ باده ، کوزل سو ، وار ایسه عقل شمورك — دنیا وارایمش یاکه یوق اولمش نه‌امورك

§

آسوده اولام دیرسه‌ك اکر کاه جهانه — میدانه دوشن قورتولاماز سنك قضادن

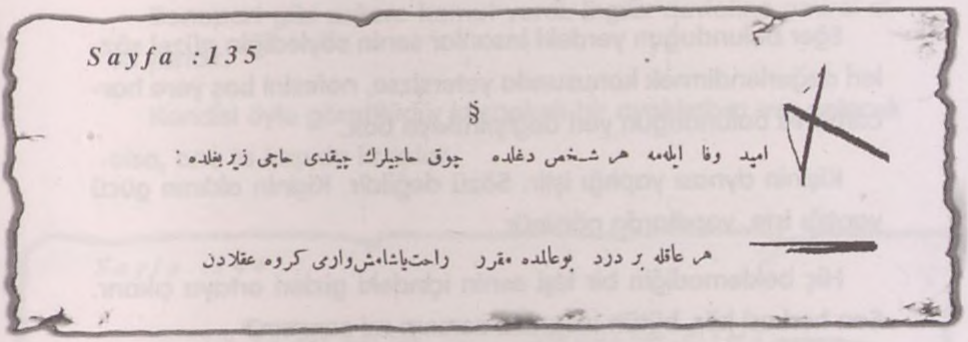
§

Sayfa 134

Ey içki sunan kişi, Tanrı'nın gönül erlerinin aşkı için içelim; çünkü Tanrı'nın gönül erleri bilinmeyen gizleri bilmektedir. Ey içki sunan kişi, açgözlü sofunun söylediklerine karşın içelim; çünkü onun amacı Kevser içkisi, isteği cennetteki güzellerdir. Bu konuda eğer herhangi bir kuşkun varsa içki içenlerin en yaşlısına sor. O sana, sofuların sözlerinin birer saçmalık olduğunu söyleyecektir.

Bilinçli bir aklın var ise içki iç ve güzel sev; dünyanın var ya da yok olması seni hiç tasalandırmasın.

Eğer dingin ve rahat yaşamayı düşünüyor idiysen dünyaya hiç gelmemeliydin; çünkü dünya denilen meydana düşen kişi olayların gerçekleşmesinin önüne geçemez.

Sayfa :135

§

امید وفا ایلمه هر شخص دغلده چوق حاجیلرك چیقدی حاجی زیر بغلده :

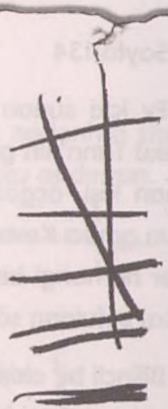
هر عاقله بر درد بوعالمده مقرر راحت یاشامش واری کروه عقلادن

Sayfa 135

Hileci kişilerden değerbilirlik, bağlılık bekleme; birçok hacının koltuğunun altından haç çıktığı gibi.

Aklı başında her kişi için bu dünyada bir sıkıntı kararlaştırılmıştır. Akıllı insanlar içinde şimdiye kadar rahat yaşamış olan bir kişi var mıdır?

Sayfa :137

الله صیغین شخص حلیمك غضبندن زیرا یوموشاق خویلی آتك چیفته‌سی پکدر

بریرده‌که یوق نغمه‌کی تقدیر ایده‌جك کوش تضییع نفس ایلمه تبدیل مقام ایت

آینه‌سی ایشدر کشینك لافه باقیلماز شخصك کورینور رتبهٔ عقلی اثرنده

الك اوماديغك کشف ایدر اسراردرونك سن هرکسی کورعالی سرسمی صانورسك

مانند شجر ثابت اولور ثابت اولانلر هرقنفی ایشك اهلی ایسه‌ك آنده‌دوام‌ایت

Sayfa 137

Yumuşak kişilikli insanların öfkesinden Tanrı'ya sığın; çünkü yumuşak huylu görünen atın çiftesi sert olur.

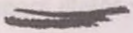
Eğer bulunduğun yerdeki insanlar senin söylediğin güzel sözleri değerlendirmek konusunda yetersizse, nefesini boş yere harcama ve bulunduğun yeri değiştirmeye bak.

Kişinin aynası yaptığı iştir. Sözü değildir. Kişinin aklının gücü yaptığı işte, yapıtlarda görünür.

Hiç beklemediğin bir kişi senin içindeki gizleri ortaya çıkarır. Sen herkesi kör, bütün insanları sersem mi sanırsın?

Durağan olan insanlar bir ağaç gibi yerlerinde büyürler. Sen hangi işi becerebiliyorsan onunla ilgilenmeyi sürdür.

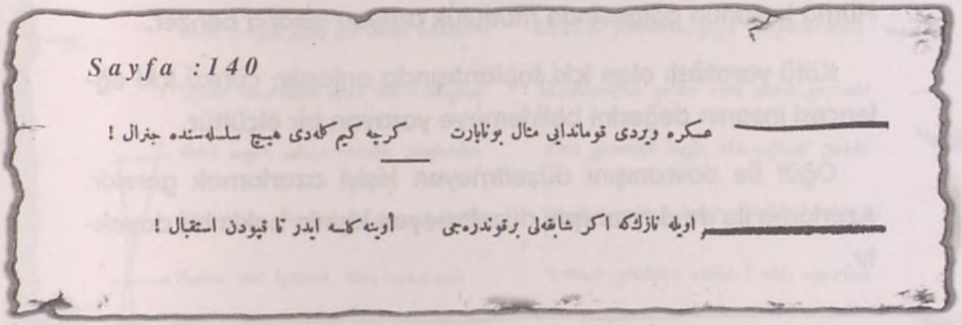
Sayfa :138

یارب نه‌در بوکشمکش درد احتیاج . انسانك احتیاجی‌که برلقمه نانه‌در !

Sayfa 138

Ey Tanrı'm! Gereksinimleri karşılamaya çalışırken ortaya çıkan bu karmaşa nedir? Aslında insanın gereksinimi yalnızca bir parça ekmektir.

Sayfa :140

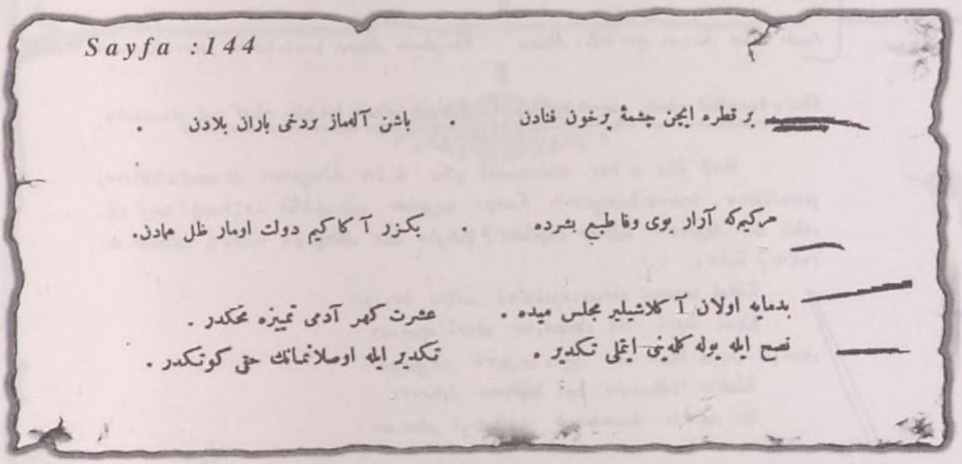
عسكره ويردى قوماندايى مثال بوناپارت كرچه كيم كلهدى هيچ سلسلهسنده جنرال !

اويله نازكه اكر شاپقهلى برقوندرهجى أوينه كلسه ايدر تا قپودن استقبال !

Sayfa 140

Bonapart gibi askere komut verdi. İngiliz devletine amiral olsa yeridir.

Kendisi öyle görgülüdür ki şapkalı bir ayakkabıcı eve gelecek olsa, onu ta kapıda karşılar.

Sayfa :144

بر قطره ايچن چشمهٔ پرخون فنادن . باشن آلماز ردنى باران بلادن .

مركيمكه آزار يوى وفا طبع بشرده . بكزر آكاكيم دولت اومار ظل عبادن.

بدمايه اولان آكلاشيلير مجلس ميده . عشرت كهر آدمى تميزه محكدر .

نصح ايله يوله كلهيني ايتلى تكدير . تكدير ايله اوصلاحمانك حقى كوتكدر .

Sayfa 144

Yokluğun sürekli kan akan çeşmesinden bir damla içen kişi, kendisini kötülük yağmurundan bir daha kurtaramaz.

İnsanların kişiliklerinde bağlılık ve değerbilirlik izi arayan kişi, Hüma kuşunun gölgesinde mutluluk arayan insana benzer.

Kötü yaratılışlı olan içki toplantısında anlaşılır; çünkü içki eğlencesi insanın değerini belirlemeye yarayan bir ölçüttür.

Öğüt ile davranışını düzeltmeyen kişiyi azarlamak gerekir. Azarlama ile de davranışını düzeltmeyen kişinin hakkı ise dayaktır.

Sayfa : 135

Saki içelim aşkına rindan-ı Hüdanın — Rindan-ı Hüda vakıf-ı esrar nihandır
Saki içelim rağmına sufi-i harisin — Kim maksadı bevuse, amalı hüsrandır
«Pir-i mey»e sor meşle var ise şüphen — Uzaların efsaneleri hep hezeyandır

Keşa Ruhî "at lokması lazım mı yediğime mi sana nan!" demiş değil mi? Onun bu kaderci felsefesini Ziya Paşa'nın terkibinde de görürüz:

İç bade, güzel su, var ise suurun — Dünya var imiş ya, ki yok olmuş mamuru

§

Azade olan dilersen eğer külli ihtiraz — Meydana düşen kurtulamaz senin kazadan

§

Allah'a tevekkül edenin yaveri haktır — Nasıl gönül bir gün olup şad olacaktır

Ruhî gibi ve her mutasavvıf gibi o da dünyanın anlamsızlığına, geçiciliğine inanır. Dünyanın hangi seyrinde süreklilik var, hangi seyri sürekli bir değişme içinde değildir? Böyle bir dünyaya nasıl anlam verelim? Ruhî:

Sıhhat sonudur olmazsa, uslat sonu hiçtir
Neşe ahiri niş olmasa, sor ahiri matem

demişti. Ziya Paşa da aynı şeyleri söylüyor:

İkbaline edbarına bel bağlama dehrin
Bir dairede dönüp durmaz çenber-i devran

Sayfa :137

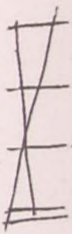
137

İçinde de böyle hafızalarda yaşayan birçok beyitler vardır. Bunlardan daha bir kaç tanesini şöylece söyleyelim

Kadı ola davacı muhbir dahi şahit — Ol mahkemenin hükmüne derler mi adalet

Yoldaş arayıb gökte nice tarafa müneccim — Gafletle görmez kuyuyu rahgüzarında

Seyretti hava üzere dinen tahtı Süleyman — Ol saltanatın yeller eser şimdi yerinde

Allah'a sayın şahs-ı halimin gazabından — Zira yumuşak huylu atın çiftesi peklir

Bir yerde ki yok nefse ki tahkir edecek güç — Tezyi-i nefs eylemeye tebdil-i mekanet

Ayinesi istir kişinin lafa bakılmaz — Şahsın görünür rütbe-i aklı eserinde

En unmadığın keşfeder eser-i ordunun — Sen herkesi kör, alemi sersem mi sanırsın

Hemanki şecer nabit olur sabit olanlar — Her kangı işin ehli isen anda devamet

Canan gide, rindan değil, may ola reyzan — Böyle geçenin hayrı umulur mu seherinde

... var

* Atatürk'ün Türkçeye çevirtirdiği sayfalar. Sayfa 134 ve 137

عبدالحق حامد

والده‌م

استانبول

«اجتهاد» مطبعه‌سی

۱۳۲۹

ABDÜLHAK HÂMİD

VALİDEM

[ANNEM]

İSTANBUL
İCTİHAD BASIMEVİ
1329

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : 1085
Yazar : Abdülhak Hâmid [Tarhan]
Cild : Kahveringi
Ebadı :
En : 12 cm.
Boy : 18 cm.
Sayfa Adedi : 61

Sayfa : iç Kapak

عبدالحق حامد

والده‌م

استانبول

۱۳۲۹

[مطبعهٔ خیریه وشرکاسی]

ABDÜLHAK HÂMİD

VALİDEM

[ANNEM]

İSTANBUL
1329
[Hayriye Basımevi ve Ortakları]

Sayfa : 1

آشیانلرکه طاملری قاردن ،
در ودیواری خار وخسدندر . —

Sayfa 1

O evlerin çatıları kardan, duvarları ise çerçöptendir.

Sayfa : 4

اراده زمهریر اولور مطرب ؛
شجرستان اوآنده جوشاندر .

Sayfa 4

Orada kimi zaman kış mevsimi saz çalan biri gibi olur; kimi zaman ağaçlıklar coşar.

Sayfa : 6

سرلری بی نشان اولان طاغلر ،
اومعظم مراقد اعصار ،

Sayfa 6

Başlarında herhangi bir iz bulunmayan dağlar, sanki yüzyılların içinden gelen mezarlar gibidir.

Sayfa : 7

— ۷ —

صانکه تسلیم ایچون بوداهیه‌یی
اشنا اولدیغی ملکلره‌که
دینلیر خاندانی اونلردر ،
— بیشمار امهات عشق یتیم ،
انجم والهات حسن وجمال ،
آسمانه چیقار کی کورونور .
کورونور برنیجه طلوع وغروب ،
نیجه شمس وقمر ، کمال وزوال .
نیجه بیکلرجه لوحهٔ شفق ،
نیجه بیکلرجه صحنهٔ ماتم .
مهد وتابوت وحجله ، هپ قاریشیق
صاعد سمت رأس ، محشر کون ،
اولو برکاربان که پیشنده ،

Sayfa : 7

— منتهی ، بلکه منتهادر او —

کورونور حسن بی زوال بتسر :

ظل مادر ، او اك بویوك جانان .

Sayfa 7

Sanki, bu felâketi teslim etmek için tanıdık olduğu meleklere ki hanedanının onlar olduğu söylenir. -Kimsesiz aşkların sayısız anneleri, iyiliğin ve güzelliğin şaşkın yıldızları- Gökyüzüne çıkıyormuş gibi görünür. Orada pek çok doğuş ve batış görünür. Pek çok güneş ve ay, yükseliş ve alçalış, pek çok üzüntü doğuran görüntüler görünür. Beşik ve tabut ve gelin odası, hep karışık. Başlangıç yerinin yükselişi, var oluşun toplanma yeri. O çok büyük bir kervan gibidir ki önünde, -sona ermiştir ya da en uzak yerdir- insanlığın yok olmaz güzelliği de insanın en büyük sevgilisi olan anne gölgesinde görünür.

Sayfa : 24

مختفی ، مجتنب نظرلر ایله

روحدن روحه بر ضیای لطیف ،

Sayfa : 25

— ۲۵ —

کذر ایتمك یولنده بر محبت .

Sayfa : 25

قلبدن قلبه ناقل معنی ،
ـ قلبدن قلبه بر سلامه شبیه ـ
بر حرارتدی ایله‌ین جریان .
شمدی بایقوشسه شمدی بلبل اولان ،
کاه وبیکاه قورد ، قویون یاخود
چاغلیان سسلری ویرن بوقوال . ،
شویله تقریر حال ایدردی قزه :
سوکیلم ، نوبهار کلدی ینه ،
کولیور اشته هپ بنات چمن .
آچلوب کوك ، ملائك موسم
دشت وکوه زمینه رنکا رنك
نورلر ، خنده‌لر نثار ایتمش .،
حی وجامد بتون شو هیئت ایچون
بیلده بر کره بر دوکوندر بو . ـ
بر اولوب بزده اقتدا ایده‌لم
بتون اشیایه ، جمله آفاقه .
ایسته‌سیدك بونك کبی برچوق
سورلر ، نوبهارلر کورمش ،

Sayfa 24

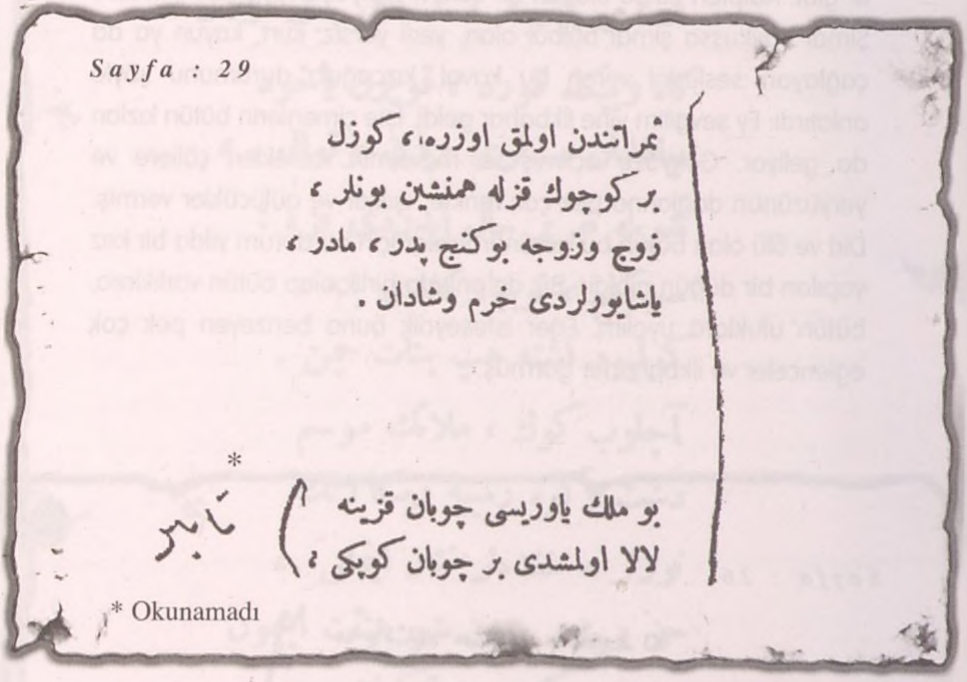
Sanki bu felâketi teslim etmek için tanıdık olduğu meleklere ki gizlenen ve çekinen bakışlar ile ruhtan ruha doğru hoşa giden bir ışık, **[sayfa 25]** geçiş yolunda bir söyleşi kalpten kalbe anlamlar iletir gibi. Kalpten kalbe ulaşan bir selâm gibiydi akıp giden yakıcılık. Şimdi baykuşsa şimdi bülbül olan, yerli yersiz, kurt, koyun ya da çağlayan seslerini veren bu kaval, kızcağıza durumunu şöyle anlatırdı: Ey sevgilim yine ilkbahar geldi. İşte çimenlerin bütün kızları da geliyor. Gökyüzü açılmış ve mevsimin melekleri çöllere ve yeryüzünün dağlarına pek çok renkte ışıklar ve gülücükler vermiş. Diri ve ölü olan bütün bu görünürdekiler için bu durum yılda bir kez yapılan bir düğün gibidir. Biz de onlarla birlik olup bütün varlıklara, bütün ufuklara uyalım. Eğer isteseydik buna benzeyen pek çok eğlenceler ve ilkbaharlar görmüş.

Sayfa : 26

مه‌تابنده مشعل مقصود ،
شاهد اتحادمز انجم : .
او شهود بقا که لیل ونهار ،
ابدی کوزلریله محکمه.
کبریادن بو ارضه‌در نکران .

Sayfa 26

Parlak bir ay amaçlarımızın, isteklerimizin aydınlatıcısı. Birliğimizin tanığı ise yıldızlar: O sonsuzluğun tanıkları ki gece ve gündüz, ebediyen kapanmayan gözleriyle, en büyük Tanrısal mahkemeden dünyamızı gözetleyip durmaktadırlar.

Sayfa : 29

ثمراتندن اولمق اوزره، كوزل
بر كوچوك قزله همنشين بولنر ،
زوج وزوجه بوكنج پدر ، مادر ،
ياشايورلردى خرم وشادان .

بو ملك ياوريسى چوبان قزينه
لالا اولمشدى بر چوبان كوپكى ،

ثمر *

* Okunamadı

Sayfa 29

Bunlar, yemişlerinden dolayı güzel ve küçük bir kızla dost olmak istemektedirler. Koca ve kadın, bu genç baba ile anne, sevinçler içinde mutluca yaşıyorlardı.

Bu melek yavrusu gibi olan çoban kızına bir çoban köpeği dadı olmuştu.

دره‌دن عکس ایدر صدای سلاح ؛
صکره اصوات نعل ، صکره سکوت !
که چوبانله رفیقه‌سنی اوزمان
دیشاری اوغرایوب تفنکلرله ،
متقابل کلیر شو هاتله‌یه :
کلب مجروح ، خونفشان دهنی ،
کلب عطشان انتقام اما :
محتضر ایرماغك کنارنده ،
یالکز قویروغنده رعشهٔ جان .

مادر اوندن سؤال ایدر قزینی
پدر ایرماقدن ایلر استمداد .
اوته یانده یسه ظل مثال وسریع .
لحظه لحظه اوزاقلاشور ، کوچیلور ،
ظاهر اولمقده برینین ظلمت ،
برسیه نقطه . ، بر طاقم آتلی !ـ
قزجغز یونلرك ایچنده ایدی .
ابوینك نه حاله کلدیکنه ،
دوشونلر خیر اولور ، حتی

Sayfa 31

Dereden silâh sesleri yankılanır; daha sonra nal sesleri duyulur, sonra sessizlik! İşte, çoban ile eşi o zaman tüfekleriyle birlikte dışarı çıkarlar ve şu acıklı durumla karşılaşırlar: Yaralanmış köpeğin ağzı kanlar içinde. Ancak köpek öç alma duygusuyla yanıp tutuşuyor. Irmağın kıyısında harekete geçmek için hazırlanmış bekliyor, ancak kuyruğunda can titreyişi var.

Anne kızının durumunu ondan sorar. Baba ırmaktan yardım bekler. Öbür yanda ise, bir gölge gibi hızlı, an an uzaklaşıp küçülen bir siyah nokta ve birtakım atlılar. Bu durum yakın bir sıkıntının varlığının belirtisi sayılmalı. Kızcağız o atlıların içinde idi. Anne babanın ne durumlara düştüğünü düşünen kişiler bulabilirler, hatta.

Sayfa : 34

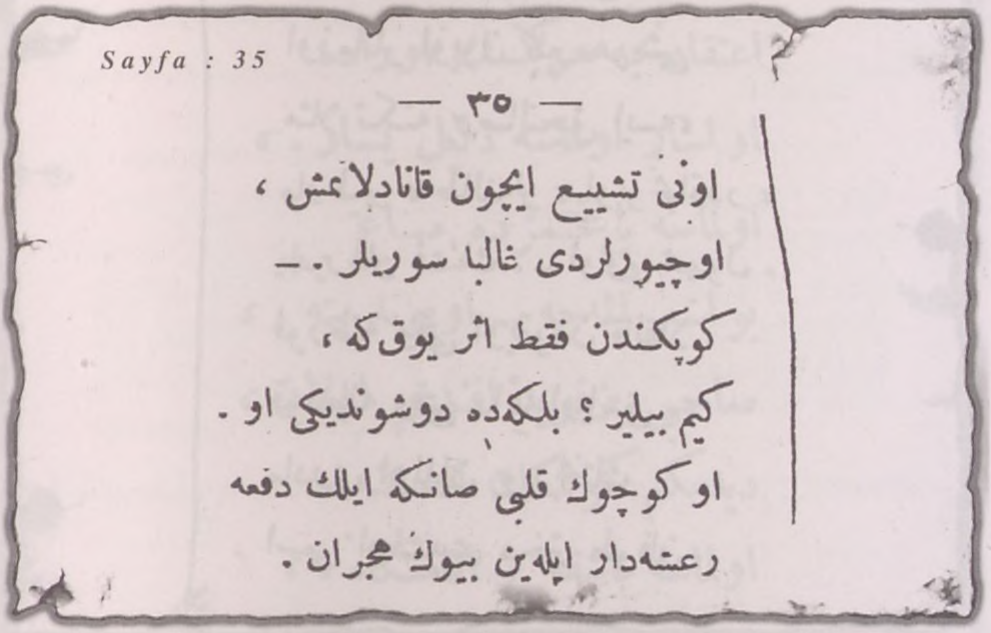
شوقدر وارکه بعض یرلرده
علمه بکزر جهالت صبیان.

نصب ایدوب کاه افقلره کوزینی ،
حرکتسز آغیر ، آغیر دوشونور ،
ابدی المآل موجه‌لری
اوقیورمش کبی طورور ، لکن
صکره بردنبره چوجوقلاشه‌رق ،
چرکسستان بایرلرنده قالان
قوزیلر ظن ایدردی مارطیلری :

Sayfa 34

Şunu da unutmalı: Bazı durumlarda çocukların bilgisizliği, sanki bilim gibidir.

Gözünü kimi zaman ufuklara bağlayıp, kımıldamadan ağır ağır düşünür. Dalgaların anlamlarındaki sonsuzluğu okuyormuş gibi yapar; daha sonra birden çocuk gibi davranarak, uçuşan martıları Çerkesistan bayırlarındaki kuzular sanırdı.

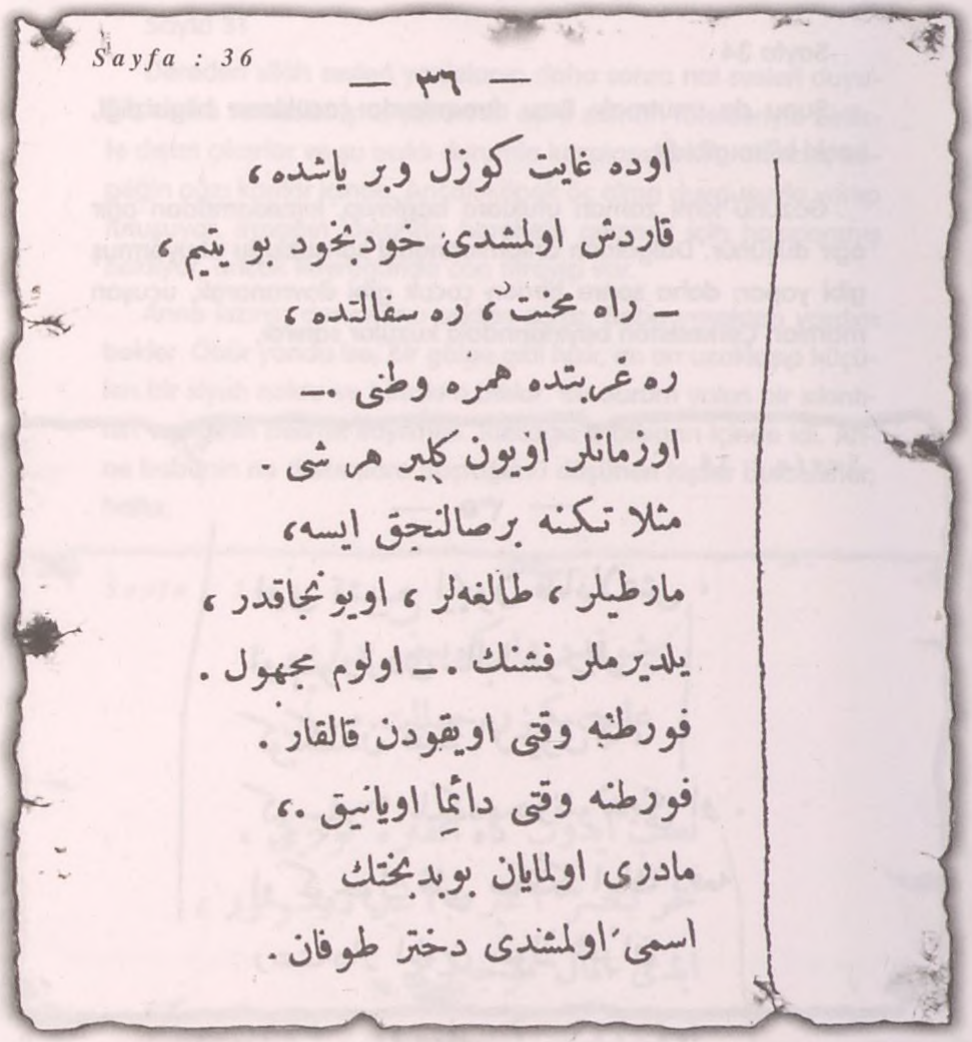
Sayfa : 35

— ٣٥ —

اونی تشییع ایچون قانادلانمش ،
اوچیورلردی غالبا سوریلر . —
کوپکندن فقط اثر یوق که ،
کیم بیلیر ؟ بلکه ده دوشوندیکی او .
او کوچوك قلبی صانکه ایلك دفعه
رعشه‌دار اپلهین بیوك هجران .

Sayfa 35

Sanki o kuzu sürüleri kendisini uğurlamak için kanatlanmış da uçuyormuş gibiydiler. Ancak köpeğinden herhangi bir iz yok. Kim bilir? Belki de şu an düşündüğü odur. Sanki ilk kez o küçük yüreği büyük ayrılık acısı titretiyor.

Sayfa : 36

— ٣٦ —

اوده غایت کوزل وبر یاشده ،
قاردش اولمشدی خودبخود بو یتیم ،
ـ راه محنت ، ره سفالتده ،
ره غربتده همره وطنی ـ
اوزمانلر اویون کبیر هر شی .
مثلا تکنه برصالنجق ایسه ،
مارطیلر ، طالغه‌لر ، اویونجاقدر ،
یلدیرملر فشنك . ـ اولوم مجهول .
فورطنه وقتی اویقودن قالقار .
فورطنه وقتی دائما اویانیق .
مادری اولمایان بوبدبختك
اسمی اولمشدی دختر طوفان .

Sayfa 36

O da oldukça güzel ve aynı yaştadır. Bu yetim, onunla kendi kendine kardeş olmuştu. -Sıkıntı ve yoksulluk yolunda, gurbet yolunda kendi yurdunun yoldaşı- O zamanlarda her şey oyun gibi gelirdi. Örneğin tekneyi bir salıncak varsayarsak, martılar ve

dalgalar birer oyuncak sayılırdı. Yıldırımlar da fişek. Ölüm bilinmiyor. Fırtına vaktinde uykudan kalkar. Fırtına vakitlerinde sürekli olarak uyanıktır. Annesi olmayan bu şanssız çocuğun adı halk arasında Tufan'ın kızı olmuştu.

Sayfa : 39

٣٩

اعتقادنجه هر كسك اوراده
او اسار اولماسه دليل يسار . ،
اولماسه پاپتختمزده مهاغ
بو اسير آلماجه ـ اويونلرينه . ،
صاحبي برفريد افندي اولان ،
ديديكم كوشكك انصالنده
اولماسه باشقه بر اقامتكاه . ،
اولماسه اونده بركوچوك منلا ،
صاحب دارك اوغلي برچلبي . ،
اولماسه قومشولر مياننده

Sayfa : 39

عاشقی بر مقارنت موجود ،
اولماسه حاصلی بو رابطه‌لر ،
بوخطالر ، بوخوش تصادفلر ،
بن‌ده اولمازدم اولمایه جسبان .

Sayfa 39

Diğer insanların görüşüne göre, orada o yiyecek artıkları zenginliğin bir kanıtı olmasa; kendi aramızda bu tutsak almaca oyunlarına izin vermek olmasa, sahibi üstün bir kişi olan söylediğim köşkün ucunda başka bir ev olmasa, orada o evin sahibinin çocuğu olmasa, komşular arasında sevgiye benzeyen bir yakınlaşma var, kısaca bütün bu bağlar, ilgiler olmasa, bu yanlışlar ve bu hoş rastlantılar olmasa, ben de uygun ve yaraşır olmazdım.

Sayfa : 44

کوردیکی برخیال ایدی آنجق :
عملیاتی ایسته‌مز ، سومز . ،
دیرایدی دائما ـ نه کورمك ایچون ؟
ـ بزی کورمك ایچون ـ دینجه کولر .

Sayfa : 44

ا— سزی طویمقدەیم ، بوکافی در ،
صاغ اولك، سز کوروك بو دنیایی . ،
بن‌ده کورمش کبی اولور ، کولرم . —
کولرم دیردەَ ، ایتسه‌کز دقت ،
کورونوردی ایچین ایچین کریان .

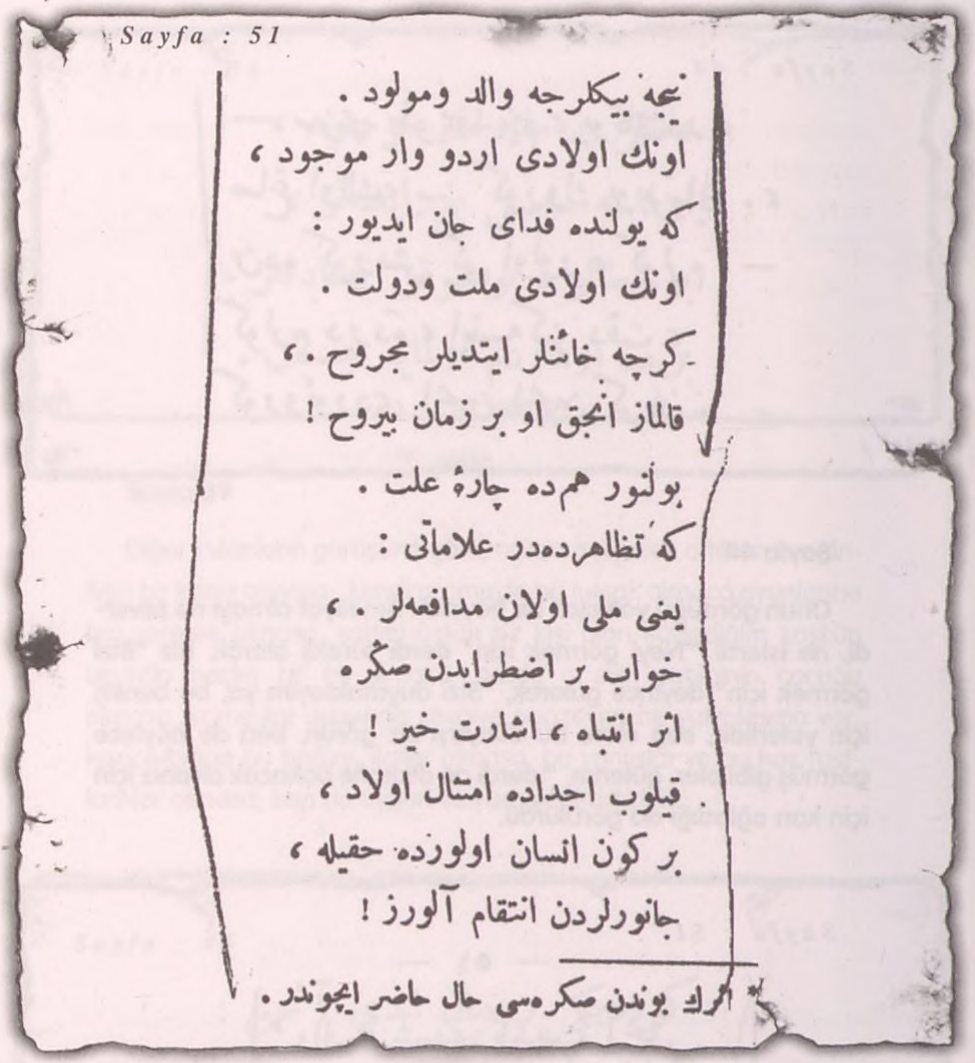
Sayfa 44

Onun gördüğü yalnızca bir hayaldi: Ameliyat olmayı ne severdi, ne isterdi. "Neyi görmek için" derdi sürekli olarak. Biz "Bizi görmek için" deyince gülerek, "Sizi duymaktayım ya, bu benim için yeterlidir, sağ olun, bu dünyayı siz görün, ben de böylece görmüş gibi olur, gülerim, " derdi de dikkatle bakacak olsanız için için kan ağladığı da görülürdü.

Sayfa : 51

— ٥١ —

• والدەك شمدی نابدید ، آنجق
ینه بر والدەك وار ای حامد !
سن دعا ایت همان او وار اولسون .
چونکه اوندن طلوع ایدر هر کون ،

Sayfa : 51

نیجه بیکلرجه والد ومولود .
اونك اولادی اردو وار موجود ،
که یولنده فدای جان ایدیور :
اونك اولادی ملت ودولت .
کرچه خائنلر ایتدیلر مجروح .،
قالماز انجق او بر زمان بیروح !
بولنور همده چارهٔ علت .
که تظاهر ده در علاماتی :
یعنی ملی اولان مدافعه لر . ،
خواب پر اضطرابدن صکره
اثر انتباه ، اشارت خیر !
قیلوب اجداده امتثال اولاد ،
بر کون انسان اولورده حقیله ،
جانورلردن انتقام آلورز !

* اترك بوندن صکره‌سی حال حاضر ایچوندر .

Sayfa 51

Ey Hâmid, annen şu anda görünmüyor, ancak senin yine de bir annen var *

Sen onun var olması için hemen dua et, çünkü her gün pek

çok baba ve çocuk ondan ortaya çıkıyor. Onun var olan çocuklarından biri sürekli olarak kendisinin yolunda canını vermekten kaçınmayan ordudur. Onun diğer çocukları millet ve devlettir. Şu anda hainler onu yaralamışlardır Ancak o her zaman böyle cansız biçimde hastalıklı duramaz. Zaten her hastalığın bir iyileştirme yöntemi vardır ve bu iyileştirme yöntemlerinin belirtileri de ortaya çıkmaktadır: Yani bu iyileşmenin belirtisi ulusal savunmadır. Pek çok sıkıntılarla dolu bir uyku döneminden sonra uyanış belirtileri, güzel olana işaret sayılır. Çocuklar günün birinde gerçek anlamıyla atalarına benzeyerek insan olmayı başarırlarsa, biz de canavar kişilikli düşmanlardan öcümüzü alırız!

* Yapıtın bundan sonraki bölümleri yaşadığımız zaman içindir.

Sayfa : 52

اوقو ، بر مسلمانسەك ای قارء ،
برینه فاتحه بو آننەلرك . ،
برینه داستان فتح و ظفر .

Sayfa 52

Ey okuyucu, sen eğer bir Müslüman isen bu annelerin birine fatiha duasını, diğerine ise fetih ve zafer destanlarını oku.

Sayfa : 53

— ٥٣ —

حتراصات بر فلاکتدر . ،
مانع انتظام تام اولەرق
منتج انهزام عام اولور او !
کل وطنداش فقط کوجنمه بکا
کل براز سنلی بنلی سویلشەلم .
کندگی ذروەیه چیقارمق ایچون ،
بنی ایندیرمکی مرام ایتمه . ،
اویله بر ، ارتقا تنزلدر . —
چیقیورکن ، بنم کبی سن‌ده
بنی ارقایه اهتمام ایله ،
بنی ارقایه اهتمام !... او زمان
هپمز بردن اعتلا ایدرز . —
فرقەلر باعث اولدی تفرقەیه ،
صکره اوندن نه حادث اولدی دوشون ،
دشمنه قارشی بر دکل یالکز ،

Sayfa : 53

وطنه قارشی‌ده بر اوللی‌یز ،
دائما بر ظهیر یکدیکر ،
بونده یکجان ویکوجود اولالم ...
اولورز یوقسه خاك ایله‌یکسان !

Sayfa 53

Hırslı olmak, düzenin gerçek anlamda uygulanıp yürürlüğe konmasına engel olarak, insanların bozguna uğramasına yol açar! Gel ey vatandaş, eğer bana gücenmez isen seninle biraz senli benli biçimde söyleşelim. Sen kendini doruklara çıkarmak için, beni oradan indirmeyi aklından geçirme. O biçimdeki bir yükseliş, gerçekte bir iniştir. Benim yaptığım gibi, sen de yukarı çıkıyorken beni de çıkartmak için çaba harcamalısın. Beni çıkartmaya da özenmek! İşte o zaman hepimiz birden yüceliriz. Gruplar, farklı görüşteki kuruluşlar aramıza düşmanlık girmesine yol açtı. Ondan sonra ortaya nelerin çıktığını bir düşün. Biz yalnızca düşmana karşı değil aynı zamanda vatana karşı da bir olmalıyız. Sürekli olarak birbirimizi destekleyen aynı bedene ve aynı cana sahip insanlar olalım. Eğer böyle olmazsak sonumuz hiç iyi olmaz!

Sayfa : 54

اولورز ملعنتله محکوماً
طبقات زمانه‌دن مطرود !
کوکده انجق تمسخر طالع . ،
یرده انجق تفسخ تاریخ !
صاغده طوفان لعنت ونفرت .
صولده بر حشرونشر استحقار ! ـ
برده ماضی‌یه دون ، بیقلمش بر
عالم استخوان !.. امان یارب !
ـ اوبزم آنلی شانلی ماضیمز . ـ
صکره آتی مؤبداً زندان !

Sayfa 54

O zaman kınanmış ve ayıplanmış bir suçlu olarak çağdaş toplumlardan uzaklaştırılırız! Artık, gökte ancak talihin maskaralıkları, yerde tarihin döküntülerini, sağ yanda lânet okuma ve nefret etme tufanı, solda küçük görmenin yayılması ve toplanmasından başka bir şey göremeyiz. Bir de geçen zamana dön, yıkılmış bir kemik dünyası!.. Aman Tanrı'm! O gördüğümüz şey bizim anlı şanlı diye övündüğümüz tarihimizmiş. Daha sonra gelecek bize sonsuza kadar zindan olacak!

Bize bu yıkım zamanında biricik değerli yol gösterici, Sultan I. Selim'in o ruhları rahatlatan aydınlığı olmalıdır. Dıştan ve içten gelen tehlikelere biz sürekli olarak onunla karşılık vermeliyiz.

Sayfa : 55

— ٥٥ —

نوره کلمز خلل صواعقدن
ایکیسندن‌ده بونلرك یانسه
یانار انجق مشاعل ایمان !

موت پیر وجوانی بر کوریور . ،
بزی دشمن‌ده اویله کورملی‌در .
دائما همسلوك وهممقصد . ،
بلکه‌ده اوملالی بومحشرده
کنجمز اختیارمز همسن !
وطن انجق اوکون مخاطره‌دن
قورتولوب ، نجم طالع اسلام ،
ـ که دیمکدر هلال عثمانی ـ
اولور البته دافع ظلمت ،
قالور البته ثابت‌السیران ..

Sayfa 55

Işığa, yıldırımlardan herhangi bir zarar gelmez. Bunların ikisinden de yansa yansa inancın meşaleleri yanar.

Ölüm yaşlılara ve gençlere eşit davranıyor. Düşman da bizi öyle görmelidir. Yani sürekli olarak aynı yolun yolcusu ve aynı amaç için uğraşıyor iken. Belki de bu yıkımlar, sıkıntılar zamanında gencimiz ihtiyarımız aynı yaşta olmalıdır! Yurdumuz ancak o gün bu tehlikelerden, saldırılardan kurtulur ve İslâm'ın bahtının yıldızı -ki Osmanlı'nın hilâli demektir- karanlıkları ortadan kaldırır ve yerinde sürekli olarak kalmayı başarır.

Dediğim biçimde çağırır isek

Sayfa : 56

— ٥٦ —

شانلی تاریخمز اجابت ایدر ،
کورونور هرطرفده رایتمز ،
عالم انقلابدر عالم ،
صبر ایله ، سعی ایله ، متانت ایله ،
وطنی دائما صیانت ایله
حیرت افزا نتیجه‌لر کورولور .

Sayfa : 56

اویله بر کون کلیر که والده‌مز
بزه البتّه حیات تازه ویرر .
شیر مجروح بغتةً قالقار ،
نیجه کوه وقلاعه صائل اولور !
قوریلان تاجلر اوکون قیریلیر ،
چارپاینده درت ذلیل اکلیل !
اویله طاقمازسه اونلری یاخود
خونه غرق ایلمزسه شیرژیان !

Sayfa 56

Şanlı tarihimiz bu çağrımıza olumlu karşılık verir. Her yanda bizim bayrağımız görünür. Dünya değişimler ve devrimler dünyasıdır. Dayanmak, çalışmak ve direnç ile, yurdu sürekli koruma düşüncesi ile güzel, hoşa giden sonuçlar elde edilir. Bunlar sonucunda öyle bir gün gelir ki annemiz bize kesinlikle yeni bir hayat verir. Yaralı aslan birdenbire kalkar, pek çok dağ ve kaleyi yeniden elde eder. Dört destekli, o dört değersiz taç ve bütün taçlar o gün kırılır. Eğer o kızgın ve kükremiş aslan o taçları öylece takmaz ya da kanlar içinde bırakmazsa.

Sayfa : 57

— ٥٧ —

دیکری سوزده یاور اکرم.
بری قیلمشدی سارقانه حلول ،
بری ایتمشدی خائناً عصیان !

درت اوشاق ، عاقبت، نصل دیینیم ؛
صانکه تصنیع اتفاق ایدرك ،
علنی رخصتیله اوروپانك
بی‌خبر بر افندینك که یوز ،
ایتدیلر مال و ملکنی یغما :
نعمت و نانه قارشی بر کفران !

بزه قارشی اویوشدیلر ، لکن
بیه‌جکلر صوکندہ بربرینی .
بزه قارشی چالشدیلر . ، بز ایسه ،
اویودق ! صکره بیلدیرملرله
اویانوب ـ اویله بز اویانمق که ـ

Sayfa 57

Diğeri sözde padişahın birinci yardımcısı. Onların birisi hırsızlığa başlamıştı, diğeri ise hainlik yaparak başkaldırmıştı!

Bu dört uşak, en sonunda, nasıl söyleyeyim? Sanki el birliği etmişçesine Avrupa devletlerinin açık izniyle habersiz bir efendinin ki -biziz- bütün varlığını çaldı çırptılar. Kendilerine sunulan ekmeğe ve iyiliklere karşılık değerbilmezlik ettiler.

Bunlar bize karşı uzlaştılar, ancak en sonunda birbirlerini yiyecekler. Bunlar bize karşı birlikte çalıştılar. Biz ise o sırada uyuduk! Sonra yıldırımlarla uyandık, ancak öyle bir uyanış ki...

Sayfa : 60

٦٠

ینه اظهار ایدر بیوکلکنی ؛
ینه مشروعاً اتحاد ایدرك ،
قیلارز اسکی خالی انترداد :
قوهٔ عقل و قوهٔ بازو ،
ایده‌جکدر ، ایدر باذن‌الله ،
حصمی لرزان وعالمی حیران !

ای وطنداش ! سنك قدر بن‌ده ،
ضربهٔ قهر ایله المناکم ؛

Sayfa : 60

بیلمش اول ، لکن اولمادم مأیوس
بکا اوی سن‌ده ایتمه قطع امید :
ـ خسته باقی وَ خسته‌لق فانی ! ـ
بو تسلیده اول وَ برده دوشون
الك کثیر التغیرات عالم
شبهه‌سز ، عالم سیاستدر .
اونی ماهر و مقتدر بر ال
دوندیرر اقتضای حاله کوره .
او تجارتکه دولده بوکون

Sayfa : 61

— ٦١ —

حکم ایدن شرکت منافعدر .
اشتراك منافع اقوام
دشمنی ـوست وَ دوستی دشمن ایدر .
بوکا مانع دکل نه‌همدینلك ،
نه‌ده تدقیق ایدلسه ، باعثدر
اختلاف مذاهب و ادیان .

(ختام) عبدالحق حامد

Sayfa 60

Yine büyüklüğünü göstererek, yine geçerli bir birliktelik içinde, yine eski parlak durumları geri getiririz. Akıl ve bilek gücü Tanrı'nın izniyle düşmanı titretecektir ve bütün dünyayı şaşırtacaktır.

Ey vatandaş! Ben de senin gibi, sıkıntının vuruşlarıyla üzüntülüyüm; ancak bilmiş ol ki bu durumda bile umutsuzluğa kapılmadım; sen de bana uyarak umut kesme. -Hasta olan süreklidir ve hastalık geçicidir- Sen de kendini böyle avut ve şöyle düşün: En çabuk değişen ortam, kuşkusuz siyaset dünyasıdır. Onu becerikli ve iş bilir bir kişi yaşadığımız zamanın gereklerine göre düzenler. O ticaret ki devletler arasında bugün [Sayfa 61] baskın olan çıkar ortaklığıdır. Ulusların çıkar ortaklığı, düşmanı dost ve dost olanı düşman yapar. Aynı dinden olmak ya da incelendiğinde görüleceği gibi mezhepler ve dinler arasındaki anlaşmazlıklar, uyuşmazlıklar bu durumu ortadan kaldırmaya yetecek bir neden değildirler.

(SON)

Abdülhak Hâmid

عبدالحق حامد

طرخان

استانبول

یکی عثمانلی مطبعه وکتبخانه سی

۱۳۳۲

Abdülhak Hâmid

TARHAN

İSTANBUL
Yeni Osmanlı Basımevi ve Kitaplığı

1332

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : 1084
Yazar : Abdülhak Hâmid Tarhan
Cild : Kahveringi
Ebadı :
En : 12 cm.
Boy : 18 cm.
Sayfa Adedi : 160

Sayfa : Giriş

منظر ـ ٥

« بینه سرایده زیر زمینده مرمردن بیوك بر دیوانخانه . مرمر ستونلر بینه مرمردن برچوق اصنام هیکلری، باشلری اورتولی. بر چوق جاریه ایله بر قاچ زنجی خدمهٔ حرم . عیش و نوش ایله مشغول . مشعلهلر یانار . »

جاریهلردن بری

آجیدق هپ برنجی اقباله !

زنجیلردن بری ـ او جاریهیه تقربله ـ

مالك اولسیدیکز پروباله .
اونی البت ایدردیکز تعقیب.

بر دیکر زنجی ـ او زنجیی قولندن چکهرك ـ

اویله پك اوله سن قریب ورقیب ،
که بندر بو شب او محبوبه !

« قیزلر کولوشور »

اولکی زنجی ـ چکیلن قولندن مضطرب ـ

بر دها ایتمم! .. ایستهمم.. توبه!

Sayfa Giriş

GÖRÜNTÜ-5

"Yine sarayda yer altında mermerden büyük bir divanhane. Mermer sütunlar, yine mermerden birçok kadın heykelleri. Başları örtülü. Birçok cariye ile birkaç zenci harem hizmetlisi. Eğlence ve yeme içme ile meşgul. Meşaleler yanar."

CARİYELERDEN BİRİ

Acıdık hep birinci baht açıklığına!

Zencilerden biri -O cariyeye yaklaşarak-

Kanatlarınız olsaydı ve uçabilseydiniz

Elbette onu izlerdiniz.

Bir diğer zenci -o zenciyi kolundan çekerek-

Sen pek öyle ona yakın ve rakip olma; çünkü bu gece o sevgili benimdir!

"Kızlar gülüşür"

Evvelki zenci -çekilen kolundan dolayı acı duyar-

Bir daha etmem!.. İstemem.. Tövbe!

Sayfa : 48

صبور

بوق بنده ، ذهابنجه اونك ، كيمسه يه نسبت .

طرخان كيم ايمش ؟ خيلى زمان كرچه بيلنمز

ـ بر سر خدا ـ لكن او طوقانده سيلنمز

بازوى قديدنده كى آثار نباهت . ـ

Sayfa : 48

« صكره جه »

بر هائله يه واركن او خلقتده شباهت ،
بالاخره بر شاهه اولور مضحكه طرخان !

« كوله رك »

قنبور لغم اولماردى يا طرخانلغه برهان !
بيلمز صويمى كيمسه نه اعراب ونه اتراك ،
كندمده يقين وقته دكين ايتمدم ادراك ،
ادراك خفيا ايله ابراز هويت ،

« بنه كوله رك »

شكلمله دها مظلم اولور راز هويت .

Sayfa 48

KANBUR

Onun düşüncesine göre, bende kimseye nispet yok. Tarhan kim imiş? Uzun bir süre gerçi bilinmez; Tanrı'nın bir sırrı. Ancak iskeletinin pazılarındaki şan ve şeref izleri bir tufanla bile silinmez.

"Sonraca"

O yaradılışta bir ağlatıya benzeyiş varken, daha sonra Tarhan bir şah için bir güldürü olur.

"Gülerek"

Kanburluğum tarhanlığa bürhan olmazdı ya! Kimse benim Arap mı Türk soyundan mı olduğumu bilmez. Kendim de yakın zamanlara kadar bu konuyu düşünmemiştim. Gizli bir kavrayış ile kimliğimin açığa çıkışı;

"Yine gülerek"

Benim dış görünüşümle kişiliğimin gizleri daha karanlık olur.

Sayfa : 51

انجق اوله‌ماز بنجه او حالاً متنكر ـ !
تبديل قيافتله تغير ايده‌من روح ؛

Sayfa 51

Ancak bence o şu anda bile kılık değiştirmiş olamaz-! Giysileri değiştirmekle ruh değişiyor olamaz.

Sayfa : 60

قنبور ـ بكلنله‌دن ـ
اوت ، تخالف اديان مخل انسيت .
اصل تجانسه مانع تضاد جنسيت .

دلشاد خاتون ـ قنبوره بر لظردن‌صكره حافظه ـ

Sayfa : 60

مسافرم نه‌دیمکدر بیلیر حضرله سفر .
ـ فقط بو کافره هیچ صورمه‌یك ، او بر اکفر ! ـ

« کولشدکدن صکره دوام ایله »

Sayfa 60

KANBUR -beklenilmeden-

Evet dinlerin birbirine karşıtlığı, gerçekte bir dostluk noktasıdır. Gerçekte birliğe engel olan şey cinsiyet karşıtlığıdır.

DİLŞD HATUN -Kanbur'a bir bakıştan sonra Hâfız'a

Misafirim demenin Hızır ile yolculuk yapmak gibi olduğunu bilir. -Ancak bu kâfire hiç sormayın; çünkü o misafirim ne demektir bilir Hızr ile sefer

-Fakat bu kâfire hiç sormayın, o koyu bir inançsız!-

"Gülüştükten sonra devam eder"

Sayfa : 61

یانمده کورمیورم اویله بر مدیر امور ،
که ربط وضبطه ، کیدرکن بن ایله‌یم مأمور .
وکالت ایتمکه لایق دکل بوکون وکلا ،
دیار علمی جهالتلر ایتمش استیلا !

بو ملکی عزم وکیاستله سز قیلك اصلاح ،
بو خلقی عقل وفراستله سز ایدك افلاح ،

Sayfa : 61

وعلم وحلم ایله بر هیئت ایلهیك تشكیل ؛
حكومت ایتمكه قیلدم سزی بوكون توكیل !

حافظ شیرازی

حكومت ایتمكه یوق بنده كزده تاب وتوان ،
كرم قیلك ، قاله‌یم بونده شاعر دیوان !
وشبهه یوق كه بو توجهكز عنایتدر ؛
قبول ایدش اونی لكن بیوك جنایتدر .
[۱]
وچونكه حافظی بر شاعر ایلهمش فطرت ؛
امور دولتی تدویره ویرمه‌مش قدرت .
نصل اداره ایدر ملكی اویله بر مداح
كه روز وشب ایده انجق ادارهٔ اقداح ؟

[۱] كدای كوشه نشینی توحافظا مخروش
صلاح مملكت خویش خسروان دانند

Sayfa 61

Yanımda öyle işleri çekip çevirebilecek bir yönetici görmüyorum. Ben ülkenin düzeniyle ilgilenirken onu da diğer işler için görevlendireyim. **Bugün, görevlendirilenler bulundukları görevlere lâyık de-**

ğiller. Bilim ülkesini bilgisizlikler istilâ etmiş. Bu ülkeyi kararlılık ve anlayışlılık ile siz düzeltin. Bu ulusu akıl ve çabuk seziş ile siz kurtarın. Bilim ve yumuşaklık ile bir kurul oluşturun. Bugün, ben sizi hükümeti kurmakla görevlendiriyorum.

HAFIZ-I ŞİRAZÎ

Bende hükümette görev almaya yetecek güç kuvvet yok. Siz anlayış gösterin de ben burada bir divan şairi olarak kalmaya devam edeyim. Her şeye karşın beni bu göreve layık görmeniz benim için bir onurdur; ancak o görevi kabul edecek olmak adam öldürmeye eşdeğerdir.

[1]

Çünkü yaradılış, Hafız'ı bir şair yapmış. Ona devlet işlerini çekip çevirme gücünü vermemiş. Hafız gibi bir oyuncu, ülkeyi nasıl olur da yönetebilir? O ancak gece ve gündüz kadehleri yönetebilir.

[1]

Gedâ-yı gûşe nişînî tu Hâfız'â mahrûş
Salâh-ı memleket-i hîş-i husrevan dânend

Sayfa : 62 ٦٢

می غرور ایله مخمور اولان سبکمغزان
که نظمه شعر دیر ، اشعاری ظن ایدر اوزان :
مناصب اهلی که ، اونلرجه مرد کار شناس
« طوق زرین همه در کردن خرمی بینم »
یولنده اولمالی بادیٔ طعنه بین الناس !

Sayfa : 62

بیقار طویله‌یی ، دیرلر ، او بر عمارت اولور ،
عباده چفته آتار ، پایه‌سی وزارت اولور !

سویار خزینه‌یی ، بد خواه دین و دولتدر ،
یترکه اولمیه شاعر ، او بر فضیلتدر .

« براز صکره ، سکوت ایله »

وزیر اعظمی توکیل ایدك ، او پیر دیر ...

دلشاد خاتون

فقط وجود خودندن دکل بوکون او خبیر .

حافظ شیرازی

فقط برادری ، فعال ایمش ، سپهسالار .

دلشاد خاتون

اونك‌ده ساحهٔ امالی کوشهٔ تالار .

Sayfa 62

Kendini beğenme içkisi ile kendinden geçmiş olan beyinsizler, her nazım parçasına şiir derler, ölçülü her parçaya da şiirler. Makam sahipleri , onlarca iş bilir kimse ki "Tavk-ı zerrîn heme der-gerden-i har mey bînem" yolunda olmalılar. İnsanlar arasında kınama nedeni yıkar uzunluğu; onun o zaman bir yardım sayılacağını söy-

lerler. Kullara çifte atması bir hizmet sayılır, bu hizmeti karşılığında kendisine verilecek makam bakanlık olur; devletin hazinesini soyar. Dinin ve devletin düşmanıdır. Yalnızca şair olmasın o. Bu durumu bir erdem sayılır.

"Biraz sonra yavaşça"

Büyük veziri görevlendirin, o yaşlı danışman...

DİLŞD HATUN

Fakat o bugün kendi değerinden bile haberli değil.

HFIZ-I ŞİRAZÎ

Onun da istediği yer yatabileceği bir köşedir.

Sayfa : 63

٦٣

حافظ شيرازى

وسكره اوغلى‌ده وار شمدى ناظر املاك .

دلشاد خاتون

نه وارسه ويركو بو دولتده ايمش استملاك .

حافظ شيرازى

وسكره دادرينك اوغلى حاكم حكام .

دلشاد خاتون

كه هپ محاكمى تخريب ايدوب سورر احكام .

Sayfa : 63

حافظ شیرازی

وصکره اکبر احفادی وار ، وزیر علوم .

دلشاد خاتون

اونك‌ده جهل مرکبله صیتی وار ، معلوم .

حافظ شیرازی

وصکره خواهرینك اوغلی وارکه حاجب کنج .

دلشاد خاتون

اوت ، نه‌وارسه بوکون ، اختیار ویاخود کنج ؛
بتون او عائله‌دن ، هپ بیوك کوچوك ارکان .

Sayfa 63

HFIZ-I ŞİRAZÎ

Ve sonra oğlu da var şimdi Emlak Bakanı.

DİLŞD HATUN

Ne varsa vergi bu devlette hepsini kamulaştırmış.

HFIZ-I ŞİRAZÎ

Ve sonra kardeşinin oğlu yargıçlar yargıcı.

DİLŞD HATUN

Ki bütün mahkemeleri yozlaştırarak istediğini gerçekleştirir.

HFIZ-I ŞİRAZÎ

Ve sonra kendinden önceki büyükleri var, bilgili vezir.

DİLŞD HATUN

Onun da herkesin bildiği bir şeydir ki bilgisizlik mürekkebiyle sesi çıkmıştır.

HFIZ-I ŞİRAZÎ

Ve sonra kız kardeşinin oğlu var ki hazine baş yetkilisi.

DİLŞD HATUN

Evet, bugün ne varsa, ihtiyar ya da genç; hep o aileden, büyük küçük bütün devlet adamları o aileden.

Sayfa : 64

بتون او هائله‌لر ، یادکار ایلخانی .
که ایله‌یورلر او جانی ایچون ثنا خوانی ،

Sayfa 64

Bütün o ağlatılar; İlhanlı'nın bıraktıklar o canı için bugün övgüler düzüyorlar.

Sayfa : 65

مواعظیله ایدن نشر حکمت خیام ،
ویرن مظالم علیهنده خلقه فکر قیام ،

Sayfa : 65

دینیر حیاتی ایله خلقی ایلیور احیا ،
او کندی دولتنك پادشاهیدر کویا ؛

Sayfa 65

Hayyam'ın özlü düşüncelerini anlatılar ile yayan kişi zulümler karşısında başkaldırma düşüncesini de vermiştir.

O hayatı ile halkı diriltiyor denebilir. O, sanki kendi devletinin hükümdarı gibidir.

Sayfa : 66

او کندی کندیسنك مبتلای خلقیدر ؛
انیس وحدتی ، مفتون حزن ورقیدر ؛

Sayfa 66

O kendi kendisinin yaradılışına aşırı düşkündür. Kendisinin dostu, üzüntüsünün ve inceliğinin düşkünüdür.

Sayfa : 67

دول کلوب کچر اما مقیم اولور اقوام
تجلیٔ ازلی بویله ایلکده دوام .
زمان کچرسه ده ، کچمز خدا عبادندن !

Sayfa 67

Devletler gelir geçer, ancak milletler kalıcı olur. İnsan yaratılalı beri bu böyle sürmektedir. Zaman geçiyor olsa bile, Tanrı kullarından vazgeçmez!

Ancak ilgileri, bağlantıları birleştiren şey din duygusudur.

Sayfa : 70

منظر ـ ٨

« قوصوه بادیه‌سنده یعقوب چلبینك چادری . — لیل . —
بر قاچ قندیل . — یعقوب چلبی‌ایله پرنسس لیزد .—
لیزد خسته حالنده . »

یعقوب چلبی

اوت ، محاربه‌دن صکره ، صلح اولور البت :
طریو جنکه بدل ساز وسوز شهر آیین !

پرنسس لیزد ـ حالی ـ

بیرمده چنك اجلدر بو طویدیغم نوبت ،
او سوز و سازه ، دیرم ، مدت ایتمه‌یك تعیین .

یعقوب چلبی

نیچون کوزللکی آرتیران بو علتدن

Sayfa : 70

همان شکایت ایدرسین ؟ نه‌در بو سوز وکداز ؟
علی‌الخصوص او سنی قورتاررسه ذلتدن .
روامی بویله اولورسین مماته حرف انداز ؟

Sayfa 70

GÖRÜNÜŞ-8

"Kosova ovasında Yakup Çelebi'nin çadırı.-Leyl.-Birkaç kandil.-Yakup Çelebi ile Prens Lizd.- Lizd hasta durumda."

YAKUP ÇELEBİ

Evet, savaştan sonra, elbette barış olur: Barış donanmalarının ateşli ve müzikli eğlenceleri savaş sırasındaki bağırışmalara eşdeğerdedir.

PRENS LİZD -yüzü-

Başımda eğlence ve saz bir ecel gibidir. Barış eğlenceleri için şimdiden süre belirlemeyin.

YAKUP ÇELEBİ

Güzelliğini artırmakta olan bu hastalıktan niçin hemen şikâyet ediyorsun? Bu yanıp yakılma nedir? Hele o seni bu düşkünlükten bir kurtarırsa, ölüme onur kırıcı bu sözleri söylemen yakışık alır mı?

Sayfa : 71

قوشارمی حربه عساکر ، اویورسه سرعسکر ؟
نه‌دیر یاکورمسه غیرت صغار اکابرده؟

Sayfa 71

Askerlerin başkomutanı uyursa, askerler harbe istekli olur mu? Küçükler büyüklerde gayret görmese bunun anlamı nedir?

Sayfa : 73

پرنسس لیزد

لشکر تاتاره نازنین سردار !

یعقوب جلبی ـ کوله‌رك خود بخود ـ

قادین شریعتی چیقمقده شمدی میدانه !

« جهراً »

چیقار سایه او سرداری ایلرز بردار !

پرنسس لیزد

لطیفه‌لرله چیقلماز حضور یزدانه !

« صکره‌جه »

فقط سزك کبی شهزاده بر بیوك چلبی ،

کبوترانه ، بو قارتالرر اردوسنده بوکون ،

روامی کورملی بر اتحاد لب بلبی ؟

« تبدیل وضع ایله »

Sayfa : 73

جهاد ، صكره غنيمت ، ممات ، صكره دوكون !

« كيده‌جك اولور »

يعقوب چلبى ـ اوكنه كچه‌رك ـ

كوزل ليزد ، نه‌ديورسين ؟ نه‌در بوكشفيات ؟

Sayfa 73

PRENS LİZD

Tatar ordusunun askerlerine nazik bir başkomutan.

YAKUP ÇELEBİ -Gülerek kendi kendine-

Şimdi ortaya kadınların kuralları çıkmakta!

"Açıkça"

Gerekirse gök yüzüne çıkar, o başkomutanı asarız!

PRENS LİZD

Tanrı'nın karşısına şakalarla çıkılmaz.

"sonraca"

Fakat sizin gibi bir hükümdar çocuğu bir büyük bey, güvercin gibi, bu kartallar ordusunda bugün, basit bir birliktelikle yetinmeli mi?

"Ses tonunu değiştirerek"

Önce savaş, sonra ganimet; önce ölüm, sonra düğün!

"Gidecek olur"

YAKUP ÇELEBİ -önüne geçerek-

Güzel Lizd, ne diyorsun? Nedir bu bulup ortaya çıkardığın şeyler?

Sayfa : 82

دینیر دین اسلامه ایمانلی در !
بوکون بونلرك هپسی عثمانلی در !

عدالت کلنجه ، کلیر ائتلاف ؛
کیدر دین ومذهبه‌کی اختلاف .

Sayfa 82

İslâm dininden olanlara imanlı denirdi; bugün bunların hepsi birden kendisine Osmanlı diyor.

Adalet gelince, uzlaşma ve anlaşma da gelir; din ve mezhep farklılıkları ortadan kalkar.

Sayfa : 86

٨٦

دولتشاه خاتون

نه‌دن بو ؟ کلدی حالا بنم‌ده شهزاده‌م !

پرنسس لیزد ـ بر سرفهٔ باریکی متعاقب ـ

بنم‌ده ظلمت محبسده فکر آزاده‌م !

نیلوفر سلطان ـ قلبی ـ

Sayfa : 86

یازق ! بو قزده بوکون پك زیاده وکسوریور .

پرنسس لیزد

بو خاندان هپ آت اوستنده سلطنت سوریور !

نیلوفر سلطان

تنم علیل ایسه روحاًده شمدی مضطربم ،
ایروب مرادمه أولسمم دیرم ، امان ربم !

پرنسس لیزد ـ قلباً ـ

مصیبت ، اویقومه کیرمك نه‌در او مدهش بوم ؟
کورندی صکره‌ده قانلر ایچنده یمقوبم !

دولتشاه خاتون

آیرماسون بنی الله بایزیدمدن !

Sayfa 86

DEVLETŞAH HATUN

Neden bu? Benim şehzadem de hâlâ gelmedi?

PRENS LİZD -ince bir öksürüğün ardından-

Benim de özgür düşüncem hapishane karanlığında.

NİLÜFER SULTAN -kendi kendine-

Yazık! Bu kız da bugün aşırı derecede öksürüyor.

PRENS LİZD

Bu hanedan hep at üstünde saltanat sürüyor!

NİLÜFER SULTAN

Tenim hasta ise şu anda ruhum da acıyla dolu. Ey Tanrım isteğime kavuştuktan sonra ölsem derim.

PRENS LİZD -kendi kendine-

O korkunç yerin rüyama girmesi musibetten başka ne olabilir? Ondan sonra da Yakup'um bana kanlar içinde göründü.

DEVLETŞAH HATUN

Allah beni Bayezid'imden ayırmasın!

Sayfa : 98

« توقفله »

بوكون بزز مديون ،
نه درلو خدمت ايدرسه‌ك بو ملك وملته بز !
وبزكه بونده ثنا خوان طالع حربز ،
اونك سلاحى ايله ايتدك اغتنام ظفر !

Sayfa 98

"bekleyerek"

Bugün bu millete ve bu ülkeye ne türlü hizmet edersek edelim onlara karşı biz borçluyuz. Biz bu konuda savaş talihinin övücüleriyiz, onun silâhı ile zafer ganimetlerini elde ettik.

Sayfa : 98

سلطان مراد

كوزل نه‌لر آلنور عقل ايله ، كياست ايله ؛
رفاقت ايتملى قوت بوكون سياست ايله . —
نصل ؟ مرفهاً اسكان ايدلديمى اسرا ؟

Sayfa 98

SULTAN MURAD

Akıl ve uyanıklık ile güzel olan pek çok şey alınır. Güç, bugün siyasete eşlik etmeli. Peki nasıl? Güzel bir biçimde yerleştirildi mi isrâ?

Sayfa : 103

حلال ايدك ! بو سوآلله ايشله‌دمسه كناه !

Sayfa 103

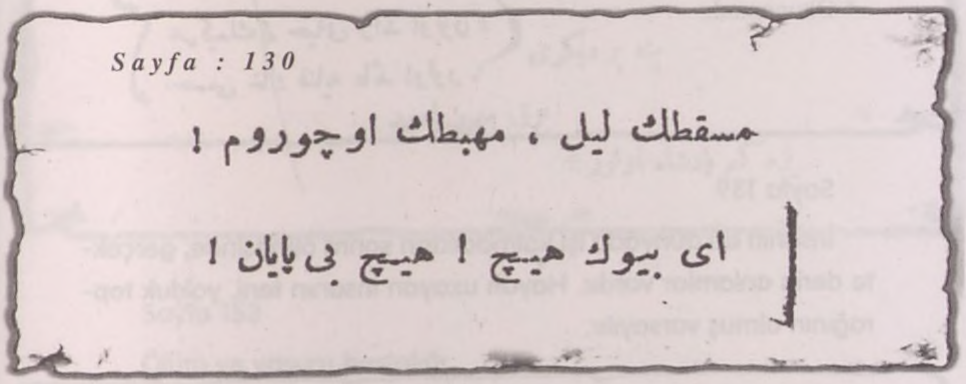
Bu sualimle günah işledimse eğer, beni bağışlayın!

Sayfa : 128

نصل انسانلر اولماسون احمق
كه حيات اك بيوك حماقتدر .

Sayfa 128

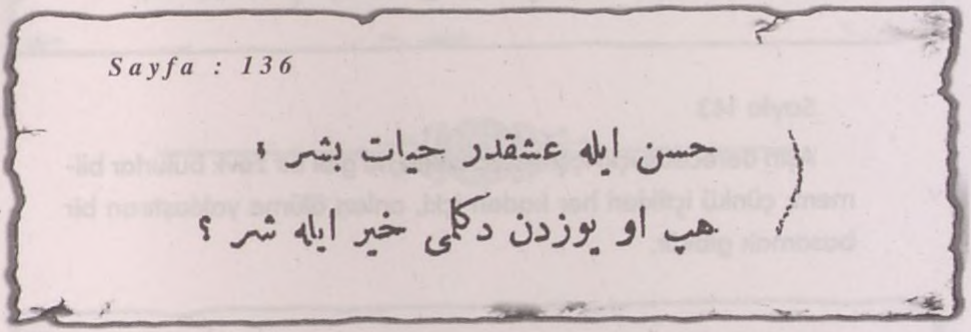
Hayatın kendisi en büyük ahmaklık iken, insanların ahmak olmaması mümkün mü?

Sayfa 130

Çıktığın yer gece, indiğin yer uçurum.

Ey büyük hiç! Sonu olmayan yokluk!

Sayfa 136

İnsanlığın hayatı güzellik ile aşktan oluşur; işte bu yüzden değil midir kötülük ile iyiliğin ortaya çıkışı?

Sayfa : 139

* Okunamadı

كشينك بونده قالمايجه ايشى ،
عين حكمتدر ارتحال ايديشى ،
هر كيمك كه حياتى زائد اولور ،
حسمى خاك فنايه عائد اولور .

Sayfa 139

İnsanın bu dünyada işi kalmadıktan sonra ölmesinde, gerçekte derin anlamlar vardır. Hayatı uzayan insanın teni, yokluk toprağının olmuş varsayılır.

Sayfa : 143

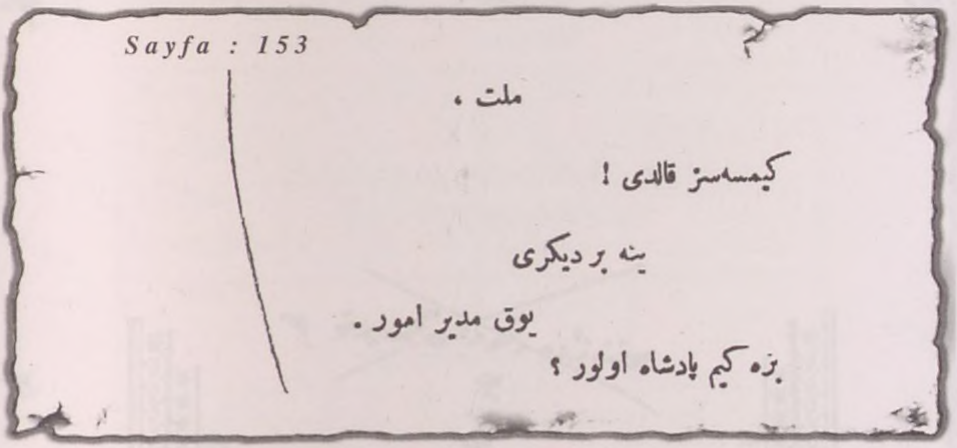
ميده بيلمم نه حظ بولور عياش ؛
هر قدح لحده طوغرى بر باصامق ...

Sayfa 143

Aşırı derecede içki içenler, içmekte ne gibi bir zevk bulurlar bilmem; çünkü içtikleri her kadeh içki, onları ölüme yaklaştıran bir basamak gibidir.

Sayfa : 153

علت مرك وزندكى . ـ
ديكر بر قز

Sayfa 153

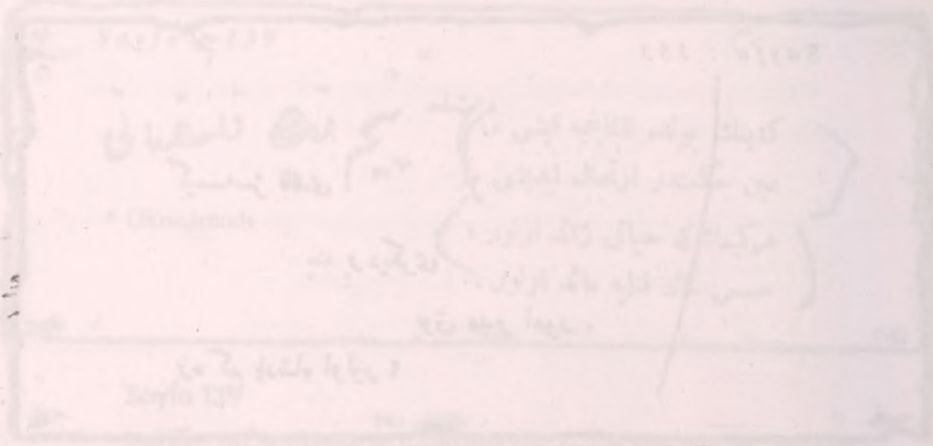
Ölüm ve yaşam hastalığı.

DİĞER BİR KIZ

Ulus, kimsesiz kaldı!

YİNE BİR DİĞERİ

İşleri yönetecek yetkin biri yok, bize kim hükümdar olur?

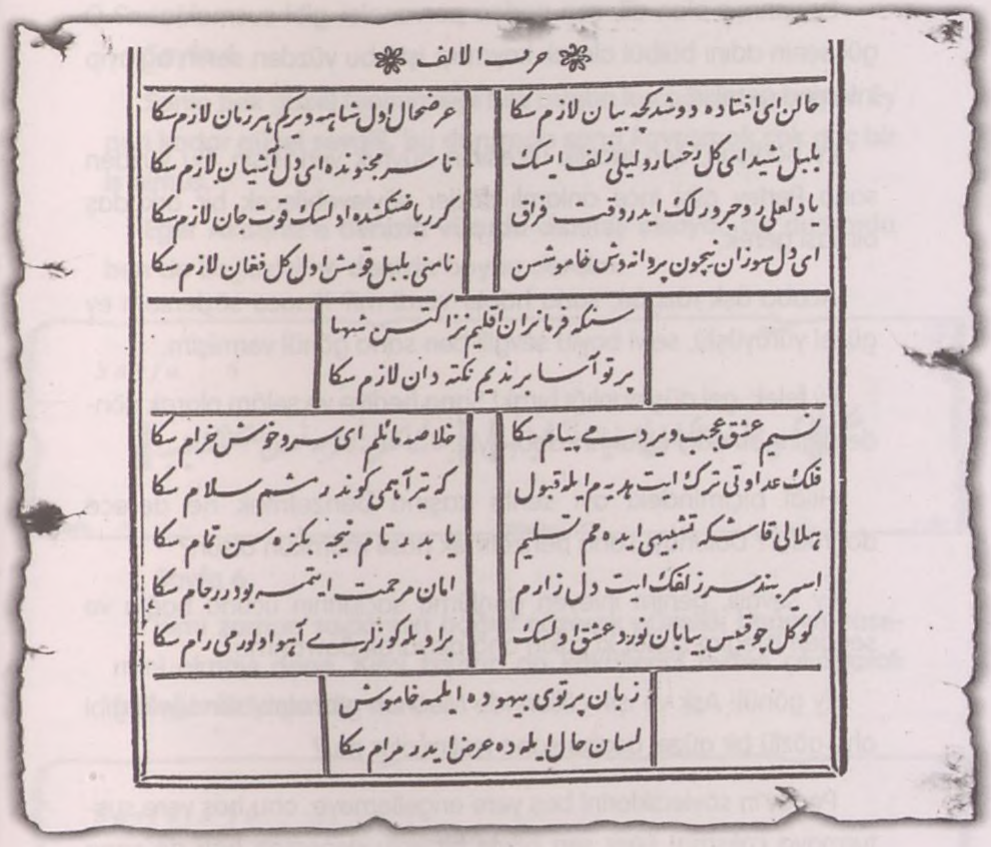

دیوان پرتو

MUVAKKATZADE VAKANÜVİS
MUHAMMED PERTEV

Divan-ı Pertev

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : 962
Yazar : Mehmet Seyyit Pertev Paşa
Cild : Siyah
Ebadı :
En : 14 cm.
Boy : 22 cm.
Sayfa Adedi : 91

حرف الالف

حالن ای افتاده دوشدکچه بیان لازم سکا
عرضحال اول شاهه دیرکم هر زمان لازم سکا

بلبل شیدای کل رخسار و لیلی زلف ایسک
تا سر مجنونده ای دل آشیان لازم سکا

یاد لعلی روحپرور لک ایدر وقت فراق
کر ریاضتکشنده اولسک قوت جان لازم سکا

ای دل سوزان نیچون پروانه وش خاموشسن
نامنی بلبل قوسن اول کل فغان لازم سکا

سنکه فرمانران اقلیم نزاکتسن شهما
پر تو آسا بر ندیم نکته دان لازم سکا

نسیم عشق عجب ویردمی پیام سکا
خلاصه مائلم ای سرو خوشخرام سکا

فلک عداوتی ترک ایت هدیه م ایله قبول
که تیر آهمی کوندرمشم سلام سکا

هلالی قاشکه تشبیهی ایده م تسلیم
یا بدر تام نیچه بکزه سن تمام سکا

اسیر بند سر زلفک ایت دل زارم
امان مرحمت ایتمه بود رجام سکا

کوکل چو قیس بیابان نورد عشق اولسک
براویله کوزلرے آهو اولورمی رام سکا

زبان پر توی بیهوده ایلمه خاموش
لسان حال ایله ده عرض ایدر مرام سکا

Elif Harfi

Ey düşkün yaratılışlı kişi, durumun bozulduğu zaman bildirmen gerekir. Durumunu o şaha bildir; çünkü o şah sana her zaman gereklidir.

Sen eğer gül yanaklı ve siyah saçlı çılgın bir bülbül isen, ey gönül senin için Mecnun'un başında bir yuva olması gerekir.

Onun kırmızı dudağının hatırlanması ayrılık vaktinde ruha ferahlık verir. Her ne kadar perhiz yapıyor isen de yaşamını sürdürecek denli gıda alman gerekir.

Ey yanmış olan dil, sen neden pervaneler gibi susmaktasın? O gül senin adını bülbül olarak koymuş; işte bu yüzden senin ağlayıp inlemen gerekir.

Ey padişah, sen incelik ülkesinin buyruk vericisisin. Bu yüzden sana Pertev gibi ince anlamlı sözler söyleyebilecek bir arkadaş olması gerek.

Acaba aşk rüzgârı, sana haber verdi mi? Kısaca söylersem ey güzel yürüyüşlü, selvi boylu sevgili ben sana gönül vermişim.

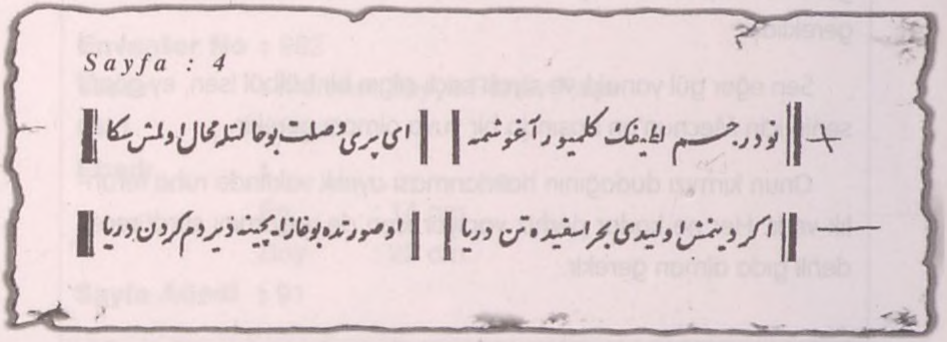
Ey felek, gel düşmanlığı bırak! Sana hediye ve selâm olarak gönderdiğim ah ediş oklarını kabul eyle.

Hilâl biçimindeki ayı senin kaşına benzetmek ne derece doğrudur? Dolunayı sana benzetmek nasıl mümkün olsun?

Ey sevgili, benim inleyen gönlümü saçlarının ucuna bağla ve senden isteğim şudur ki sakın ona acıyarak davranma.

Ey gönül! Aşk ve ışık çöllerinde Mecnun gibi olabilsen Leylâ gibi ahu gözlü bir güzel acaba sana teslim olur mu?

Pertev'in söylediklerini boş yere engellemeye, onu boş yere susturmaya çalışma! Eğer sen böyle bir yolu denersen ben de sana söylemek istediklerimi görüntümün ve davranışlarımın dili ile anlatırım.

Sayfa : 4

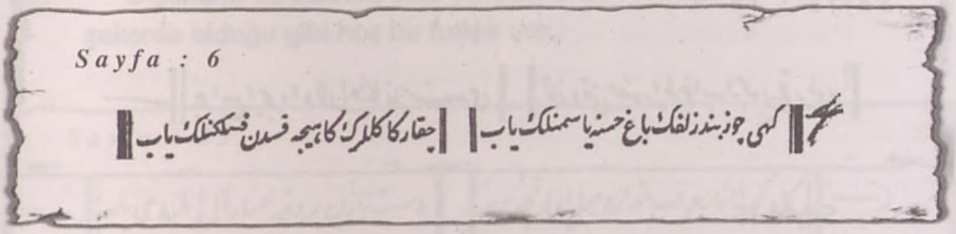
نو در جسم لطیفک کلمیور آغوشمه | ای پری وصلت بوحالتله محال اولمش سکا

اکر دینمش اولیدی بحر اسفیده تن دریا | او صورتده بوغازایچینه ذیردم کردن دریا

Sayfa 4

Senin pek güzel teninin ışığı bile bugün kucağıma gelmiyor. Ey peri kadar güzel sevgili, bu durumda sana kavuşmak çok güç bir iş olmuş.

Eğer Akdeniz'e denizin vücudu denmiş olsaydı, bu durumda ben de Boğaziçi'ne denizin boynu derdim.

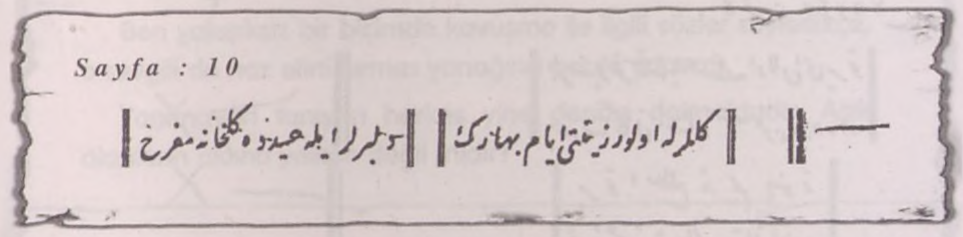

Sayfa : 6

کہی جوبندزلفک باغ حسنہ یاسمنک یاب ‖ جقارکاکلرک کاہیجہ فسدن فسکنک یاب

Sayfa 6

Kimi zaman saçlarının bağını çözerek güzellik bağının yasemini olmayı dene. Kimi zaman da kâküllerini festen çıkartarak fesleğenlik yapmayı dene.

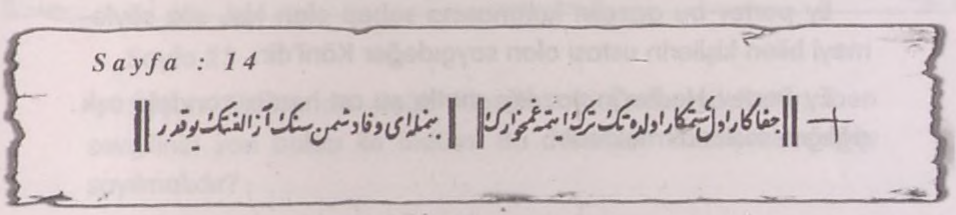

Sayfa : 10

کلمرلہ اولورزیتی ایام بہارک ‖ سوبرلرایلہ عیدوہ گلخانہ مفرخ

Sayfa 10

Bahar mevsiminin süslenmesi ancak güllerin açılmasıyla olur. Gülhane semtinin, gönül alan güzellerle ferahlık vermesi gibi.

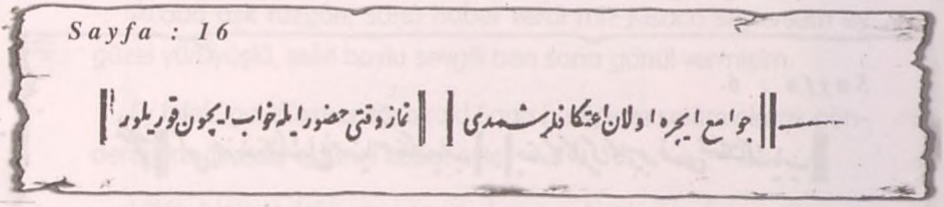

Sayfa : 14

جفاکارلرک ستمکارلرلہ تک ترک ایتمہ غمخوارک ‖ بہنلای وفادشمن سنک آزالفنک یوقدر

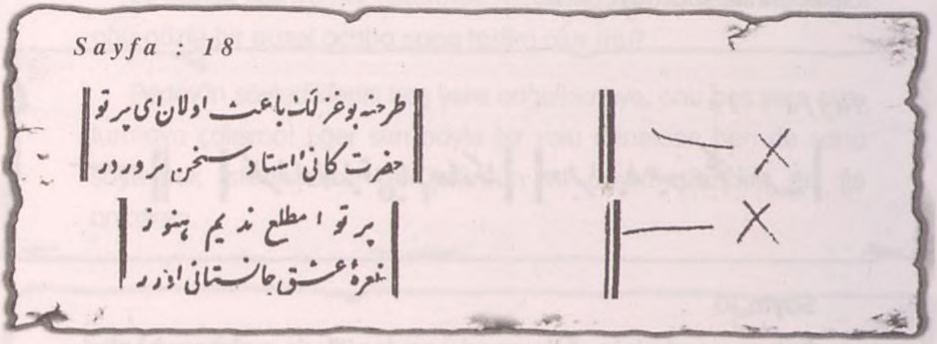
Sayfa 14

Ey sevgili! Sen, beni ister üz ister sıkıntı çektir, ancak sıkıntıya soktuğun ben gamlıyı bırakma; çünkü ey vefa kavramının düşmanı olan sevgili, senin benimle olan arkadaşlığın, samimiyetin pek de öyle az değildir.

Sayfa 16

Camiler içinde bulunan ve çekilip sürekli ibadet yapmak için ayrılmış olan yerler, şu anda namaz vaktinde huzur içinde uyku uyuyabilmek için oluşturulur.

Sayfa 18

Ey pertev bu gazelin konmasına sebep olan kişi, söz söylemeyi bilen kişilerin ustası olan saygıdeğer Kânî'dir.

Ey Pertev Nedim'in yazdığı matla şu an henüz candaki aşk çığlığını seslendirmektedir.

Sayfa : 20

لذیذ و آبدار ایو و شفتالو سیده اما ‖ ترنجنده بو باغک شکر آسا بر حلاوت وار

Sayfa 20

O şeftalisi de lezzetli, sulu ve iyidir ama bu bağın turuncunda şekerde olduğu gibi hoş bir tatlılık var.

Sayfa : 22

کاه کستاخانه حرف اندازو وصل اولدقجه بن ‖ دست نازن پرده رخسار آل ایلردی یار

بیکانه آشنا بینه عمانه طالمده ‖ ارباب عشق عقلنه یلکن وکلمیدر

Sayfa 22

Ben yakışıksız bir biçimde kavuşma ile ilgili sözler söyledikçe, o sevgili de naz elini kırmızı yanağına perde yapardı.

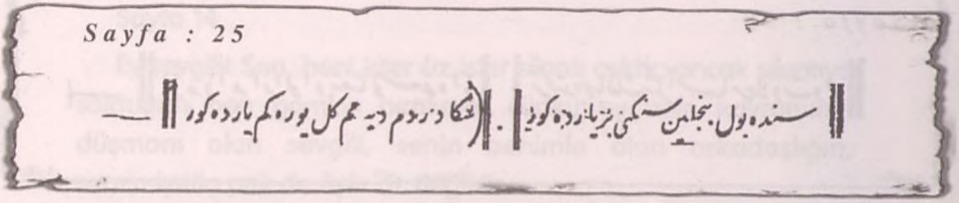
Tanımayan tanıyan herkes yine denize dalmaktadır. Aşık olanların aklına yelken değil midir?

Sayfa : 23

صوج اولدرنده وکلدر اولنده دردیرلر ‖ شهید غمزه یارم عجب کیمک صوجی وار

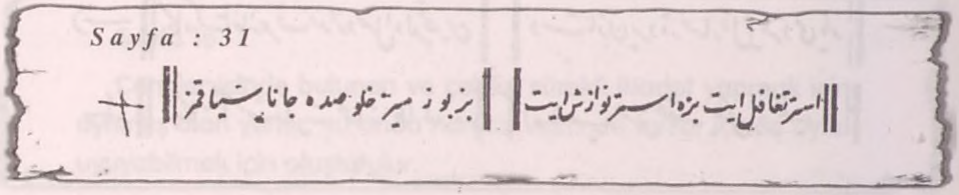
Sayfa 23

Suçun öldürende değil ölende olduğunu söylerler; ben sevgilinin yan bakışı ile öldüm. Bu durumda acaba kim suçlu sayılmalıdır?

Sayfa 25

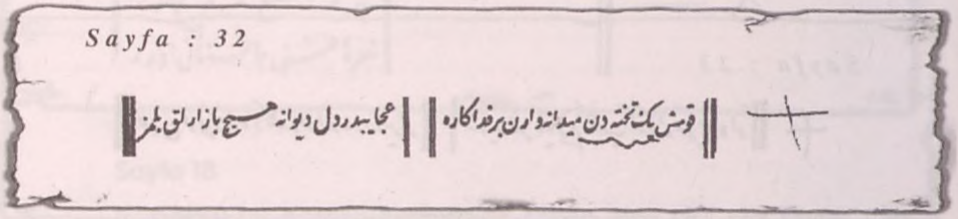
Sen de benim gibi kendine kendin gibi bir sevgili bul da başına gelecekleri gör. Ben sana derdimi söyleyemem; derdim ancak yüreğimi yardığın zaman belli olur.

Sayfa 31

Ey sevgili! Sen ister bilmezlikten gel, istersen bizi okşa.

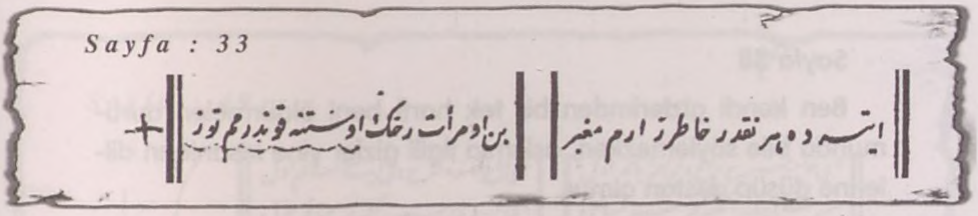
Biz bu ne mîz-i hulûsda cânâ siyakımız

Sayfa 32

Gönül bir fedakâr için bütün varını meydana koymuş; şaşılacak şeydir ki deli gönül pazarlık yapmayı hiç bilmez.

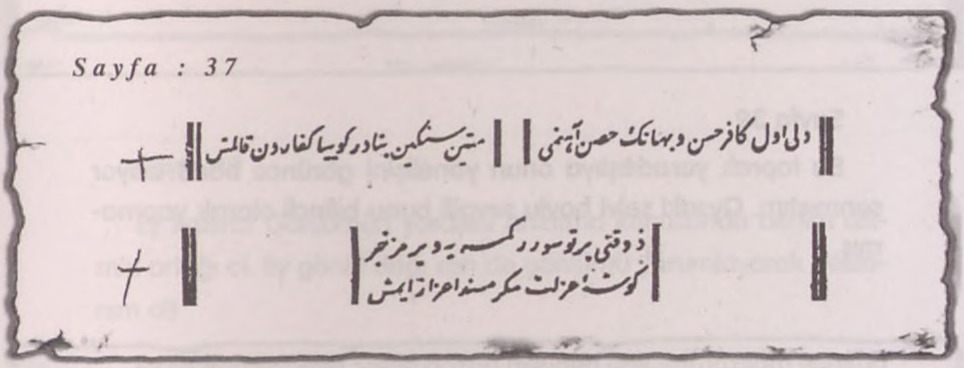
Sayfa : 33

Sayfa 33

O her ne kadar benim inleyen gönlümü gücendirse de ben o yanağının aynasının üstüne bir tek toz kondurmam.

Sayfa : 37

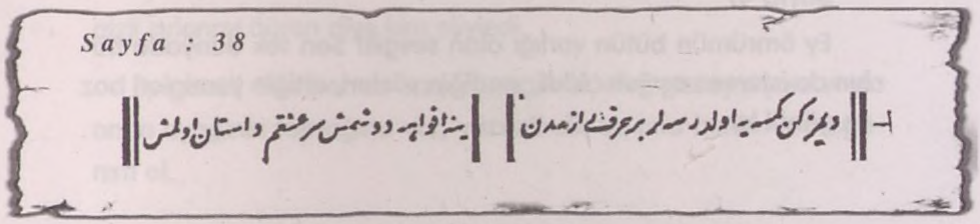

Sayfa 37

O güzellik ve değerlilik kâfirinin gönlü yoksa demirden bir kale mi? Sanki onun gönlü kâfirlerden kalmış olan dayanıklı bir taş yapı gibidir.

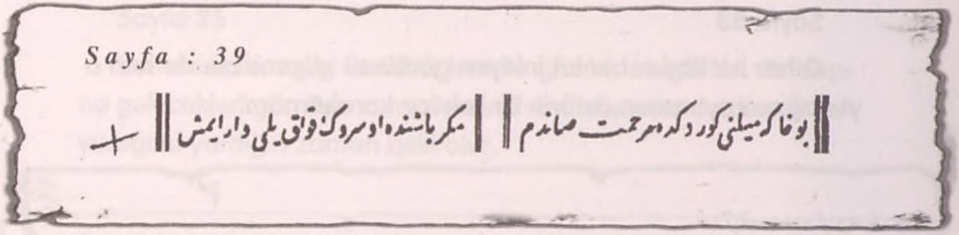
Pertev zevkini sürer ve hiç kimseye haber vermez; yalnızlık köşesi gerçekte ağırlamak için uygun bir yermiş.

Sayfa : 38

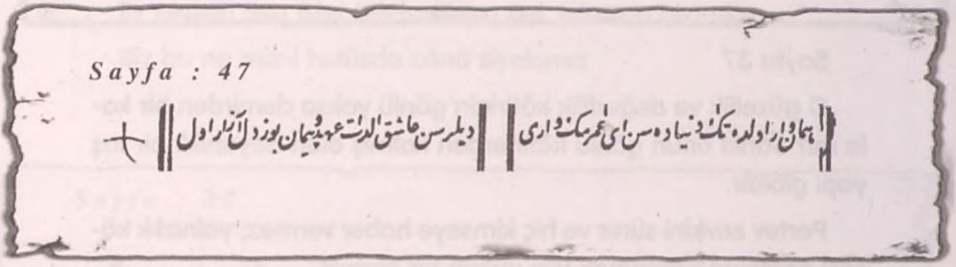
Sayfa 38

Ben kendi gizlerimden bir tek harfi beni öldürmeleri durumunda bile söylemezken, aşkımla ilgili gizler yine insanların dillerine düşüp destan olmuş.

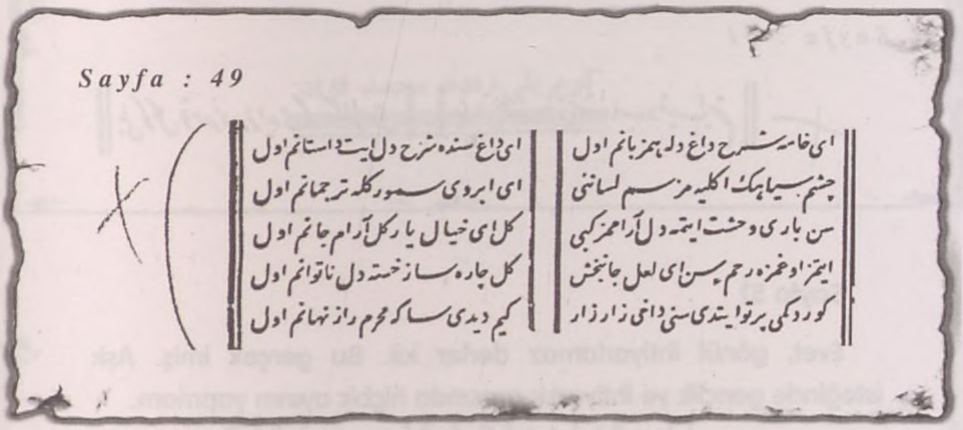
Sayfa 39

Bu toprak yaradılışlıya onun yönelişini görünce bana acıyor sanmıştım. Oysaki selvi boylu sevgili bunu bilinçli olarak yapmamış.

Sayfa 47

Ey ömrümün bütün varlığı olan sevgili! Sen tek dünyada bulun da istersen aşığını aldat, verdiğin sözleri, ettiğin yeminleri boz ve gönül kır.

Sayfa : 49

ای خامه شرح داغ دلہمزبانم اول ‖ ای داغ سنده شرح دل ایت داستانم اول
چشم سیاہنک اکلیه مزسم لسانی ‖ ای ابروی سمور کلہ ترجمانم اول
سن باری وحشت ایتمه دل آرامجن کبی ‖ کل ای خیال یار کل آرام جانم اول
ایتمز او غمزه رحم سن ای لعل جانبخش ‖ کل چاره ساز خسته دل ناتوانم اول
کور دکمی برتو ایتدی سنی دانی زار زار ‖ کیم دیدی سا که محرم راز نهانم اول

Sayfa 49

Ey kalem! Gönlümün yarasını anlatma konusunda benim dilimin ortağı ol. Ey gönül dağı sen de gönlümü yorumlayarak destanım ol!

Ey samurdan kaş! Siyah gözün dilinden anlayamazsam yanıma gel benim çevirmenim ol.

Ey sevgilinin hayali! Gönlümüzü alan güzelin yaptığı gibi yapma. Bana kötülük yapma. Canımın dinlencesi ol.

O yan bakış bana acımaz. Bari ey can bağışlayan dudak sen, gel dermanı olmayan hasta gönlümün çaresi ol.

Ey Pertev! Gördün mü, en sonunda seni de ağlatıp inletti. Sana gizli sırlarımı öğren diye kim söyledi.

Ey gazel! Sen her ne kadar sevgilinin eline yaraşmıyorsan da onun ayağının toprağına var, yüzünü sür ve ona benim armağanım ol.

Sayfa : 51

بلی کوکل قوجمز دیر لرایدی کر چکایمش | هوای عشقده فرق شباب وشیب ایتم

Sayfa 51

Evet, gönül ihtiyarlamaz derler idi. Bu gerçek imiş. Aşk isteğinde gençlik ve ihtiyarlık arasında hiçbir ayırım yapmam.

Sayfa : 61

تنهاده ایتمه ناله که بیرکس قولاغی وار | شاید که عکس ایدر درودیوار ایشتمسون

Sayfa 61

Kimsenin bulunmadığı yerlerde de ağlayıp inleme, çünkü yerin kulağı vardır. Yankılandığı zaman duvarlar bile işitebilir.

کوپریلی زاده محمد فؤاد

آذری ادبیاتنا عائد تدقیقلر

ا ـ 5 سك

1041
آذرنشر

باکو-1926

KÖPRÜLÜZADE MEHMED FUAD

AZERÎ EDEBİYATINA AİT TETKİKLER

1-5 Bin

Azerneşr
1926-Bakü

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : 1041
Yazar : Köprülüzade Mehmed Fuad
Cild : Bordo
Ebadı :
En : 15 cm.
Boy : 20 cm.
Sayfa Adedi : 58

Sayfa : 3

فضولی

حیاتی واثری

I

یالکز ادبی نفوذ و تأثیرینك وسعت و دوامی دکل اثرینك بدیعی قیمتی اعتباریله‌ده تورك ادیاتنك الك بویوك سیماسی اولاراق طانیدیغمز «فضولی»، عراق تورکلرندندر ؛ ولهجه‌سی اعتباریله‌ده «آذری» عنوانی ویردیکمز لسان دائره‌سنه منسوبدر. اسکی تذکره‌جیلرمزدن صوك آوروپا مستشرقلرینه قدر «فضولی»دن بحث ایدنلر بو حقیقتی آز چوق ادراك اینمشلرسه‌ده، «کیب»، «هوآر» و «قریمسکی»ده داخل اولماق اوزره هیچ بری آذری ادیاتینك تکاملنه اصلا واقف اولامادقلرندن، اونی عثمانلی ادیاتی دائره‌سنده ایضاحه چالیشمشلر، و طبیعی، بو سعیلرنده هیچ موفق اولهامشلردر. عراقلی شاعره عائد. تاریخی وثیقه‌لر، اسفله اعتراف ایدهلم که، یك آزدر؛ بویله اولدیغی حالده، شیمدیه قدر حتی بو محدود وثیقه‌لردن بیله تمامیله استفاده ایدیله‌مه‌مسی، البته‌معذور کورولهه‌مز. «فضولی»نك حیاتی و اثری حقنده غایت مجمل فقط مثبت و تاریخی بر فکر ویرمك متصدیله یازدیغمز بو کوچوك خلاصه‌ده، عراقلی شاعره دائر شیمدیه قدر کوزه چارپمامش

Sayfa : 4

فضولی 4

وثیقه‌لردن تماماً استفاده ایتمکله برابر، ادبیات تاریخی حقنده کی معین و معلوم اصوللرمزه‌ده صادق قالارق، بوصنعت دها سنك ناصل بر محیطده و نه کبی عاملر تأثیریله تشکل ایتدیکنی، و مؤخراً تورك ادبیاتینك عمومی تکاملی اوزرنده کی تأثیراتی مثبت بر صورتده ایضاحه چالیشدق. بناء علیه دوغروده‌ن ـ دوغرویه «فضولی»یی تدقیقه کیریشمه‌ده‌ن اول، اولا،عراق و آذربایجان تورکلرینك لهجه‌سی اولان آذری لهجه‌سیله بولهجه ادیاتك «فضولی»یه قدر کجیردیکی تکامل دورلری حقنده عمومی معلومات ویره‌جکز.

Sayfa 3

Önsözü

Yalnız edebî nüfuz ve etkisinin genişliği ve sürekliliği değil, eserin güzelliği ve değeri bakımından da Türk Edebiyatı'nın en büyük kişilerinden birisi olarak tanıdığımız Fuzulî, Irak Türklerindendir. Lehçesi, "Azerî" adını verdiğimiz dil ailesine aittir. Eski biyograficilerimizden, son Avrupa doğu bilimcilerine kadar herkes Fuzulî'den söz eder. Bu gerçeği az çok anlamışlarsa da, Gibb, Howar, ve Grimskiy de dahil olmak üzere, hiç biri Azerî Edebiyatı'nın gelişimi konusunda asla yetkin olamadıklarından, onu Osmanlı Edebiyatı içinde değerlendirmeye çalışmışlardır. Doğal olarak bu söylemlerinde hiç başarılı olamamışlardır. Iraklı şaire ait tarihsel belgeler, ne yazık ki çok azdır. Böyle olmakla birlikte şimdiye kadar, hatta bu sınırlı belgelerden bile **[sayfa 4]** tamamen yararlanılamamış olması elbette hoş görülemez. Fuzulî'nin yaşamı ve eserleri hakkında oldukça estetik, ama basit tarihsel bir görüş vermek amacıyla yazdığımız bu küçük değerlendirmede, Iraklı şaire ilişkin şimdiye kadar göze çarpmamış belgelerden bütünüyle yararlanmakla birlikte, edebiyat hakkındaki bilinen yön-

temlerimize de bağlı kalarak, bu sanat dehasının nasıl bir çevrede ve ne gibi etkenlerin etkisiyle ortaya çıktığını ve Türk Edebiyatı'nın genel gelişmesi üzerindeki etkisini olumlu bir biçimde açıklamaya çalıştık.

Sayfa : 7

: «تیمور» و چوجوقلری

زمانده خراسان و ایرانده یتیشن تورك شاعرلری، مؤسس بر لسان ادبی اولان وسرامرده قونوشولان «چغتایجه» یی قوللاندقلری حالده، «صفویلر»ك دور اعتلاسنده یه عینی یرلرده یتیشن شاعرلر داها فضله آذری لهجه‌سنی استعمال ایدیورلردی. اکر آذری ساحه‌سی یا عثمانلیلرك، یاخود، چغتایجه‌یی رسمی و ادبی لسان اولاراق قبول ایده‌ن، متعصب و سنی‌المذهب «اوزبك» خانلرینك جاکمیتی التنده قالسه‌یدی، اوزمان قلاسیق آذری ادبیاتی انکشاف ایده‌میه‌جك. و او ساحه‌لرده یالکز آذری خلق ادبیاتی یاشایه‌رق، قلاسیق شاعرلر عثمانلیجه‌یی یاخود چغتای لهجه‌سنی ادبی لسان اولارق قوللانه‌جقلردی. سع مافیه، بوتون بو آیریلقلره و بو اوچ لهجه ادبیاتك خصوصی برر خط تکامل تعقیب ایتمه‌لرینه رغماً، بو لهجه‌لر ادبیاتلری آراسنده دائما صیقی رابطه‌لر موجود اولموش، «نسیمی، نوائی، فضولی» کبی بویوك صنعتکارلرده بو خصوصده بك مهم رؤللر ایفا ایتمشلردر.

آذری لهجه‌سنك بوکونکی ساحه‌سی. بوکون آذری لهجه‌سنك حکمران اولدیغی ساحه شودر: اولا، جنوبی قافقاسیا (یعنی اسکی ایران) تورکلرینك متمکن اولدقلری قافقاس آذربایجانی ایله ایران آذربایجانی که، آذری تورکلری بوراده بك مهم بر کتله مالکدرلر؛ ثانیاً، داغیق بر حالدا همدان هوالیسی، فارسستان.

Sayfa : 8

خراسان و طهران ولایتاری. عراق و شرق آناطولی اهالیسیندن مهم بر قسمی ایچون آذری لهجه‌سی بو کون ساده‌جه تکلم لسانی ماهیتنده قالمش، عثمانلی حاکمیت سیاسیه‌سی آلتینده یاشادقلری جهتله مرکزیت تأثیریله استانبولك معنوی و لسانی نفوذی ادبی لسان اوزرنده حکمران اولمشدر. بر آز اول ایضاح ایتدیکمز وجهله، مرکزیت سیاسیه‌نك ادبی لسان اوزرنده کی تأثیری بالخاصه اسکی زمانلرده او قدر بویوکدر که. مثلا «بغداد» آق قویونلولره، صفویلره تابع بولوندقجه «تبریز» لسانی، عثمانلیلرك الله کچد کدن صوکراده استانبول لهجه‌سی اوراده یتیشن شاعرلر اوزرنده طبیعتیله اجرای تأثیر ایتمشدر. چونکه سرای و سرای عنعنه‌لرینه صادق اولان، امراء شاعرلر ایچون باشلیجه استنادکاهی تشکیل ایدیوردی. مع‌مافیه خلق ادبیاتی، خطاب ابتدیکی کتله اعتباریله، شیوه خصوصیتلرینی دائما محافظه ایتمش، کندی سیر طبیعیسی تعقیب ایله‌مشدر. آذری توکلری و لهجه‌لری حتنده ویردیکمز بو ایضاحاتدان صوکرا، آرتق دوغرودن ـ دوغرویه آذری ادبیاتنك منشأ و انکشافی مسئله‌لرینی تدقیقه باشلایه بیلیرز. آنجاق، بو ادبیاتنك ماهیتی حقنده صریح بر فکر ویره‌بیلمك ایچون، ابتدا بونك منبعلری حقنده بر آز ایضاحاته احتیاج واردر. سائر لهجه‌لر ادبیاتلری کبی، آذری ادبیاتی‌ده باشلیجه ایکی بویوك منبعدن استفاده ایتمش، اونلردن آلدیغی عناصرك برلشمه‌سیله وجود بولا بیلمیشدر: بونلرك برنجیسی خلق ادبیاتی، ایکنجیسی اسلامی ایران ادبیاتی تأثیریدر. آذری ساحه‌سی تورکلرینك اصلی و کثیف کتله‌سنی تشکیل ایده‌ن اوغوزلر آراسنده، داها بو ساحه‌لره کلمه‌دن چوق اول، قوتلی بر خلق

آذری ادبیاتنك منبعلری: 1§ خلق ادبیاتی.

Sayfa : 9

ادبیاتی، خلق شاعرلری (اوزانلر)، خلق تورکو و ماصاللری موجود اولدیغنی مختلف اثرلرمزده تفصیلا کوسترمشدك. موغول استیلاسینی متعاقب بو ساحه‌لره یکیدن کثیف اوغوز کله‌لری کلمه‌سی، اسکی حرنك جانلانماسنی و خلق ادبیاتك بورالرده غربی و مرکزی آناطولیده کندن چوق داها قوی و اصلی بر ماهیتده قالماسنی موجب اولدی. «دده‌قورقوت» حکایه‌لری بورالرده عصرلردن بری قوتله یاشادیغی کبی، حالا بیله بوسبوتون اونوتولمامشدر، بیزانسایلر، گورجیلر، ارمنیلرله حال حربده بولوندقلری ایچون حسیات جنگاورانه‌لری دائما حال تیقظده اولان بوساحه تورکلری آراسنده، اللرنده قوپوزلرله جنك دستانلری، «دده‌قورقوت» منقبه‌لری ترنم ایده‌ن بر طاقم اوزانلر بولوندیغی و بوشفاهی ادبیانك خلق کله‌سنی عصرلرجه تطمین ایتدیگی محققدر. اوغوز حرنك آذری ساحه‌سنده بوتون قوت و صفوتی محافظه ایتدیگی، المزده کی «دده‌قورقوت» حکایه‌سنك بو ساحه‌ده تبیت اولونماسی و «کوراوغلو، شاه اسماعیل، اصلی ایله کرم» کبی خلق حکایه‌لرینك ینه بو شرقی ساحه‌لرده تشکلی ایله بك قولای اثبات اولونه‌بیلیر. ایشته ینه بو سببدن دولایدر که، فلاسیق آذری ادبیاتی تشکل ایتدکدن صوکراده، بو ادبیات دائره‌سنده خلق تأثیراتك داها قوتله محسوس اولدیغنی، فلاسیق شاعرلرك خلق وزنی بوسبتون اهمال ایتمه‌دکلرینی، «طوبوغ» نامی آلتنده کی ملی شکلك ینه بوراده تکوتی گوریبورز. اساساً چوق قوتلی و جوق «اورژینال: شخصی و ابداعی» اولان خلق ادبیاتمزك بو نفوذی، مستقبل آذری ادبیاتی ایچون شبه‌سز بك

§ 2 اسلامی ایران تأثیراتی

مفید اولموش، اوگا باشقاجه بر خصوصیت ویرلمشدر. کاشغردن «بودابشته» یه و «سرای» دن «قاهره» یه قدر گنیش بیر ساحه‌یه یایلان تورکلر، عموماً له، اسلام

Sayfa : 10

مدنیتك و اسلامی ایران ادبیاتك قوتلی تأثیری آلتنده قالدقلرندن، قلاسیق آذری ادبیاتك تشکلنده بو عمومی نفوذیده نظردن غیب ایتمه‌مليدر. جغرافی موقعلری اقتضاسی اولاراق ایرانله اك چوق تماس ایدن اوغوز تورکلری، شهرلرده بو تضییقی اعظمی صورتده دویدیلر: داها سلجوقیلر زماندن باشلایه‌رق خوارزمیلر، ایلخانیلر، جلایرلر،... کیبی مختلف سلاله‌لر دوَرنده، سرایده، مدرسه‌ده، حکومت دائره‌لرنده فارسی لسانی حکمران اولدی. نسلا تورك اولان عجم شاعرلری تورك حکمدارلرینه فارسی اثرلر تقدیم ایدیورلر، سرایلرنده تورکجه قونوشولان حکمدارلر بیله بربریله فارسی مشاعره‌ده بولونیورلردی. «خوارزمیلر» زماننده تورکجه بویوك بر اهمیت قازانامامشدی؛ موغول استیلاسنی متعاقب موقت بر زمان ایچون سنده‌لەین عجم حرثی، موغوللرك اسلامیتی قبولدن صوکرا، سرایلرده تکرار قوتله‌ندی: موغول تاریخ و شهنامه‌لری عجمجه یازیلیور، عربجه داها فضله دینی مؤلفاتده قوللانیلیوردی. «تبریز» کیبی بویوك تورك مرکزلرنده «تورکجه» خلقك تکلم لساننی تشکیل ایتمکله برابر، مدرسه‌لرده و بوکسك محفللرده عجم حرثی حکمراندی. تورکلرله بو قوتلی تماسك فارسی اوزرنده کی تأثیری، بر چوق تورکجه و بر آز موغولجه کلمه و تعبیرلرك عجمجه یه کچمه‌سی، بعض شاعرلرك «فارسی ـ تورکجه ـ موغولجه» ملمعلر یازمه‌سی، «ابن مهنا»نك اثری قبیلندن بعض لغت کتابلرینك میدانه چیقمه‌سی اولدی. هر حالده ایران ادبیاتی، بو آذری ساحه‌سنده، موغول استیلاسندن صوکرادە انکشافنه دوام ایتمیش، و یکی آذری ادبیاتنك ایلك تشکله باشلایان قلاسیق آذری ادبیاته نمونه دورلری. وظیفه‌سنی گورمشدر. «اوغوزجه»نك هنوز «شرقی» و «غربی» اولارق ایکی ادبی لهجه‌یه آیریلمادینی ایلك

Sayfa : 11

زمانلرده آذری ساحه‌سنده نه کبی تور کجه اثرلر وجوده گلدیکنی لایقیله بیله‌میورز. لکن، گرك بو زمانلرده گرك موغول استیلاسندن صو کرا کی ایلك دورلرده میدانه چیقان اثرلرك، عمومیتله «سلجوقی ـ آناطولی» اثرلرندن همان ـ همان فرقسز اولدیغنی سویله‌یه‌بیلیرز. هله سلجوقیلرك النده کی شرقی آناطولی شهرلرنده یازیلان اثرلر، عراق، ایران و آذربایجانده کی عمومی آذری لهجه‌سندن خارج صایلاماز. ایشته بوندن دولایی، بالخاصه هجری سکزنجی عصره‌قدر «آذری» و «سلجوقی ـ عثمانلی» ادبیاتارینك انکشافی عادتا مشترك بر سورنده واقع اولدیغی کبی، حتی سکزنجی عصر ظرفنده بیله بو افتراق او قدر صریح بر حال آلامامشدر. المزده کی ناقص وثیقه‌لره کوره، الك اسکی آذری شاعری اولمق اوزره «شیخ ـ عزالدین پور حسین اسفراینی» بی طانیورز. هجری «642» تاریخنده **حسن اوغلو** تولدن «رضی‌الدین علی لالا» نك مریدی «شیخ «شیخ‌عزالدین پور جمال‌الدین احمد ذاکر» خلفاسندن اولان بو **حسن اسفراینی»** تورك صوفیسی، 700 تاریخلرنده یاشامش و شهرت قازانمشدر. فارسیده «پورحسن» و تورکجه‌ده «حسن‌اوغلو» تخلص ایده‌رك تورکجه وعجمجه شعرلر یازان بو ذاتك دیوانی، «دولتشاه سمرقندی» زماننده بیله آذربایجان و آناطولی تورکلری آراسنده پك معروفدی. سکزنجی عصرده شعرلری قپچاق و مصر حوالیسنه‌قدر انتشار ایده‌ن بو بویوك شاعرك تورکجه دیوانی هنوز میدانه چیقمامشسه‌ده، اخیراً المزه کچن صنعتکارانه بر غزلی، اولجه تخمین ایندیکمز وجهله، اونك آذری شیوه‌سیله یازدیغنی کوستر ـ مکده‌در. اسکی عثمانلی شاعرلرندن «احمد داعی» نك مشهور بر غزلی، شبهه‌سز «حسن اوغلو» نی تنظیراً یازیلمیشدر. بو دورلرك

سیاسی و مدنی حیاتی ایجاباتندن اولارق «اوروپه آسیا، خوارزم، قیچاق، آذربایجان، عراق، آناطولی، مصر» کبی تورك حاکمیتی آلتنده کی مملکتلر آراسنده، بالکز سیاسی دگل اقتصادی و حرنی بك صیقی مناسبتلرده موجوددی؛ بناءعلیه، هر هانکی بر ساحه‌ده یازیلان بر اثر درحال هر طرفه یاییلیور، و تأثیراتی هر طرفده بردن اجرایه موفق اولیوردی. «حسن اوغلو»ندن صوکرا، أونی تعقیباً بو آذری دائرهٔ لسانیه‌سنك مختلف یرلرنده برچوق آذری شاعرلری یتیشدیکی طبیعی ایسه‌ده، بیز بونلردن باشلیجا ایکیسنی.

قاضی برهان الدین منشأ‌لری اعتبارایله شرقی آناطولی ساحه‌سنه **و ارضروملی ضریر** منسوب «قاضی برهاالدین» ایله «ارضروملی **مصطفی.** ضریر»ی ـ بزه انتقال ایده‌یلن اثرلری سایه‌سنده بیلیورز. «سالور» قبیله‌سنه منسوب بر تورك عالم و حکمداری اولان «قاضی برهان‌الدین» ك (745 - 801) گورولتولی حیات سیاسیه‌سی تمامیله معلومدر؛ مورخ «عینی»یه نظراً عربی وفارسی شعرلرده یازان بو شاعرك، غزللر، رباعیلر و طویوغلردن مرکب تورکجه دیوانی، آذری لهجه‌سنك بوتون لوصافنی گوسته‌ریر؛ اثرلرنده، شکلك و لسانك ابتدائیلکنه رکاکته رغماً، صمیمی و چوق جانلی، حصوصی بر ادا واردر. دنیانك فانیلکنی، عشق ارلری نظرنده ایکمی سهانی برکاسه حکمنده اولدیغنی، معشوق و عاشقك وحدتنی ترنم ایتمه‌ك صورتیله بر آز ایران متصوفلرینك تأثیراتی گوسترمن بو شاعرك منظومه‌لرنده، هرگونکی حیاتدن آلنمش صمیمی، ملی مفهوملرده واردر که، او قابا سطرلرده آلتنده کندیسنك خشین، جنگاور، جسور روحی گورونور. (790 ه) ده بر «سیر» کتابی و (795 - 6) ده حلب نائبی «امیر چولپان» نامنه بر «فتوح الشام ترجمه‌سی»

Sayfa : 13

وجوده گتیره‌ن «ضریر مصطفی بن یوسف بن عمرالمولوی.. الارزن‌الرومی» ده گرك آذری گرك عثمانلی ادبیاتی دائره‌لرینه ادخال اولونه بیلیر.

لکن، آذری ادبیاتك بو عصرده کی اك بویوك شخصیتی. **سیدعمادالدین نسیمی.** تأثیراتك وسعت و دوامی اعتباریله بوتون تورك ادبیاتك اك یوکسك ممثللرندن صایه بیله‌جکمز «نسیمی»در. سکزنجی عصرك صوك زمانلرنده عراق، آذربایجان، ایران، حلب و آناطولی ساحه‌لرنده سرعتله یایلان «حروفیه» مسلکنك اك مهم ارکانندن ـ یعنی واضع مذهب «فضل‌الله حروفی»نك خلیفه‌لرندن ـ اولان، بویوك شاعر، صمیمی بر وجد صوفیانه ایله فارسی و بالخاصه تورکجه شعرلر یازمش، حروفیلکلك انتشاری تاریخنده بویوك بر رول اوینایه‌رق آناطولیده‌ده دوقوزنجی عصردن اعتباراً «رفیعی» کبی مهم شاگردلر یتیشدیرمشدر. (807) ده «حلب»ده دریسی یوزیلن بو الهی صنعتکار، لهجة نظمی اعتباریله تماماً آذری دائره‌سنه منسوب اولدیغی حالده، عثمانلی ادبیاتی اوزه‌رنده‌ده بك ده‌رین ایزلر براقدی. «فضولی»ده داخل اولمق اوزره بوتون آذری شاعرلری، اینکی عصر، اونی کەندیلرینه مقتدا بیلدیلر؛ بو عصرلر اتاسنده یتیشن آذری شاعرلرینك اکثریتله حروفیلکی قبول ایتمه‌لرنده «نسیمی»نك بویوك تأثیری اولدیغی کبی، حتی «فضولی»ده بیله، لسان، ادا، طرز تخیل اعتباریله اونك خودی بك قولای تفریق و تشخیص اولونه‌بیلیر.

دوقوزنجی عصر آذری شاعرلری. «نسیمی»دن صوکرا، دوقوزنجی عصر ظرفنده آذری ادبیاتك اولدقجه انکشاف اینديکی و «قارا قویونلولر، آق قویونلولر» کبی تورك سلاله‌لری زمانده

Sayfa : 14

«بغداد» و «تبریز» کبی بویوك تورك مرکزلرینك برچوق تورك شاعرلرینه جلوه گاه اولدیغی محققدر. «ماوراء النهر» و «خراسان»دا تیموریلرك، آناطولی و روم ایلیده عثمانلی سلطانلرینك قوتلی و پارلاق حرث مرکزلری یاراتمغه چالشدقلری صیراده، بو ایکی ساحه اورتهسنده متوسط بر وضعیتده قالان آذری شاعرلری، کندی لهجهلریله یازدقلری قدر فارسی لسانیله ده دیوانلر ترتیب ایدییورلردی. بوندن دولایدر که اودوره عائد «تذکرهٔ شعراء»لرده تورکجه یازان برچوق شاعرلر ساده جه عجم شاعری اولارق قید ایدیلمشدر. برکت ویرشون عثمانلی تذکرهجیلرینك همتی سایهسنده، عثمانلی سرایلرینه بو عصر اتاسنده گلن برطاقم آذری وچغتای شاعرلرینك اسملری و بعض اثرلری مضبوط و مقید بولونیور: «خلیلی، بصیری، جمیلی، الخ...» کبی. بو جریان اوتنجی عصرده دوام ایدهرك، شرق مملکتلرندن عثمانلی ساحهسنه مختلف شاعرلر گتیرمشدر. بو دورلر مناسبات فکریهسنك وسعت و ماهیتی خقنده بر فکر ویرمك و آذری ساحهسینك نه کبی ادبی و حرثی نفوذلر آلتنده قالدیغنی گوسترمك اوزره، «یاووز سلطان سلیم»ه «تبریز»ه دخولنده چغتایجه قصیده ویرنلدیکنی، کذلك اوتنجی عصرده آنا لسانی آذربجه اولان خراسانده ــ «نوائی» دورینك حالا دوام ایدن نفوذ و تأثیری آلتنده ــ چغتایجهنك ادبی لسان اولارق قوللانیلدیغنی ده علاوه ایدهلم. دوقوزنجی عصرده «آق قویونلولر» ساحهسنده یتیشن باشلیجه شاعرلردن، باشده «سلطان یعقوب» اولمق اوزره، شاعر «بیخودی»بی. و بالخاصه، «فضولی» اوزرنده کی تاثیری و کرك ترجمه حالنه عائد «معلومات کافیه»نك کرك بعض اثرلرینك موجودیتی إعتباریله، «حبیبی»بی

Sayfa : 15

ملك الشعرا «حبیبی». ذکر ایده بیلیرز. آذربایجاندہ کی «کوك جای» ناحیه‌سنده «بر کشاط» قصبه‌سنده دوغارق ابتدا چوبانلقله کچینیر کن اوزون حسنك اوغلی «سلطان یعقوب» ك (883—896) لطف تربیه‌سیله یتیشن و موخراً «شاه اسماعیل صفوی» نزدینه کله‌رك «ملك الشعرا» پایه‌سیله تکریم اولونان بو یوکشاعر، بیلمه‌دیکمز هرهانکی بیر سببدن دولایی، «بایزید ثانی» دوری اواخرنده استانبوله کلمشدر. سلیم اول دورنده یعنی 920 ده‌ن اول وفات ایده‌رك «سودلیجه» ده «جعفر آباد» تکیه‌سی جوارینه دفن اولونان بو شیعی — حتی داها قوتلی بر احتمال ایله — «حروفی المذهب» شاعر، «نسیمی» نك داها متکامل بر معقبی، داها واضح بر تعبیر ایله، «نسیمی» ایله «فضولی» آراسنده بر خط وصل عد اولونه بیلیر. آذری لهجه‌سیله واوادبیاته خاص اولان صمیمی و صوفیانه ادا ایله عاشقانه اثرلر یازدیغندن دولایی، اسکی عثمانلی تذکره‌جیلری «اداسنی عجمانه و خلاف اسلوب شعرای زمانه» بولمشلرسه‌ده، «بر طرز خاص واسلوب مخصوصی اولوب بوقنده فرزانه و طریقنده یکانه اولدیغنی» ده اعترافدن کری دورمامشلردی. اودور عثمانلی ادبیاتنك تعقیبه ایتمکده اولدیغی مصنع و تکلفلی وادیلرہ صاپمایه‌رق، ساده، صمیمی، صوفیانه و هر حالده پك «اوریژینال» بر طرزه تمایل خصوصنده، «حبیبی» اودور آذری شاعرلری آراسنده بر استثنا تشکیل ایتمز؛ «سلیم اوّل» دورنده «اسماعیل صفوی» سرایندن استانبوله کلن «شاهی» شرقی کبی شاعرلرده‌ده بو تمایل پك صریحدر.

Sayfa 7

Timur ve çocukları zamanında Horasan ve İran'da yetişen Türk şairleri, oturmuş bir edebî dil olan ve saraylarda konuşulan Çağatayca'yı kullandıkları halde, Safevîlerin yükseliş döneminde yine aynı yerlerde yetişen şairler Azerî lehçesini daha fazla kullanıyorlardı. Eğer Azerî bölgesi, Osmanlıların veya Çağatayca'yı resmî ve edebî dil olarak kabul eden tutucu ve sünnî **Özbek** hanlarının egemenliği altında kalsaydı, o zaman klasik Azerî Edebiyatı gelişemeyecek ve **o bölgelerde yalnız Azerî Halk Edebiyatı yaşayarak klasik şairler Osmanlıca'yı yahut Çağatay** lehçesini edebî dil olarak kullanacaklardı. Bütün bu ayrılıklara ve bu üç lehçe edebiyatının özel birer gelişme çizgisi izlemelerine rağmen, bu lehçelerin edebiyatları arasında daima sıkı bağlar var olmuş, **Nesimî, Nevaî, Fuzulî** gibi büyük sanatçılar da bu konuda pek önemli roller oynamışlardır. Bugün Azerî lehçesinin egemen olduğu bölgeler şurasıdır: Öncelikle Güney Kafkasya (yani eski İran), Türklerinin yaşadıkları Kafkas Azerbaycanı ile İran Azerbaycanı ki Azerî Türkleri burada çok büyük bir çoğunluğa sahiptirler. İkinci olarak, dağınık bir **halde Hemedan** havalisi, Faristan, **[sayfa 8]** Horasan ve Tahran vilâyetleri. Irak ve Doğu Anadolu halkından önemli bir kısmı için Azerî lehçesi bugün sadece konuşma dili boyutunda kalmıştır. Osmanlı hâkimiyeti altında yaşadıklarından ötürü, merkezin etkisiyle İstanbul'un tinsel ve dilsel nüfuzu edebî dil üzerinde egemenlik kurmuştur. Biraz önce açıkladığımız gibi, devletin edebî dil üzerindeki etkisi -özellikle eski zamanlarda- o kadar büyüktür ki **örneğin Bağdat Akkoyunlulara, Safevîlere bağlı iken Tebriz dili, Osmanlıların eline geçtikten sonra da İstanbul lehçesi orada yetişen şairler üzerinde doğal olarak etkili olmuştur;** çünkü saray ve saray geleneklerine bağlı olan ümera, şairler için başlıca dayanak olmuştur. Bununla beraber, halk edebiyatı, hi-

tap ettiği kitle itibariyle, şive özelliklerini daima korumuş, kendi doğal çizgisini izlemiştir. Azerî Türkleri ve lehçeleri hakkında verdiğimiz bu açıklamadan sonra artık doğrudan doğruya Azerî Edebiyatı'nın kökeni ve gelişme sorunlarını incelemeye başlayabiliriz. Ancak bu edebiyatın içeriği hakkında ayrıntılı bir fikir verebilmek için, öncelikle bunun kaynakları hakkında biraz açıklamaya gereksinim vardır. Diğer lehçeler edebiyatları gibi, Azerî Edebiyatı da başlıca iki büyük kaynaktan yararlanmış, onlardan aldığı unsurların birleşmesiyle meydana çıkabilmiştir: Bunların **birincisi halk edebiyatı, ikincisi İslâmî İran Edebiyatı etkisidir. Azerî bölgesi Türklerinin asıl ve yoğun biçimde kitlesini oluşturan Oğuzlar arasında, daha bu sahalara gelmeden çok önce, kuvvetli bir halk** [sayfa 9] edebiyatı, halk şairleri **(ozanlar), halk türkü ve masalları olduğunu çeşitli eserlerimizde ayrıntısıyla göstermiştik. Moğol istilâsının ardından bu bölgelere yeniden yoğun Oğuz kitlelerinin gelmesi, eski kültürün canlanmasını ve halk edebiyatının buralarda doğu ve merkezî Anadolu'dakinden çok daha kuvvetli ve aslî bir şekilde kalması sonucunu doğurdu. Dede Korkut hikâyeleri buralarda yüzyıllardan beri kuvvetle yaşadığı gibi, hâlâ bile büsbütün unutulmamıştır. Bizanslılar, Gürcüler, Ermeniler** savaş durumunda bulundukları için savaşçı duyguları daima alarmda olan bu bölge Türkleri arasında, ellerinde kopuzlarla cenk destanları, Dede Korkut menkıbeleri söyleyen bir takım ozanlar bulunduğu ve bu sözlü edebiyatın halk kitlesini yüzyıllarca tatmin ettiği ortadadır. Oğuz kültürünün Azerî sahasında bütün kuvvetini koruduğu, elimizdeki Dede Korkut hikâyesinin bu bölgede tespit edilmesi ve Köroğlu, **Şah İsmail, Aslı ile Kerem** gibi halk hikâyelerinin yine bu doğu bölgelerinde oluşmuş olması ile pek kolay kanıtlanabilir. İşte yine bu nedenden dolayıdır ki klasik Azerî Edebiyatı oluştuktan sonra da, halk etkisi artarak devam

etmiştir. Ayrıca klasik şairlerin halk veznini büsbütün ihmal etmediklerini ve **"tuyuğ" adı** altındaki ulusal şeklin yine burada geliştiğini görüyoruz. Aslında çok kuvvetli, çok orijinal ve kişisel bir tür olan halk edebiyatımızın bu etkisi, gelecekteki Azerî Edebiyatı için şüphesiz pek faydalı olmuş, ona başkaca bir kimlik kazandırmıştır. **Kaşgar'dan Budapeşte'ye ve Saray'dan Kahire'ye kadar geniş bir alana yayılan Türkler, genellikle** İslâm **[sayfa 10]** medeniyetinin ve İslâmî İran Edebiyatı'nın kuvvetli etkisi altında kaldıklarından, klasik Azerî Edebiyatı'nın oluşumunda bu genel nüfûzun da göz önünde tutulması gerekmektedir. Coğrafîkonumlarının gereği olarak İran'la en çok temas eden Oğuz Türkleri, şehirlerde bu baskıyı aşırı derecede duydular. Daha Selçuklular zamanında başlayarak Harezmliler, İlhanlılar, Celaîîler gibi çeşitli sülâleler devrinde, sarayda, medresede, hükümet dairelerinde Farsça egemen dil halini almıştı. **Soy olarak Türk olan Acem şairleri Türk hükümdarlarına Farsça eserler sunuyorlar, saraylarında Türkçe konuşulan hükümdarlar bile birbirleriyle Farsça konuşup anlaşırlardı.** Harezmliler zamanında Türkçe büyük bir önem kazanmamıştı; Moğol istilâsının ardından belirli bir zaman için sendeleyen Acem kültürü, Moğolların İslâmiyeti kabulünden sonra, saraylarda tekrar kuvvetlendi. Moğol **tarih ve Şehnişçiri** Acemce yazılıyor, Arapça, daha fazla dinsel yapıtlarda kullanılıyordu. **Tebriz gibi büyük Türk merkezlerinde Türkçe halkın günlük konuşma dilini oluşturmakla beraber, medreselerde ve yüksek kademeli yerlerde Acem kültürü egemendi.** Türklerle bu kuvvetli temasın Farsça üzerindeki etkisi, birçok Türkçe ve biraz Moğolca sözcük ve deyimlerin Acemce'ye geçmesi, bazı şairlerin Farsça-Türkçe-Moğolca dörtlükler yazması, İbni Muhenna'nın eseri türünden bazı sözlük kitaplarının meydana çıkması şeklinde oldu. Herhalde İran Edebiyatı, bu Azerî bölgesinde, Moğol istilâsından

sonra da gelişimine devam etmiş ve yeni oluşmaya başlayan klasik Azerî Edebiyatı'na örnek görevini görmüştür. Oğuzca'nın henüz doğu ve batı olarak iki edebî lehçeye ayrılmadığı ilk **[sayfa 11]** zamanlarda Azerî bölgesinde ne gibi Türkçe yapıtlar meydana getirilmiş olduğunu tam olarak bilemiyoruz. Ancak, gerek bu zamanlarda gerek Moğol istilâsından sonraki ilk devirlerde meydana çıkan eserlerin, genellikle Selçuklu-Anadolu yapıtlarından hemen hemen farksız olduğunu söyleyebiliriz. Hele Selçukluların elindeki doğu Anadolu şehirlerinde yazılan eserler, Irak, İran ve Azerbaycan'daki genel Azerî lehçesinden dışarıda tutulamaz. İşte bundan dolayı, özellikle hicrî VIII. yüzyıla kadar Azerî ve Selçuklu-Osmanlı edebiyatları âdeta müşterek bir şekilde varlığını korumuştur. Hatta sekizinci yüzyıl zarfında bile bu farklılaşma o kadar açık bir hâl almamıştır. Elimizdeki eksik belgelere göre, en eski Azerî şairi olarak **Şeyh İzzettin Pür Hasan Esferanî'yi** tanıyoruz. Hicrî 642 tarihinde ölen **Raziyettin Ali Lala'nın** müridi **Şeyh Cemalettin Ahmet Zakir'in** ardıllarından olan bu Türk sufisi, 700 tarihlerinde yaşamış ve şöhret kazanmıştır. Farsça'de "Pür Hasan" ve Türkçe'de **"Hasan Oğlu"** mahlasını kullanarak Türkçe ve Acemce şiirler yazan bu şahsın divanı, **Devletşah** Semerkandî zamanında Azerbaycan ve Anadolu Türkleri arasında oldukça iyi bilinmekteydi. Sekizinci yüzyılda şiirleri Kıpçak ve Mısır dolaylarına kadar yayılan bu büyük şairin Türkçe divanı henüz meydana çıkartılamamıştır. Sonradan elimize geçen, ustalıkla yazılmış bir gazeli, daha önceden de tahmin ettiğimiz gibi, onun Azerî şivesiyle yazdığını göstermektedir. Eski Osmanlı şairlerinden **Ahmed Daî'nin** meşhur bir gazeli, şüphesiz Hasan Oğlu'na nazire olarak yazılmıştır. Bu devirlerin **[sayfa 12]** siyasî ve medenî hayatı gereklerinden olarak **Orta Asya, Harezm, Kıpçak, Azerbaycan, Irak, Anadolu, Mısır gibi Türk egemenliği altındaki memleketler arasında, yalnız**

siyasî değil ekonomik ve kültürel açıdan da sıkı ilişkiler bulunmaktaydı; nitekim, herhangi bir yerde yazılan bir eser derhal **her tarafa** yayılıyor ve etkisini her tarafta birden göstermeyi başarabiliyordu. Hasan Oğlu'ndan sonra, bu Azerîce konuşulan bölgenin çeşitli yerlerinde bir çok Azerî şairlerinin yetişmiş olması doğaldır. Bunlardan başlıca ikisini, kökenleri itibariyle Doğu Anadolu bölgesine mensup **Kadı Burhanettin ile Erzurumlu Zarir'i** bize ulaşabilen eserleri sayesinde biliyoruz. Salur kabilesine mensup bir Türk âlim ve hükümdarı olan Kadı Burhanettin (745-801)'in gürültülü siyasî yaşamı tamamıyla bilinmektedir. Tarihçi Aynî'ye göre Arapça ve Farsça şiirler de yazan bu şairin, gazeller, rubailer ve tuyuğlarından oluşan Türkçe divanı, Azerî lehçesinin bütün özelliklerini göstermektedir. Eserlerinde, şeklin ve dilin ilkelliğine rağmen, samimî ve çok canlı, kendine has bir eda vardır. Dünyanın geçiciliğini, aşk erlerinin gözünde dünyanın bir kase değerinde olduğunu, maşuk ve âşıkın birliği şeklinde söylemek biraz İran mutasavvıflarının etkilerini gösteren bu şairin düz yazılarında, günlük hayattan alınmış samimî ulusal kavramlar da vardır. Böylece **o kaba satırlar altında kendisinin haşin, cengâver, cesur ruhu görünür.** Hicrî 790'da bir "Siyer Kitabı" ve 795-96'da Halep Naibi Emir Çolpan namına bir "Fütuhü'ş-Şam Çevirisi" **[sayfa 13]** meydana getiren Zarir Mustafa bin Yusuf bin Ömerü'l-Mevlevî el-Erzanu'r-Rumî de, gerek Azerî gerekse Osmanlı edebiyatı içinde oldukları kabul edilebilir.

Ancak Azerî Edebiyatı'nın bu yüzyıldaki en büyük kişiliği, etkisinin genişliği ve sürekliliği açısından bütün Türk Edebiyatı'nın en yüksek temsilcilerinden sayabileceğimiz **Nesimî'dir.** Sekizinci yüzyılın son zamanlarında Irak, Azerbaycan, İran, Halep ve Anadolu bölgelerinde süratle yayılan **"Hurufilik"** akımının ileri gelenlerinden–yani mezhebin kurucusu Fazlullah Hurufî'nin ardıllarından- olan bu büyük şa-

ir, içten sufilik duyguları ile Farsça ve özellikle Türkçe şiirler yazmış, Hurufiliğin yayılışı tarihinde büyük bir rol oynayarak Anadolu'da da dokuzuncu yüzyıldan itibaren **Rafiî** gibi önemli öğrenciler yetiştirmiştir. 807'de **Halep'te derisi yüzülen** bu ilâhî sanatçı, düzyazılarında kullandığı dil açısından tamamen Azerî bölgesine mensup olduğu halde, Osmanlı Edebiyatı üzerinde de pek derin izler bıraktı. **Fuzulî de dahil olmak üzere bütün Azerî şairleri, iki yüzyıl, onu kendilerine rehber bildiler;** bu yüzyıllarda yetişen Azerî şairlerinin çoğunlukla Hurufiliği kabul etmelerinde Nesimî'nin büyük etkisi olduğu gibi, hatta Fuzulî'de bile, **dil, eda, düşünme biçimi** açısından onun etkisi pek kolay fark edilebilir.

Nesimî'den sonra, dokuzuncu yüzyıl zarfında Azerî edebiyatının oldukça geliştiği ve **Karakoyunlular, Akkoyunlular** gibi Türk sülâleleri zamanında **[sayfa 14]** Bağdat ve Tebriz gibi büyük Türk merkezlerinin bir çok Türk şairlerine barınak olduğu kesin bir gerçektir. Maveraünnehir ve Horasan'da Timurluların, Anadolu ve Rumeli'de Osmanlı sultanlarının kuvvetli ve parlak **kültür merkezleri** yaratmağa çalıştıkları sırada, bu iki bölge ortasında aracı bir konumda kalan **Azerî** şairleri, kendi lehçeleriyle yazdıkları kadar Farsça diliyle de divanlar meydana getiriyorlardı. Bundan dolayıdır ki o devire **ait "Şüera Tezkereleri"nde Türkçe yazan bir çok şairler sadece Acem şairi olarak kaydedilmiştir.** Bereket versin Osmanlı Tezkirecilerinin gayretli çalışmaları sayesinde, Osmanlı saraylarına bu yüzyılda gelen bir takım Azerî ve Çağatay şairlerinin isimleri ve bazı eserleri belirlenmiş ve ortaya çıkarılmış bulunuyor: **Halilî, Basirî, Cemilî vb.** gibi. Bu akım onuncu yüzyılda da devam ederek, doğu memleketlerinden Osmanlı topraklarına çok sayıda şairlerin gelmesine yol açmıştır. Bu devirlerin düşünsel ilişkilerin genişliği ve içeriği hakkında bir fikir vermek ve Azerî bölgesinin ne gibi edebî ve kültürel etkiler al-

tında kaldığını göstermek üzere, Yavuz Sultan Selim'e, Tebriz'e girişinde Çağatayca kaside verildiğini, aynı şekilde onuncu yüzyılda ana dili Azerîce olan Horasan'da –Nevaî devrinin hâlâ devam eden etkisi altında- Çağatayca'nın edebî dil olarak kullanıldığını da ekleyelim. Dokuzuncu yüzyılda Akkoyunlu topraklarında yetişen başlıca şairlerden **"Sultan Yakub"** olmak üzere, şair **"Beyhudî"yi** ve özellikle **Fuzulî** üzerindeki etkisi ve gerek biyografisine ait yeterli bilginin gerek bazı eserlerinin elimizde bulunması itibariyle, **"Habibî"yi** [sayfa15] sayabiliriz. Habibî, Azarbeycan'daki **Gökçay** Nahiyesinde **Berküşat** Kasabası'nda doğmuştur. Önceleri çobanlıkla geçinirken Uzun Hasan'ın oğlu Sultan Yakub (883-896)'un himayesine girerek saray terbiyesiyle yetişmiştir. Daha sonra Safevî Hükümdarı Şah İsmail'in yanına gelerek "Şairlerin Sultanı" payesiyle onurlandırılan bu büyük şair, bilmediğimiz herhangi bir nedenden dolayı, II. Bayezit Dönemi'nin sonlarında İstanbul'a gelmiştir. I. Selim devrinde, yani 926'dan evvel vefat ederek Sütlüce'de Cafer Abad Tekkesi civarına gömülen Şiî, hatta daha kuvvetli bir olasılık ile Hurufilik mezhebine bağlı bu şair Nesimî'nin daha olgunlaşmış hali, daha açık bir ifade ile **Nesimî ve Fuzulî** arasında bir köprü olarak kabul edilebilir. Azerî lehçesiyle ve o edebiyata has olan samimî ve sufice bir eda ile aşıkane eserler yazdığından dolayı, eski Osmanlı tezkirecileri tarzını acemice ve zamanın şairlerinin üslubuna aykırı bulmuşlarsa da, "kendine mahsus bir tarzı olduğunu ve bu sanat dalında yegane olduğunu" da itiraftan geri kalmamışlardır. O devir Osmanlı Edebiyatı'nın izlemekte olduğu aşırı derecede ince sanatlar yapmadan, sade, samimi, sufice ve herhalde pek orijinal bir tarza eğilim konusunda, Habibî o dönem Azerî şairleri arasında bir istisna oluşturmamaktadır. I. Selim devrinde Şah İsmail'in sarayından İstanbul'a gelen "Şahî" gibi şairlerde de bu eğilim pek açık olarak görülmektedir.

A.380

لغت ناجی

اثر:

معلم ناجی

معارف نظارت جلیله‌سنك ٤٧٥ نومرولی و ٣ شباط ٣١٦ تاریخلو
رخصنامه‌سیله طبع اولنمشدر .

صاحب و ناشری :
مصور ترقی ومجموعة لسان غزته‌لری
صاحب امتیاز ومدیری
ر . فائق

١١٨
استانبول

NACİ SÖZLÜĞÜ

Yapıt:
Muallim Naci

Büyük Eğitim Bakanlığının 475 numaralı ve 3 Şubat 316 tarihli izin belgesiyle basılmıştır.

Sahibi ve yayıncısı:
Resimli Terakki ve Dil Dergisi gazeteleri yayın hakkı sahibi ve müdürü

N. Faik

İSTANBUL
Asır Basımevi ve Kütüphanesi-Babıali Caddesi'nde Numara 4 ve 44

1317

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : 118
Yazar : Muallim Naci
Cild : Ebruli-Kırmızı
Ebadı :
En : 13 cm
Boy : 19.5 cm.
Sayfa Adedi : 1426

Sayfa : I

ـه اخطارات مـ

بو کتاب ارباب قلم بیننده فوالانیلان و یا قوللانیامغه شایان بولغان عربی ، فارسی ، کلمات ایله السنهٔ اجنبیه‌دن آلمه لغاتك اك زیاده مستعمل اولانلرینی حاویدر .

لغتلر ترکجه نامنه تفسیر اولنور . مثلا عربی بر کلمه‌یه عرب استعمالنه کوره دکل ، کندی استعمالمزه نظراً معنی ویریلیر . حرکه‌لر دخی کندی تلفظمزه کوره قونیلور . مثلا (سیاحت) کلمه‌سی فی الاصل (س) ك کسریله اولدیغی حالده استعمالمزه توفیقاً (س)ك فتحیله کوستریلیر .

کلمات عربیه‌نك مفرد ، مؤنثلری آیریجه بر معنایی حائز اولمدقجه کوستریلمز . یالکز مذکرلری ایراد اولنور .

اسلوب فارسی اوزره ترکب ایدن تعبیرات — جزءلری عربی اولسون فارسی اولسون — فارسی عد اولنور .

عربی جمعلر مفردلریله برابر کوستریلیر . مفردلری قوللانیلمیان جمعلر و مفردلرله جمعلر بیننده استعمالجه اولان فرق بیلدیریلیر . فارسی جمعلر لزوم کورونمدکجه کوستریلمز .

ادوات مجملاً احکامیله برابر کوستریلیر ، لزوم کورنمین لغات ایچون امثال ایراد اولنماز . نظمه نثردن زیاده یاقیشان لغات ایچون اکثریا مثال منظوم ایراد اولنور .

نشر اولنمش آثار عاجزانه‌دن اولهرق و یا یکیدن ترتیب اولنهرق ایراد ایدیلن مثاللره امضا قونلماز . امضا یرینه نقطه قونیلان آثارك قائللری بشقه‌لریدر .

خارجدن — ولو بالترجمه — ولسون — ایراد ایدیلن مثاللره قائلك امضاسی قونیلور .

Sayfa : I

هرحرفده اولی مفتوح اولان لغتلر برنجی، اولی مکسور اولانلر ایکنجی، اولی مضموم اولانلر اوچنجی درجه‌ده صره‌لانیر .

السنهٔ اجنبیه‌دن آله لغتلر استعمالمزه کوره یازیله‌رق هانکی لساندن مأخوذ اولدیغی تصریح اولنور .

آخرنده مخفف یاء نسبت بولنان کلمات عربیه‌یه ـ بواداتك عربی ویا فارسی اولمسی احتمالنه کوره ـ هم عربی، هم فارسی اشارتی قونیلور .

مفردلریله جمعلری بیننده مفردلك ایله جملکدن باشقه معناجه فرق اولمیان عربی جمعلری معنالری مفردلرنده کوستریلیر. منثور مثالر اشارات ایچنه آلنماز .

عربی جمعلردن (مفردی قوللانیلماز) تنبیهی حاوی اولمیان تلرك مفردلری عائد اولدیغی برلرده کوستریلیر .

Sayfa I

Uyarılar

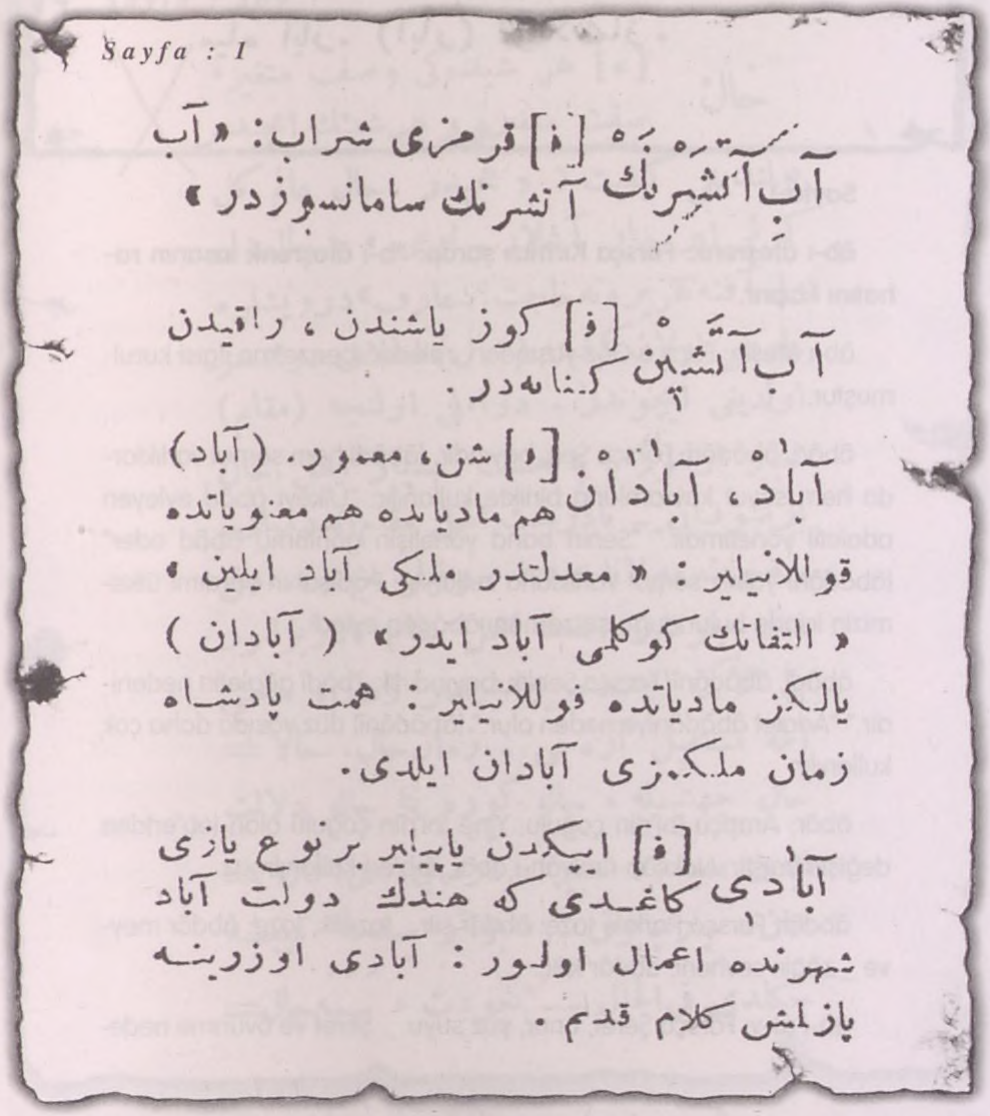
Bu kitap yazarlar arasında kullanılan veya kullanılmaya lâyık bulunan Arapça, Farsça sözcüklerle, yabancı dillerden alınma sözcüklerin en çok kullanılanlarını içerir.

Sözlükler Türkçe adına yorumlanabilir. Örneğin, Arapça bir sözcüğe Arapça kullanılışına göre değil, kendi kullanışımıza göre anlam verilir. Harekeler de kendi uygulamamıza göre konulur. Örneğin "seyahat" sözcüğü aslında olduğu gibi (S)'nin kesre (ı, i okutan hareke) ile olduğu halde kullanımımıza uygun olarak (S)'nin elde edilişiyle gösterilir.

Arapça sözcüklerin tekilleri ayrıca bir anlamı içermedikçe gösterilmez. Ancak Müzekker (kelimeyi erkek gösteren)lerde söz konusu olanlar gösterilir. Farsça üsluba göre düzenlenen deyimler -kökleri Arapça olsun, Farsça olsun- Farsça kabul edilir. Arapça çoğulları, tekilleriyle beraber gösterilir. Tekilleri kullanılmayan çoğullar ve tekil-

lerle, çoğullar arasında kullanımda fark belirtilir. Farsça çoğullar gerekli görülmedikçe gösterilmez.

Yayınlanmış eserlerimde gösterdiklerim veya yeniden düzenlenerek gösterilen örneklere imza koyulmaz. İmza yerine nokta konulan eserlerin nakledicisi başkalarıdır.

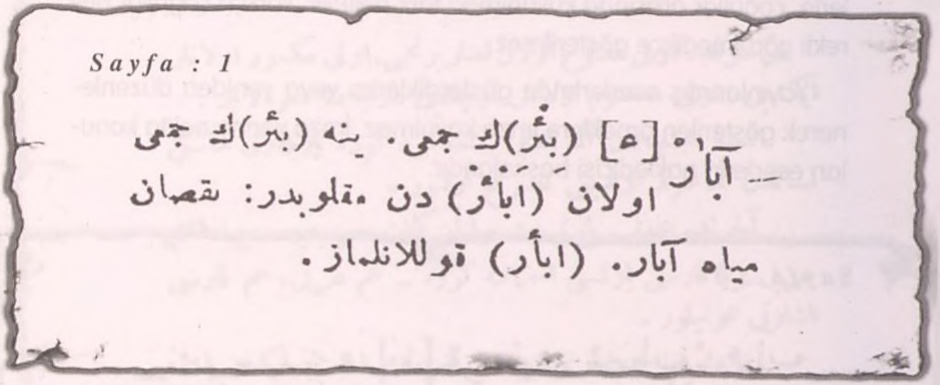
Sayfa : 1

آب آتشرنك [ف] قرمزی شراب: «آب آتشرنك سامانسوزدر»

آب آتشین [ف] کوز یاشندن، راقیدن کنایه در.

آباد، آبادان [ه] شن، معمور. (آباد) هم مادیاده هم معنویاتده قوللانیلیر: «معدلتدر ملکی آباد ایلین» «التفاتك کوکلمی آباد ایدر» (آبادان) یالکز مادیاتده قوللانیلیر: همت پادشاه زمان ملکمزی آبادان ایلدی.

آبادی [ف] ایکدن یاپیلیر برنوع یازی کاغدی که هندك دولت آباد شهرنده اعمال اولور: آبادی اوزرینه یازلمش کلام قدم.

Sayfa 1

âb-ı âteşrenk: Farsça Kırmızı şarap: "b-ı âteşrenk insanın rahatını kaçırır."

âb-ı âteşîn: Farsça Göz yaşından, rakıdan benzetme ilgisi kurulmuştur.

âbâd, âbâdân: Farsça Şen, bayındır. (âbâd) hem somut varlıklarda hem soyut kavramlarla birlikte kullanılır: "Ülkeyi âbâd eyleyen adaletli yönetimdir." "Senin bana yönelişin gönlümü âbâd eder" (âbâdân) yalnız somut varlıklarla kullanılır: Padişahın yardımı ülkemizin içinde bulunduğu şu zamanı âbâdân eyledi.

âbâdî, âbâdânî: Farsça Şenlik, bayındırlık: "bâdî adaletin nedenidir." "Adalet âbâdânîye neden olur." (âbâdânî) düz yazıda daha çok kullanılır.

âbâr: Arapça (bi'r)in çoğulu. Yine (bi'r)in çoğulu olan (eb'er)den değiştirilmiştir: Noksân-ı miyâh-ı âbâr. (eb'er) kullanılmaz.

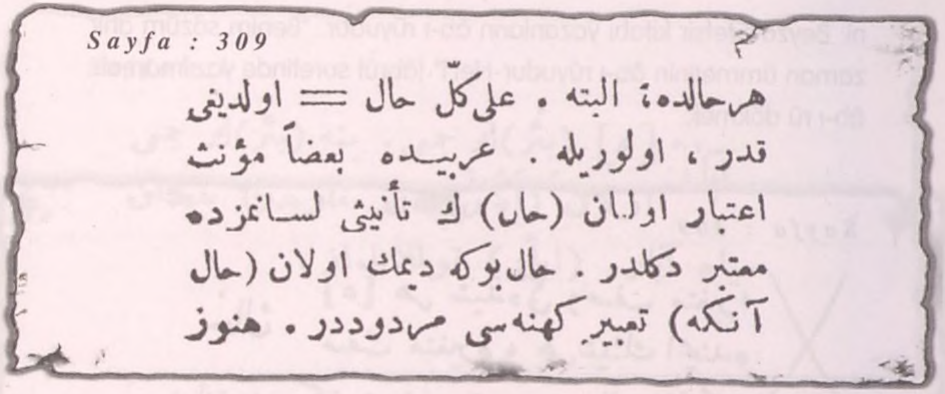
âbdâr: Farsça Parlak, taze: âbdâr şiir _ tazelik, taze: âbdâr meyve _ zâğlı, cevherli: âbdâr kılıç.

âb-ı rû-y: Farsça Şeref, onur, yüz suyu. _ Şeref ve övünme nede-

ni: Beyzâvî tefsir kitabı yazanların âb-ı rûyudur. "Benim sözüm ahir zaman ümmetinin âb-ı rûyudur-Nefî" (âbrû) suretinde yazılmamalı. âb-ı rû dökmek.

Sayfa : 309

خال [ء] هر شیده‌کی وصف متغیر، صفت متغیره ، هرشیئك ایچنده بولندیغی کیفیت : « عجبدر حال عالم کل کولر ابر بهار آغلار - نوعی » « حال دلی اول آفته تقریره نه حاجت؟ - عارف » درویشلره عارض اولان کیفیته (حال) اطلاق دوامسز اولدیغی ایچوندر . دواملی اولنجه (مقام) تعبیر اولنور . « هست بسیار اهل حال ازصوفیان - نادرست اهل مقام اندرمیان - حضرت مولانا » = صوفیلر ایچنده اهل حال چوقدر، فقط اهل مقام نادربولنور § الآن ایچنده بولندیغمز زمان، ماضی ایله مستقبل آره‌سی : زمان حال. حالاً = حال جهتیله ، حاله کوره § حاله دلالت ایدن صیغه ، تعبیر . درحال، فی الحال = همان، چارچابوق : « بواثر صفحهٔ تبییضه چکلدی فی الحال — جودت » بهمه حال =

Sayfa : 309

هرحالده؛ البته . علی کلّ حال = اولدیغی
قدر ، اولوریله . عربیده بعضاً مؤنث
اعتبار اولنان (حال) ك تأنیثی لسانمزده
معتبر دکلدر . حال بوکه دیمك اولان (حال
آنکه) تعبیر کهنه‌سی مردوددر . هنوز

Sayfa 309

hâl: Arapça Her nesnedeki değişkenlik özelliği, değişkenlik niteliği, her şeyin içinde bulunduğu durum: "Dünyanın hâli şaşılacak derecededir. Gül güler bahar bulutu ağlar-Nevî", "Gönlün hâlini o afet gibi güzel olan sevgiliye anlatmanın gereği ne? -rif". Dervişlerin tutulduğu duruma (hâl) deniliyor oluşu bu durumun süreksiz olması yüzündendir. Sürekli olduğu zaman (makam) denilir. "Hest bisyâr ehl-i hâl ez-sûfiyân-Nâdirest ehl-i makam ender miyan-Hazret-i Mevlana"=Sofiler içinde hâl ehlinden kişiler çoktur, fakat makam ehlinden olan insan az bulunur. _ Şu anda içinde bulunduğumuz zaman, geçmiş ile gelecek arası: hâl zamanı. hâlen: Durum bakımından, hâle göre _ Şimdiki zamanı belirten kip, kelime. derhâl, filhâl: Hemen, çarçabuk-Cevdet. behemehal: Her durumda, elbette. alâ külli hâl: Olduğu kadar, oluruyla. Arapçada kimi zaman dişil olarak değerlendirilen (hâl)in dişilleştirilmesi dilimizde geçerli değildir. Halbuki demek olan (hâl ân ki) biçimindeki eski söyleyiş dilimizde onaylanmamıştır.. Henüz...

Sayfa : 317

حفظه [ع](حافظ) كـ جمعی. انسانك اعمالنی یازمغه مأمور اولان

ملکار : حفظهٔ کرام .

حق [ع] الله : « عدم بنم صفتمدر وجود حقکدر ـ ـ نابی » § نفس الامره مطابق ، طوغری ، ثابت ، متحقق، باطل دکل : اعتقاد حق . قول حق . «حقدر بوکه دنك ولال ایدم بن ـ عالب » بومعناده (حقه) صورتنده مؤنث قیلنیر : اعتقادات حقه . مذاهب حقه § انسان اوزرینه لازم، کندیسنه عائداولان شی ، خصوصی : حق صریح . کیمسه حقنك ضایع اولدیغنی ایستمز . « فلان شی حقنده نه دیرسین ؟ » کبی برلرده (فلان شیئه دائر، متعلق) معناسی قصد اولنور. بوتعبیر دائما (ده) ایله قوللانیلیر. «حقنده

Sayfa : 317

بویله دییورلر » دییلیر . « حقنه بویله
دییورلر » دیمکدر . حق بین = حق گور.
یجی ، حق گوریجی ، گورن : چشم حق

Sayfa : 318

بین . حاکم حق بین . « طبیعت روشن
اولماز اولمدقجه دیدهٔ حق بین — آلیرمی
بیت بی‌روزن ضیا خورشید انوردن ؟ -
فطنت » حق بینانه = حق بینجه‌سنه . حق
بینی = حق بینلك . حق پرست = حقه طا.
پیجی ، طاپان . حق پرستانه = حق پرست اولانه
یاقیشه جق . مورتده . حق شناس = حق طانییجی ،
طانیان ، حقه رعایت ایدیجی ، ایدن
حق شناسانه = حق شناسجه‌سنه . حق
شناسی = حق شناسلق . حقکو = حق
سویلییجی ، سویلین . حقکویانه = حقکو-
جه‌سنه . حقکویی = حقکولق . بحق =
حقلی اولهرق ، حقیله ، کرچکدن . ناحق
= حق دکل ، حقسز : حکم ناحق
« کیشی ناحق یره عالمده بردار اولمسون

Sayfa : 318

یارب ! ـ عونی » الحقّ مُرّ = حق سوز آجیدر . الحق احق ان یتبع = حق اتباع اولنمغه الیقدر. الحق یعلو ولا یعلی علیه = حق غلبه ایدر . آکا غلبه ایدلمز .

حَقّاً [ع] طوغریسی: «نزول ابتدی زمینه آیت رحمت ایدی حقا ـ نعت شریف ـ ثابت » بعضاً (که) ایله قوللانیلیر او حالده (طوغریسی بوکه) مقامنه قائم اولور: «حقا که قصیده‌ده ظهیره ـــ نظم ایتدی کیمسه‌لر نظیره ـــ ضیا » بوکا بدل (الحق) دخی دینیلیر§ حق اوله‌رق کرچکدن: حقا موءمنم. (حقاً) دن مخففدر.

حَقارَت [ع] تحقیر : «ایتمه درویش عبا پوشه حقارتله نظر ـ لا» «فلانی تحقیر ایتمش» دینلدیکی حالده «فلانی حقارت ایتمش» دینلمز . « فلانه حقارت ایتمش » دینیلیر . حقیرلك معناسنده‌ده قوللانیلیر: حقارت ایچنده یاشامش.

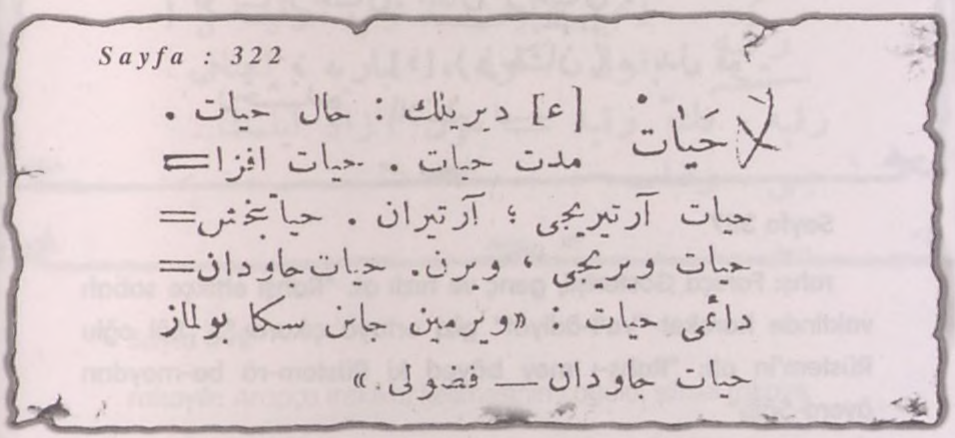
Sayfa 317

hafaza: Arapça (hâfız)ın çoğulu. İnsanın yaptıklarını yazmakla görevli olan melekler: Büyük Hafaza..

Hakk: Arapça Tanrı: "Yokluk benim temizliğimdir, varlık Tanrı'nındır-Nâbî" _ İşin özüne uygun olan, doğru, değişmez, doğruluğu ortaya çıkan, boş olmayan: hak itikat. hakkın kabulü. "Hakdır bu ki şaşkın ve dilsiz idim ben Galib." Bu anlamda (hakka) biçiminde dişil yapılır: hakka inançlar. hakka mezhepler _ İnsan üzerine gerekli olan, kendisine ait olan şey, özel: açık hakk. Kimse hakkının kaybolmasını istemez. "Filan şey hakkında ne dersin?" gibi yerlerde (filan şeye ilişkin, filan şeyle ilgili) anlamı kastolunur. Bu durumda daima (da) ile kullanılır. "Hakkında böyle diyorlar" denilir. "Hakkına böyle diyorlar" denilmez. hakbîn: Hak görücü, hakkı görücü, gören: hakbîn göz **[sayfa 318]** hakbîn hakim. "Hakbîn göz olmadıkça doğa insana aydınlık görünmez. - Penceresi bulunmayan ev ışıklı güneşten herhangi bir ışık alır mı? -Fitnat". hakbînâne: Doğruyu görürcesine. hakbînî: Doğruyu görücülük. hakperest: Doğruya tapıcı, tapan. hakperestâne: Doğruya tapıyor olana yakışacak biçimde. hakşinas: Hak tanıyıcı, tanıyan, hakka uygun davranan, doğruya uyan. hakşinasâne: Doğruyu tanıyana yakışacak biçimde. hakşinâsî: Doğruyu tanıyıcılık. hakgû: Doğru söyleyici, söyleyen. hakgûyâne: Doğruyu söyleyene yakışacak biçimde. hakgûyî: Doğruyu söyleyicilik. bihakkın: haklı olarak, hakkıyla, gerçekten. nâhak: Hak değil, haksız: nâhak karar. "Ey Tanrı'm! Kişi şu dünyada nâhak yere dara çekilmesin! - Avni". El-hakku mürr: Doğru söz acıdır. El-Hakku ehakku inne yüttebi': Tanrı bağlanılmaya en çok layık olandır. El-hakku yuallu vela yualli aleyh: Hak üstün gelir. Ona üstün gelinmez.

hakka: Arapça Doğrusu: "Yer yüzüne indi. Hakka bir rahmet belirtisi gibiydi. -Na't-ı şerîf-Sâbit". Bazen (ki) ile kullanılır ve o halde

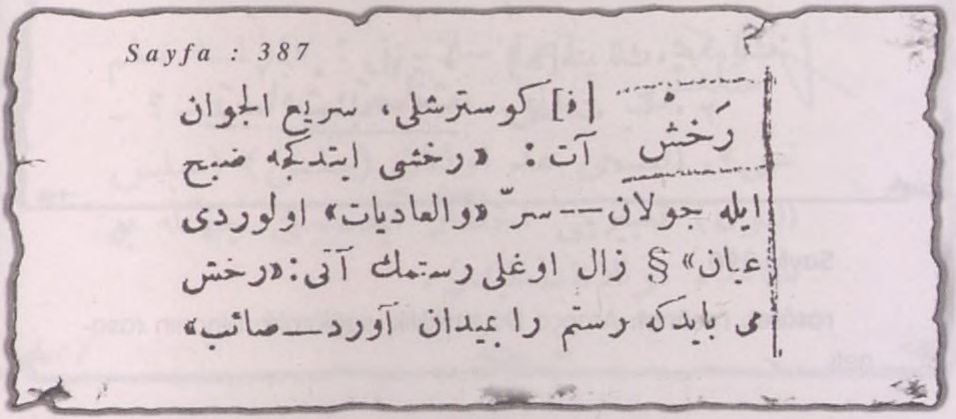
(doğrusu bu ki) makamına kaim olur: "Hakka ki kasîdede Zuheyr isimli şaire kimseler benzeterek şiir yazmaya cesaret etmedi. -Ziya". Buna eş olacak biçimde (elhak) da denilir _ Hak olarak gerçekten: Hakka müminim. (hakkan) sözcüğünün hafif biçimidir.

Sayfa : 322

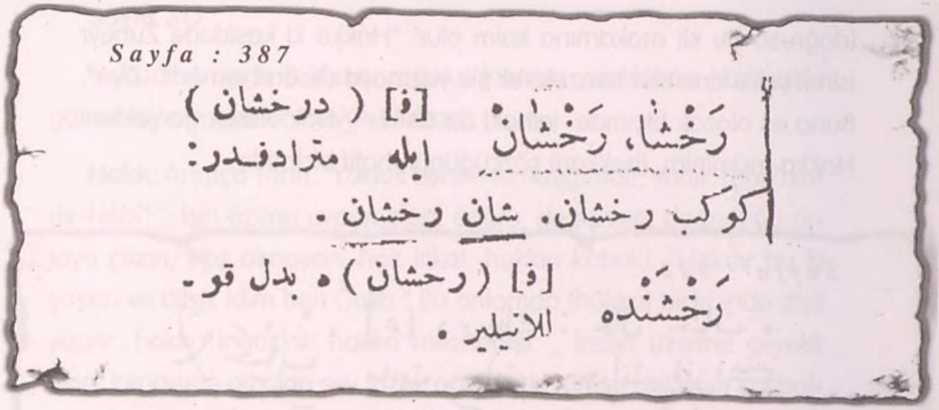
حَيَات [ع] دیرینك : حال حیات .
مدت حیات . حیات افزا=
حیات آرتیریجی ؛ آرتیران . حیاتبخش=
حیات ویریجی ، ویرن . حیات جاودان=
دائمی حیات : «ویرمین جانی سکا بولماز
حیات جاودان — فضولی .»

Sayfa 322

hayât: Arapça Dirilik: hayat durumu. hayat süresi. hayatefzâ: yaşam artırıcı; artıran. hayatbahş: Hayat verici, veren. hayat-ı cavidan: Ölümsüz yaşam: "Canını senin yolunda vermeyen kişi ölümsüz hayat bulmaz. -Fuzulî"

Sayfa : 387

رَخش [ف] کوسترشلی، سریع الجوان
آت : «رخشی ابتدکجه صبح
ایله جولان — سرّ «والعادیات» اولوردی
عیان» § زال اوغلی رستمك آتی: «رخش
می بایدکه رستم را بمیدان آورد — صائب»

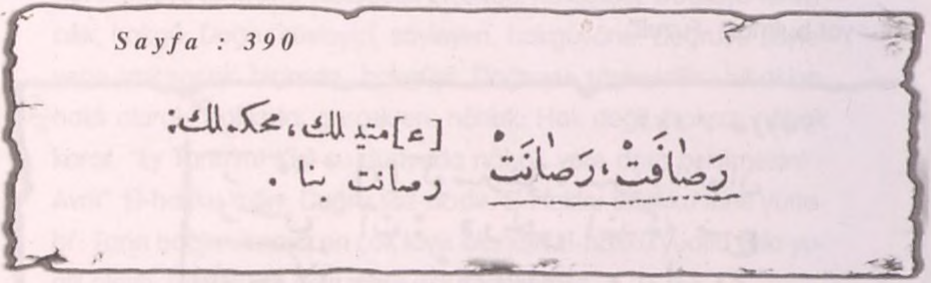

Sayfa 387

rahş: Farsça Gösterişli, genç ve hızlı at: "Rahşı ettikçe sabah vaktinde hareket-"Ve'l-âdiyât" gizi ortaya çıkardı."._ Zâl oğlu Rüstem'in atı: "Rahş-ı mey bâyed ki Rüstem-râ be-meydan âverd-Sâib"

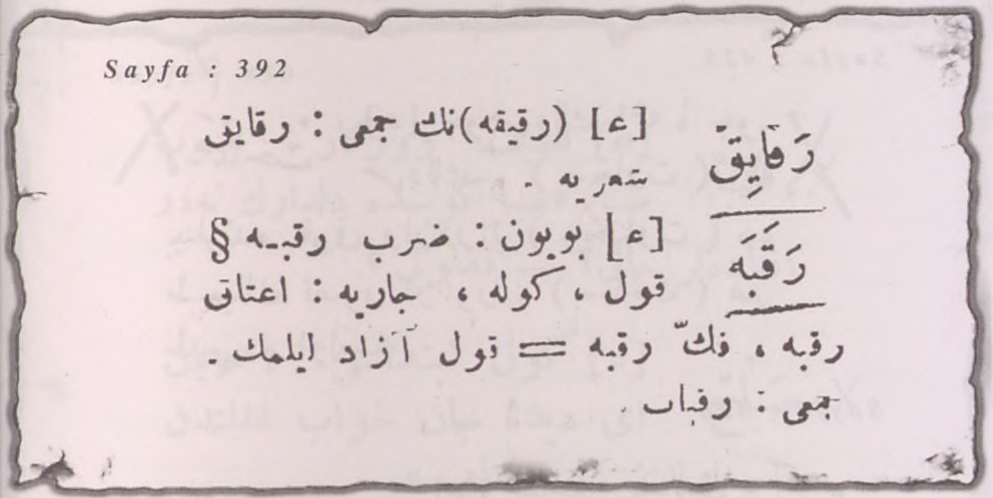
rahşâ, rahşân: Farsça (dırahşan) ile eş anlamlıdır: rahşan yıldızlar. rahşan şan.

rahşende: Farsça (rahşan) ile aynı anlamda kullanılır.

Sayfa 390

rasâfet, rasânet: Arapça Dayanıklılık, sağlamlık: binanın rasaneti.

Sayfa : 392

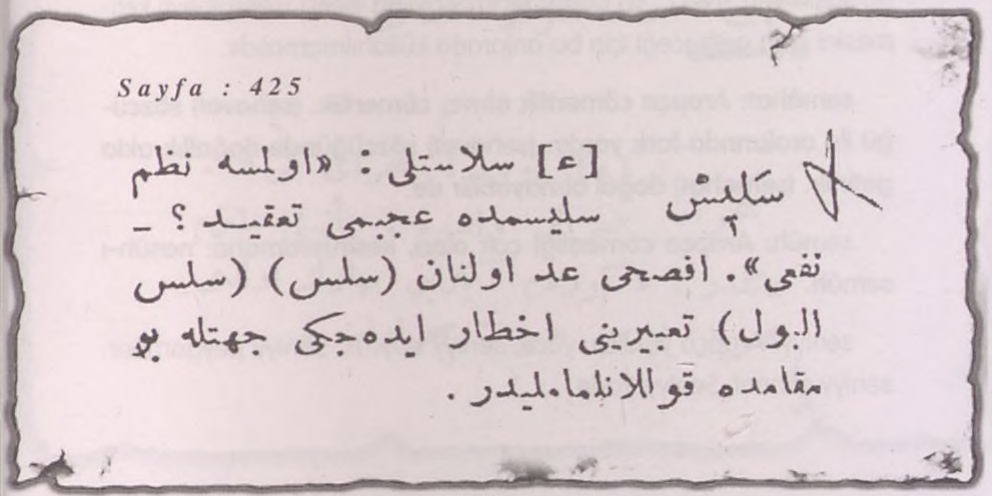
رَقايِق [ع] (رقيقه)نك جمعى : رقايق شعريه .

رَقَبَه § [ع] بويون : ضرب رقبه قول ، كوله ، جاريه : اعتاق رقبه ، فكّ رقبه = قول آزاد ايلمك . جمعى : رقباب .

Sayfa 392

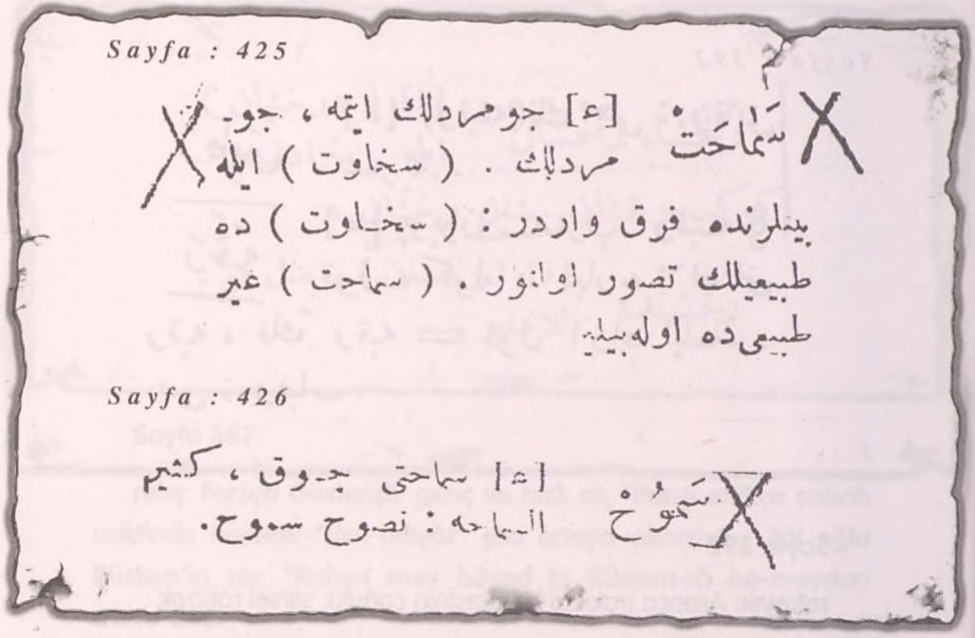
rakayık: Arapça (rakika) kelimesinin çoğulu: şiirsel rakayık

rakabe: Arapça Boyun: rakabe ağrısı _ kul, köle, cariye: rakabenin özgürlüğü, fekk-i rakabe: Kul azat eylemek. Çoğulu: rakabât.

Sayfa : 425

سَلِيش [ع] سلاستلى : «اولمسه نظم سليسمده عجبمى تعقيد ؟ _ نفى». افصحى عد اولنان (سلس) (سلس البول) تعبيرينى اخطار ايده جكى جهتله بو مقامده قوللانلماملىدر .

Sayfa : 425

سَمَاحَتْ [ء] جومردلك ايتمه ، جو-
مردلك . (سخاوت) ايله
بيلرنده فرق واردر : (سخاوت) ده
طبيعيلك تصور اولنور . (سماحت) غير
طبيعي ده اوله بيلير

Sayfa : 426

سَمُوحْ [ء] سماحتى جوق ، كثير
السماحه : نصوح سموح .

Sayfa 425

selîs: Arapça Akıcı: "Onun selîs şiirinde anlaşılmazlık olmasa buna şaşılır mı? -Nefî". En doğru biçimi sayılan (selis) (selisülbevl) kelimesini akla getireceği için bu anlamda kullanılmamalıdır.

semâhat: Arapça cömertlik etme, cömertlik. (sehavet) sözcüğü ile aralarında fark vardır: (sehavet) sözcüğünde doğallık akla getirilir. (semahat) doğal olmayabilir de.

semûh: Arapça cömertliği çok olan, kesîrüssemaha: nasûh-ı semûh.

seniyy: Arapça yüksek, yüce: seniyy buyruk. Seniyy peygamber. seniyy sünnet. Seniyy irade.

Sayfa : 450

صَبَا [ع] لطیف روزکار : هبوب صبا. «صبا کوبنده دلدارك نه‌در افتاده‌لر حالی؟ — فضولی»

صَبَاح [ع] کون ابتداسی: «اویان ای دیدهٔ جان خواب غفلتدن صباح اولدی — رضایی»

صَبَاحَت [ع] کورللك، دلبرلك. اکثریا چهره حقنده صرف اولنور: صباحت سیما.

صَبَّاغ [ع] بویایان، بویاجی: «صباغنه صد هزار تحسین!»

صَحْرَاء [ع] اووه : صحرای کربلا. صحرای واسع. تأنیثی ملتزم دکلدر. «کوردم آثارین بهارك اولدی صحرالر بنم». جمی : صحراوات.

Sayfa 450

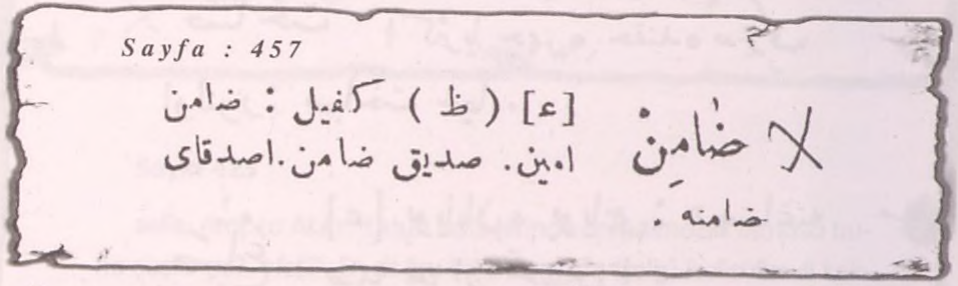
sabâ: Arapça güzel rüzgâr: saba yeli. "Ey sabâ sevgilinin bulunduğu yerde onun düşkünlerinin durumu acaba nasıldır? -Fuzulî".

sabâh: Arapça gün başlangıcı: "Ey can gözü artık uyan bilmezlik uykusundan çünkü sabah oldu. -Rızâyî"

sabâhat: Arapça güzellik, dilberlik. Çoğunlukla yüzle ilgili olarak kullanılır: yüzün sabahati.

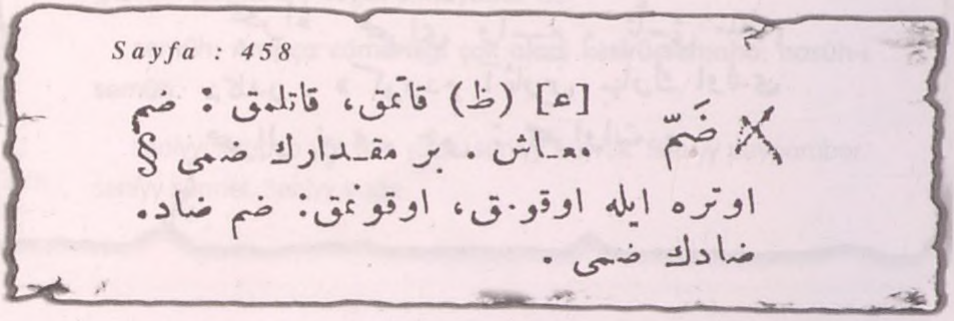
sabbâğ: Arapça boyayan, boyacı: "Senin sabbâğına binlerce kez aferin!"

sahrâ: Arapça Ova: Kerbela Sahrası. Geniş sahra. Dişili kullanımda değildir. "Bahar mevsiminin belirtilerini görünce sahralar benim oldu". Çoğulu: sahravât.

Sayfa 457

zâmin: Arapça (zı harfiyle) kefil: güvenilir zâmin. zaminin gerçeği. zaminlerin güvenilir olanları.

Sayfa : 458

ضَمَانْ [ء] (ظ) کفالت: ضمان قوی.

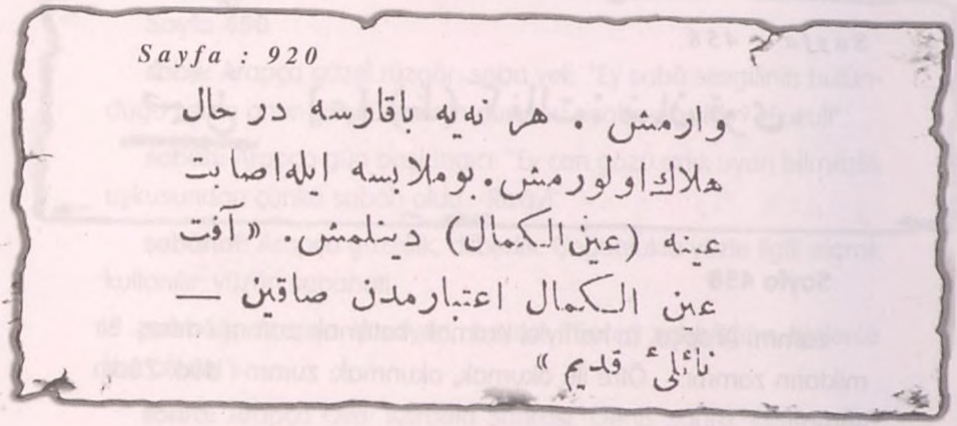
Sayfa 458

zamm: Arapça. (zı harfiyle) Katmak, katılmak: zamm-ı maaş. Bir miktarın zammı. _ Ötre ile okumak, okunmak: zumm-ı dâd. Zâdın zammı.

zamân: Arapça (zı harfiyle) kefillik: güçlü zamân

Sayfa : 920

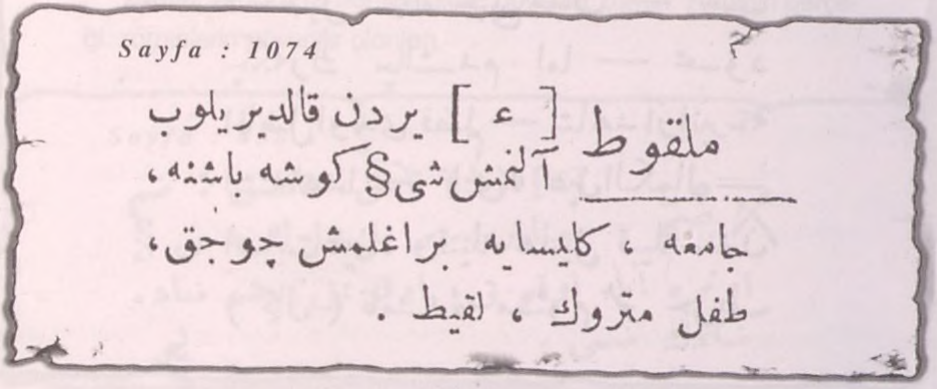
كَمَال [ء] برشیئك جمیع اجزاسنك تمامی§ تمام اولق. نقائصدن خالی اولق، صفات عالیه‌ایله متصف بولنمق. § علم، عرفان، فضیلت: «تحصیل کماله خبلی مدت — محنت چکه‌رك چالشدم اما — محسود افاضل اولدی فضلم — شاهد آرانیرسه اشته‌اعدا — ناحی» عین الکمال = اصابت عین. وقتیله هذیل قبیله‌سندن (کمال) نامنده مشئوم بر حریف

Sayfa : 920

وارمش . هر نه يه باقارسه در حال
هلاك اولورمش . بوملابسه ايله اصابت
عينه (عين الكمال) دينلمش . « آفت
عين الكمال اعتبارمدن صاقين —
نائلئ قديم »

Sayfa 920

kemâl: Arapça Bir şeyin bütün parçalarının tamamı _ Tamam olmak. Eksiklikten uzak olmak, üstün özellikleri taşıyor olmak. _ Bilim, kültür, erdem: "Bilim yolunda oldukça uzun süre uğraştım. Sıkıntılar çekerem çalıştım; ancak erdemli insanların çekememezliği benim yüceliğim oldu. Bu söylediklerime bir tanık göstermem istenirse düşmanları gösteriyorum. -Naci" aynelkemal: göz değmesi. Vaktiyle (Hüzeyl) kabilesinden (Kemal) namında uğursuz bir adam varmış. Her neye bakarsa o anda yok olurmuş. Bu benzerlik ilgisi dolayısıyla göz değmesine (aynülKemal) denilmiş. "Benim saygınlığımın göz değmesinin oluşturacağı yıkımlardan sakın. -Naili-i Kadim".

Sayfa : 1074

ملقوط [ء] يردن قالديريلوب
آلنمش شيء كوشه باشنه ،
جامعه ، كليسايه براغلمش چوجق ،
طفل متروك ، لقيط .

Sayfa 1074

melkut: Arapça Yerden kaldırılıp alınmış şey. _ Köşe başına, camiye, kiliseye bırakılmış çocuk, metruk çocuk, lakît.

Sayfa : 1078

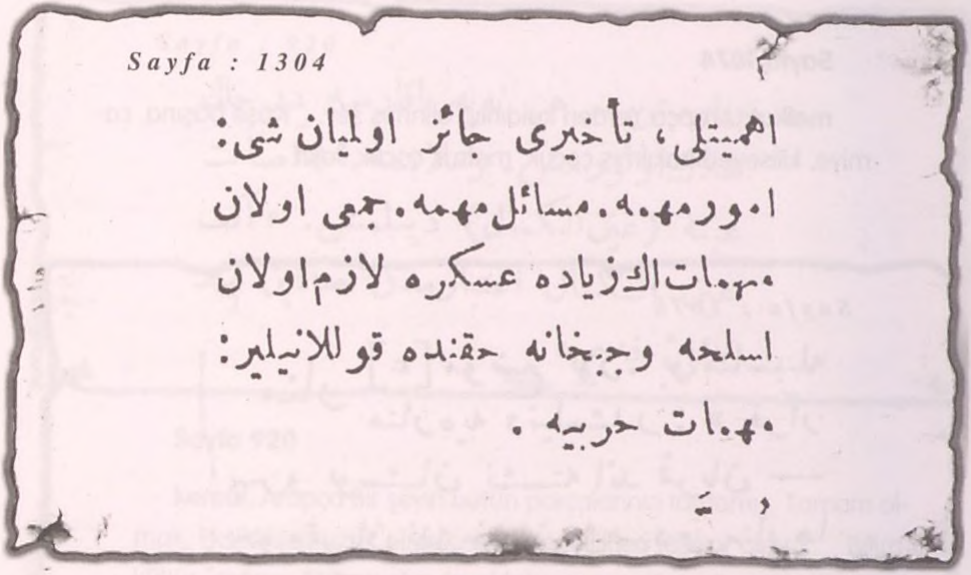
منار [ء] موضع نور. بو مناسبتله
مناره یه دنیلمشدر : « فرار
سرو بوستان نشسته اند قمریان —
چو مقریان نغز خوان بزمردین منارها
— قا آنی » § یوللرده اولان میللر،
نشانه لر.

Sayfa 1078

menâr: Arapça Işık yeri. Bu anlamı dolayısıyla minareye denilmiştir: "Firâz-ı serv-i bûstân nişeste end kameryan-Çü makarriyan-ı nagzhân-ı bezm-i din-i minareha-Ka nî". _ **Yollarda olan miller, işaretler.**

Sayfa : 1304

مهم [ء] هم ، غم ویریجی ،
ویرن § امر عظیم ، کار دشوار ،

Sayfa : 1304

اهميتلى، تأخيرى جائز اولميان شى:
امور مهمه. مسائل مهمه. جمى اولان
مهمات الك زياده عسكره لازم اولان
اسلحه وجبخانه حقنده قوللانيلير:
مهمات حربيه.

Sayfa 1304

mühim: Arapça Gam, gam verici, veren _ En önemli iş, önemli iş, önemli, ertelenmesi uygun olmayan şey: mühim işler. mühimm sorunlar. Çoğulu olan mühimmât kelimesi en çok askere gerekli olan silahlar ve cephane hakkında kullanılır: savaş mühimmatı.

معروف محرر لرك آثارندن جامع تماشا كلياتى عدد ١

ابن الرفيق احمد نورالدين

سنكر نجى

٤ پرده قومدى

٨ مايس ١٣٢٦ تاريخلى حق تأليف قانونه توفيقاً تكرار طبع و تياتروده تمثيل حق محفوظدر .

ناشرى :
اقبال كتبخانه‌سى صاحبى
حسين

Meşhur Yazarların Eserlerini İçeren Gösteri Sanatları Kitabı Sayı 1

İbn'ür-Refik Ahmet Nurettin

Sekizinci
Komedi, 4. Perde

8 Mayıs 1326 tarihli Telif Hakkı Kanununa göre tekrar tab ve tiyatroda temsil hakkı mahfuzdur.

Yayınlayan:
İkbal Kütüphanesi sahibi
Hüseyin
1339-1923
Orhaniye Matbaası

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : 955
Yazar : İbn'ür Refik Ahmet Nurettin
Cild : Borda
Ebadı :
En : 15 cm.
Boy : 16 cm.
Sayfa Adedi : 87 + 1

Sayfa : 4

٤ ——— سکزنجی ———

قاپوسنه کیدوب ایچری یه سسله‌نیر) غارسون !.. بر فنجان قهوه ایسته - مشدم حالا کتیرمدك . چابوق اول ، بکله‌یورم . (باشایه طوغروکیدر) بو ادانك نه‌قدر عادتی وار . موسیو صوکی یاقلاشدقجه غارسونلر تنبل، تربیه‌سز اولویورلر .... اوقودیغك نه‌در پاشا ؟

مکرم — (جان صیقینتیسیله) صرافك مکتوبی .

نعیمه — جانك صیقیلمش فنا برشیمی یازییور ؟

مکرم — (مکتوبی جبنه قویارق) صراف اغبزی هرزه‌لر . بو کونلرده کویا بویوك برایشه کیریشمش‌مش‌ده اونك ایچون ایسته‌دیکم پاره‌یی ویره‌میه‌جکمش .

نعیمه — اوهروقت بویله یاپار سندن برهن قوپارنجه‌یه‌قدر آغزنده نه‌بهانه‌لر کوه‌له‌مز .

مکرم — دها نه‌رهن ایسته‌مکه یوزی وار ؟ تقاعد معاشمك جرئتانی نه‌لنده ، بوندن باشقه چارشی ایچنده‌کی دکانلرك کراسی‌ده اونحصیل ایدییور . بونلردن صاغلام رهن اولورمی ؟

نعیمه — دکانلر دیدك‌ده‌خاطرمه کلدی. نشان طاشنده‌کی قوناغی وفاءً فراغ ایتدیکك حاجی بك پاره‌سنی ایسته‌یور دیمشدك . بوایش نصل اولدی ؟

مکرم — فائضنی ویردم برآی دها وعده آلدم . تشرین ثانی نهایتنه قدر برچاره‌سنه باقاجغم .

نعیمه — پاشا! آی دیدیکك کون کبی کچیور. بو کیدیشله برچاره بولاجغکی هیچ اومیوردم . حاجی بك پانغودوس معامله‌جینك بریدر. او کوزه‌لم قوچا قوناق باغیره چاغیره کیده‌جك غالبا .

مکرم — (بردنبره حدتله) اه عشقنه نعیمه سن‌ده صراف کبی بنی سیکیرلتدیرمه .

Sayfa 4

... kapısına gidip içeriye seslenir) Garson!.. Bir fincan kahve istemiştim hâl, getirmedin. Çabuk ol, bekliyorum. (Paşa'ya doğru gider) **Bu adanın ne fena âdeti var. Mevsim sonu yaklaştıkça garsonlar tembel, terbiyesiz oluyorlar.... Okuduğun nedir Paşa?**

Mükerrem - (Can sıkıntısıyla) Sarrafın mektubu.

Naime - Canın sıkılmış. Fena bir şey mi yazıyor?

Mükerrem - (Mektubu cebine koyarak) Sarraf ağzı herzeler [saçma sapan söz]. Bugünlerde güya büyük bir işe girişmişmiş de, onun için istediğim parayı veremeyecekmiş.

Naime - O her vakit böyle yapar. Senden bir rehin koparıncaya kadar ağzında ne bahaneler gevelemez [ki].

Mükerrem - Daha ne rehin istemeye yüzü var? Takaüt [emeklilik] maaşımın cüzdanı elinde, bundan başka çarşı içindeki dükkanların kirası[nı] da o tahsil ediyor. Bunlardan sağlam rehin olur mu?

Naime - **Dükkanlar dedin de hatırıma geldi. Nişantaşı'ndaki konağı verdiğin Hacı Bey parasını istiyor demiştin. Bu iş nasıl oldu?**

Mükerrem - Faizini verdim, bir ay daha vade aldım. Teşrin-i sânî [Kasım] nihayetine kadar bir çaresine bakacağım.

Naime - **Paşa! Ay dediğin gün gibi geçiyor. Bu gidişle bir çare bulacağı[nı] hiç ummuyorum. Hacı Bey muamelecinin biridir. O güzelim koca konak bağıra çağıra gidecek galiba.**

Mükerrem - (Birden bire hiddetle) Allah aşkına Naime, sen de sarraf gibi beni sinirlendirme.

Sayfa : 5

سکزنجی

نعیمه — پاشا ! داریله اما سن‌ده اوچان قوشه بورجلوسك .

کچن قیش بودجه‌مزك دلیك دشیك اولدیغنی سویله‌مشدك . صوکره یاز کلنجه آدایه کلمك عقلنه کلدی . آلتی آیدر بوقوجه اوتلده کونده بش آلتی لیرا مصرف ایدییورسك . هله پوکرده‌کی زیانلرك ده‌جابا.

مکرم — اکثریا قازانیورم . (قالقوب دولاشیر)

نعیمه — قومار قازانجی رؤیاده دفینه بولمغه بکزر جبلرکی طولدیررسك ده بینه ئه‌لی بوش اویانیرسك . (بوائناده صول طرفدن نبیله کلیر)

مکرم — صوص نبیله کلییور باشقه سوز آچ .

ایکنجی مجلس

اولکیلر نبیله

نبیله — کوزل برطور بایدم. آداده صوك بهار صباحلری اوقدر لطیف اولویورکه ... سن‌ده کله‌لی ایدك آننه .

نعیمه — بن دها صباح قهوه‌می ایچه‌مدم . غارسونلرك کوکلی اولاجقده ...

نبیله — چاملقده‌کی صاف هوا انسانه قهوه‌دن زیاده کیف ویریبور . عادتا ایچمدن چاملرك آره‌سنده قوشمافلقلر کلدی .

مکرم — هرحالده قوشمشکدر .

نبیله — خایر . براز حیزلی بورودم اوقدر .

نعیمه — قوزوم نبیله بوجوجوقلقدن واز کچ کچن کون یوسفی قووالادیغکی کورمشلر بکا کنایه‌لی سوزلر سویله‌دیلر .

نبیله — کیم ؟

نعیمه — شوبو .

نبیله — یوسف بنم خالامك اوغلونه قاریشیورلر .

مکرم — هرکس اوتی بیلیرمی ؟ بیلسه بیله قوجه برقیزك قوس

Sayfa : 6

قوجامان برحالا زاده‌یی چاملقده قووالامه‌سنی خوش کورمز .

نیله — دیمك دیدی قودی بو آداده‌ده وار .

مکرم — البته . چام آغاجلری بیله دیله کلسه کیم بیلیر نه‌بوش بوغازلقلر ایدر .

نیله — اویله ایسه پاشا بابا هیچ طورمایه‌لم آدادن اینه‌لم. نشان طاشنده‌کی بانجه‌مزك آغاجلری آدا چاملری کبی کوه‌زه دکلدر. (کولر)

نعیمه — نیله . سنك خبرك یوق اوتلجی بوصباح بزم‌اشیامزی اوست قاتدن آلت قاته ایندیردی .

نیله — نیچون ؟

نعیمه — اوست قاتی معصرلی تکمیل کرالامش .

نیله — هانکی مصرلی ؟

مکرم — دون کلن مصرلی .

نعیمه — بنم بوکا برجانم صیقیلدی که ...

نیله — هیچ جانك صیقیلمه‌سون . دها ایی اولمش دوز ایاق. کیده‌یم باقه‌یم .

(سرعتله اوتلك بویوك قاپوسندن کیدر)

اوچنجی مجلس

مکرم نعیمه صوکره غارسون

نعیمه — آلت قاته اینمك نیله‌نك کبرینه طوقونورظن ایدییوردم اما ...

مکرم — نه‌دن طوقونسون . اوتللرده آلت قات دها معتبردر.

نعیمه — اوتلك آرقه طرفنده کومسه قارشی اودالی. طوعریسی نه‌اعتبار ! دیر کتوری کورر اینه‌م برقاچ آغیر سوز سویله‌یه‌جکم.

مکرم — سن برشی سویله‌مه بلکه سکا قارشی برتربیه‌سزلك ایدر. بن ایجاب ایده‌نی سویله‌رم .

Sayfa 5

Naime - Paşa! Darılma ama sen de uçan kuşa borçlusun. **Geçen kış bütçemizin delik deşik olduğunu söylemiştin. Sonra yaz gelince adaya gelmek aklına geldi.** Altı aydır bu koca otelde günde beş altı lira masraf ediyorsun. Hele pokerdeki ziyanların da caba[sı].

Mükerrem - Ekseriya kazanıyorum. (Kalkıp dolaşır)

Naima - Kumar kazancı rüyada define bulmaya benzer. **Ceplerini doldurursun da eli boş uyanırsın. (Bu esnada sol taraftan Nebile gelir)**

Mükerrem - Sus. Nebile geliyor. Başka söz aç.

İkinci Meclis[Sahne]

Evvelkiler Nebile

Nebile - Güzel bir tavır yaptım. Adada sonbahar sabahları o kadar latif [iyi, güzel, hoş, tatlı]oluyor ki... Sen de gelmeliydin annene.

Naime - Ben daha sabah kahvemi içmedim. **Garsonların gönlü olacakta...**

Nebile - Çamlıktaki saf hava insana kahveden ziyade keyif veriyor. Âdeta içmeden çamların arasında koşmaklıklar [koşasım] geldi.

Mükerrem - Her halde koşmuşsundur.

Nebile - Hayır biraz hızlı yürüdüm o kadar.

Naime - **Kuzum Nebile bu çocukluktan vazgeç.** Geçen gün Yusuf'u kovaladığını görmüşler. Bana kinayeli sözler söylediler.

Nebile - Kim?

Naime - Şu, bu.

Nebile - Yusuf benim halamın oğlu, ne karışıyorlar?

Mükerrem - Herkes onu bilir mi? Bile bile koca bir kızın kos **[sayfa**

6] kocaman bir hâlâzâdeyi [halaoğlu] çamlıkta kovalamasını hoşgörmez.

Nebile - Demek dedikodu bu adada var.

Mükerrem - Elbette. Çam ağaçları bile dile gelse, kim bilir ne boşboğazlıklar eder.

Nebile - Öyle ise Paşa baba[ya] hiç durmayalım. Adadan inelim. Nişantaşı'ndaki bahçemizin ağaçları ada çamları gibi geveze değildir. (Güler)

Naime - Nebile. Senin haberin yok. Otelci bu sabah bizim eşyamızı üst kattan alt kata indirdi.

Nebile - Niçin?

Naime - Üst katı Mısırlı Tekmil kiralamış.

Nebile - Hangi Mısırlı?

Mükerrem - Dün gelen Mısırlı.

Naime - Benim buna bir canım sıkıldı ki...

Nebile - Hiç canın sıkılmasın. Daha iyi olmuş. Düzayak. Gideyim bakayım. (Süratle otelin büyük kapısından gider.)

Üçüncü Meclis [Sahne]

Mükerrem, Naime, sonra garson

Naime - Alt kata inmek Nebile'nin kibirine dokunur zannediyordum ama...

Mükerrem - Neden dokunsun? Otellerde alt kat daha muteberdir [değerli, itibarlı].

Naime - **Otelin arka tarafında kümese karşı odalar.** Doğrusu ne itibar! Direktörü görürsem birkaç ağır söz söyleyeceğim.

Mükerrem - Sen bir şey söyleme. Belki sana karşı bir terbiyesizlik eder. Ben icab edeni söylerim.

Sayfa : 7

نعیمه — هم آرتق استانبوله اینسه‌ك هرکس طاشیندی برقاچ قومار بازدن باشقه کوریشیله‌جك کیمسه قالمدی.

مکرم — برقاچ کون صبر ایت اینه‌رز .

نعیمه — یوقسه ... اوتلجی‌یه بورجك وارده ...

مکرم — یووو ... برقاچ کونلك حسابم وار . اهمیتسز .

نعیمه — آه پاشا ! بیاسه‌ك نه‌قدر اوزولیورم . برطرفدن نبیله‌نك کینلك چاغی کچیور ، بوده قاله‌جغندن قورقویورم . برطرفدن بو آغیر بورجلرك آلتندن نصل قالقاجغمزه عقل ایردیره‌میورم . برامیدسزلك که...

مکرم — بودنیاده بن هیچ برشیدن امیدمی کسمم . باقارسك برکون هیچ اومدیغك برتصادف ... مثلا نبیله‌یه یاغلی بر قسمت ظهوری ... بونلر هپ خریطهٔ خیالده چیزیلیدر .

نعیمه — قیز یکرمی بش یاشنی کچیور یکرمی بش .

مکرم — یکرمی بش یاشنده برقیز اختیار صایبلسه بیله بن دقت ایتدم ؛ هرکس‌ده بنم کبی دقت ایدر ، نبیله‌ده شویله برسربست‌طور ، برعظمت ، برغرور وارکه نظرلری کندینه جذب ایدر .

(بواتناده اوتل غارسونی ئه‌لنده برفنجان قهوه ایله اوتلك کوچوك قاپوسندن کلیر)

غارسون — (قهوه‌یی نعیمه‌یه ویره‌رك) بویوروم خانوم افندی .

نعیمه — (فنجانی آلوب) قهوه‌نك یاریسنی طباغه دوکمشسك .

غارسون — پاردون . قاپو قولمده چاربدی .

(بواتناده اوتلك بویوك قاپوسندن جراد آرقه‌سنده صیرمه‌لی قیرمزی شالوار وجیکن ایله کلیر)

ددرنجی مجلس

مکرم نعیمه غارسون جراد

جراد — غارسون ! بزم افندی چای ایسته‌یور .

Sayfa 7

Naime - Hem artık İstanbul'a insek, herkes taşındı. **Birkaç kumarbazdan başka görüşülecek kimse kalmadı.**

Mükerrem - Birkaç gün sabret ineriz.

Naime - Yoksa... Otelciye borcun var da...

Mükerrem - Yooo... Bir kaç günlük hesabım var. Ehemmiyetsiz.

Naime - Ah Paşa! Bilsen ne kadar üzülüyorum. **Bir taraftan** Nebile'nin gelinlik çağı geçiyor evde kalacağından korkuyorum. **Bir taraftan bu ağır borçların altından nasıl kalkacağımıza akıl erdiremiyorum.** Bir ümitsizlik ki...

Mükerrem - Bu dünyada ben hiçbir şeyden ümidimi kesmem. Bakarsın birgün hiç ummadığın bir tesadüf... Meselâ Nebile'ye yağlı bir kısmet zuhuru... Bunlar hep harita-yı hayalde çizilidir.

Naime - Kız yirmi beş yaşını geçiyor, yirmi beş.

Mükerrem - Yirmi beş yaşında bir kız ihtiyar sayılsa bile ben dikkat ettim; herkes de benim gibi dikkat eder, Nebile'de şöyle bir serbest tavır, bir azamet, bir gurur var ki nazarları kendine cezbeder.

(Bu esnada otel garsonu elinde bir fincan kahve ile otelin küçük kapısından gelir)

Garson - (Kahveyi Naime'ye vererek) Buyurun hanımefendi.

Naime - (Fincanı alıp) Kahvenin yarısını tabağa dökmüşsün.

Garson - Pardon. Kapı koluma çarptı.

(Bu esnada otelin büyük kapısından Cerad arkasında sırmalı kırmızı şalvar ve cepken ile gelir.)

Dördüncü Meclis [Sahne]

Mükerrem Naime garson Cerad

Cerad - Garson! Bizim efendi çay istiyor.

Sayfa : 8

غارسون — (تلاشله جراد قوشه‌رق) وای ! جلاد افندی !

جراد — لاجلاد . جراد . جراد . یعنی چکرکه .

نعیمه — غارسون ! بوقهوه بوز کبی . نه طادی وار نه طوزی (فنجانی ماصه‌نك اوزرینه براقیر)

غارسون — پاردون خانوم افندی . کومور فنا ، آتش یانماز . قباحت بزده یوق .

جراد — غارسون ! بن‌واپوراسکله‌سنده کیدیبور . سن‌جای یاب افندی‌یه کوتور . (جراد صول طرفدن کیدر)

غارسون — شیمدی . آلستا .

نعیمه — غارسون ! بکاباشقه‌برقهوه . (غارسون جواب ویرمه‌دن صاغ طرفده اونلك کوچوك قاپوسندن کیدر) بونه تربیه‌سز غارسون . مصرلینك کوله‌سنه بزدن دها زیاده اهمیت ویریبور .

(بوائناده اونلك بویوك قاپوسندن میخالاکی کلیر .)

بشنجی مجلس

مکرم نعیمه میخالاکی

مکرم — ایشته دیرکنود کلیور .

نعیمه — قوزوم پاشا شوکا برقاچ‌سرت سوز سویله . بویابدقلری بزی عادتا استثقالدر .

مکرم — هایدی سن نیه‌نك یانه کیت کیفکه باق بن یاباجغمی بیلیرم .

نعیمه — موسیو میخالاکی ! طوغریدن‌غارسونلرکزك تربیه‌سنه هیچ دیه‌جك یوق .

میخالاکی — نه اولدی خانم افندی ؟

نعیمه — پاشا سویله‌سین . (سرعتله اونلك بویوك قاپوسندن کیدر)

Sayfa 8

Garon - (Telaşla Cerad koşarak) Vay! Cellad efendi!

Cerad - Lâ Cellad. Cerad. Cerad. Yani çeker ki

Naime - Garson! Bu kahve buz gibi. Ne tadı var ne tuzu.

(Fincanı masanın üzerine bırakır)

Garson - Pardon hanımefendi. Kömür fena, ateş yanmaz. Kabahat bizde yok.

Cerad - Garson! Ben vapur iskelesine gidiyor. Sen çay yap. Efendiye götür. (Cerad sol taraftan gider.)

Garson - Şimdi. Alesta.

Naime - Garson! Bana başka bir kahve. (Garson cevap vermeden **sağ tarafta otelin küçük kapısından gider.) Bu ne terbiyesiz bir garson. Mısırlının kölesine bizden daha ziyade ehemmiyet veriyor.**

(Bu esnada otelin büyük kapısından Mihalaki gelir)

Beşinci Meclis [Sahne]

Mükerrem Naime Mihalaki

Mükerrem - İşte direktör geliyor!

Naime - Kuzum Paşa. Şuna birkaç sert söz söyle bu yaptıkları bizi âdeta istisgâldir [aşağılama, küçük görme, hakâret].

Mükerrem - Haydi sen Nebile'nin yanına git. Keyfine bak ben yapacağımı bilirim.

Naime - Mösyö Mihalaki! Doğrusu garsonlarınızı terbiyesine hiç diyecek yok.

Mihalaki - Ne oldu hanımefendi?

Naime - Paşa söylesin. (Süratle otelin büyük kapısından gider)

Sayfa : 17

طوقوزنجی مجلسی

حبیب نبیله یوسف صوکره مکرم

یوسف — (ثه یله یناغی طوتارق) آی !

نبیله — آ ! سنمی ایدك یوسف ؟ ایلك واپوروله می کلدك ؟

— یوسف — اما آغیر ثه لك وارمش نبیله کوزلرمدن آتش چیقدی .

نبیله — عفو ایدرسك . بن سنی باشقه سی ظن ایتدمده ... شوراده کی اختیاری .

یوسف — (حبیبی کوره رك) بو کیم ؟ یان کوزله بزی سیر ایدییور .

نبیله — آلدیرمه . کورمه مزلکدن کل . بو مصرلی بر زنکین ایمش .

یوسف — محترم برذات .

نبیله — نه بیله یورسك ؟

یوسف — زنکین دیدکده . . . (تحسرله) آه ! بن ده آنامدن بابامدن قالان میراثی جارجابوق یه مه یه ایدم محترم بر کنج اولوردم .

نبیله — دها طوغریسی وقتیله ثه ولنه ایدك بویله اولاره میراث بیدی اولمازدك . هیچ اولمازسه قیرینتیلرنی بیترمه دن ثه ولن .

یوسف — بونی بکا سنمی سویله یورسك ؟

نبیله — ثه وت . سکا بر همشیره کی نصیحت ایدییودم . اوتوز یاشنه یاقلاشیورسك کندکه صمیمی بر آرقداش بولمق زمانی کچیور . بن شمدی نه قدر پشیمانم بیلسه ك . یکرمی یاشمی کچنجه یه قدر کلین اولمق ایسته میوردم . بکا کلن کوروجیلره کندیمی بکندیرمه مك ایچون نه چیرکینلکلر یاپاردم . بنی ایسته ینلرك هپسنی رد ایتدم . یالکز

* بابامدن قالان میراثی جارجابوق یه مه یه ایدم محترم بر کنج اولوردم .

* Var

بریسنی ، بر ضابطی کندمه مناسب کورمشدم . پاره‌سی یوق دیه انام بابام اونی ایسته‌مدی... اوده کیتدی. شهید اولدی... (برمدت سکوت)

یوسف — چوقمی سویبوردك ؟

نبیله — یالکز اوکا قانم ایصینمشدی . نهایت سنه‌لر کچدی . ایشته یکرمی بش یاشمه کلدم . شمدی دها معقول دوشونیورم . اولکی غیرتلی خودپسندلکم قالمدی . فقط چوق کچ . سن‌ده بنم کبی یاپمه . تردد ایتمه ایلك فرصت چیقنجه همان نه‌ولن .

یوسف — زنکین اولسه‌ایدم بیلیرمیسك نه‌یاپاردم. سنی دایمدن ایستردم .

نبیله — (کوله‌رك) نه‌یاپمق ایچون ؟

یوسف — رجا ایدرم نبیله جدی قونوشورکن لطیفه ایتمه .

نبیله — وای ! سن بونی جدی اوله‌رقمی سویله‌دك ؟

یوسف — نه‌وت .

نبیله — بن سکاده وارمازدم .

یوسف — نی‌ده‌می بکنمیورسك ؟

نبیله — سنکله کوچوکلکدن بری برابر بویوملر سن اویناق قونوشمق ایچون غایت ایی برآرقداشسك. فقط بکا قوجه‌اوله‌مزسك.

یوسف — سن قوجه کده نصل اوصاف آرایورسك ؟

نبیله — سن‌ده بولنمیان اوصافی. مثلا سنك کبی هوائی اکلنجه‌سی ایچون ثروتی محو ایتمین ، بجره‌میه‌جکی ایشاره کیریشمه‌ین . حکمی بیلن جدی عزمکار فضولی زنکین برآدم .

یوسف — یا عشق ؟ اونی ایسته‌میورمیسك ؟

نبیله — بویاشه قدر بو خسته‌لقدن کندمی قورودم. خفیف بر روز کاری کلدی کچدی . بوندن صوکره‌سی ایچون قورقو یوقدر ،

Sayfa 17

Dokuzuncu Meclis [Sahne]

Habib Nebile Yusuf sonra Mükerrem

Yusuf - (Eliyle yanağını tutarak) Ay!

Nebile - Aa! Sen miydin Yusuf? İlk vapurla mı geldin?

Yusuf - Amma ağır elin varmış Nebile gözlerimden ateş çıktı.

Nebile -Afedersin ben seni başkası zannettim de... Şuradaki ihtiyarı.

Yusuf - (Habib"i görerek) Bu kim? Yan gözle bizi seyrediyor.

Nebile - Aldırma. Görmezlikten gel. Bu Mısırlı bir zengin imiş.

Yusuf - Muhterem bir zât.

Nebile - Ne biliyorsun?

Yusuf - Zengin dedin de... (Tahassürle[istenilipte elde edilemeyen]) Ah! Ben de anamdan babamdan kalan mirası çarçabuk yemeye idim muhterem bir genç olurdum.

Nebile - **Daha doğrusu vaktiyle evleneydik böyle avare mirasyedi olmazdın. Hiç olmazsa kırıntılarını bitirmeden evlen.**

Yusuf - Bunu bana sen mi söylüyorsun?

Nebile - Evet. Sana bir hemşire gibi nasihat ediyorum. Otuz yaşına yaklaşıyorsun, kendine samimî bir arkadaş bulmak zamanı geçiyor. Ben şimdi ne kadar pişmanım bilsen. Yirmi yaşımı geçinceye kadar gelin olmak istemiyordum. Bana gelen görücülere kendimi beğendirmemek için ne çirkinlikler yapardım. Beni isteyenlerin hepisini reddettim. Yalnız **[Sayfa 18]** birisini, bir zabiti kendime münasip görmüştüm, parası yok diye anam babam onu istemedi... O da git-

ti, şehit oldu... (Bir müddet sükût [sessizlik])

Yusuf - Çok mu seviyordun?

Nebile - Yalnız ona kanım ısınmıştı. Nihayet seneler geçti. İşte yirmi beş yaşıma geldim. Şimdi daha makûl düşünüyorum. **Evvelki gururum ve hodpesentliğim** [kendini beğenmişlik] **kalmadı** *[Atatürk italik hale getirilmiş olan kelimelerin üzerini çizerek üzerine Kerem yazmıştır]. Fakat çok geç. Sen de benim gibi yapma. Tereddüt etme. İlk fırsat çıkınca hemen evlen.

Yusuf - Zengin olsa idim bilir misin ne yapardım? Seni dayımdan isterdim.

Nebile - (Gülerek) Ne yapmak için?

Yusuf - Rica ederim Nebile, ciddî konuşurken latife etme.

Nebile - Vay! Sen bunu ciddî olarak mı söyledin?

Yusuf - Evet.

Nebile - Ben sana da varmazdım.

Yusuf - Beni de mi beğenmiyorsun?

Nebile - **Seninle küçüklükten beri beraber büyüdük. Sen oynamak,** konuşmak için gayet iyi bir arkadaşsın. Fakat bana koca olamazsın.

Yusuf- Sen kocanda nasıl evsaf[vasıflar, özellikler] arıyorsun?

Nebile- Sende bulunmayan evsafı. **Meselâ senin gibi havai eğlencesi için serveti mahvetmeyen, beceremeyeceği işlere girişmeyen, haddini bilen, ciddi azimkâr, nüfuzlu, zengin bir adam.**

Yusuf- Ya aşk? Onu istemiyor musun?

Nebile- Bu yaşa kadar bu hastalıktan kendimi korudum. Hafif bir rüzgârı geldi geçti. Bundan sonrası için korku yoktur.

Sayfa : 19

یوسف — بن سنی سویبورم دیر ایسه‌م ؟

نبیله — یازیق ده‌رم . قلبك بنم خیرچین پارمقلرم آرسنده بر بز پارچه‌سی کبی صیقیلیر بوروشور پارچه‌لانیر صوکرا برپاچورا کبی آتیلیر .

یوسف — بو بم خوشمه کیدر ،

نبیله — بنم کیتمز . بو اذیته سنك نه‌جانك نه‌مالك طایانیر . بکا قوجه اولاجق آدم کاله ایرمش میوه کبی اوللیدر .

یوسف — مثلا بلی بوکولمش براختیار . موشموله .

نبیله — بو قدر چوروموش‌ده کوچ هضم اولور . بکا شویله قرق قرق بشلك برافندی، یاشیله مناسب قوتده، صحتده برآدم اوللی بکا اویله کلیورکه بویله برآدم بنی آلاجق اولسه پشیمان اولماز . اونی مسعود ایتمکه چالیشیرم .

یوسف — آه نبیله ! سکا بویله بر قوجه بولمق ئه‌لدن کاسه ... مثلاشو (نهایتده طوران حیبی کوسترەرك) قارشی ساحلی سیرایدرکن یان کوزله بزه باقان آدم . بونی ناصل بولویورسك ؟

نبیله — دون اقشام‌اوستی چاملقده بنی تعقیب ایتدی. آزقالدی کندیسنه آغیر برسوز سویله‌یه‌جك ایدم .

یوسف — ایبکه‌سویله‌مدك. سنی بکنمش دیمکدر. یاشنه‌اویغون قوتی صحتی وار کبی کورونیور کاله ایرمش زنکین بر میوه . یمه‌سی طاتلیدر . تمام تمام سکا بجیلمش برالبسه اکر ئه‌ولی دکلسه هیچ قاچیرمغه کلمز . ایشکه کلیرمی ؟

نبیله — کلمز دکل . فقط زنکینلکی روایت قلیغنه باقان اونی‌ده بزم کبی بییرانمش ظن ایدر. اکر اویله ایسه فداکارلغمه یازیق اولور.

یوسف — نه‌کی ؟

Sayfa 19

Yusuf- Ben seni seviyorum dersem?

Nebile- Yazık derim. Kalbin benim hırçın parmaklarım arasında bir bez parçası gibi sıkılır, buruşur, parçalanır, sonra bir paçavra gbi atılır.

Yusuf- Bu benim hoşuma gider.

Nebile- Benim gitmez. Bu eziyete senin ne canın ne malın dayanır. Bana koca olacak adam kemâle ermiş meyve gibi olmalıdır.

Yusuf- Meselâ beli bükülmüş bir ihtiyar. Muşmula.

Nebile- Bu kadar çürümüş de güç hazmolur. Bana şöyle kırk kırkbeşlik bir efendi, yaşıyla münâsip kuvvetde, sıhhatde bir adam olmalı. Bana öyle geliyor ki böyle bir adam beni alacak olsa pişman olmaz. Onu mesut etmeye çalışırım.

Yusuf- Ah Nebile! Sana böyle bir koca bulmak elimden gelse... Meselâ şu (Nihayetde [arkada, sonda] duran Habib'i göstererek) karşı sahili seyrederken yan gözle bize bakan adam. Bunu nasıl buluyorsun?

Nebile- Dün akşam üstü çamlıkta beni takip etti. Az kaldı kendisine ağır bir söz söyleyecek idim.

Yusuf- İyi ki söylemedin. Seni beğenmiş demektir. Yaşına uygun, kuvveti sıhhati var gibi görünüyor, kemâle ermiş, zengin bir meyve. Yenmesi tatlıdır. Tamam tamam sana biçilmiş bir elbise. Eğer evli değilse hiç kaçırmaya gelmez. İşine gelir mi?

Nebile - Gelmez değil. Fakat zenginliği rivayet kılığına bakan onu da bizim gibi yıpranmış zanneder. Eğer öyleyse fedakârlığıma yazık olur.

Sayfa : 20

نبیله — بویوك برسفیل کارلق سندن نه صاقلایم یوسف . بن بوندن صوکره قوجه‌یه آنامك بابامك راحتی ، رفاهی تأمین ایتمك ایچون واره‌جغم. کندی‌سعادتمی فدا ایده‌جکم. بابام سفاهتی‌اوغورینه ثروتی هبا ایتدی . بکا جهارلق پاره بیله قالمیورکه اقران برقوجه‌یی جذب ایده‌بیلسین .

یوسف — زوالللی نبیله . وقتیله دلیجه میراث یدیلکمه شمدی نه‌قدر اسف ایدیبیورم بیلسه‌ك اکر بن‌ده دایم کبی سفیه اولمسه ایدم سکا جهاز کدن سوز آچدیرماز و تصور ایتدیکك زنکین اختیار برقوجه کبی سنك کوله‌ك عائله‌کك‌ده وکیلخرجی اولوردم .

نبیله — سکا دیدم‌یا بویاپراقلری قاپا . بکا شماریق خوپپا کیرلی برقیز دیبورلر . قودیسونلر . بن‌ده اعتراف ایدرم‌که سربست برقیزم. فقط سربستلکم عفیفانه‌در . قلبم نه طرده چکیلورسه چکیلسون بن وجدانمك کوستردیکی یوله کیدرم . لکن عزت نفسمه ، قادینلق حیثیتمه طوقونلدیغی آنده عصیان ایدرم .

یوسف — بیلیرم چوجوقکن بیله بویله یارامازلقلر یاپاردك . (بو اثناده اوتلك بویوك قاپوسنده مکرم پاشا کورینور)

مکرم — نبیله ! ... (یوسفی کوره‌رك) وای یوسف ! کلدکمی ؟ اویله ایسه سن کل بنکه که یاردیم ایت بواوتلده غارسونلردن خیریوق. (چکیلیر)

یوسف — (نبیله‌یه) صوکره مصاحبه‌مزه دوام ایدرز. (اوتلك بویوك قاپوسندن کیدر)

اوننجی مجلس

نبیله حبیب

(یوسف کیتدکدن صوکره نبیله غازه‌نه مطالعه‌سنه باشلار. حبیب‌یاواش یاواش نبیله‌یه یاقلاشیر)

Sayfa 20

Nebile - **Büyük bir fedakârlık,** senden ne saklayım Yusuf. Ben bundan sonra kocaya anamın babamın rahatını refahını temin etmek için varacağım. Kendi saadetimi feda edeceğim. Babam sefası uğruna servetini heba etti. Bana Ceharlık para bile kalmıyor ki akran bir kocayı cezbedebilsin.

Yusuf - Zavallı Nebile. Vaktiyle delice mirasyediliğime şimdi ne kadar esef ediyorum bilsen. Eğer ben de dayım gibi sefih [müsrif] olmasa idim sana cehazından [çeyiz] söz açtırmaz ve tasvir ettiğin zengin koca gibi senin kölen ailenin de vekil harcı olurdum.

Nebile - Sana dedim ya bu yaprakları kapa. Bana şımarık hoppa kibirli bir kız diyorlar. Ko desinler. Ben de itiraf ederim ki serbest bir kızım, fakat serbestliğim afifânedir[iffetli, namuslu]. Kalem ne tarafa çekilirse çekilsin ben vicdanımın gösterdiği yola giderim. Lâkin izzet-i nefsime, kadınlık haysiyetime dokunulduğu anda isyan ederim.

Yusuf - Bilirim çocukken bile böyle yaramazlıklar yapardın. (Bu esnada otelin büyük kapısından Mükerrem Paşa görünür)

Mükerrem - Nebile!.. (Yusuf'u görerek) Vay Yusuf! Geldin mi? Öyleyse sen gel yengene yardım et, bu otelde garsonlardan hayır yok (çekilir).

Yusuf - (Nebile'ye) Sonra müsahabemize [sohbet] devam ederiz. (Otelin büyük kapısından gider.)

Onuncu Meclis [Sahne]

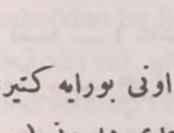
Nebile, Habib

(Yusuf gittikten sonra Nebile gazete mütalaasına başlar. Habib yavaş yavaş Nebile'ye yaklaşır.)

Sayfa : 23

غارسون — کیمی ؟

حبیب — استانبولدن برخانم کلهجك اوتی بورایه کتیرمهسین . بم ایچون بوراده یوق کیتدی . مصره قاچدی دیسون (جیبندن پاره چیقاروب غارسونه ویرهرك) هایدی چابوق .

(غارسون سرعتله صولدن کیدر . مکرم پاشا اوتلك بوبوك قاپوسندن کلیر . براز صوکره نعیمه آتی تعقیب ایدر)

* Mükerrem

اوچنجی مجلس

حبیب مکرم نعیمه

حبیب — تمام وقتنده تشریف بویوردکز پاشا حضرتلری .

مکرم — برامر کزمی وار ؟

حبیب — سزی تبریك ایدرم . مکمل بر کریمه کز وار . ایکی دقیقه اونکله صمیمی کوریشدم . ایکی سنه الفت ایتمش کبی ذاتنده مکتوم جوهر ذکائی کشف ایتدم. ماشاالله فخرالنساء زینالنسوان.

مکرم — افتخار ایتمك کبی اولمسون تحصیل وتربیهسنه صوك درجه اعتنا ایدهرك بویوتدم .

حبیب — پاشا ! بن تشریفات سوئم . برایشده اوزون مقدمهیه حاجت کورمم . برسوزله ایش بتیرمك ایستهرم . (ژاکتنك اوکنی ایلیکلیهرك) کریمه کز نبیله خانمی ازدواجه طالبم .

مکرم — (بردنبره شاشیرهرق) کریمهمك . . . نبیلهمك . . . (اوتلك قاپوسندن چیقمقده اولان نعیمهیه) خانم ! باق حبیب افندی حضرتلری نهسویلهیور .

نعیمه — نهسویلهیور ؟

مکرم — دیسورکه . . . (حبیبه) دکلی افندم . (نعیمهیه) دیسورکه ... اوزون سوزك قیصهسی نبیلهیی ایستهیور .

Sayfa : 24

نعیمه — (شاشالایهرق) نیچون ؟

مکرم — نیچونمی !.. تحف ! نیچون اولاجق ازدواج ایچون .

حبیب — مُوت خانم افندی اول نکاح بعده ازدواج .

مکرم — (نه سویله یه جکنی شاشیره رق) اویله یا اول نکاح بعده ازدواج . غایت طوغرو برقاعده .

نعیمه — سن نه جواب ویردك پاشا ؟

مکرم — هیچ . یعنی ... (حبیبه) ذات عالیلرینك بو طلبندن طولایی مفتخرم فقط آنسزین وقوع بولمه سی بنده کزی شاشیرتدی. شخصکز . شخص محترمکز . موقعکز . موقع بلندکز معلوم معروف معتبر. مع مافیه آرزو ایتدیککز بوازدواجه مانع کورمدیکمی سویله یه بیلیر ایسه مده ... (نعیمه یه) سن نه دیرسك خانم ؟

نعیمه — (شاشقین) بیلمم . نه ده یه یم ... بردنبره انسان ذهنی طوپارلایه میور . هرنه قدر نیله یکرمی بش یاشنده اما ....

حبیب — بن دها زیاده اختیارم . اونی سویله مك ایسته یور. سکز خانم افندی . اما ولکن انسان کمال بولدقجه قوت دخی کمال بولور. رجال نسوان کی دکلدر. ارککلر قادینلردن کچ اختیاراولور.

مکرم — اویله درافندم اویله در. بن دقت ایتدم اختیار حروسك باشنده دها چوق طاووق واردر .

نعیمه — (ستمکار) آ ! پاشا ! اونصل سوز :

مکرم — تشبیه . تشبیه . (حبیبه) افندم تشبیهمده بنی معذور کورك. شاشقینلق اثری. بوقسه ذات عالیکز سمرد عنقا قوشی کبی... قوشی کبی... یعنی نادر بولونور برذاتسکز... (نعیمه یه) دکلمی خانم؟

نعیمه — (یواش برسله) سن اصلنی نسلنی اکلامه دن قیز کی بوآدمه ویرمکه راضی اولهجقمیسك ؟

Sayfa 23

Garson - Kimi?

Habib - İstanbul'dan bir hanım gelecek onu buraya getirmeyesin. Benim için burada yok, gitti, Mısır'a kaçtı diyesin. (Cebinden para çıkarıp garsona vererek) Haydi çabuk.

(Garson süratle soldan gider. Mükerrem Paşa otelin büyük kapısından gelir. Biraz sonra Naime onu takip eder.)

Onikinci Meclis (Sahne)

Habib, Mükerrem, Naime

Habib - Tamam ve vaktinde teşrif buyurdunuz Paşa Hazretleri.

Mükerrem - Bir emriniz mi var?

Habib - Sizi tebrik ederim. Mükemmel bir kerimeniz var. İki dakika onunla samimî görüştüm. İki sene ülfet (tanışık olmak) etmiş gibi zâtında mektum-u (saklı) cevher-i zekâyı keşfettim. Maşallah fahrü'n-nisa zeyne'l-nisvan.(Kadınların gururu, süsü)

Mükerrem - İftihar etmek gibi olmasın, tahsil ve terbiyesine son derece itina ederek büyüttüm.

Habib - Paşa! Ben teşrifat sevmem. Bir işte uzun mukaddimeye (giriş) hacet görmem. Bir sözle iş bitirmek isterim. (Ceketinin önünü ilikleyerek). Kerimeniz Nebil'e hanıma izdivaca (evlenmek) talibim.

Mükerrem - (Birden bire şaşırarak) Kerimemin... Nebile'nin.... (Otelin kapısından çıkmakta olan Naime'ye) Hanım bak. Habib Efendi Hazretleri ne söylüyor.

Naime - Ne söylüyor?

Mükerrem - Diyor ki... (Habib'e) Değil mi efendim. (Naime'ye) Diyor ki... Uzun sözün kısası Nebile'yi istiyor.

Sayfa 24

Naime - (Şaşırarak) Niçin?

Mükerrem - Niçin mi!... Tuhaf! Niçin olacak izdivaç için.

Habib - Evet Hanımefendi evvel nikah bade [sonra] izdivaç.

Mükerrem - (Ne söyleyeceğini şaşırarak) Öyle ya evvel nikah bade izdivaç. Gayet doğru bir kaide.

Naime - Sen ne cevap verdin Paşa?

Mükerrem - Hiç. Yani... (Habib'e) Zât-ı âlîlerinin bu talebinden dolayı müfteharım [gururlanmak, iftihar etmek]. Fakat ansızın vukûbulması bendenizi şaşırttı. Şahsınız. Şahs-ı muhtereminiz. Mevkîniz. Mevki-i bülendiniz malûm, marûf, müteber. Mamafih arzu ettiğiniz bu izdivaca mani görmediğimi söyleyebilir isem de. (Naime'ye) Sen ne diyorsun hanım?

Naime - **(Şaşkın) Bilemem. Ne diyeyim... Birden bire insan zihnini toplayamıyor. Her ne kadar Nebile yirmi beş yaşında ama...**

Habib - Ben daha ziyade ihtiyarım. Onu mu söylemek istiyorsunuz hanımefendi. Amma velakin insan kemal buldukça kuvvet dahi kemal bulur. Rical [erkekler] nisvân [kadın] gibi değildir. Erkekler kadınlardan geç ihtiyar olur.

Mükerrem - Öyledir efendim öyledir. Ben dikkat ettim ihtiyar horozun başında daha çok tavuk vardır.

Naime - (Sitemkar) E! Paşa o nasıl söz:

Mükerrem - Teşbih. Teşbih. (Habib'e) Efendim teşbihimde beni mazûr görün. Şaşkınlık eseri. Yoksa zât-ı âlîniz zümrüd-ü anka kuşu gibi... kuşu gibi... Yani nadir bulunur bir zâtsınız... (Naime'ye) Değil mi hanım?

Naime - (Yavaş bir sesle) Sen aslını neslini anlamadan kızını bu adama vermeye razı olacak mısın?

Sayfa : 26

نعیمه — براز اختیارجه دیه‌جکسك اما ...

بیله — دها برشی دیه‌دم .

مکرم — نه دیه‌جك ایسه‌ك ده . صیقیلمه . بوسنك حقکدر .

بیله — بو آدمك اختیارلقدن باشقه برقصوری وارمی ؟

نعیمه — قصورسز قول اولورمی قیزم .

مکرم — بنم بیله کیم بیلیر نه قدر قصورم واردر . (نعیمه‌یه) دکلی خانم ؟ فقط قادین قسمی ایستر ایسه قوجه‌سنی موم کبی یاپار . باخصوص سن کنجلکك ایله ، ذکا کله قوجا که حاکم اولورسك . بویله‌لری سنك قدر کی داها ایی بیلیرلر .

بیله — اکلایورم پاشا بابا . (غایت معنالی) بنی میوه‌سی بول براغاچه چیقارمق ایسته‌یورسکز . اومیوه‌لردن کندمده یه‌یه‌یم سزه‌ده اکرام ایده‌یم .

مکرم — یوق قیزم یوق . بنی ... بزی دوشونمه ایشکه کلیرسه واریرسك . (نعیمه‌یه) دکلی خانم؟ بز کلدك کیدیورز . آنجق دنیا کوزیله سنك باش کوز اولدیغکی کورمك ایسته‌رز .

بیله — سن نه‌دیورسك آنه؟

نعیمه — بن ده بابا کك دیدیکنی دیرم ، قدرقسمت ایسه ده‌یه‌یم .

مکرم — امان بن اصرار ایتمم . اطرافیله دوشون . یعنی حالزی موقعمزی ...

بیله — نه‌جواب ویردکز؟

مکرم — هیچ بر جواب ویرمدك . سنك موافقتکی بکله‌یورز .

بیله — مساعده ایدکزده کندیسنه بن جواب ویره‌یم . (حیبه طوغرو کیدر)

نعیمه — (مکرمه) پاشا ! بیلمش اولکه بیله کندینی سکا فدا ایدییور .

Sayfa 26

Naime - Biraz ihtiyarca diyeceksin ama...

Nebile - Daha bir şey demedim.

Mükerrem - Ne diyeceksen de. Sıkılma. Bu senin hakkındır.

Nebile - Bu adamın ihtiyarlıktan başka bir kusuru var mı?

Naime - Kusursuz kul olur mu kızım.

Mükerrem - Benim bile kim bilir ne kadar kusurum vardır. (Naime'ye) Değil mi hanım? Fakat kadın kısmı isterse kocasını mum gibi yapar. Böyleleri senin kadrini daha iyi bilirler.

Nebile - Anlıyorum Paşa baba. (gayet mânâlı) Beni meyvesi bol bir ağaca çıkarmak istiyorsunuz. O meyvelerden kendim de yiyeyim size de ikram edeyim.

Mükerrem - Yok kızım yok. Sen beni... Bizi düşünme, işine gelirse varırsın. (Naime'ye) Değil mi hanım? Biz geldik gidiyoruz. Ancak dünya gözüyle senin başgöz olduğunu görmek isteriz.

Nebile - Sen ne diyorsun anne?

Naime - **Ben de babanın dediğini derim.** Kader kısmet ise ne diyeyim.

Mükerrem - Aman ben ısrar etmem. Etrafıyla düşün. Yani halimizi mevkimizi...

Nebile - Ne cevap verdiniz?

Mükerrem - Hiç bir cevap vermedik. Senin muvafakatini [onayını] bekliyoruz.

Nebile - Müsaade ediniz de kendisine ben cevap vereyim. (Habib'e doğru gider)

Naime - (Mükerrem'e) Paşa bilmiş ol ki Nebile kendini sana feda ediyor.

Sayfa : 28

* حبیب — ایکیسی‌ده واقع.

نبیله — نعیمه — آ کلایه‌مدم. ایکیسی‌ده واقعدن مقصد نه؟

* Nebile مکرم — (تلاشله) یعنی ... غالبا زوجه‌کز طلاقدن صوکره وفات ایتدی.

حبیب — فوت اولان‌ده وار اولمایان‌ده وار . بن بر قاچ دفعه تأهل ایتدم.

* نبیله نعیمه — بر قاچ دفعه‌می ؟

* Nebile حبیب — یدی دفعه.

نبیله — (کری چکیله‌رك) یدی دفعه!!!

مکرم — بونه غیرت!.. خارقه! خارقه!

حبیب — بن‌ه‌ولنمکه پك ایرکن باشلامشدم .

نعیمه — وحالاده دوام ایدییورسکز .

نبیله — بونلرك یدیسی‌ده نکاحلیمی ایدی؟

* حبیب — البت. بنم عادت نکاحسز قبول ایتمم. نه‌جاریه نه‌متره‌س.

نبیله نعیمه — هپسنی بردنمی آلمش ایدکز؟

* Nebile حبیب — لا. برر برر.

نبله — شمدی نه اولدیلر ؟

مکرم — لکن اما اینجه ‌ه‌له‌یوب صیق دوقویورسکز. مادام‌که افندی حضرتلری شمدی بکار ایمش بواستجوابه نه‌لزوم وار؟

نبیله — باباجغم ! مادام‌که بن سکزنجی اوله‌جغم اولکی یدی اورتاغمك نه‌اولدقلرینی بیلمم ایجاب ایمزمی ؟

حبیب — برنجیسی فوت. آلتیسی اطلاق.

نبیله — شبهه‌سز بن‌ده ایکیسندن بری اولاجغم.

نعیمه — اوکا نه شبهه .

Sayfa : 29

حبیب — (نعیمه یه) رجا ایدرم خانم افندی بنی آ کلامه دن حکم ایتمه یکز بن فنا بر ارکك بر جلاد دکلم . وفات ایدن زوجه می بن تولدیرمه دم . اجل کلدی آلدی . متباقی زوجاتی بن بوشامادم اونلر بوشانمق ایسته دیلر ولکن کریمه کز عاقله ذکیه وفطینه بر خانمدر . طلاقی لاشك تلعین ایدر .

نبیله نعیمه — یا سز ؟ بویله فنا برعادته آلیشدقدن صوکره؟

حبیب — بن من کل الوجوه ملعون ، منکوب اولمق ایسته م . کریمه کز ابدیاً زوجه م قالاجقدر .

نبیله — زوجه لرکزك سزدن بوشانمق ایسته مه لرینه سبب نه ایدی؟

نعیمه — نه وت . سبب نه ایدی ؟

مکرم — مسئله یی بودرجه تعمیق ایتمکده بر معنا کوره میورم .

حبیب — براقکز صورسونلر . سوأل غایت محقدر .

نبیله نعیمه — او حالده جواب ویرکز .

حبیب — سبب غایت مهم ومردود . مهر مؤجل آلمق ایچون .

نبیله نعیمه ، نبیله — مهر مؤجل آلمق ایچونمی ؟

حبیب — نه وت . بنم عادت بر نکاح بیك لیرادر .

مکرم — مصر لیراسی دکلمی افندم؟

حبیب — نه وت عقیب طلاقده واجب التأدیه .

مکرم — کوردکمی قیزم ایشك ایچنده نه ایشلر وارمش . بوقادینلر حبیب افندی حضرتلرینه پاره سوداسیله وارمشلر . بوقسه افندی حضرتلری صمیمی بر رابطه ایله ازدواج ایدن قادینك قیمتنی بیلیر .

حبیب — البت .

نبیله — دیمك اولیورکه شمدی یه قدر سز یدی بیك لیرالق نکاح اوده دکز؟

Sayfa 28

Habib - İkincisi de vaki [doğru].

Naime - Anlayamadım. İkisi de vakiden maksat ne?

Mükerrem - (Telaşla) Yani... Galiba zevceniz talâktan [boşanma] sonra vefat etti.

Habib - Fevt [ölen] olan da var olmayan da var. Ben birkaç defa teehhül [evlenme] ettim.

Naime - [Atatürk Naime kelimesini çizerek Nebile yazmıştır] Bir kaç defa mı?

Habib - Yedi defa.

Nebile - (Geri çekilerek) Yedi defa!!!

Mükerrem - Bu ne gayret!..Harika! Harika!

Habib - Ben evlenmeye pek erken başlamıştım.

Naime - Ve hâlâ da devam ediyorsunuz.

Nebile - Bunların yedisi de nikahlı mı idi.

Habib - Elbet. Benim âdet, nikahsız kabul etmem. Ne cariye ne metres.

Naime -[Atatürk Naime kelimesini silerek Nebile yazmıştır] Hepsini birden mi almış idiniz.

Habib - Lâ [hayır]. Birer birer.

Nebile - Şimdi ne oldular?

Mükerrem - Lâkin ama ince eleyip sık dokuyorsunuz. Madem ki efendi hazretleri şimdi bekar imiş bu isticvaba [sorgulamaya] ne lüzum var?

Nebile - Babacığım! Mademki ben sekizinci olacağım, evvelki yedi ortağımın ne olduklarını bilmem icâb etmez mi?

Habib - Birincisi fevt. Altıncısı ıtlak [boşanma].

Nebile - Şüphesiz ben de ikisinden biri olacağım.

Naime - Ona ne şüphe.

[Sayfa 29]

Habib - (Naime'ye) Rica ederim hanımefendi beni anlamadan hükmetmeyiniz. Ben fena bir erkek, bir cellat değilim. Vefat eden zevcemi ben öldürmedim. Ecel geldi aldı. Mütebaki [geriye kalan]

zevcâtı [eşleri] ben boşamadım. Onlar boşanmak istediler vel,kin kerimeniz akile zekiye ve fatine [uyanık] bir hanımdır. Talâkı lâ-şık tel'in eder [Boşanmayı hoşgörmeme].

Naime - [Atatürk Naime kelimesini çizerek Nebile yazmıştır] Ya siz böyle fena bir adete alıştıktan sonra?

Habib - Ben minküllil vücuh [her açıdan] melûn [lânetlenmiş], menkûb [gözden düşme] olmak istemem. Kerimeniz ebedîyyen zevcem kalacaktır.

Nebile - Zevcelerinizin sizden boşanmak istemelerine sebep ne idi?

Naime - Evet. Sebep ne idi?

Mükerrem - Meseleyi bu derece ta'mîk [araştırma] etmekte bir mana göremiyorum.

Habib - Bırakınız sorsunlar. Sual gayet muhikkdir [yerindedir].

Naime - [Atatürk Naime kelimesini silerek Nebile yazmıştır] O halde cevap veriniz.

Habib - Sebep gayet mühim ve merdûd [geri çevrilmiş ve kovulmuş]. Mühr-i müeccel* almak için.

Naime - [Atatürk Naime kelimesini silerek Nebile yazmıştır.] Nebile - Mühr-i müeccel almak için mi?

Habib - Evet. Benim âdet bir nikah bin liradır.

Mükerrem - Mısır lirası değil mi efendim?

Habib - Evet önce boşanma, sonra ödeme

Mükerrem - Gördün mü kızım işin içinde ne işler varmış. Bu kadınlar Habib Efendi Hazretlerine para sevdasıyla varmışlar. Yoksa Efendi Hazretleri samim bir rabıta [bağ] ile izdivaç eden kadının kıymetini bilir.

Habib - Elbet.

Nebile - Demek oluyor ki şimdiye kadar siz yedi bin liralık nikah ödediniz?

*Erkeğin kadını nikahına alırken vermeyi taahhüt ettiği para, mal vb.

Sayfa : 33

اوچنجی مجلس

نبیله نعیمه صوکره یوسف

نبیله — (حبیبك آرقه‌سندن باقارق) ایشته‌بکا بابام یرنده‌برقوجه.

نعیمه — بکاده قوجام یرنده برداماد. بویاشه کلدم‌عمرمده بویله الافرانغه قوجه‌یه وارش نه کوردم نه‌ده ایشیتدم.

نبیله — بالعکس غایت آلاتورقه. دوبرا دوبرا برسوز کسمك. اکر سزه قاله ایدی یاایش بوزولوردی یاخود بنم تکلیف ایتدیکم مقداردن دها اشاغی نکاح قیلیردی.

نعیمه — بن اکلادم: سن بواختیاره وارمقله کندکی بابا کك مضایقه‌لی حالنه فدا ایدیورسك.

* Babana

نبیله — بن کندمی‌شوکابوکا فدا ایتمك‌عادتم‌دکلدر آنله. بنم بوایشده بابامه ایتدیکم برخدمت وارسه رهینده اولان قوناغمزی کندی نامنه حبیب افندی‌یه صاتون آلدیرمقدر.

یوسف — (اوتلك قایوسنده کورونه‌رك) بنکه! دایم سزی ایسته‌یور.

نعیمه — کلیورم. (اوتلك یویوك‌قاپوسدن‌کیدر. یوسف‌صحنه‌یه‌اینر.)

اوچنجی مجلس

نبیله یوسف صوکره فردوس جراد غارسون

نبیله — کل یوسفجغم. سکا ایکی مژده ویره‌جکم.

یوسف — کرچکمی؟

نبیله — برنجیسی سکا بر زوجه بولدم..

Sayfa 33

Ondördüncü Meclis [Sahne]

Nebile Naime, sonra Yusuf

Nebile, - (Habib'in arkasından bakarak) İşte bana babam yerinde bir koca.

Naime - Bana da kocam yerinde bir damat. Bu yaşa geldim ömrümde böyle alafranga kocaya varış ne gördüm ne de işittim.

Nebile - Bilâkis gayet alaturka. Dobra dobra bir söz kesmek. Eğer size kala idi ya iş bozulurdu yahut benim teklif ettiğim miktardan daha aşağı nikah kıyılırdı.

Naime - Ben anladım: Sen bu ihtiyara varmakla kendi babanın müzâyakalı [sıkıntı, parasızlık] haline feda ediyorsun.

Nebile - Ben[im] kendimi şuna buna feda etmek âdetim değildir anne. Benim bu işte babama ettiğim bir hizmet varsa rehinde olan konağımızı kendi namıma Habib Efendi'ye satın aldırmaktır.

Yusuf - (Otelin kapısında görünerek) Yenge! Dayım sizi istiyor.

Naime - Geliyorum. (Otelin büyük kapısından gider. Yusuf sahneye iner.)

Onbeşinci Meclis [Sahne]

Nebile, Yusuf, sonra Firdevs, Cerad, Garson

Nebile - Gel Yusuf'cuğum. Sana iki müjde vereceğim.

Yusuf - Gerçek mi?

Nebile - Birincisi sana bir zevce buldum:

Sayfa : 36

فردوس — نه‌دیمك ایسته‌یورسك ؟

نبیله — بن اونك سکمزنجی قاریسی اولویورم .

فردوس — (حیرتله) سکزنجی قاریسی می ؟

نبیله — نه‌وءت . قسمت بویله ایمش . سنك‌ده قسمتکده‌وارسه طوقوزنجیسی اولورسك .

فردوس — الله‌اسیرکه‌سون! بن‌اورتاقله یاشامغه‌تحمل ایده‌مدیکم ایچون قوجامدن آیریلدم .

نبیله — اویله دیمك ایسته‌مه‌یورم . صبر ایت بر سنه‌یه قالماز بن بوشانیرم سن واریرسك .

فردوس — آ! سن بو بیتله‌می قوجایه واربیورسك ؟

نبیله — دیدم‌یا بو آدم چوق آج کوزلی. بونکله برابر زنکین. بویله‌لرك آغیز دکیشدیرمك‌مراقیدر . بن اونی چابوق اوصاندیریرم.

فردوس — بویله سویله‌مه نبیله نه کوتو اولسه قوجادن‌بوشانمق قادینك عزت نفسنه طوقونور .

نبیله — بن حیبه وارمیورم صاتیلیورم . اصل عزت نفسمه طوقونان بودر . (نهایتده طالغین طور‌مقده اولان یوسنی کوستره‌رك) ایشته شوراده بنی بکله‌ین ، بکا اقران بر قوجه وار .

فردوس — یوسف بکمی ؟

نبیله — حیبیدن‌بوشانجه.... کل بونلری سکاچاملقده آکلاتهیم. (صوك طرفدن کیدرلر . یوسف آرقه‌لرندن طالغین باقار . اوتلك بویوك قاپوسنده مکرم کورینور . آرقه‌سندن میخالا کی کلیر)

* Mükerrem

Sayfa 36

Firdevs - Ne demek istiyorsun?

Nebile - Ben onun sekizinci karısı oluyorum.

Firdevs - (Hayretle) Sekizinci karısı mı?

Nebile - Evet. Kısmet böyle imiş. Senin de kısmetinde varsa dokuzuncusu olursun.

Firdevs - Allah esirgesin! Ben ortakla yaşamaya tahammül edemediğim için kocamdan ayrıldım.

Nebile - Öyle demek istemiyorum. Sabret bir seneye kalmaz ben boşanırım, sen varırsın.

Firdevs - Aa!... Sen bu niyetle mi kocaya varıyorsun?

Nebile - Dedim ya bu adam çok aç gözlü. Bununla beraber zengin. Böylelerin ağız değiştirmek merakıdır. Ben onu çabuk usandırırım.

Firdevs - Böyle söyleme Nebile ne [kadar] kötü [olursa olsun] kocadan boşanmak kadının izzet-i nefsine dokunur.

Nebile - Ben Habib'e varmıyorum satılıyorum. Asıl izzet-i nefsime dokunan budur. (Nihayette dalgın durmakta olan Yusuf'u göstererek) İşte şurada beni bekleyen, bana akran bir koca var.

Firdevs - Yusuf Bey mi?

Nebile - Habib'den boşanınca.... Gel bunları sana çamlıkta anlatayım. (Sol taraftan giderler. Yusuf arkalarından dalgın bakar. Otelin büyük kapısında Mükerrem* [Atatürk bu kelimein altına Mükerrem yazmıştır] görünür arkasından Mihalâki gelir.)

Sayfa : 39

مکرم — (ینه قاپوی دیکلیه‌رك) صوص‌صوص. ینه‌باشلایورلر. (بر مدت دیکلر . بو اثناده نهایتدن یوسف کلیر . مکرم پاشا ایله نعیمه‌نك وضعیتی کورونجه‌استفهام‌کار بر طورله نه‌اولدیغنی صورار یارماغنی دوداقلرینه کوتوروب) صوص .

یوسف — (نعیمه‌یه یاقلاشوب غایت یواش سسله)نه‌اولویورسکه؟

نعیمه — (یارماغنی دوداقلرینه کوتوروب) صوص(برمدت‌سکوت)

مکرم — (دائما دیکلیه‌رك) وای ! وای ! یا بر صراحی یا بر بارداق قیریلدی .

نعیمه — قیریله‌دق اشیا قالدیمی‌که ... هر کون درت بش دانه .

یوسف — بو حبیب افندی چوق کوتو خویلی چوق کچیمسز بر آدمش .

مکرم — یوسفر غالبا قباحتلی نیله . هیچ سسی چیقمایور .

نعیمه — نه یاپسون زواللی‌جق سسنی چیقاره‌جق‌اولسه‌حریفدن طایاق یر .

یوسف — وای بو وحشیلك‌ده وارمی !

— نعیمه — واریا . کچن هفته قیزك اویله بر اوستنه‌یورویش یورودیکه اکر آره‌لرینه بن کیرمیه ایدم دوکه‌جکدی .

یوسف — زواللی نیله !

مکرم — (یوسفه) او وقتکی غوغایه‌ده سبب سن ایمشسك .

یوسف — (تعجبله) بنمی ؟

مکرم — ئوت سن . کون آشیری بورایه کلیورسك حریف سنی قیصقانیور .

یوسف — بنی نیله خانم دعوت ایدییور کلیورم . حتی کونمی کچیرسه‌م تله‌فونله چاغیریبور ...

Sayfa : 40

— ٤٠ — سكزنجى —

مكرم — سن هر حالده بر معذرت بيان ايدوب كلهمليسك .

يوسف — يوقسه سزك‌ده بندن برشبهه كزمى وار؟

مكرم — يوق .. خاير ... اويله دكل ... يعنى نصل سويله‌يم... بر از احتياط ايمه‌لى .

نعيمه — بكاده قالير سه اويله / بو سوز آ كلاماز آدمه سنكله نبيله‌نك قارداش كبى بويوديككزى ايناندير مق ممكن دكلدر .

مكرم — (بردنبره قاپونك اوكندن چكيله‌رك) صوصكز صوصكز بورايه كليورلر .

(جيب آرقه‌سندن نبيله كليرلر يوسف صحنه‌نك كريسنه چكيلير)

Sayfa 39

Mükerrem - (Yine kapıyı dinleyerek) Sus sus. Yine başlıyorlar (Bir müddet dinler. Bu esnada nihayetten Yusuf gelir. Mükerrem Paşa ile Naime'nin vaziyeti görünce istifhamkâr [meraklı] bir tavırla ne olduğunu sorar parmağını dudaklarına götürüp) Sus.

Yusuf - (Naime'ye yaklaşıp gayet yavaş sesle) Ne oluyor yenge?

Naime - (Parmağını dudaklarına götürüp) Sus (Bir müddet sükût)

Mükerrem - (Daima dinleyerek) Vay! Vay! Ya bir sürahi ya bir bardak kırıldı.

Naime - Kırılmadık eşya kaldı mı ki... Her gün dört beş tane.

Yusuf - Bu Habib efendi çok kötü huylu çok geçimsiz bir adammış.

Mükerrem - Bu sefer galiba kabahatli Nebile. Hiç sesi çıkmıyor.

Naime - Ne yapsın zavallıcık sesini çıkaracak olsa heriften dayak yer.

Yusuf - Vay bu vahşilik de var mı!

Naime - **Var ya. Geçen hafta kızın öyle bir üstüne yürüdü ki eğer aralarına ben girmeye idim dövecekti.**

Yusuf - Zavallı Nebile!

Mükerrem - (Yusuf'a) O vakitki kavgada sebep sen imişsin.

Yusuf - (Taaccüble [şaşkınlık]) Ben mi?

Mükerrem - Evet sen. Gün aşırı buraya geliyorsun herif seni kıskanıyor.

Yusuf - Beni Nebile Hanım davet ediyor geliyorum. Hatta günümü geçirsem telefonla çağırıyor...

[Sayfa 40]

Mükerrem - Sen herhalde bir mazeret beyan edip gelmemelisin.

Yusuf - Yoksa sizin de benden bir şüpheniz mi var?

Mükerrem - Yok.. Hayır... Öyle değil... Yani nasıl söyleyeyim... Biraz ihtiyat etmeli.

Naime - **Bana da kalırsa öyle. Bu söz anlamaz adamı seninle Nebile'nin kardeş gibi büyüdüğünüz[e] inandırmak mümkün değildir.**

Mükerrem - (Birden bire kapının önünden çekilerek.) Susunuz, susunuz buraya geliyorlar.

Sayfa : 42

حبیب ــ (نعیمه‌یه کیدوب ئه‌لنی اوپه‌رك) حقکز وار عفوایدر- سکز. صفا کلدکز.(مکرمك ئه‌لنی.صیقارق)صفا کلدکز پاشاحضرتلری.

مکرم ــ غوغا کزك سبی نه‌ایدی ؟

حبیب ــ سبی... والله اونوتدم .

مکرم ــ نه !!! اونوتدکزمی ؟ ! بو قدر حدت وشدته باعث اولان غوغانك سببنی اونوتمق ! ئه‌ی ایشته بوتحف !

نعیمه ــ مطلق اینجیر چکیرده‌کی طولدیرمه‌ین بر سبیدر !

نبیله ــ برکاغد پارچه‌سی یوزندن .

حبیب ــ ها ! شیمدی عقلمه کلدی . یازی ماصه‌مك اوزرینه برتلغراف براقشدم. مصردن کلدی مهم برتلغراف. آرادم بولامادم. نبیله‌یه صوردم .

نبیله ــ اما نصل بر شبه‌لی صوروش !

حبیب ــ لا والله. کمال نزاکت و ملایمتله صوردم . تصادفاً بر طرفده کوردکمی دیدم . بکا یان باقدی . اوموزلرینی قالدیردی . کاغدلرمی قاریشدیرمق عادتی اولدیغنی سویله‌دی .

نبیله ــ حال بوکه بنم چکمجه‌می قاریشدیرمق سزك عادتکزدر.

Sayfa 42

Habib- (Naime'ye gidip elini öperek) Hakkınız var afedersiniz. Sefa geldiniz. (Mükerrem'in elini sıkarak) Sefa geldiniz paşa hazretleri.

Mükerrrem- Kavganızın sebebi ne idi?

Habib- Sebebi... vallah unuttum.

Mükerrem- Ne!!! Unuttunuz mu?! Bu kadar şiddet ve hiddete bais [sebep] olan kavganın sebebini unutmak!

Naime- **Mutlak incir çekirdeğini doldurmayan bir sebeptir.**

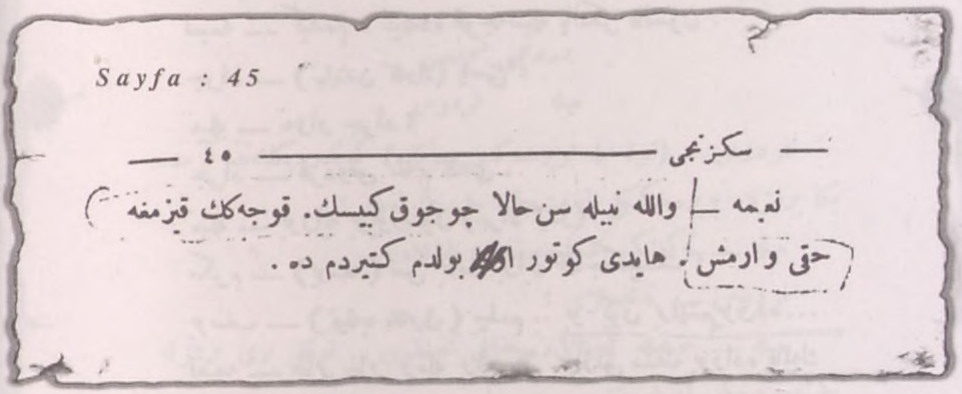
Nebile- Bir kağıt parçası yüzünden.

Habib- Ha! Şimdi aklıma geldi. Yazı masamın üzerine bir telgraf bırakmıştım. Mısır'dan geldi mühim bir telgraf. Aradım bulamadım. Nebile'ye sordum.

Nebile- Ama nasıl bir şüpheli soruş!

Habib- Lâ vallah. Kemâl-i nezaket ve mülayimlikle sordum tesadüfen bir tarafta gördün mü dedim. Bana yan baktı. Omuzlarını kaldırdı. Kağıtlarımı karıştırmak âdeti olmadığını söyledi.

Nebile- Hâlbuki benim çekmecemi karıştırmak sizin âdetinizdir.

Sayfa : 45

— سكزنجى ——— ٤٥ ———

نعمه — والله نيله سن حالا چوجوق كبيسك. قوجه‌كك قيزمغه حق وارمش. هايدى كوتور اولدم كتيردم ده.

Sayfa 45

Naime- Vallah Nebile sen hâlâ çocuk gibisin. Kocanın kızmaya hakkı varmış, haydi götür ona buldum getirdim de. [Atatürk ona kelimesinin üzerini karalamıştır]

Sayfa : 46

نبیله — قاچ لیرا ایسته‌یور ایسه کز بن سزه ویره‌یم .

مکرم — یوق یوق . سکا بورجم چوغالدی اوده‌یه‌مدیکمه صیقیلیورم .

نعیمه — الهی پاشا ! پاشقه‌لرینه قارشو صیقیلمیورسك ده نبیله‌یه کلنجه‌می .

مکرم — البته فائضسز بورج پك آغیر بریوکدر . بابا اولاد آره‌سنده اقراض استقراض معامله‌سی نه‌یه بکزر بیلیورمیسکز ؟

نبیله — نه‌یه بکزر ؟

مکرم — پاره‌یی برجیندن آلوب اوبرجینه قویمه‌یه بکزر .

نعیمه — کاشکه اویله‌اولسه ده بوکرماصه‌سك اوزرنده نه‌یمه‌سه .

مکرم — خانم! غالبا شیمدی‌ده بزغوغا ایده‌جکز . ایسی‌هایدی قالق کیده‌لم بوکون قسمتم یوقمش .

نعیمه — کیده‌لم ، نبیله‌ده قوجه‌سیله یالکز قالسون .

جراد — (نهایندن کلدك) یاستی !

نبیله — نه‌وار جراد ؟

جراد — فردوس خانم کلدی .

نبیله — بورایه بویورسون (جراد کیدر)

مکرم — (یوسفه) سن بزمله برابر کله‌جکمیسك ؟

یوسف — (نبیله‌یه باقه‌رق) بیلمم .. بوکون برایشم یوقده ...

نعیمه — خایر خایر بزمله برابر کل . آرتق سنك بوراده قالمه‌ك مناسب دکلدر .

نبیله — نه‌دن ؟

مکرم — قوجه‌ك حقیقتاً یوسفی قصقانیور . سن‌ده بر آز اول کاشکه یوسفه وارمش اولسه‌ایدم دیدك حریفی بوسبوتون قودورتدك.

بیلیورم بو برلطیفه اما چیرکین لطیفه . (یوسفه) هایدی کل کیده‌لم .
(نبیله‌یه) اللهه اصمارلادق قیزم . (نبیله مکرمك النی اوپرکن) قوجه‌کله باریشمه‌یه‌باق. بوغوغاده بن‌اونی‌حقلی کوریبیورم . (نهایته طوغرو یورر)
نعیمه — (نبیله ایله اوپوشورکن) بن‌ده باباکك فکرنده‌یم‌اما ..
(نبیله‌نك قولاغنه یاواشجه) بردنبره یوموشامه بر از نازلان قادینلقده عادت بویله‌در (نهایته طوغرو کیدر)
یوسف — (نبیله‌نك النی صیقه‌رق) مساعده‌کزله نبیله خانم .
نبیله — سن شیمدی نره‌یه کیدییورسك ؟
یوسف — قلوبه .
نبیله — بن سکا تله‌فون ایدنجه‌یه قدر اوراده بکله .
یوسف — پکی .
(مکرم نعیمه یوسف نهایتدن جیقارلرکن فردوس کیرر. قاپونك اوکنده سلاملاشیرلر)

دردنجی مجلس

نبیله فردوس

فردوس — (نبیله ایله اوپوشدکدن صوکره) کوندردیکك تذکره‌ده بکا برمژده ویره‌جککی یازمشسك مژده‌ك نه‌در ؟
نبیله — نه‌کدیکم تخملرچیقمه‌یه باشلادی .
فردوس — نه‌تخملری ؟
نبیله — حیبیله آره‌مژده نفاق تخملری . آرتق بری بریمزله کچینه‌مه‌یه‌جکز آیریله‌جغز .
فردوس — یوق جانم .
نبیله — سکا یمین ایدرم . بوکون یارین طلاق محققدر ؟
فردوس — ایکیکزده بوکا قرار ویردیکرمی ؟

Sayfa 46

Nebile- Kaç lira istiyor iseniz ben size vereyim.

Mükerrem- Yok yok. Sana borcum çoğaldı, ödeyemediğime sıkılıyorum.

Naime- İlâhî Paşa! Başkalarına karşı sıkılmıyorsun da Nebile'ye gelince mi...

Mükerrem- Elbette faizsiz borç pek ağır bir yüktür. Baba evlât arasında ikrâz ve istikrâz [borç alış verişi] muamelesi neye benzer bilir misiniz?

Nebile- Neye benzer?

Mükerrem- Parayı bir cebinden alıp öbür cebine koymaya benzer.

Naime- Keşke öyle olsa da **poker masasının üzerinde erimese.**

Mükerrem- Hanım! Galiba şimdi de biz kavga edeceğiz. İyisi [mi] haydi kalkıp gidelim. Bugün kısmetim yokmuş.

Naime- Gidelim, Nebile de kocasıyla yalnız kalsın.

Cerad- (Nihayetten gelerek.)

Nebile- Ne var Cerad?

Cerad- Firdevs Hanım geldi.

Nebile- Buraya buyursun. (Cerad gider)

Mükerrem- (Yusuf'a) Sen bizimle beraber gelecek misin?

Yusuf- (Nebile'ye bakarak) Bilmem.. Bugün bir işim yok da ...

Naime- Hayır hayır bizimle beraber gel. **Artık senin burada kalman münasip değildir.**

Nebile- Neden?

Mükerrem- Kocan hakikaten Yusuf'u kıskanıyor. Sen de biraz evvel keşke Yusuf'a varmış olsa idim dedin herifi büsbütün kudurttun. **[sayfa 47]** Biliyorum bu bir latife ama, çirkin latife. (Yusuf'a) Haydi

gel gidelim. (Nebile'ye) Allah'a ısmarladık kızım. (Nebile Mükerremin'in elini öperken) Kocanla barışmaya bak. Bu kavgada ben onu haklı görüyorum. (Nihayete doğru yürür)

Naime- (Nebile ile öpüşürken) **Ben de babanın fikrindeyim ama** ... (Nebile'nin kulağına yavaşça) Birdenbire yumuşama biraz nazlan kadınlıkta âdet böyledir (Nihayete doğru gider).

Yusuf- (Nebile'nin elini sıkarak) Müsadenizle Nebile Hanım.

Nebile- Sen şimdi nereye gidiyorsun?

Yusuf- Kulübe.

Nebile- Ben sana telefon edinceye kadar orada bekle.

Yusuf- Peki.

(Mükerrem, Naime, Yusuf nihayetten çıkarlarken Firdevs girer, kapının önünde selamlaşırlar)

Dördüncü Meclis [Sahne]

Nebile, Firdevs

Firdevs- (Nebile ile öpüştükten sonra) Gönderdiğin tezkirede bana bir müjde vereceğini yazmışsın. Müjden nedir?

Nebile- Ektiğim tohumlar çıkmaya başladı.

Firdevs- Ne tohumları?

Nebile- Habib'le aramızda nifak tohumları. Artık birbirimizle geçinemeyeceğiz, ayrılacağız.

Firdevs- Yok canım.

Nebile- Sana yemin ederim. Bugün yarın talak muhakkaktır.

Firdevs- İkiniz de buna karar verdiniz mi?

دار الالحان كليه‌سى

اناطولى خلق موسيقى‌سى

(قونيه) ، (جاميك) ، (قيصرى) ، (منتشا) ، (آقيون قره حصارى) و (ارضروم) ده طوپلانمش (٤٧) خلق شرقيسى‌ايله (دارالالحان) ده تورك موسيقيسى نظريات وتاريخى معلمى رؤف يكتا بكك خلق بيلكيسى (Folk-lore) تدقيقاتندن و خلق شرقيلرمزدن باحث بر (مقدمه) سى وبوشرقيلر حقنده تنقيدى وتحليلى مطالعه‌لرنى حاويدر

دفتر : ٦

QUARANTE-SEPT

CHANSONS POPULAIRES TURQUES

Recueillies

Dans les diverses provinces d'Anatolie avec une préface de

Raouf Yekta Bey

Professeur au Conservatoire de Constantinople

Fascicule : 1

استانبول

شهزاده باشى : اوقاف اسلاميه مطبعه‌سى

١٩٢٦

DARÜ'L-ELHAN KÜLLİYATI

ANADOLU HALK TÜRKÜLERİ

(CHANSONS POPULARIES TURQUES)

Rauf Yekta Bey

Fascicule: I

İstanbul
1926

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : 828
Toparlayan : Rauf Yekta
Cild : Bordo
Ebadı :
En : 19 cm.
Boy : 27 cm.
Sayfa Adedi : 12 defter [Her defter 32 sayfadır].

Sayfa : 3

مقدمه

انكليزجه‌ده (خلق بيلكيسى) معناسنه كلن (فولق ـ لور) كلمه‌سنه برمدتدن برى مطبوعاتزده دخى تصادف اولونيور . طوپى يدى حرفدن تشكل ايدن بو كلمه‌نك مدلولى نه قادار متنوع موضوعلرى شامل اولديغنى دوشونجه ، حيرت ايتمه‌مك ممكن دكلدر . فى الحقيقه خلق شعرلرى ، عنعنه‌لر ، روايتلر ، حكايه‌لر ، ماصاللر ، اعتقادلر ، اوهام و ظنيات ، عادات و مراسم ، خلق شرقيلرى ... كبى هر ملتك خصوصيت احوالنه ، ماضيسنه ، ياشايشنه ، طرز تفكرينه ، تعلق ايدن بر چوق موضوعلر بوكون (فولق ـ لور)ك دائرهٔ شمولنه داخل بولونمقده‌در . عصرمزك خلق بيلكيجلرى اولان (فولق ـ لوريست) لر ايشته بودرجه واسع بر تدقيق زمينده چاليشمقده‌درلر .

خلق بيلكيجلرينك جمع ايتدكلرى وثائق ووجوده كتيردكلرى قوللكسيونلرك تدقيقندن ايديله‌جك استفاده‌نك خوش واكنجه‌لى صورتده‌وقت كچرمكدن عبارت قاله‌جغى ظن ايدله‌ملیدر . بالعكس بووثيقه ومجموعه‌لردن بعضلرينك جدى بر قيمت ذاتيه‌يى حائز بولنديغى حالده بويوك بر قسمنك منسوب اولديغى ملتك صورت نشأت وطرز انكشافنى اودتن شبهه‌وترددقارا كلقلرينى تماميله تنوير وبو ـ بوتون بكى برشكلده ارائه ايده‌جك ماهيتده مهم شيلر اولديغى كورولمكده‌در .

Sayfa : 4

فرانسه قرالارندن اون بشنجی (لوئی) نك چوجوقلغی زمانندہ نائبلكنی ایفا ایتمش اولان (فیلیپ دورله آن) ، نیابتی اثناسندہ (لوئی)نك سرایندہ كذران اولان احوالدن بحث ایتدیكی صرہ ده دیركه :

« سرایك حقیقی احوالنی اوكرنمك ایستهینلر بوكا دائر یازیلان كتابلری اوقویاجقلرینه اوعصرده پارس سوقاقلرنده سویلهنن شرقیلرك كفتهلرینی تدقیق ایتسون ؛ چونكه اوكتابلر بر طاقم شخصیتلر حقندهمداهنهلرله دولیدر ؛ سوقاق شرقیلری ایسه سرای احوالنی بوتون عریانلغیله میدانه قویار . »

ظن ایدرز كه بوسوزلر (فراق-لور) تدقیقاتنك تاریخی واجتماعی فائدهلرینی كوسترمك ایچون كافیدر .

آوروپاده هرمملكتك خلق بیلكیجلری بالاده تعداد ایدیلن موضوعلرك برینی ویا بر قاچنی تدقیق ایله اوغراشیرلر . بوجلهدن اولهرق خلق شرقیلرینك كفته وبسته‌لرینی طوپلایان موسیقی عالملری‌ده اوشرقیلرك بسته‌لری حقنده یاپدقلری تتبعلری تاریخی ، نظری ، تحلیلی و تنقیدی مطالعهلریله مزج ایدرك مجموعه حالنده نشر ایدرلر .

خلق شرقیلرینه بویوك بر اهمیت عطف ایدن ملتلر آره‌سنده ابتدا روسلری ذكر ایتمك لازم كلیر . واقعا روسیه‌ده بوشرقیلرك طوپلانوب نشر ایدلمسنه پترسبورغده‌كی (روس جغرافیا جمعیت‌ایمپراطوریه‌سی) نك معاونت‌وتشویقی ایله تا اون طقوزنجی عصرمیلادی اوائلنده باشلانمش ومؤخراً مختلف ذاتلر طرفندن توطهلریله برابر خلق شرقیلرینی حاوی بر چوق مجموعه‌لر نشر ایدلمشدر؛ بومیانده مشهور (ریمسكی قورساقوف) ایله (بالاكیروف) نك مجموعه‌لری پك قیمتدار شرقیاری حاویدر .

روسلر كندی شرقیلرندن صوكره بوتون روسیه ممالكنده متمكن مختلف اقوامك وازجله تورككارك خلق شرقیلرینی طوپلامغی‌ده اهمال ایتمه‌مشلردر . بوبابده‌كی تدقیقاتمزه نظراً یالكز تورككاره متعلق اولهرق شیمدیه قادار اوچی روسیه‌ده ، بری مجارستانده درت مهم مجموعه نشر ایدلمشدركه صاحبارینك اسامیسیله محل وتاریخ طبعلرینی بروجه آتی قید ایدیبیورز :

ریباقوف — اورال مسلمانلرینك موسیقی وشرقیاری ؛ (پترسبورغ) ١٨٧٩

پانتوسوف — تورکستان چینیده (قولجه) چینلیلرینك شرقیاری ؛ (پترسبورغ) ١٨٩٠

Sayfa : 5

— ٥ —

جلینفاریان — وسطی آسیا تورکلرینك شرقیاری ؛ (بوداپشته) ماریخمز .

لهیـهك — سارتلر ، قیرغیزلر ، تاتارلرك شرقیاری ؛ (طاشکند) ۱۸۹۰

ممالك شرقیه یه عائد خلق شرقیاری مجموعه‌لرینك اکمهم وقیمتداری روم موسیقی شناسلردن (پاختیقوس) ك ۱٦ سنه‌ده طوپلادیغی (روملرك خلق شرقیاری) عنوانلی مجموعه‌در که ۱٤،۰۰۰ فرانغه بالغ اولان مصارف طبعیه‌سی روم زنکینلریدن (مرعشلی) طرفندن تسویه اولنه‌رق ۱۹۰۵ ده (آتنه) ده طبع ایدلمشدر .

بولغار قومشـلرمز بیله بوزمینده تدقیقاتدن کیری دورمامشلر و (سـتویانوف) نامنده بر بولغار معلمی طوپلادیغی (۲٤) خلق شرقیسنك کفته وبسته‌لرینی ۱۸۸۷ سنه‌سنده (وارنه) ده و (واسیلهف) اسمنده بر بولغار موسیقی شناسی‌ده (۲۳۵) شرقی‌نی حاوی مجموعه‌سنی ۱۸۹۱ ده (طرنووه) ده طبع ایتدیرمشلردر . صربستان ، قره داغ ، دالماچیا ، بوسنه ـ هرسـك ، خروآتستان طرفلرینك شرقیاری‌ده (کوهاج) نامنده برمدقق طرفندن جمع ایدیلهرك ۱۸۷۹ تاریخنده (آغرام) ده باصدیرلمشدر .

(فولق ـ لور) تدقیقاتی سنه‌لردن بری بوتون ملتلر نزدنده عینی فعالیتله دوام ایدوب کیتدیکی حالده مع التأسف بزده شیمدی‌یه قادار کیمسه چیقوب‌ده بوایشلرله مشغول اولمامش وعلی الخصوص خلق شرقیلرمزك کفته وبسته‌لری طوپلانه‌رق بونلر حقنده علمی برتتبع یاپلمامشدر .

موجودیت حاضره‌سنی سـوکیلی حکومت جمهوریه‌مزدن کوردیکی عالی ولطفکار حمایه‌یه مدیون اولان (دارالالحان) مؤسسه‌سی ، نائلیتله مفتخر بولندیغی بوقدرشناسانه توجهه بر قات داها استحقاق کسب ایده‌بیلمك ایچون صلاحیتدار معلملرندن مرکب بر (هیئت علمیه) طرفندن تحریر وتثبیت ایدیلن (ملی تورك موسیقیسی) نك قلاسیق آثارینی پیدرپی طبع ونشره باشلایارق بونلردن (۷۲) پارچه‌سنی میدانه چیقاردیغی کبی دیکرطرفدن دخی (فولق ـ لور) ساحه‌سنده‌کی نقصانلرمزك خلق شرقیلرینه تعلق ایدن قسمنی اکمله تشبث ایتمش وبو مقصدله تورك ملتنك صمیمی دویغولرینی افاده ایدن بوشرقیاری طوپلایارق علمی وتنقیدی مطالعاتنك علاوه‌سیله نشر ایتمکه قرار ویرمشدر .

(دارالالحان) بومقصدینك استحصالی ضمننده‌کجن سنه هرولایتك معارف‌مدیرلری واسطه‌سیله آنادولی‌ده‌کی مکتبلرك موسیقی معلملرینه وسائر یرلیلردن موسیقی ایله علاقه‌دار اولان ذواته اوراللرده اوقونان خلق شرقیلرینك نوطه‌لرینی کوندرمه‌لرینی رجا ایتمش ایدی .

Sayfa : 6

(دارالالحان) بوایشه باشلادیغی وقت ، آنادولی خلقنك حسیات مایه ووطنیه وتفکرات اجتماعیه‌سنی وعین زمانده ملی تورك موسیقیسنك خالص اسلوبنی طانیتمغه خدمت ایده‌جك اولان بوفائده‌لی تشبثك منور تورك کنجلکی وبالخاصه آنادولی موسیقی شناسلری طرفندن بویوك بر مظاهرت کوره‌جکنی قوتله امید ایدییوردی .

بوامیدمزده یاکلدیغمزی تشبثمزك اوزرندن چوق زمان کچمه‌دن آنادولینك مختلف شهرلرندن (دارالالحان) ه برخیلی شرقیلر کوندرلمکه باشلاماسندن آکلادق . فی‌الحقیقه بوکونه قادار بزه نوطه‌لری کوندریلن خلق شرقیلرینك مجموعی یوزه یاقلاشدی. مع‌مافیه بونلرك ایچنده مکررلری‌ده واردی ؛ مثلا (قونیه) دن کوندریلن برشرقی، بسته‌سی وکفته‌سی اوفاق تفك فرقلری حاوی اولدیغی حالده ، (قیصری) دن وسائر شهرلردن ده کلمش ایدی .

بز بو شرقیلرك ایچنده الك زیاده شایان دقت اولانلرینی پیدرپی بویله دفترلر حالنده موقع انتشاره قویمغه وبونلرك ایجاب ایدنلری حقنده تحلیلی وتنقیدی مطالعه‌لرمزی‌ده هرشرقینك آلتنه علاوه ایتمکه قرار ویردك. بوخدمتمزله بوآنه قادار بزده چوق اهمال ایدیلمش برعرفان شعبه‌سی اولان (فولق ـ لور) تدقیقاتنك خلق شرقیلری قسمنده‌کی نقصانلرینی قسماً اولسون اکمله چالیشدیغمزی دوشونه‌رك ممنون اولیورز .

بوبرنجی دفتر (قرق یدی) شرقیی حاویدرکه بونلرك یکرمی ایکیسی (قونیه) ، اون اوچی (جانیك) ، آلتیسی (قیصری) ، اوچی (منتشا) ، ایکیسی (آفیون قره‌حصاری) ، بری (ارضروم) دن کوندرلمش و(دارالالحان) عود معلملرندن قونیه‌لی سدادیك طرفندن مملکتنك خلق شرقیلری اسلوبنی تقلیداً یاپیلان کفته‌لری اسکی ایکی شرقی‌ده (۲۰) و (۲۲) نومروله (قونیه) شرقیلری فصلنه علاوه ایدلمشدر .

بوشرقیلری تدقیق ایدن موسیقی شناسلر ، امینزکه ، خلق صناعتنك بوجانلی نمونه‌لرنده موسیقی علمنك بوکسك اسلوبنی ، مصنع قواعد ودقایقی بولامامقله برابر بعضاً غایت روح نواز وطبیعی برکوزه‌للك اولدیغنی‌ده تسلیم واعترافدن کیری دورامیه‌جقلردر .

فی‌الحقیقه خلق بسته‌کارلری (مقام) خصوصنده کندیلرینی برطاقم علمی قیود وشروط ایله باغلامادقاری کبی (ایقاع) جهتنده‌کایشی کوزل مساعده ایتمشلر ، حتی ایکی سطرلق کوچوك برشرقیده برقاچ « مقام » و « ایقاع » دکیشدیرمکی بیله جائز کورمشلردر .

Sayfa : 7

— ٧ —

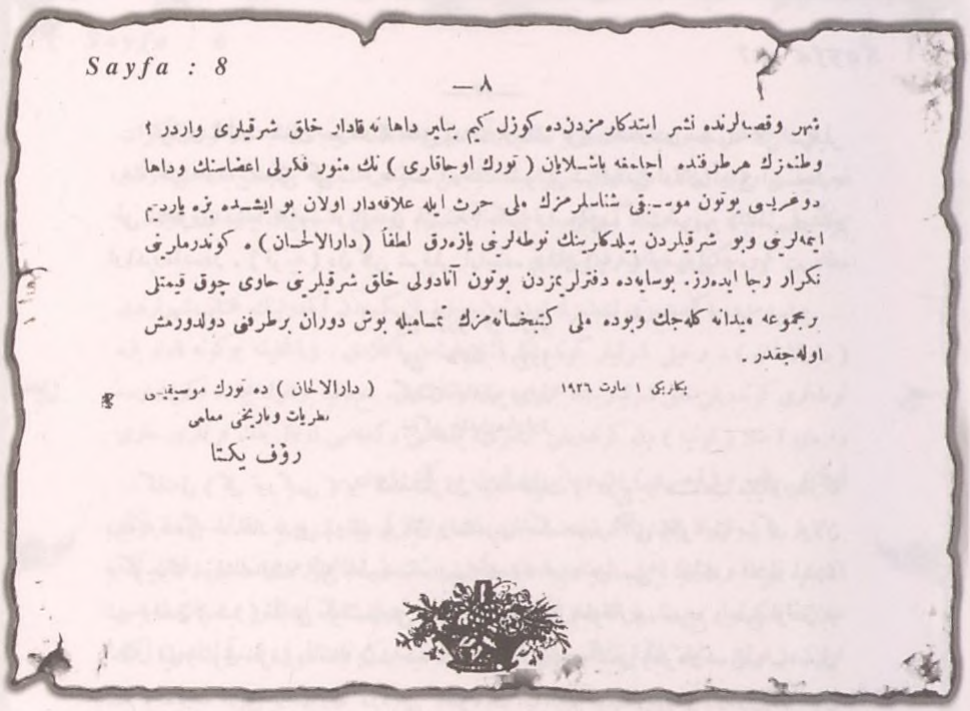
شورای بالخاصه شایان حیرتدرکه خلق بسته‌کارلرینك بو مساعده‌لرندن حصوله کلن شرقیلر وهلهٔ ظن اولنه‌بیله‌جکی کبی ـ برصناعت اثرینك مقبولیتی شرائطندن اولان آهنکی انسجام ، لحنی تناظردن قطعیاً محروم اولمادقدن باشقه بالعکس سامعه‌مزده غایت مونس وجاذب بر تأثیر اویاندیرمقده‌در . (قونیه) دن کلن شرقیلر آراسنده بولنان (١٩) نومرولو :

کل آزرلر کل آزرلر
کلی طاباغه دیزرلر
کوزلی جاندن سورلر
چیرکینی باشدن صاوارلر

کفته‌لی (کل توركیسی) بو نقطهٔ نظردن جداً لطیف و ممتزج بر صناعت مبنیاتوریدرکه بسته‌کارنده‌کی خداداد بدیعی ذوقك بارلاق برتظاهری حکمنده‌در. آلتی باطوته‌دن مرکب اولان بوکوچوك شرقینك ایلك ایکی باطوته‌سنده بسته‌کار ، « عجم » پرده‌سنی « جارکاه » اعتبار ایدرك شد یولندن (صبا) مقامنی کوسترمش ، بشنجی وآلتنجی باطوته‌لرنده سریع وحس اولنماز بر انتقال ایله (شوق افزا) مقامنك بست طبقه‌سنه کچمش بشنجی وآلتنجی باطوته‌لرنده ایسه ـ « سهل ممتنع » تعبیرینه لایق بر مهارتله دردنجی باطوته‌نك نهایتنده کوستریلن بر « رهناتورهل » دن بالاستفاده ـ (عجم عشیران) مقامنه کچه‌رك اوراده قرار قیلمشدر .

بودفترمزده (کل توركیسی) درجه‌سنده‌اولماسه‌بیله بوکاآزچوق یاقین برموفقیتله سریع تحوللر کوسترن باشقه شرقیاردده واردرکه بونلرك آلتنده بررحاشیه ایله تقدیرات ومطالعاتمزی علاوه‌دن کیرو دورامادق. مع‌مافیه بونلرك‌ایچنده بعضاً مقام اعتباریله‌ثابت بررنکی‌اولمیان بعض شرقیلره‌ده تصادف استدك که بونلره (فلان‌مقامدندر) دیمك ممکن اوله‌مدی ؛ بوصنفه داخل اولان‌شرقیلرك بالاسنه هانکی‌مقامدن اولدقلری بالضروره اشارت‌ایدیله‌مه‌مش وبالکز هانکی شهرلردن کلدیکنك تصریح وتحریریله اکتفا قلنمشدر .

مقدمه‌مزه ختام ویرمزدن اول (موسیقی) ایله علاقه‌دار اولان بوتون وطنداشلرمزدن بکله‌دیکمز معاونت حقنده‌ده بر ایکی سوز سویله‌مك ایسته‌یورز . المزده قالان خلق شرقیلری آنجاق بر ایکنجی دفتری دولدیره‌جق مقداری کچمه‌مکده‌در و ان‌شاءالله بو دفترده یاقینده نشر ایدلدکدن صوکرا بزده‌کی سرمایه توکنمش اوله‌جقدر . حال‌بوکه سوکیلی آنادولمزك مختلف

Sayfa : 8

— ٨ —

شهر وقصبه‌لرنده نشر ايتدكارمزدنده كوزل كيم بايير داها نه قادار خاق شرقيلرى واردر ؟ وطنمزك هرطرفنده اجامنه باشلايان (تورك اوجاقارى) نك منور فكرلى اعضاسنك وداها دوغريدن بوتون موسيقى شناسلرمزك ملى حرث ايله علاقه‌دار اولان بو ايشده بزه ياردم ايمه‌لرينى وبو شرقيلردن بيلدكارينك نوطه‌لرينى يازه‌رق لطفاً (دارالالحان) ه كوندرمارينى تكرار رجا ايده‌رز. بوسايه‌ده دفترلريمزدن بوتون آنادولى خاق شرقيلرينى حاوى چوق قيمتلى رمجموعه ميدانه كله‌جك وبوده ملى كتبخانه‌مزك تماميله بوش دوران برطرفنى دولدورمش اوله‌جقدر .

بكاريكى ١ مارت ١٩٢٦

(دارالالحان) ده تورك موسيقيسى نظريات وتاريخى معلمى

رؤف يكتا

Sayfa 3

GİRİŞ

İngilizce'de halk bilgisi anlamına gelen folklor sözcüğüne bir süreden beri yazınımızda da rastlanıyor. Tamamı yedi harf olan bu kelimenin kapsadığı çok değişik alanları, düşünülünce şaşırmamak elde değil. Şiir, gelenek-görenekler, söylenceler, hikâyeler, masallar, inanışlar, evham, varsayım, âdetler törenler ve halk şarkıları... gibi, her milletin ulusal niteliklerini, geçmişini, yaşayışını ve düşünüş biçimini içeren konular, bugün folklorun kapsamı içindedir. Asrımızın halk bilimcileri olan folkloristler, işte bu derece geniş bir araştırma zemininde çalışmaktadırlar.

Halk bilimcilerinin topladıkları belgeler ve oluşturdukları koleksi-

yonların incelenmesinin sağlayacağı yararın yalnızca hoş ve eğlenceli bir zaman geçirmekten ibaret olduğu düşünülmemelidir. Tersine bu yazılı materyallerden bazıları ciddî ve özel bir öneme sahip bulunması nedeniyle, büyük bir bölümünün ait oldukları ulusların kökenleri ve ortaya çıkış şekilleri konusunda kuşku ve kararsızlığa neden olan karanlık noktaları tamamıyla aydınlatacak ve büsbütün yeni bir şekilde yorumlanmasını sağlayabilecek türde önemli şeyler olduğu görülmektedir. **[sayfa 4]** Fransa krallarından XV. Lui'nin çocukluğunda naipliğini [yardımcılık, öğretmenlik] yapmış olan Filip Dorlian, Lui'nin sarayındaki olayları anlatırken der ki: "Sarayın gerçek durumunu öğrenmek isteyenler bu olaylarla ilgili kitapları okuyacaklarına, o dönemde Paris sokaklarında söylenen şarkıların sözlerini araştırsınlar. Çünkü o kitaplar bir takım kişiler hakkında övgülerle doludur; sokak şarkıları ise sarayın durumunu bütün açıklığı ile ortaya koyar."

Bu sözlerin (folklar) incelemesinin, tarihsel ve sosyal yararlarını göstermek için yeterli olduğunu sanırız.

Avrupa'da her ülkenin halk bilgeleri, yukarıda sıralanan konuların birini ya da birkaçını araştırmaya çalışırlar. Böylece halk şarkılarının sözlerini ve bestelerini derleyen müzik bilginleri de o şarkıların bestelerine ilişkin yaptıkları incelemeleri; tarihsel, teorik, yorum ve eleştiri değerlendirmeleriyle birlikte bir bütün olarak yayınlarlar. Halk şarkılarına büyük bir önem veren uluslar arasında öncelikle Rusya'yı anmak gerekir. Gerçekten Rusya'da bu şarkıların derlenip yayınlanmasına, Petersburg'daki Rusya Coğrafya Derneği'nce İmparatorluğun yardımı ve desteğiyle XIX. yüzyılın başlarından önce girişilmiş ve daha sonraları da başka kişiler tarafından notalarıyla birlikte bu halk şarkılarını içeren bir çok derlemeler yayınlanmıştır. Bu açıdan ünlü

Rimsky Korsakof ile Balakiref'in derlemeleri de oldukça değerli şarkıları içermektedir.

Ruslar, kendi şarkılarından başka, bütün Rusya coğrafyasında yerleşik çeşitli ulusların ve ayrıca da Türklerin halk şarkılarını derlemeyi unutmamışlardır. Bu konudaki araştırmamıza göre yalnız Türklerle sınırlı olarak şimdiye kadar üçü Rusya'da, biri Macaristan'da dört önemli derleme yayınlanmıştır ki yayınlayanların adlarını ve yayın tarihlerini aşağıda veriyoruz: Ribakof "Ural Müslümanlarının Müzikleri Ve Şarkıları". Petersburg, 1879.

Pantusof "Türkistan Çin'inde Kolça Çinlilerinin Şarkıları Petersburg", 1890. **[sayfa 5]**

Çelingaryan "Orta Asya Türklerinin Şarkıları Budapeşte" Tarihsiz.

Leysek "Sartlar, Kırgızlar, Tatarların Şarkıları", Taşkent 1890

Doğu ülkelerinin halk şarkılarına ilişkin derlemelerin en önemlisi ve değerlisi Rum müzikçilerinden Pahtiyakos'un on altı yılda hazırladığı Rum halk şarkıları adlı bir derleme, Rum zenginlerinden Meruşli tarafından 14.000 frank tutan basım harcaması karşılanarak, 1905 yılında Atina'da basılmıştır.

Bulgar komşularımız bile bu alandaki araştırmalardan geri kalmamışlardır. Sostoyanof adında bir Bulgar öğretmeni, derlediği 24 halk şarkısını söz ve notalarıyla birlikte 1887 yılında Varna da, Vasiof adında bir Bulgar müzikçisi de 235 sarkıyı içeren bir derlemesini 1891 yılında Tırnova'da bastırmışlardır. Sırbistan, Karadağ, Dalmaçya, Bosna Hersek, Hırvatistan bölgelerinin şarkıları da Kohaç adında bir araştırmacı tarafından toplanarak 1897 yılında Ağram'da bastırılmıştır.

Folklor araştırmaları yıllardan beri bütün uluslarda aynı yoğun-

lukla sürüp gitmekle birlikte ne yazık ki bizde şimdiye kadar herhangi bir kimse çıkıp da bu işlerle uğraşmamış ve özellikle de halk şarkılarımızı söz ve notalarıyla birlikte derleyerek bunlara ilişkin bilimsel bir yayında bulunmamıştır.

Şu anki varlığını sevgili Cumhuriyet yönetimimizden gördüğü yüce ve iyiliksever korumasına borçlu olan Darü'l-elhân*, kazanmakla onur duyduğu bu kadar yüksek ilgiyi bir kat daha arttırmak için yetkili öğretmenlerinden oluşan bir bilim komisyonu oluşturmuş ve bu komisyon tarafından araştırılıp saptanan Ulusal Türk müziğinin klasik eserlerini birbiri ardına yayınlamaya başlamıştır. Bunlardan 72 parçasını ortaya çıkarmış ve ayrıca da folklor alanında eksik olan halk şarkıları kısmının tamamlanması girişiminde bulunmuş ve bu amaçla Türk ulusunun içten duygularını anlatan şarkılarının derlenerek bilimsel ve eleştirel değerlendirmelerle birlikte yayınlanmasına karar vermiştir.

Darü'l-elhân bu amacını yerine getirebilmek amacıyla, geçen yıl her ilin eğitim müdürleri aracılığıyla Anadolu'daki okulların müzik öğretmenlerine ve diğer müzikle ilgilenen bölge insanlarından, oralarda okunan halk şarkılarının notalarını göndermelerini istemişti.

[sayfa 6]

Darü'l-elhân bu işe başladığı zaman Anadolu halkının ulus ve yurt duygularını ve sosyal düşünüşünü ve aynı zamanda Ulusal Türk müziğinin temiz üslûbunu tanıtmaya hizmet edecek olan bu yararlı girişimin, aydın Türk gençliği ve özellikle Anadolu müzikseverleri tarafından büyük bir koruma göreceğini içtenlikle umuyordu.

---

* Darü'l-Bedayi'nin[Güzel Sanatlar] musikî ile uğraşan bir bölümü olup, İstanbul'da kurulmuştur.

Bu beklentimizde yanılmadığımızı girişimimizin üzerinden çok zaman geçmeden Anadolu'nun çeşitli kentlerinde Darü'l-elhâna çok sayıda şarkılar gönderilmesinden anladık. Gerçekten bu zamana kadar bize notaları gönderilen halk şarkılarının toplamı yüze yaklaştı. Ancak bunların içinde tekrar olanları da vardı. Örneğin Konya'dan gönderilen bir şarkı ve sözleri ufak tefek farklılıklarına karşın Kayseri'den ve diğer kentlerden de gelmişti.

Biz bu şarkıların içinde en çok dikkati çekenleri yavaş yavaş defterler halinde yayınlamaya ve bunların gerek duyulanlarıyla ilgili değerlendirme ve eleştirilerimizi de her şarkının altına eklemeye karar verdik. Bu hizmetlerimizde bu ana kadar bizde oldukça savsaklanmış bir aydınlanma kolu olan folklor araştırmasının halk şarkıları bölümündeki eksiklerimizi kısmen de olsa gidermeye çalıştığımızı düşünerek memnun oluyoruz.

Bu birinci defter 47 şarkıyı içeriyor. Bunların 22'si Konya, 13'ü Canik, 6'sı Kayseri, 3'ü Menteşe [Aydın], 2'si Afyon, 1'i Erzurum'dan gönderilmiş ve Darü'l-elhân'ın ud öğretmenlerinden Konyalı Sedat Bey tarafından ülkenin halk şarkıları üslûbunu taklit ederek yapılan sözleri, iki eski şarkı üzerinde 20 ve 22 numaralarla Konya şarkıları kısmına eklemiştir.

Bu şarkıları inceleyen müzikseverler, eminiz ki halk sanatının bu canlı örneklerinde müzik biliminin yüksek üslûbunun dayandığı kuralları ve kaynakları bulamamakla birlikte, kimi zaman ruhu okşayıcı bir yönü ve doğal güzelliği olduğunu da belirtmekten geri duramayacaklardır.

Gerçekten de halk bestecileri makam konusunda kendilerini bir takım bilimsel kural ve sınırlara bağlı saymadıkları için ezgiyi ser-

bestçe ortaya koymuşlar ve dahası iki satırlık küçük bir şarkıda birkaç makam ve ezgi değiştirmeyi bile uygun görmüşlerdir.

[sayfa 7]

Şurası özellikle hayranlık uyandırıcıdır ki halk bestecilerinin bu hoşgörüleri sayesinde ortaya çıkan şarkılar, sanıldığı gibi bir sanat eserinin geçerlilik şartlarından olan düzgün bir söz uyumu olarak, üzerinde düşünmekten kesin olarak uzak kalınamadığı gibi özellikle toplumumuzda oldukça cana yakın ve yaygın bir etki uyandırmaktadır. Konya'dan gelen şarkılar arasında bulunan 19 numaralı:

Gel üzerler gel üzerler

Gülü tabağa dizerler

Güzeli candan severler

Çirkini baştan savarlar

Bu görüş açısında gerçekten hoş ve çekici bir sanatsal yönü olan, Gel türküsü bestecisinin Allah vergisi güzellik zevkinin parlak bir görünümü durumundadır. Altı mısradan oluşan bu küçük şarkının ilk iki mısrasında besteci "Acem" perdesini "Çargâh" haline getirerek, bir bağlantıyla Sâbâ makamına geçmiş, beşinci ve altıncı mısralarında hızlı bir geçişle Şevk-i efzâ (coşkulu tarz) makamına alt perdeden geçerek, beşinci ve altıncı mısralarında ise -"Sehl-i mümteni**" deyimine uygun bir beceriyle dördüncü mısranın sonunda ortaya konan bir "Renaturol"dan yararlanarak- "Acemaşiran" makamına geçerek orada karar kılmıştır.

Bu defterimizde Gel türküsü düzeyinde olmasa bile buna az çok yakın bir başarıyla hızlı değişmeler gösteren başka şarkılar da var-

** Kolay ve sade göründüğü halde bulunup söylenmesi ve taklit edilmesi zor olan söz.

dır. Bunların da altına birer not şeklinde beğeni ve görüşlerimizi eklemekten geri durmadık. Bununla birlikte kimi zaman makam açısından, bunların içinde (falan makamdadır) demenin mümkün olmadığı makamı belli olmayan bazı şarkılara da rastladık. Bu nitelikteki şarkıların üzerine hangi makamdan oldukları zorunlu olarak yazılamamış, yalnız hangi kentlerden geldiğini belirtmek ve açıklamakla yetinilmiştir.

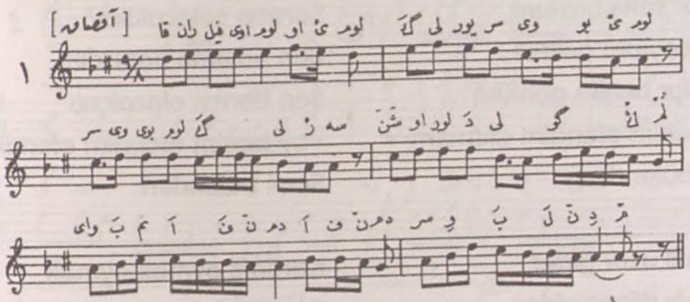
Girişimize son vermeden önce, müzikle ilgilenen yurttaşlarımızdan beklediğimiz yardımlar konusunda da bir iki söz etmek istiyoruz. Elimizde kalan halk şarkıları ancak bir ikinci defteri dolduracak sayıyı geçmemektedir. Ve umuyoruz ki bu defter de yakında yayınlandıktan sonra bizdeki birikim tükenmiş olacaktır. Oysa sevgili Anadolu'muzun çeşitli **[sayfa 8]** kent ve kasabalarımızda yayınladıklarımızdan da güzel kim bilir daha ne kadar halk şarkıları vardır. Yurdumuzun her yanında açılmaya başlanan Türk Ocaklarının aydın düşünceli üyeleri ve daha doğrusu bütün müzikseverlerimizin ulusal kültür ile ilgili olan bu işte bize yardım etmelerini ve bu şarkılardan bildiklerinin notalarını yazarak lütfen Güzel Sanatlara göndermelerini tekrar tekrar rica ederiz. Böylece defterlerimizde bütün Anadolu halk şarkılarını içeren çok değerli bir derleme ortaya çıkacak ve bu da Milli Kütüphane'mizin tamamıyla boş duran bir tarafını doldurmuş olacaktır.

Beylerbeyi 1 Mart 1926
Darü'l-elhân'dan Türk Müziği bilgisi ve tarihi öğretmeni
Rauf Yekta

Sayfa : 1

قارا نفیل تورکیسی

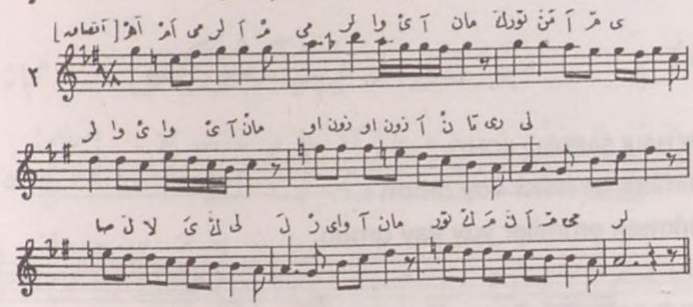
حجاز — قونیه

فارا نفیل ویوم ویوم — فارا نفیل اولدیمك — فارا نفیل اوزاركیدر — فارا نفیل ویجانه ویجانه
كلیدیسه وی بویوم — صارا وبا صولدیمك — یارا غی روزركیدر — اولورمی یاره دوشمه
سروی بویوم كلیدیسه — بنه هاكه داغشدم — یار یولنی شاشیرمش — یاره ویریم دیو یالان
شنه اولور دلی كوكلم — سنه بنم اولدیمك — اله شاه اولا بزه كیدر — جانی زور بویلیان اورمه
وای بنم افنیم افنیم — وای بنم افنیم افنیم — وای بنم افنیم افنیم — وای بنم افنیم افنیم
سروبویدم — سروبویدم — سروبویدم — سروبویدم

اسکی یرّ خلق شرقیسی

قونیه — کردانیه

اسمیلر اسمیلر وای آمانه — اوزون ناز یلی صالالا یکلیلر
تورکمن اسمیلر وای وای آمانه — وای آمانه تورکمن اسمیلر

Sayfa 1

KONYA KARANFİL TÜRKÜSÜ-KONYA

Karanfil oylum oylum
Geliyor servi boylum
Servi boylum gelirse
Şen olur benim gönlüm
Vay benim efendim efendim
Servi bülendim

Karanfil olacaksın
Sararıp solacaksın
Ben hâkime danışdım
Sen benim olacaksın
Vay benim efendim efendim
Servi bülendim

Karanfil uzar gider
Yaprağı düzer gider
Yar yolunu şaşırmış
İnşallah bize gider
Vay benim efendim efendim
Servi bülendim

Karanfil oymak oymak
Olur mu yâre doymak
Yâre doydum diyenin
Câizdir boynun vurmak
Vay benim efendim efendim
Servi bülendim

Sayfa 1

ESKİ BİR HALK ŞARKISI - KONYA

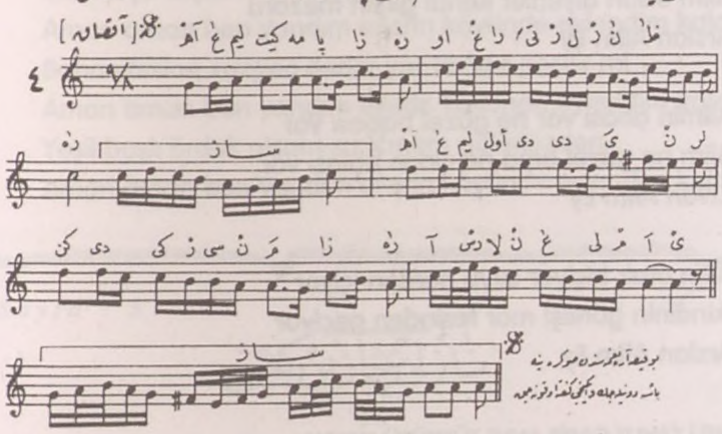
Emmiler emmiler vay aman
Türkmen emmiler vay vay aman

Uzun entarili salla yenliler
Vay aman Türkmen emmiler

Sayfa : 3

٣

اسکی بر تورکی — عشاق — قونیه

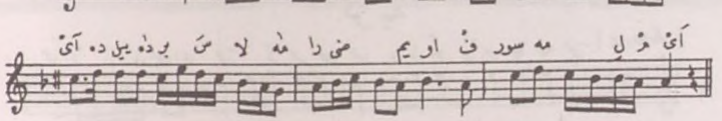

١
علیم کیمیه بازاره اوغرایر لر نظره
علیم اولسون دیمیر کسنه کیمسه یوق نزاره
آرسلان علیم ای

٢
علیمك عباسی وار نه کوزل باباسی وار
علیم کوزل اماندیر چیرکین آبدسی وار
مهران علیم ای

٣
علیم اوراده یکیور صویلی زرون یکیور
ایکیسنه بنك کونشی سوردیکجه یکیور
آرسلان علیم ای

سوزمه لی باغدر غریبانه تورکیسی — حجاز — قونیه

١
سوردیلمیات کوزلرینه ظالملر (غریبانه م)
آیده بیله بر سلام صورمیورلر (سوردیلمیای)

٢
سنك کبی ایکی دیللی دکلم (غریبانه م)
ایکی دیللیده قول اینانمیور (سوردیلمیای)

Sayfa 3

ESKİ BİR TÜRKÜ-KONYA

Alim gitme pazara uğradırlar nazara
Alim ölsün diyenler kendi girsin mezara
Arslan Alim Ey

Alimin abası var ne güzel babası var
Alim ne güzel ama ne çirkin ablası var
Civan Alim Ey

Alim orak biçiyor suyu nerden içiyor
İkindinin güneşi mor fesinden geçiyor
Arslan Alim Ey

SÜRMELİ YAHUT GARİB ANNE TÜRKÜSÜ-KONYA

Sürmelimin gözlerine mailim (garib annem)
Ayda yılda bir selama razıyım (sürmelim ey)

Senin gibi iki dinli değilim (garib annem)
İki dinlilere kul ettin beni (sürmelim ey)

Sayfa : 4

Sayfa 4

İNCE ÇAYIR TÜRKÜSÜ-KONYA

İnce çayır biçilir mi su bulanık içilir mi
Aman aman ben yandım ellerin köyünde eylendim kaldım
Bana yardan vazgeç derler yar tatlıdır geçilir mi
Aman aman ben yandım ellerin köyünde eylendim kaldım
Yeşil başlı ördek olsam su içmem gölünüzden
Aman aman ben yandım ellerin köyünde eylendim kaldım

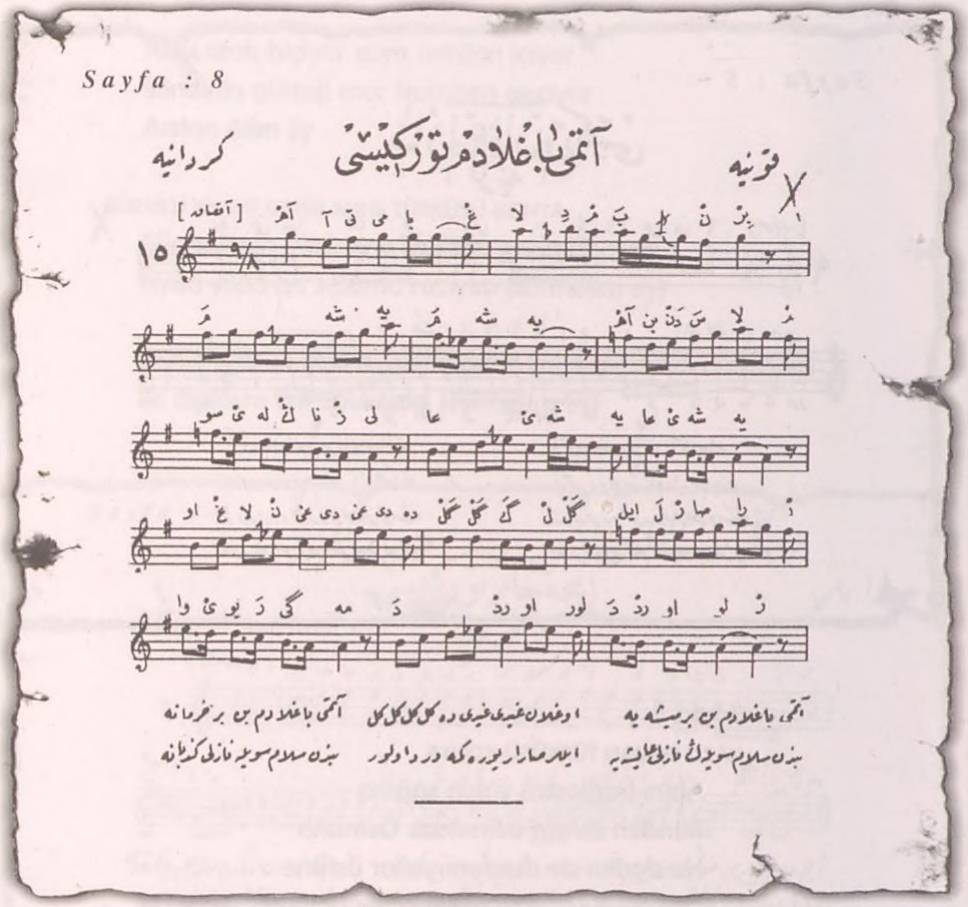

Sayfa 5

NAZLI OSMAN TÜRKÜSÜ-KONYA

Atımı bağladım yolun sağına
Benden selam edin nazlı Osmana
Ne dedim de durdum yollar üstüne
Ur kamayı kanım aksın çöller üstüne

Atımı bağladım nar ağacına
Perçemim dolaşdı dar ağacına
Ne dedim de durdum yollar üstüne
Ur kamayı kanım aksın çöller üstüne

Sayfa 8

ATIMI BAĞLADIM TÜRKÜSÜ-KONYA

Atımı bağladım ben bir meşeye
Benden selam söyleyin nazlı Ayşeye
Oğlan geri geride gel gel gel gel
Eller sarar yüreğime derd olur
Atımı bağladım ben bir harmana
Benden selam söyle nazlı Kezbana

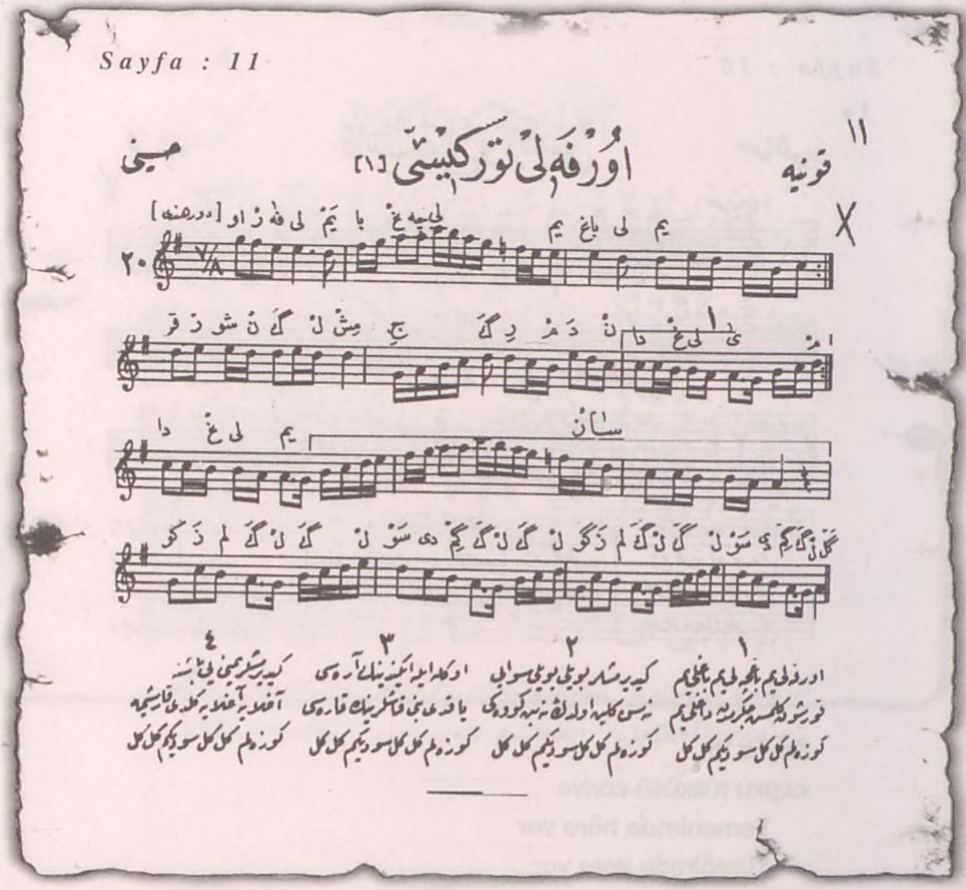

Sayfa 10

KAŞIKLI TÜRKÜSÜ-KONYA

Yemenimde hâre var
Yüreğimde yare var
Ne sen öldün kurtuldun

Ne bu derde çâre var
Of aman aman hoş dilli başımda yazması incili
Çürütdü otuz iki mendili bulamadım o yârin dengini
Mendilimi düreyim
Aç koynunu gireyim
Uyu uyan sar beni
Yar olduğun göreyim

Sayfa 11

URFALI TÜRKÜSÜ-KONYA

Urfalıyım bahçeliyim bağlıyım
Kurşun gelmiş ciğerimden dağlıyım
Güzelim gel gel sevdiğim gel gel

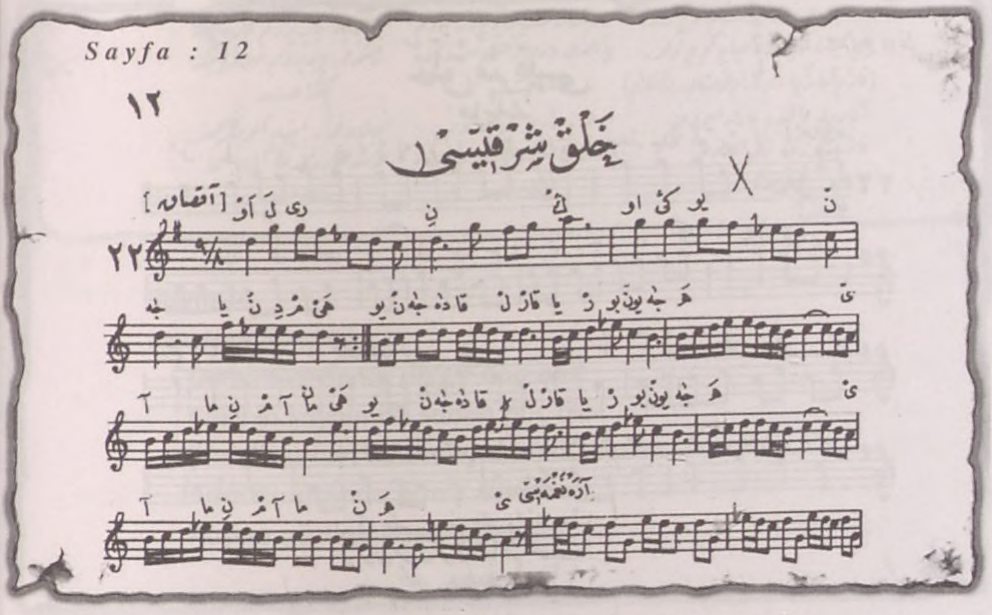
Giydirmişler boylu boylu sevali
Ne sen gelin oldun ne ben güveyi
Güzelim gel gel sevdiğim gel gel

Öğle ile ikindinin arası
Yakdı beni kaşlarının karası
Güzelim gel gel sevdiğim gel gel

Giydirmişler yemeniyi başına
Ağlaya ağlaya geldi karşıma
Güzelim gel gel sevdiğim gel gel

Sayfa : 12

١٢

Sayfa 12

HALK ŞARKISI

Evlerinin önü yonca
Yonca kalkar yar boyunca

Evlerinin önü harman
Bulamadım derdime derman

Evlerinin önü mantar
Günden güne derdim artar

Sayfa 12

HALK ŞARKISI-CANİK

Bir ah çeksem karşı dağlar yıkılır
Bugün posta günü canım sıkılır

Sayfa 14

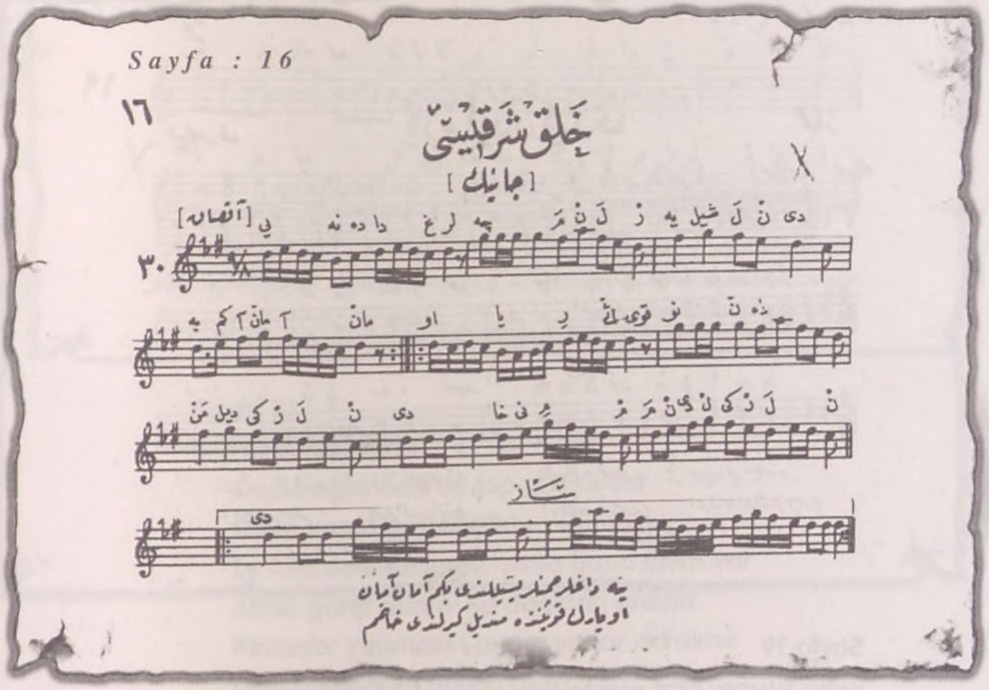
KARAMAN TÜRKÜSÜ

Demirciler demir döğer dağ olur
Çirkinin koynunda sabah güç olur
(Karam aman abe ruh karam Kostaksın karam)
Armudu dalında pazar eyledim
Kaşına gözüne nazar eyledim

Doksan şeftaliye pazar eyledim
Yanılmışta yüz almışım sevdiğim
Evlerine vara gele belledim
Karamımı turunç sandım elledim
Köprüler yaptırdım gelip geçmeye
Çeşmeler yaptırdım sular işmeye
Kavl-ü karar ettim alıp kaçmaya
Boşa cilvelenme ben almam seni

Sayfa 15
GARİP ANAM TÜRKÜSÜ-CANİK
Göklere çıkıyor garibin ahı
Ben nasıl sevmişim vefasız yârî
Töğbeler töğbesi sevmeyim gayrı
Hangi derdine yanayım
Mezarımı derin kazın dağ olsun
Etrafı lâle sümbül bağ olsun
Ben ölürsem ahbablarım sağ olsun
Anam anam garip anam of of

Sayfa 16

KOZAN DAĞI TÜRKÜSÜ

Çıktım Kozanın dağına
Remel attım dost bağına
Aşiretten emrad olmaz (aman aman of)
Kaçtım Kozan dağına (sürmelim aman)
Kara çadır ekmeyile
Kurşun sesi duymayile
Bir bölük atlı gelmeyile
Ne yatıyon kozanoğlu aman amnın of
Sürmelim aman

Sayfa 19

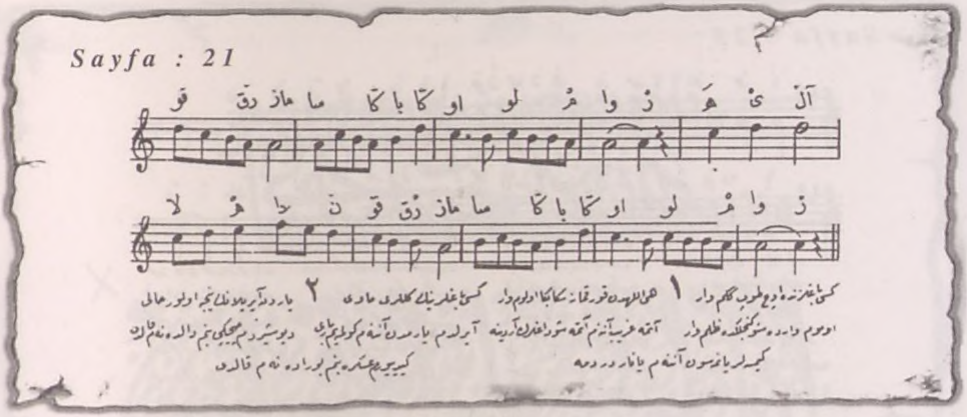
YARİM ELİMDEN GİTTİ-KAYSERİ

Ekin ekdim gül bitdi
Dalında bülbül ötdü
Ötme garip bülbülüm
Yârim elimden gitti
Sürmelim yâr

Ekin ektim çöllere
Yedirdim ellere
Onbeşinde yar sevdim
Ondan düştüm dillere
Sürmelim yâr

Sayfa : 21

Sayfa 21

GESİ BAĞLAR-KAYSERİ

Gesi bağlarında üç top gülüm var
Ölüm varda şu gençlikte zulüm var
Ey Allahtan korkmaz sana bana ölüm var
Atma garip anam şu dağların ardına
Kimseler yanmasın anam yanar derdime
Gesi bağlarının gülleri mavi
Ayrıldım yârimden gülmeyin bari
Yardan ayrılanın nice olur hali
Devşirdim çiçeği benim dalda nem kaldı
Gidiyorum askere benim burda nem kaldı

Sayfa : 23

Sayfa 23

OĞLAN KINASI ŞARKISI-AFYONKARAHİSAR

Tuz kabını tuzsuz koyan
Koca evleri ıssız koyan
Anasını kızsız koyan
Yârenim kınan kutlu olsun
Şunda dirliğin tatlı olsun
Ana hamama vardın mı
Yunduğum yeri gördün mü
Şimdi kıymetim bildin mi
Yarenim kınan kutlu olsun
Şunda dirliğin tatlı olsun
Kınası kavrulur tasda
Kız anası kara kara yasda
Oğlan evi pek hevesde
Yârenim kınan kutlu olsun
Şunda dirliğin tatlı olsun
Kaya dibi karıncalı
Yani çifte görümceli
Hem dayılı hem amcalı
Yârenim kınan kutlu olsun
Şunda dirliğin tatlı olsun

دار الفنون ادبیات کلیاتی

اناطولی ایلری تورکلرینك موسیقی قیلری

(مغله)، (قیصری)، (فتحیه)، (حمید آباد)، (آطه) و (آیدین) ده طوپلانمش (۳۸) حق شرقیسی ایله (استانبول قونسرواتوار) نده تورك موسیقیسی نظریات و تاریخی معلمی رؤف یکتا بکك (مغله) دهکی موسیقی حرکتلرندن ومماك شرقیه الحانه دائر فرانسه وآلمانیاده نشر ایدیلن مجموعه‌لر حقنده‌کی « کتابیات » معلوماتندن باحث برمقدمه‌سی حاویدر .

دفتر : ۲

TRENTE - HUIT

CHANSONS POPULAIRES TURQUES

Recueillies

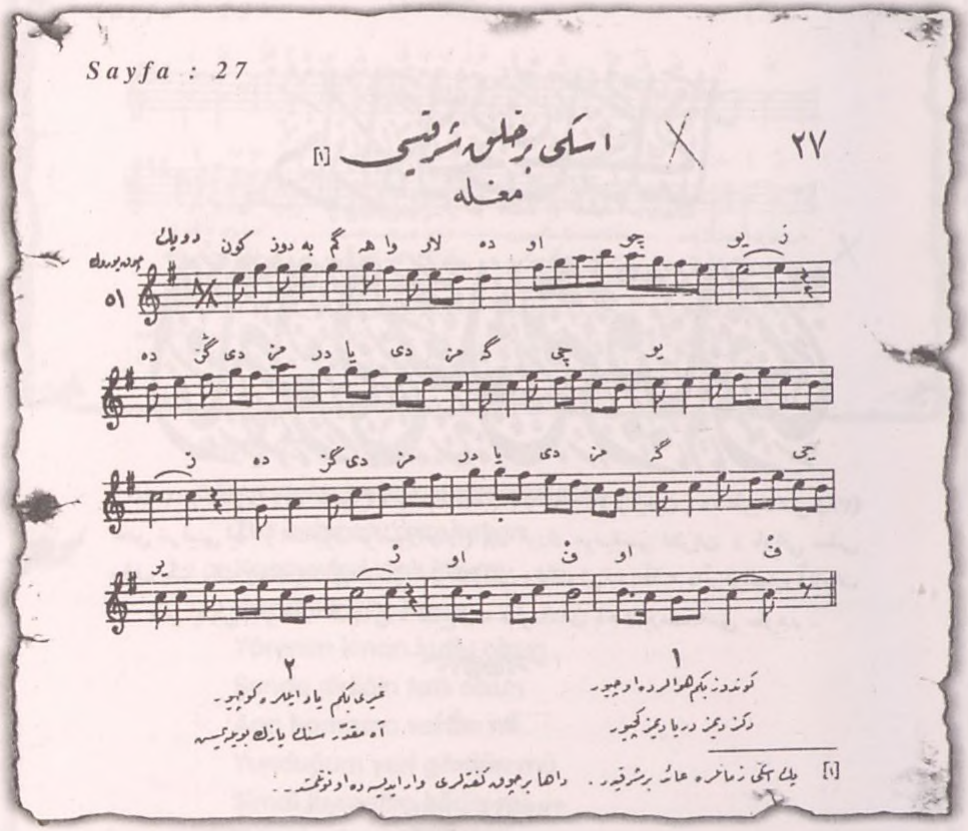
Dans les diverses provinces d'Anatolie avec une préface de

Raouf Yekta Bey

Professeur au Conservatoire de Constantinople

Fascicule : II

استانبول
شهزاده‌باشی : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی
۱۹۲۶

Sayfa : 27

۲۷ اسکی بر خلوه شرقیسی [۱]

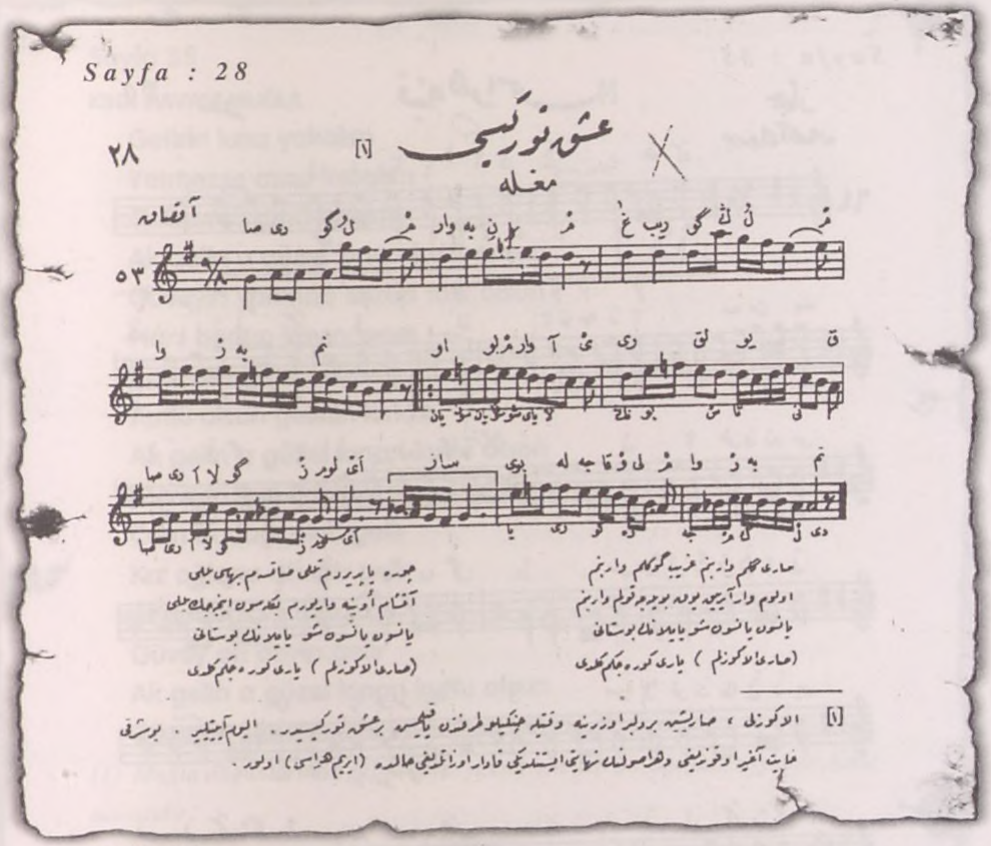
معنله

Sayfa 27

ESKİ BİR HALK ŞARKISI-MUĞLA

Gündüz beyim havalarda uçuyor
Deniz demez derya demez geçiyor
Gayrı beyim yad ellere göçüyor
Ah mukadder senin yazın böyleymiş

(1) Pek eski zamanlara ait bir şarkıdır. Daha çok güfteleri varsa da unutulmuştur.

Sayfa : 28

۲۸ [۱] عشق نوركبى

مغله

آقشامه

[۱] الاكوزلى ، صاريشيه بر دلبر اوزرينه وقتيله جنكيلر طرفندن قيلمسه بر عشق نوركبيدر . اليوم آيدينلر ، بوزشق غايت آغير و قوزينى و قراصولدى نهايتى ايستديكى قادار اوزاتيلمش حالده (ايريم هجرانى) اولور .

Sayfa 28

AŞK TÜRKÜSÜ-MUĞLA

Sarı gülüm var benim garip gönlüm var benim
Ölüm var ayrılık yok garip gönlüm var benim
Yansın yansın şu yaylanın bostanı
(sarı elâ gözlüm) Yâri göreceğim geldi
Cura yaptırdım telli satsam bahası belli
Akşam evine varıyorum beklesin incecik belli
Yansın yansın şu yaylanın bostanı
(sarı elâ gözlüm) Yâri göreceğim geldi

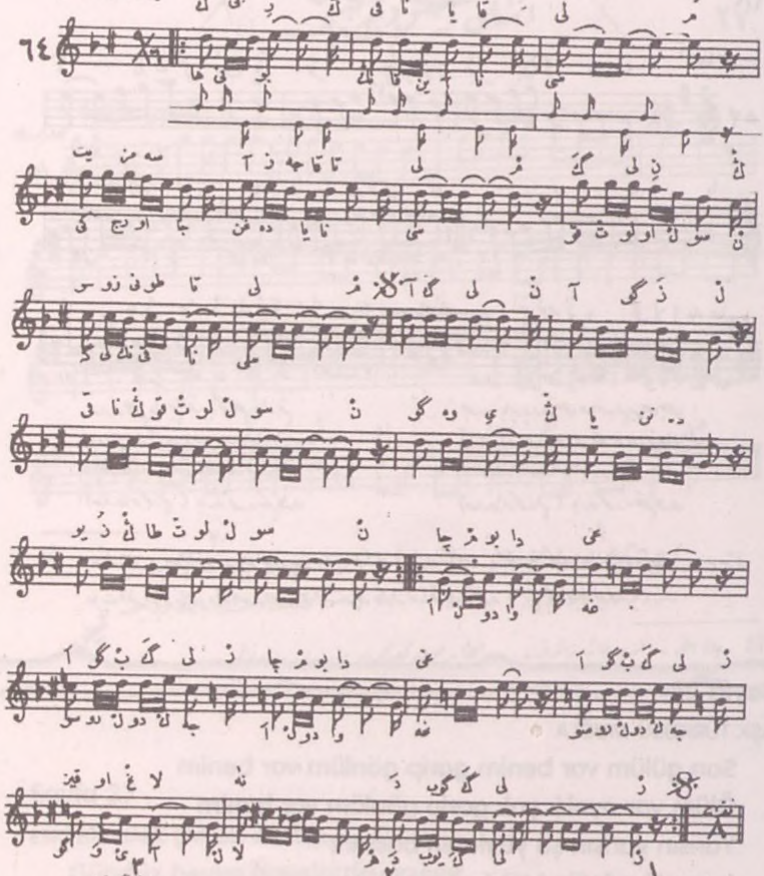
(1) Elâ gözlüm, sarışın bir dilber üzerine vaktiyle çengiler tarafından yakılmış bir aşk türküsüdür. Bu şarkı gayet ağır okunduğu ve her usulünün sonu istenildiği kadar uzatıldığı halde (ayırım havası) olur

Sayfa : 35

۳۵ صفحه — قینه هواسی [1]

حجاز

بوروك آتمان

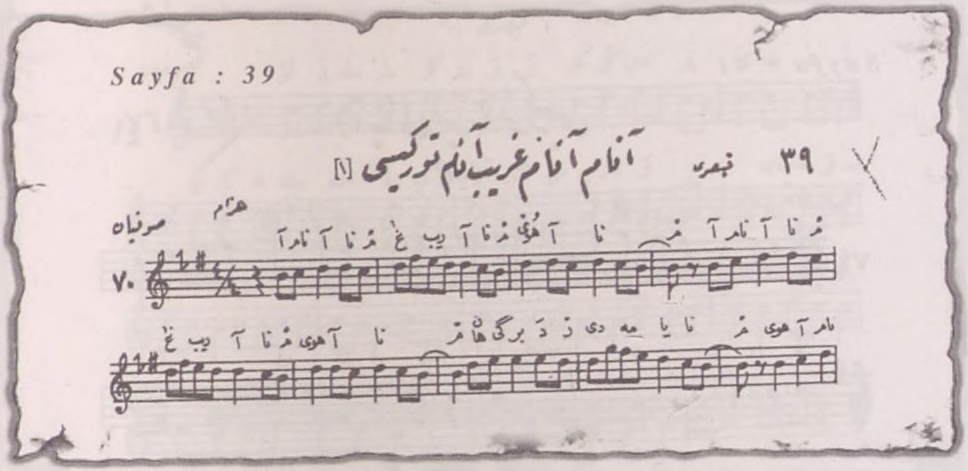
[1] (صفحه) دوکونجرنده کلینه قینه یاقیلیر کهه هپ برآغزدن سویله نیر قینه لرایله.

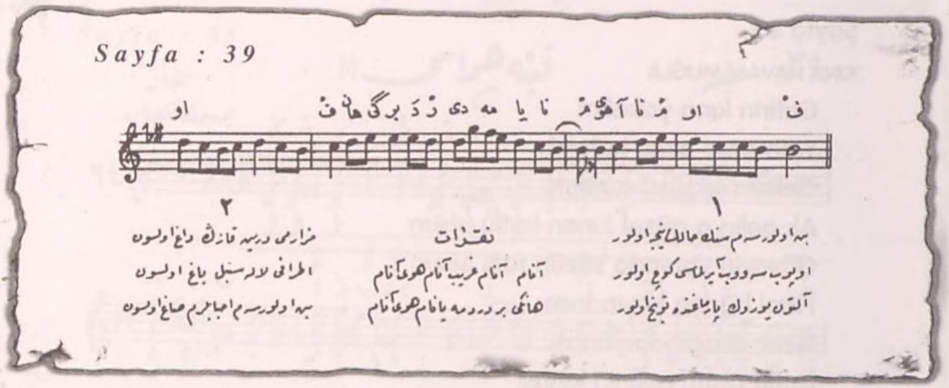
Sayfa 35

KINA HAVASI-MUĞLA

Getirin kına yakalım
Yetmezse azca katalım
Gelinin sözünü tutalım
Ak gelin a güzel kınan kutlu olsun
Güveyin yanında sözün tatlı olsun
Hani bunun kayınanası
Kireç ocağında yanası
Kutlu olsun gelinin kınası
Ak gelin a güzel kınan kutlu olsun
Güveyin yanında sözün tatlı olsun
Çam budağı akıb gelir
Kız oğlana dönüb gelir
Al dudağı sorutdukca
Güvey ah deyip gelir
Ak gelin a güzel kınan kutlu olsun
Güveyin yanında sözün tatlı olsun

(1) Muğla düğünlerinde geline kına yakılırken hep bir ağızdan söylenir. Kına havasıdır.

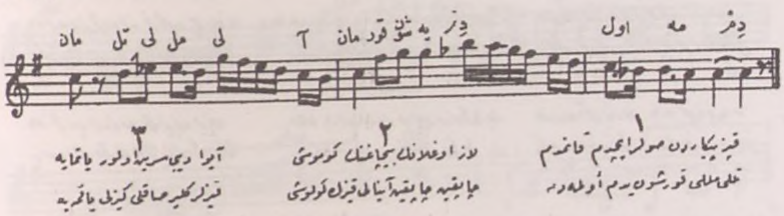
Sayfa 39

ANAM ANAM GARİP ANAM TÜRKÜSÜ-KAYSERİ

Ben ölürsem senin halin nice olur
Öpüp sevip ayrılması güç olur
Altın yüzük parmağında tunç olur
Anam anam garip anam hoy anam
Hangi bir derdime yanam hoy anam
Mezarımı derin kazın daĝ olsun
Etrafı lâle sümbül bağ olsun
Ben ölürsem ahbaplarım sağ olsun

Sayfa : 41

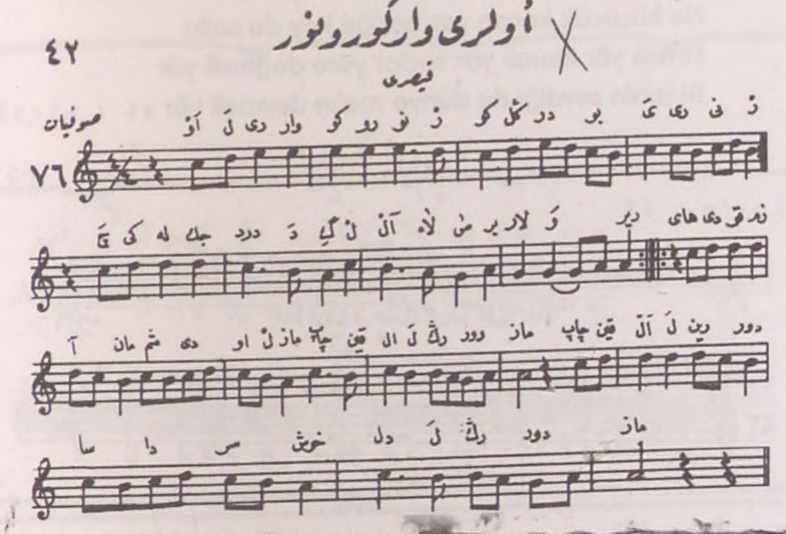

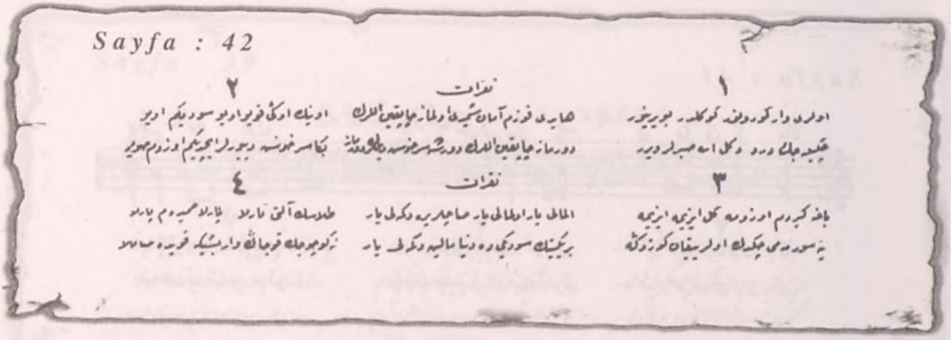
Sayfa 41

AYNALI KIZ TÜRKÜSÜ-FETHİYE

Kız pınardan sular içtim kanmadım
Telli melli kurşun yedim ölmedim
Yaz oğlunun bıçağının gümüşü
Çapkın çapkın aynalı kızın gülüşü
Ayva dibi serin olur yatmaya
Kızlar gelir saklı gizli yakmaya

Sayfa : 42

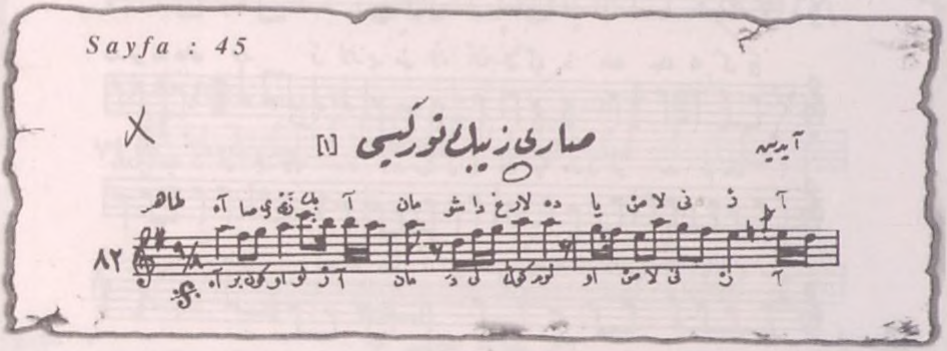

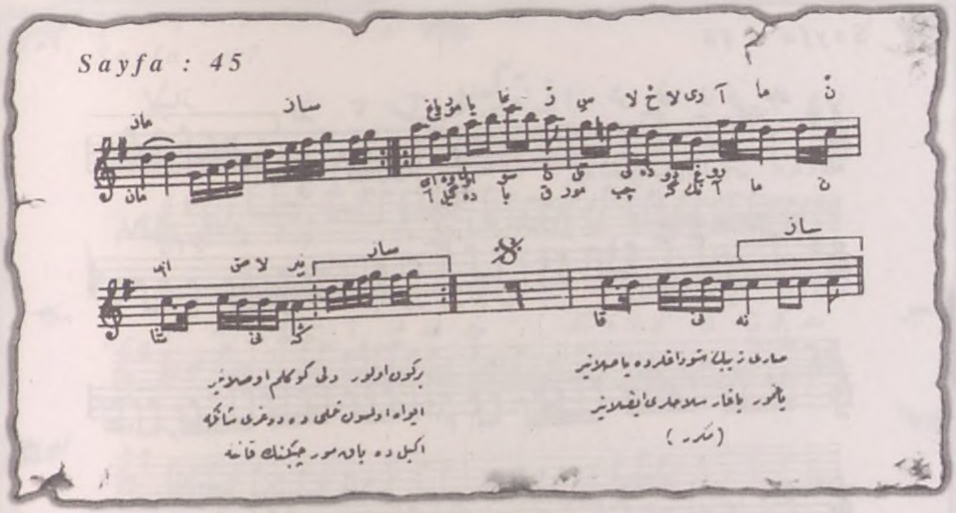

Sayfa 42

EVLERİ VAR GÖRÜNÜR-KAYSERİ

Evleri var görünür gönüldür bu yerinir
Çekilecek dert değil Allah sabırlar verir
Evinin önü kuyu uyu sevdiğim uyu
Bana sarhoş diyorlar içtiğim üzüm suyu
Haydi kuzum aman şimdi olmaz çapkın ellerin
Durmaz çapkın ellerin dursa da serhoş dillerin durmaz
Bağa girdim üzüme gel izime izime
Yine sürme mi çektin evler yıkan gözüne
Terasın altı tarla parla hamidem parla
Ne küçücük kocan var beşiğe koy da salla
Elmalı yâr elmalı yâr saçlar yere değmeli yâr
Birisinin sevdiği de dünya malın deymeli yâr

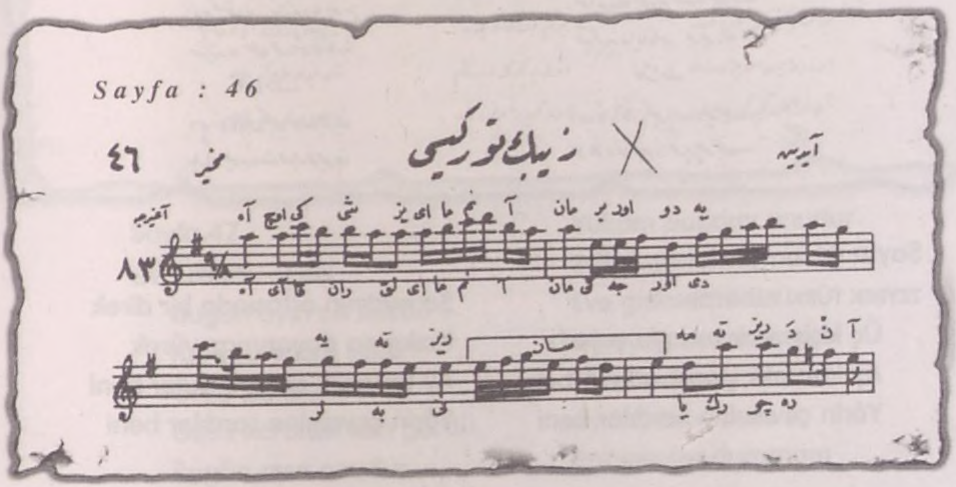

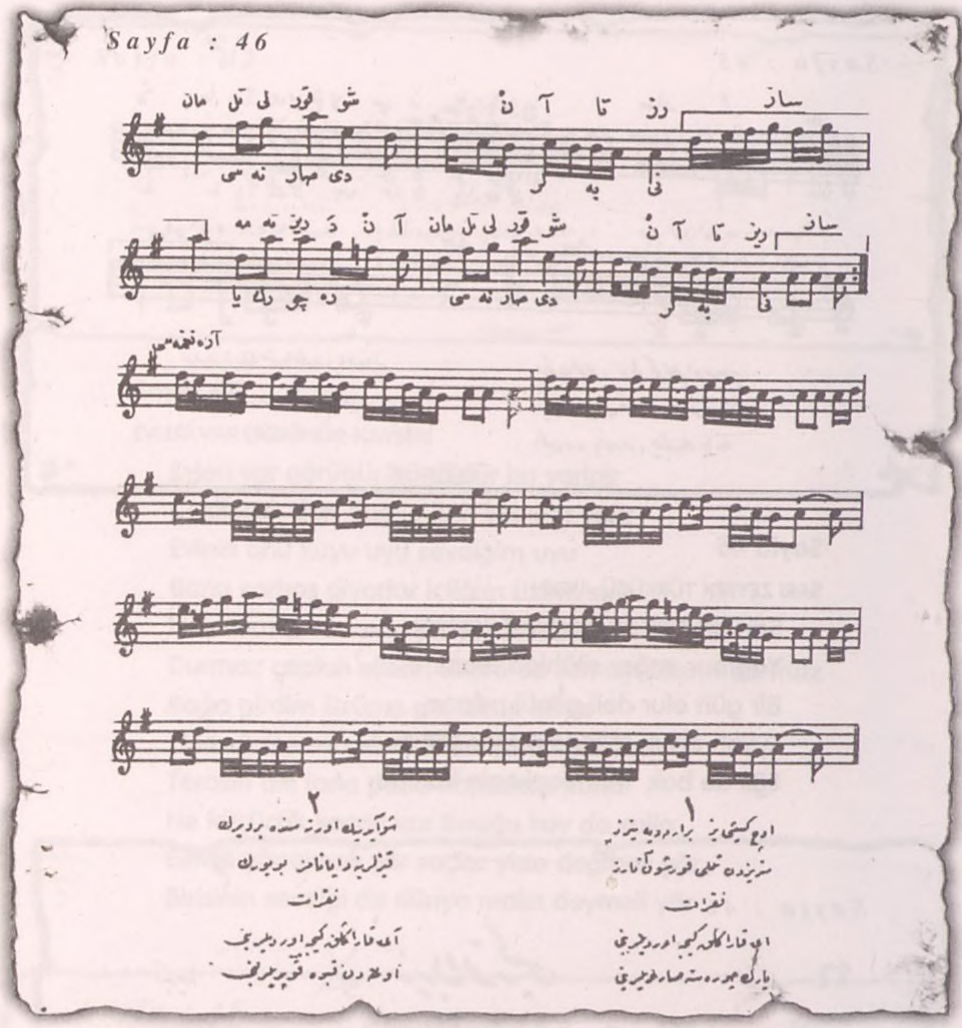

Sayfa 45

SARI ZEYBEK TÜRKÜSÜ-AYDIN

Sarı zeybek şu dağlara yaslanır
Yağmur yağar silâhları ıslanır
Bir gün olur deli gönül uslanır
Eyvah olsun telli de doğru şanına
Eğil de bak mor cepkenin kanına

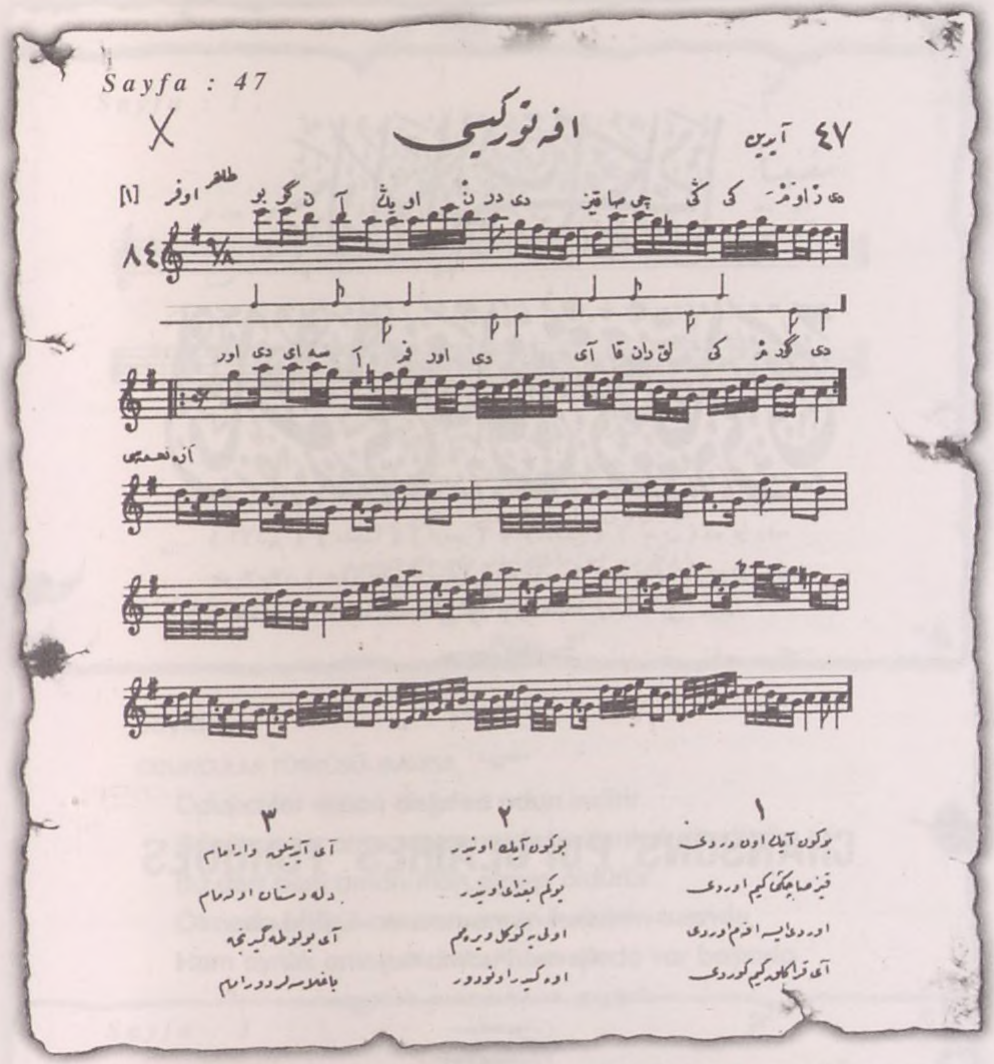
Sayfa 46

ZEYBEK TÜRKÜSÜ-AYDIN

Üç kişiyiz bir orduya yeteriz
Ay karanlık gece urdular beni
Yârin çevresine sardılar beni

Şu aydının ortasında bir direk
Kızlarına dayanmaz yürek
Ay karanlık gece urdular beni
Yârin çevresine sardılar beni

Sayfa : 47

Sayfa 47

EFE TÜRKÜSÜ-AYDIN

Bugün ayın on dördü
Kız saçını kim ördü
Ördü ise efem ördü
Gece karanlık kim gördü
Bugün ayın onudur

Yüküm buğday unudur
Evliye gönül verme
Eve gider unudur
Ay aydınlık varamam
Dile destan olamam
Ay buluta girince
Bağlasalar duramam

دار الالحان حکمیاتی

اناطولی ملی موسیقی قیلاری

(آلاشهر) (منیسا) (ازمیر) (اودمش) (آیدین) ده بو دفعه
طویلایلان (٤٨) خلق تورکوسی ایله مؤسسه‌مزده پیانو وقومبوزیسیون
معلمی جمال رشید بکك خلق تورکولرینه عائد برمقدمه‌سی حاویدر

دفتر : ٣

QUARANTE - HUIT

CHANSONS POPULAIRES TURQUES

Recueillies
dans les diverses provinces d'Anatolie avec une préface de

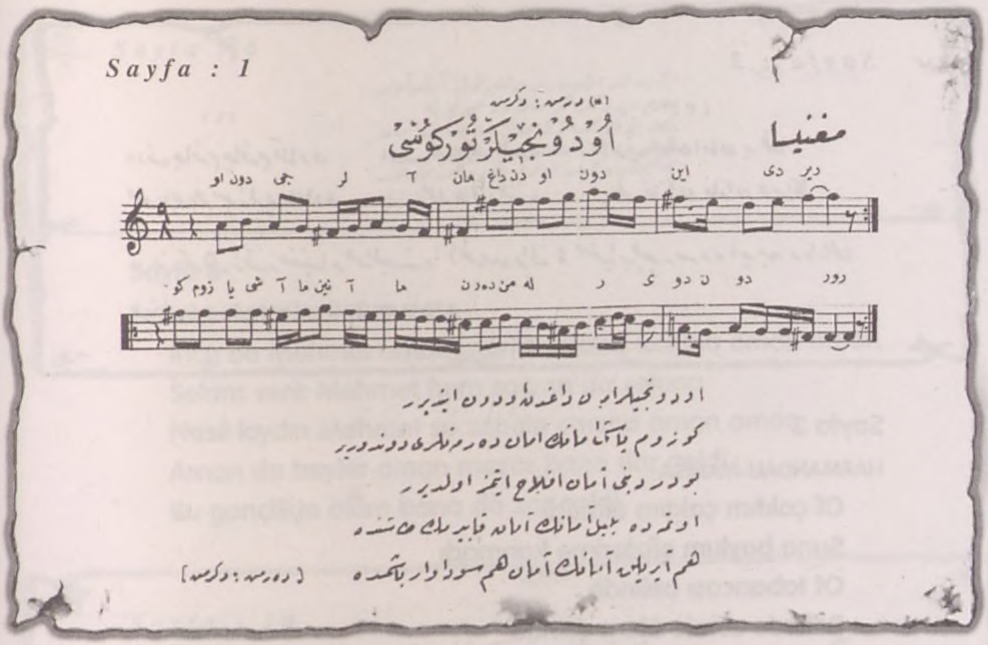
Djemal Rechid Bey

Professeur au Conservatoire de Stamboul

Fascicule : III

ترتیب وتنظیم حق محفوظدر

استانبول
شهزادهباشی : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی
١٩٢٧

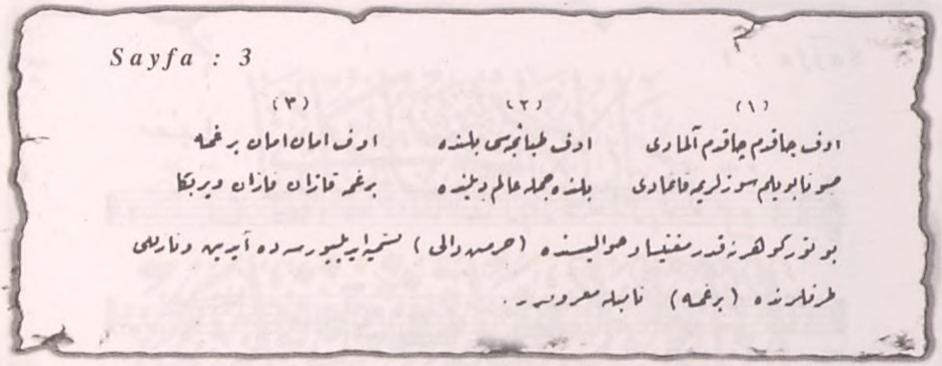

Sayfa 1

ODUNCULAR TÜRKÜSÜ-MANİSA

Oduncular aman dağdan odun indirir
Gözüm yaşı amanın aman değirmenleri döndürür
Bu dert beni aman iflâh etmez öldürür
Ötmede bülbül amanın aman kabrinin taşında
Hem ayrılık amanın aman hem sevda var başında

Sayfa : 3

(۱) (۲) (۳)

اوف چاقدم چاقدم آلماری — اوف طبانجه سی بلنده — اوف امان امان برغمه

صو نا بولیلم سوزلریمه قاماری — بلنده جمله عالم دیلنده — برغمه قازان قازان دیربکا

بو توزکو نک قدر منفیسا رهوالیسنده (حرمندالی) تسمیه ایدیلیورسه ده آیدین ونازلی طرفلرنده (برغمه) نامیله معروفدر.

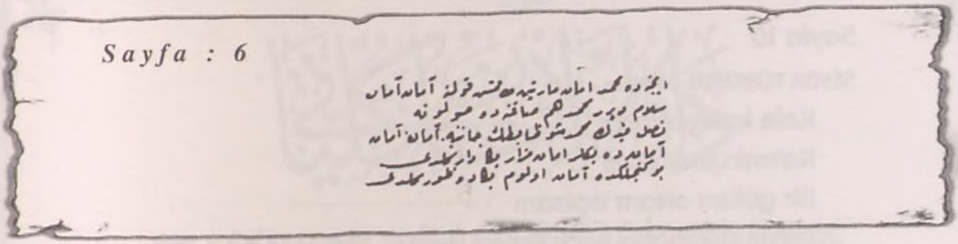
Sayfa 3

HARMANDALI-MANİSA

Of çaktım çaktım almadı
Suna boylum sözlerime kanmadı
Of tabancası belinde
Belinde cümle âlem dilinde
Of aman aman Bergama
Bergama kazan kazan ver bana

(1) Bu türkü her ne kadar Manisa ve çevresinde Harmandalı olarak adlandırılıyor ise de Aydın ve Nazilli taraflarında Bergama adıyla bilinmektedir.

Sayfa 6

İNCE MEHMET TÜRKÜSÜ-MANİSA

İnce de Mehmet aman martin takmış koluna aman aman
Selam verir Mehmet hem sağına da soluna
Nasıl kıydın Mehmet şu zabitin canına aman aman
Aman da beyler aman mezar bana dar geldi
Bu gençlikte ölüm bana da zor geldi

Sayfa 10

SEVDA TÜRKÜSÜ-AYDIN

Kale kaleye karşı
Kalenin ardı çarşı
Bir gülüm olsam açılsam
Dosta düşmana karşı aman sevda
Nedir bende bu sevda aman sevda
Sevgilerim çok sende
Çaya vardım çabaladım
Çayda balık avladım
Bende nazlı yârimi görünce
Hüngür hüngür ağladım aman aman
Nedir bende bu sevda aman sevda
Sevgilerim çok sende

Sayfa 23

SÜRMELİM TÜRKÜSÜ-AYDIN

Akşam oldu yine bastı karalar
Yüreğimde göz göz oldu yaralar
Misafir almazmısınız karanlık nereler
Bizim yollarımız bilmem nereler

دار الالحان حکمیاتی

اناطولی ایلری توپلاشی قیلاری

اورفا ، عینتابده برنجی سیاحتده طوپلانیلان (٤٠) خلق تورکوسی ایله مؤسسه‌مزده
کان معلمی اکرم بسیم بکك خلق تورکولرینه عائد برمقدمه‌سنی حاویدر .

دفتر : ٥

QUARANTE

CHANSONS POPULAIRES TURQUES

Recueillies

Dans les diverses provinces d'Anatolie avec une préface de

Ekrem Bassim Bey

Professeur au Conservatoire de Stamboul

Fascicule · V

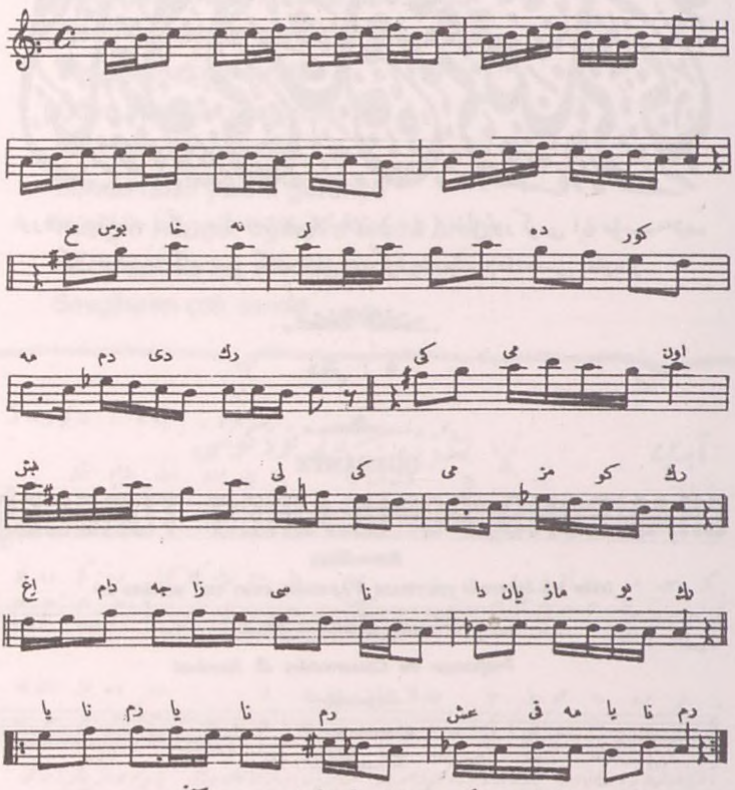
ترتیب وتنظیم حق محفوظدر

استانبول
شهزادەباشی : اوقاف مطبعه‌سی
١٩٢٧

فیاتی (٢٥) غروشدر .

Sayfa : 10

١٠٠ فرەمان ✕ جەبسخانەلرنوزكوشى

محبوسخانه‌لرده كورمدم ديرك محبوسخانه‌لرده سردم بوسمى
كيمزاده بشاه كيمز كوره‌ك هيون آرادم بولامدم دوسمى
اعلام جزالى يه‌دياغانه يوره‌ك عزيزم اجبابلدم بلا كوسمى
ياناريم ياناريم هشقه ياناريم ياناريم ياناريم بيشقه ياناريم
دمير ياره مقلفه دقاراغدريم دمير ياره مقلفه دقاراغدريم

Sayfa 10

HAPİSHANELER TÜRKÜSÜ-KARAMAN

Mahapushanelerde görmedim direk
Kimimiz onbeşli kimimiz gevrek
İdam cezalıya dayanmaz yürek
Yanarım yanarım aşkıma yanarım
Demir parmaklıktan bakar ağlarım.

Maphushanelerde serdim postumu
Çok aradım bulamadım dostumu
Azizim ahbaplarım bana küstü mü
Yanarım yanarım aşkıma yanarım
Demir parmaklıktan bakar ağlarım.

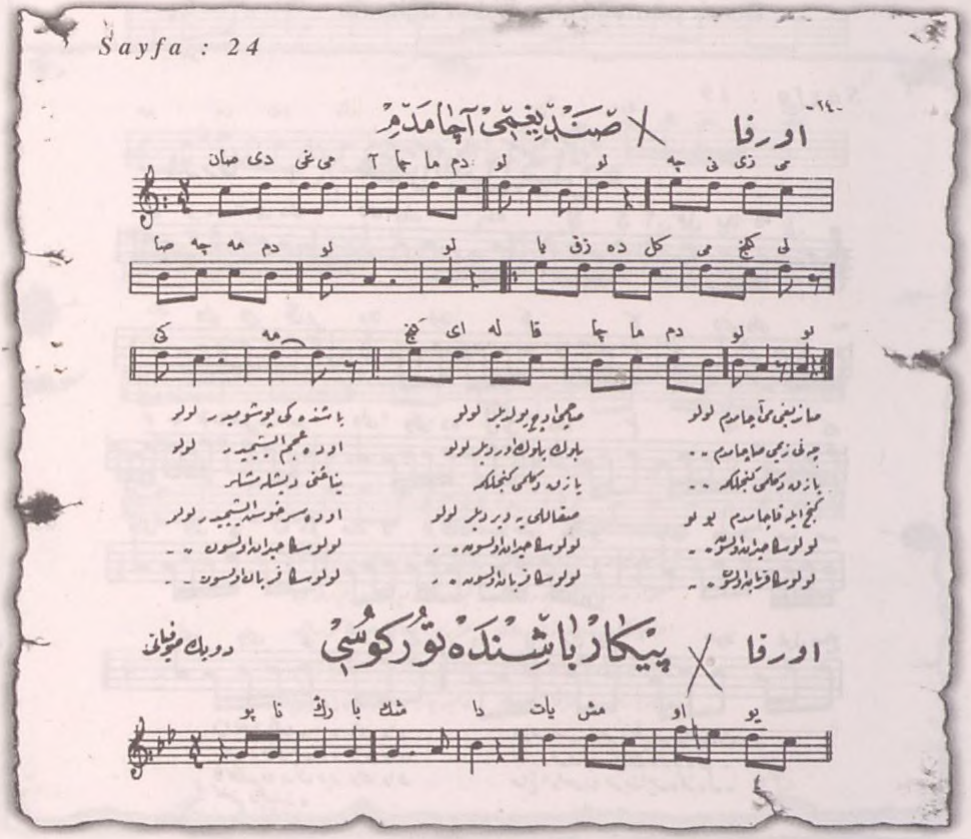
Sayfa 19

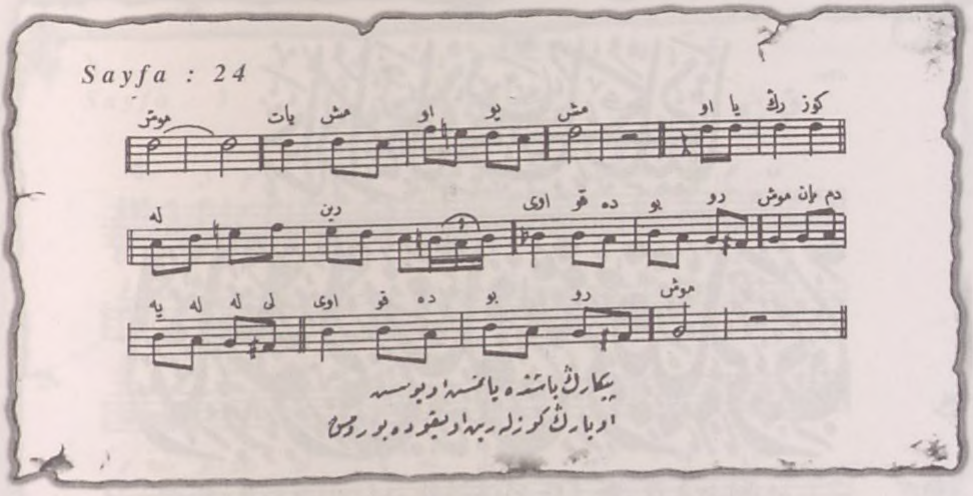
KARANFİL EKİLENDİ-URFA

Karanfil ekilende vay vay
Dibine dökülende vay vay
Kakülünden bir tel ver vay vay
Kefenim dikilende vay vay

Susamış hanım canım susamış vay vay
Bozuldu tanburamın düzeni vay vay
Sağ olsun gurbet elde gezeni vay vay

Sayfa : 24

Sayfa 24

SANDIĞIMI AÇAMADIM-URFA

Sandığımı açamadım lo lo
Çenizimi saçamadım lo lo
Yazık değil mi gençliğime lo lo
Genç ile kaçamadım lo lo

Lo lo sana hayran olsun lo lo
Lo lo sana kurban olsun lo lo
Saçımı üç yoldular lo lo
Bölük bölük ördüler lo lo

Yazak değil mi gençliğime
Sakallıya verdiler lo lo
Lo lo sana hayran olsun lo lo
Lo lo sana kurban olsun lo lo

Başındaki poşu mudur lo lo
O da acem işi midir lo lo
Yanağını dişlemişler
O da sarhoş işi midir lo lo
Lo lo sana hayran olsun lo lo
Lo lo sana kurban olsun lo lo

Sayfa 24

PINAR BAŞINDA TÜRKÜSÜ-URFA

Pınarın başında yatmış uyumuş
O yârin gözlerin uyku da bürümüş

دار الالحان حلقیاتی

اناطولی خلق شرقیاتی

اورفا ، قونیه وسائر یرلرده طویلانیلان (٤٠) خلق تورکوسی حاویدر

دفتر : ٦

QUARANTE

CHANSONS POPULAIRES TURQUES

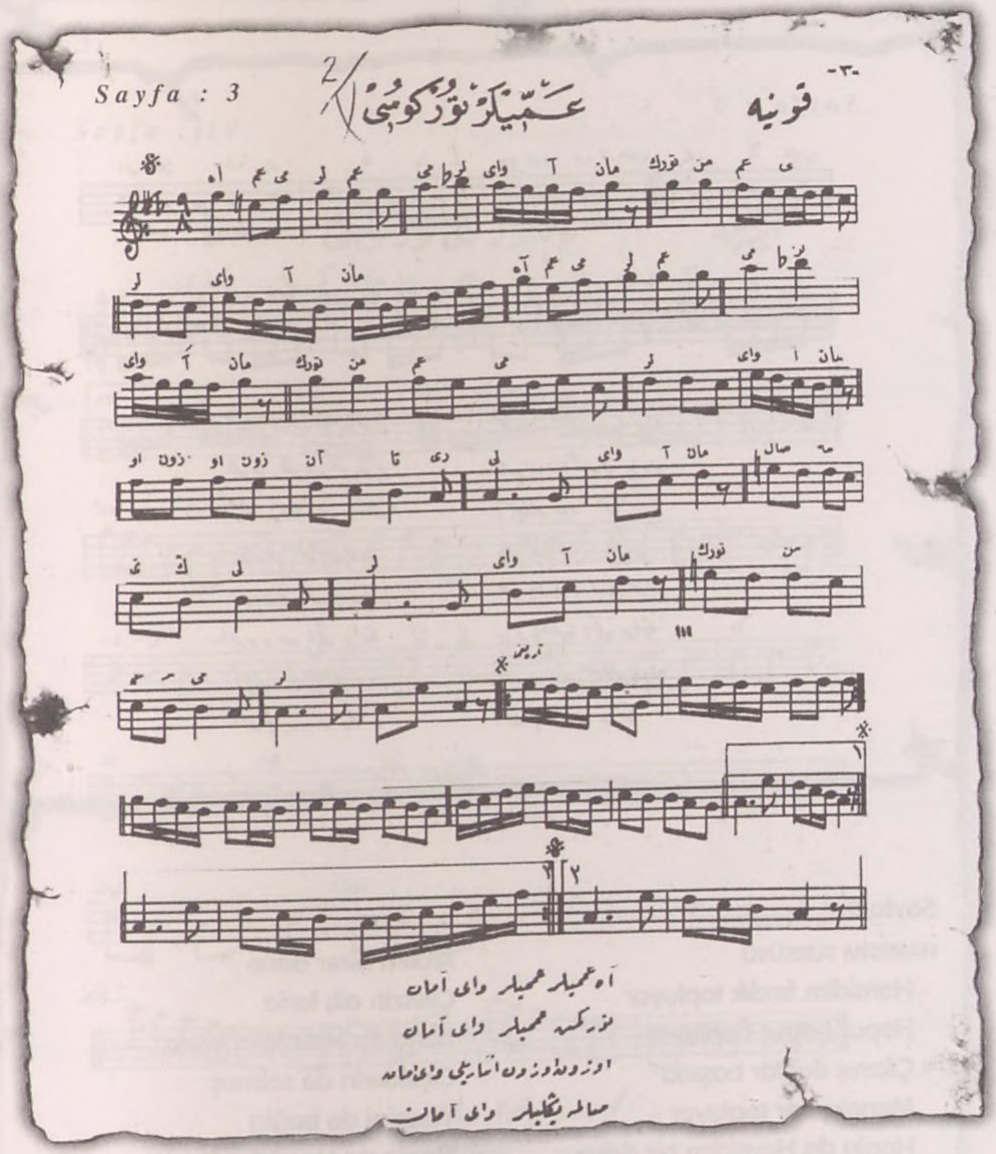
Recueillies

Dans les diverses provinces d'Anatolie

Fascicule · VI

ترتیب وتنظیم حق محفوظدر

استانبول
شهزاده‌باشی : اوقاف مطبعه‌سی
١٩٢٨

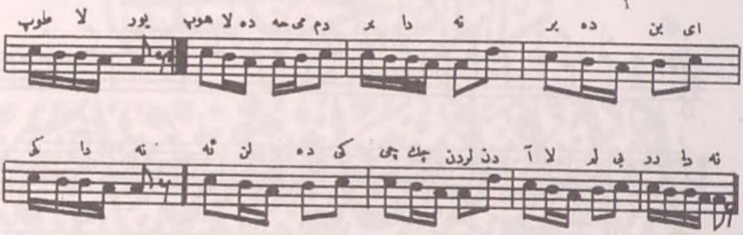

Sayfa 3

EMMİLER TÜRKÜSÜ-KONYA

Ah emmiler emmiler vay aman
Türkmen emmiler vay aman
Uzun uzun entarili vay aman

Sayfa : 9

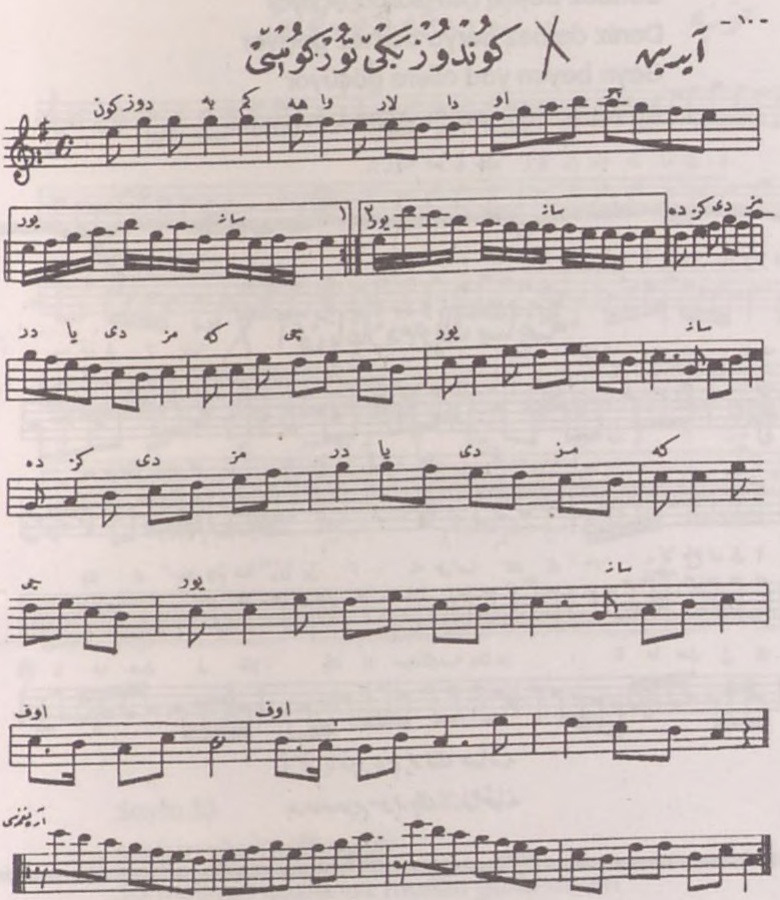
حمیدم فندق طوپلیور ـ جویزك آلتی زرلا
طوپلیور ـ طوپلیور ـ قوپلیور ـ یارلا ده حمیدم یارلا
عیشه داغلر باشنه ـ چیچکلر نه ـ صولمش
شکشلر طوپلیور ـ یکی سنی ده باغلا
طوپلیور ده حمیدم بر دانه ـ طوپلیور ده حمیدم طوپلیور
بر ده بنه ایکی دانه ـ بر ده بنه ایکی دانه
آلمه ده کی چیچکلر دن ـ آلمه ده کی چیچکلر دن
آلدلم بر بر دانه ـ آلدلم بر بر دانه

Sayfa 9

HAMİDİM TÜRKÜSÜ

Hamidim fındık topluyor
Hopur hopur hopluyor
Çıkmış dağlar başına
Menekşeler topluyor
Hopla da Hamidim bir dane
Bir de ben iki dane
Elindeki çiçeklerden
Alalım birer dane
Cevizin altı tarla
Barla da Hamidim barla
Çiçeklerin de solmuş
Yenisini de bağla
Hopla da Hamidim hopla
Bir de ben iki dane
Elindeki çiçeklerden alalım birer dane

Sayfa : 10

کوندوز بکلم کولر ده اویور
دکز دیبنه دریا دیبنه کیدیور
غیرت بکلم یار ایلده کوریور
آه مقدر سنك یازی بویله ایمیش

Sayfa 10

GÜNDÜZ BEYİ TÜRKÜSÜ-AYDIN

Gündüz Beyim havalarda uçuyor
Deniz demez derya demez geçiyor
Gayrı beyim yad ellere göçüyor
Ah Mukadder senin yazın böyleymiş

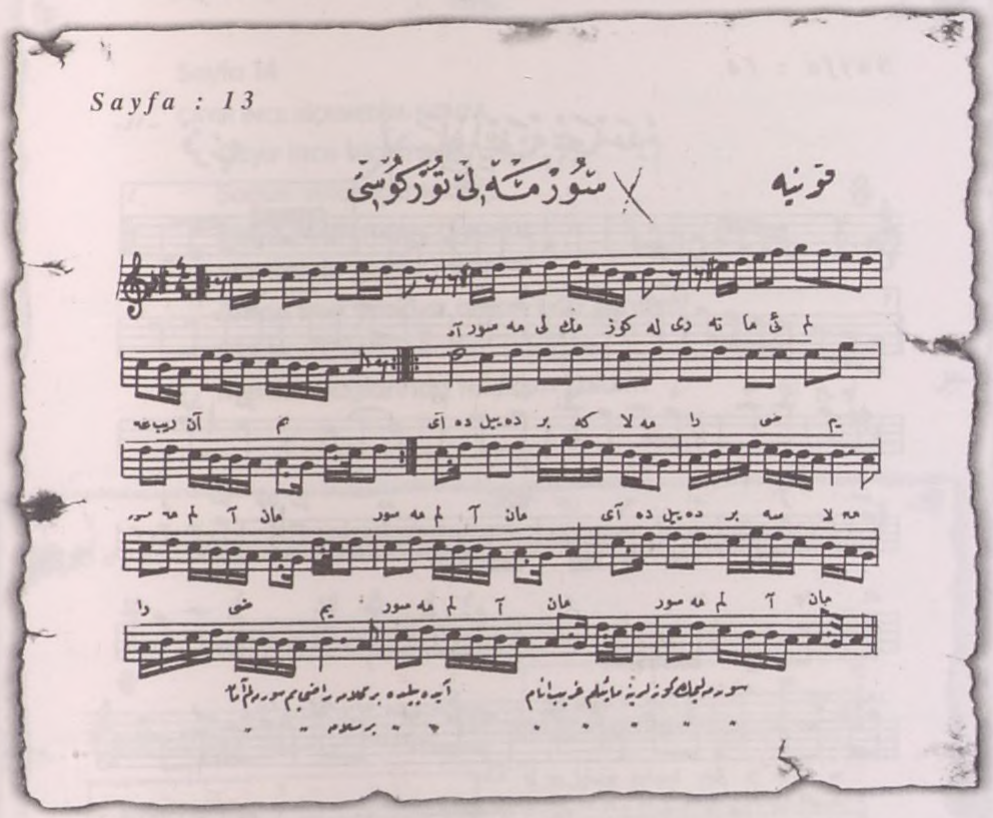
Sayfa : 13

Sayfa 13

ATIMI BAĞLADIM YOLUN SAĞINA

Atımı bağladım yolun sağına
Benden selâm söyleyin nazlı Osman'a

Sayfa 13

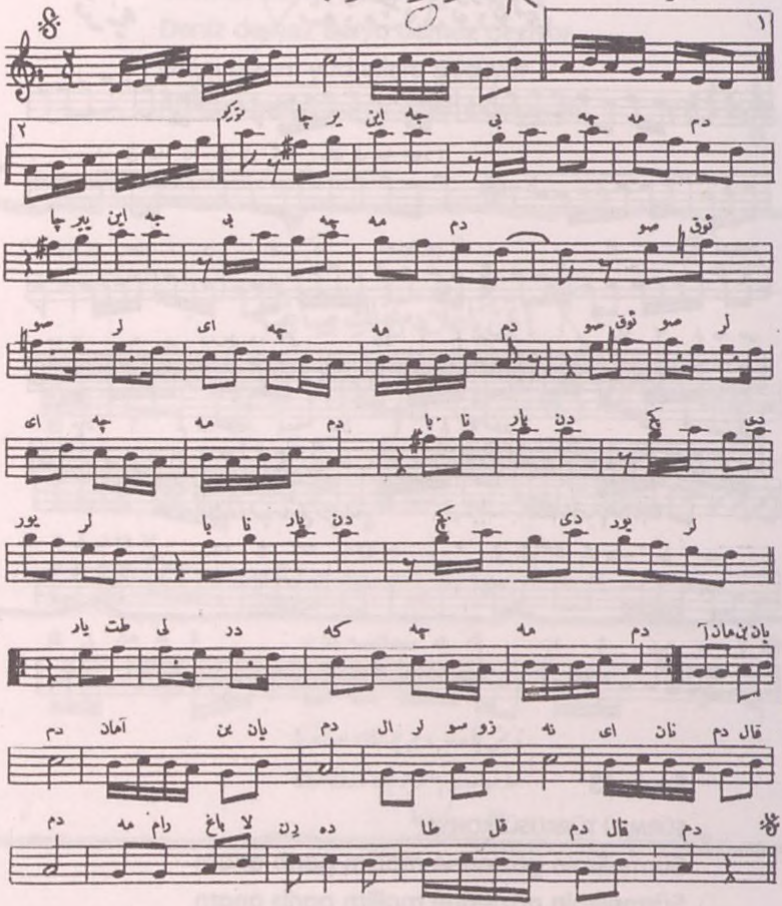
SÜRMELİ TÜRKÜSÜ-KONYA

Sürmelimin gözlerine mailim garib anam
Sürmelimin gözlerine mailim garib anam
Ayda yılda bir kelâma razıyım sürmelim aman
Ayda yılda bir selama razıyım sürmelim aman

Sayfa : 14

-١٤- قونیه

چایر ایچنده بیچه مدم

چایر ایچنده بیچه مدم [تکرر]
اماده بهه یاندم اماده بهه یاندم

صو ئوده صولر ایچه مدم [تکرر]
الله صو زینه اینانمدم یاندم

بلا یار دده کچ دیه لر [تکرر]
مه رایم باغلمز نه ش قدیم خالدم

یار ده تیه ر کچه مدم [تکرر]

Sayfa 14

ÇAYIR İNCE BİÇEMEDİM-KONYA

Çayır ince biçemedim
Soğuk sular içemedim
Bana yârdan geç diyorlar
Yâr tatlıdır geçilir mi
Aman ben yandım aman ben yandım
Ellerin sözüne inandım yandım
Meram bağlarında takıldım kaldım

Sayfa 15

KARANFİL OYLUM OYLUM

Karanfil oylum oylum
Geliyor servi boylum
Servi boylum gelirse
Şen olur deli gönlüm
Vay benim efendim efendim
Servi bülendim.

Karanfil uzar gider
Yaprağı düzer gider
Yâr yolunu şaşırmış
İnşallah bize gider
Vay benim efendim efendim
Servi bülendim

Karanfil olacaksın
Sararıp solacaksın
Ben hâkime danışdım
Sen benim olacaksın
Vay benim efendim efendim
Servi bülendim

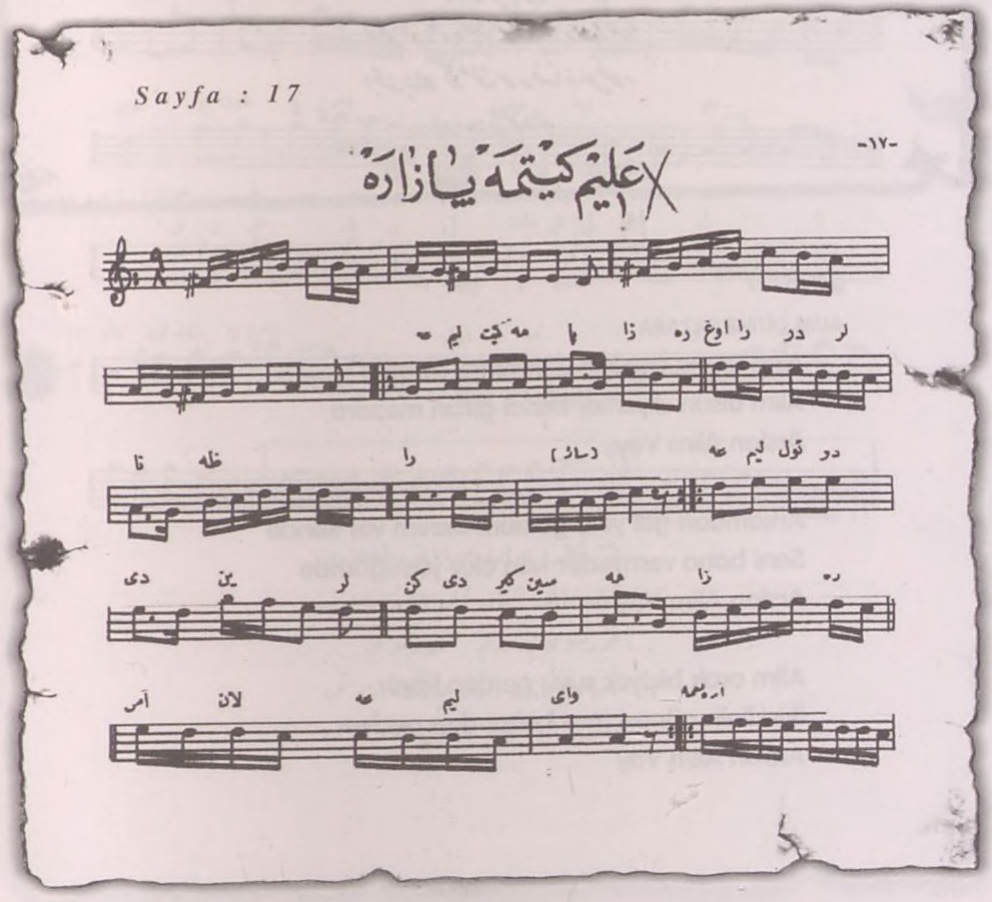

Sayfa 15

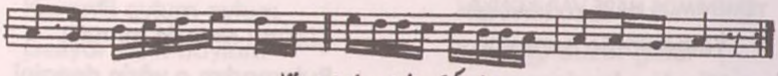
YEMENİMDE HARE VAR-KONYA

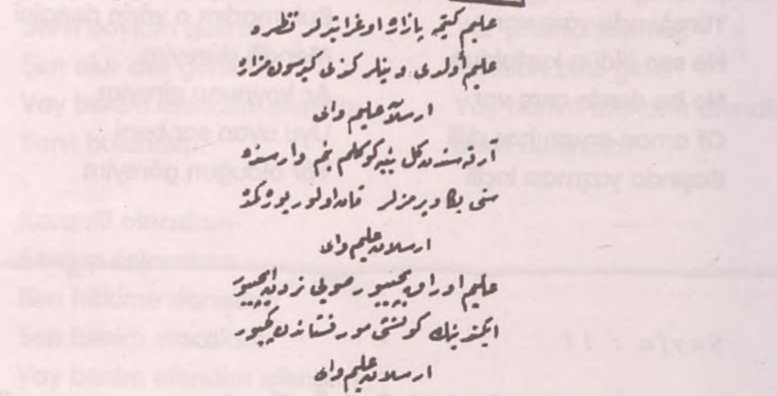
Yemenimde hare var
Yüreğimde yâre var
Ne sen öldün kurtuldun
Ne bu derde çare var
Of aman aman hoş dilli
Başında yazması incili

Çürüttü otuz iki mendili
Bulamadım o yârin dengini
Mendili düreyim
Aç koynunu gireyim
Uyu uyan sar beni
Yâr olduğun göreyim

Sayfa : 17

Sayfa 17

ALİM GİTME PAZARA

Alim gitme pazara uğradırlar nazara
Alim ölsün diyenler kendi girsin mezara
Arslan Alim Vay

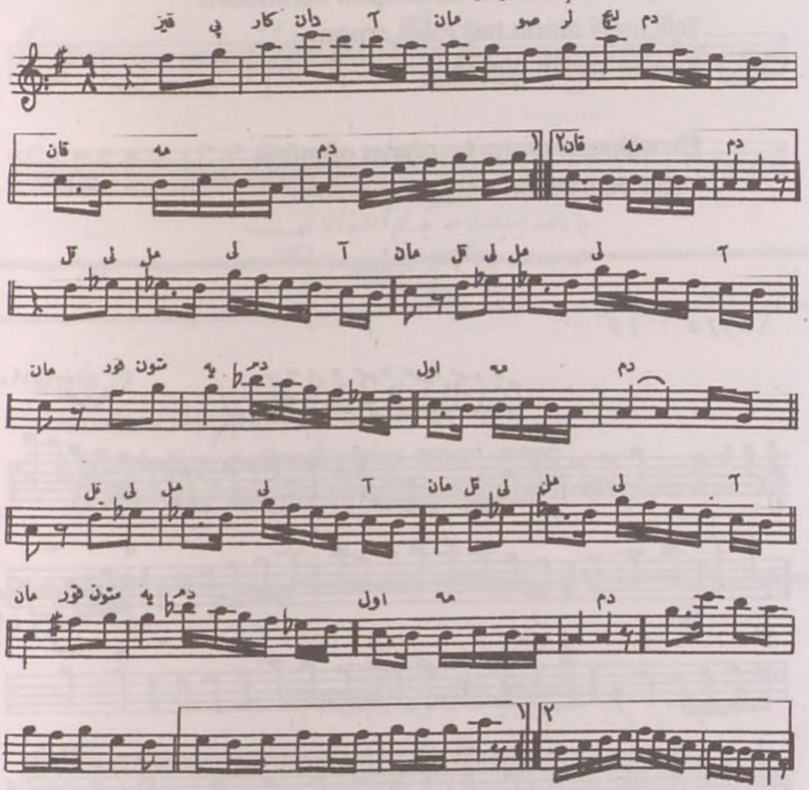
Arkamdan gel yine gönlüm benim var sende
Seni bana vermezler kan olur yüzüğümde
Arslan Alim Vay

Alim orak biçiyor suyu nerden içiyor
İkindinin güneşi mor kaftandan geçiyor
Arslan Alim Vay

Sayfa : 18

-١٨-

قیز بیکاردن

قیز بیکاردن امانه صولرا بجهدم قاچامادم
تلی ملای آمان تلی ملای آمان
قوریشون یه دم اوکه دم
اُفراوغلونك امانه یاقلشك کوموشی
یاقدی بنی امان اوقیزنده کولوشی

Sayfa 18

KIZ PINARDA

Kız pınardan aman sular içtim kanmadım
Telli melli aman telli melli aman
Kurşun yedim ölmedim

Efe oğlunun aman bıçağının gümüşü
Yaktı beni aman o kızın da gülüşü

Sayfa : 19

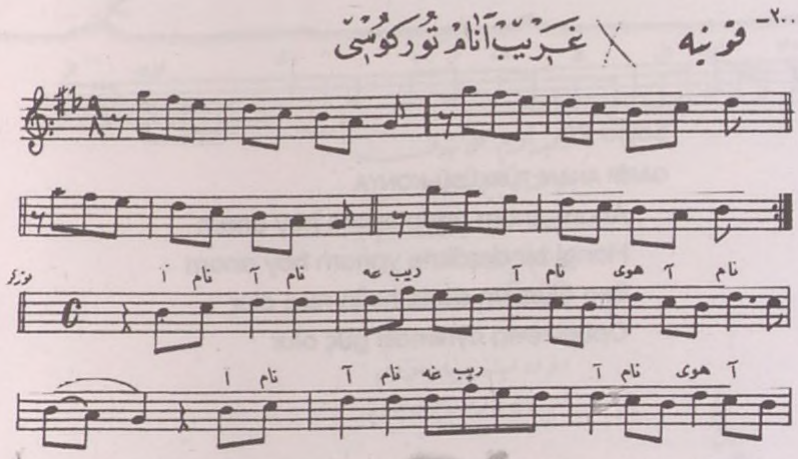

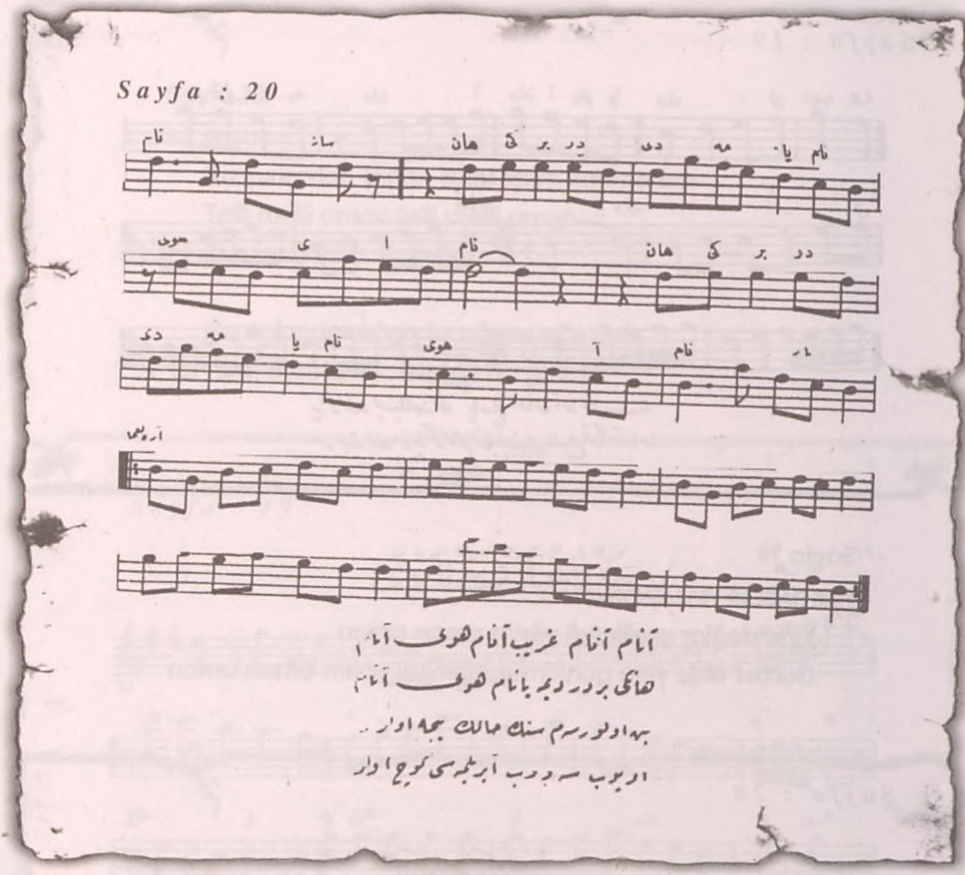
Sayfa 19

YİNE DAĞLAR YEŞİLLENDİ-KONYA

Yine dağlar yeşillendi yârim aman aman
Gurbet elde yine gönlüm gariplendi yârim aman aman

Sayfa : 20

Sayfa 20

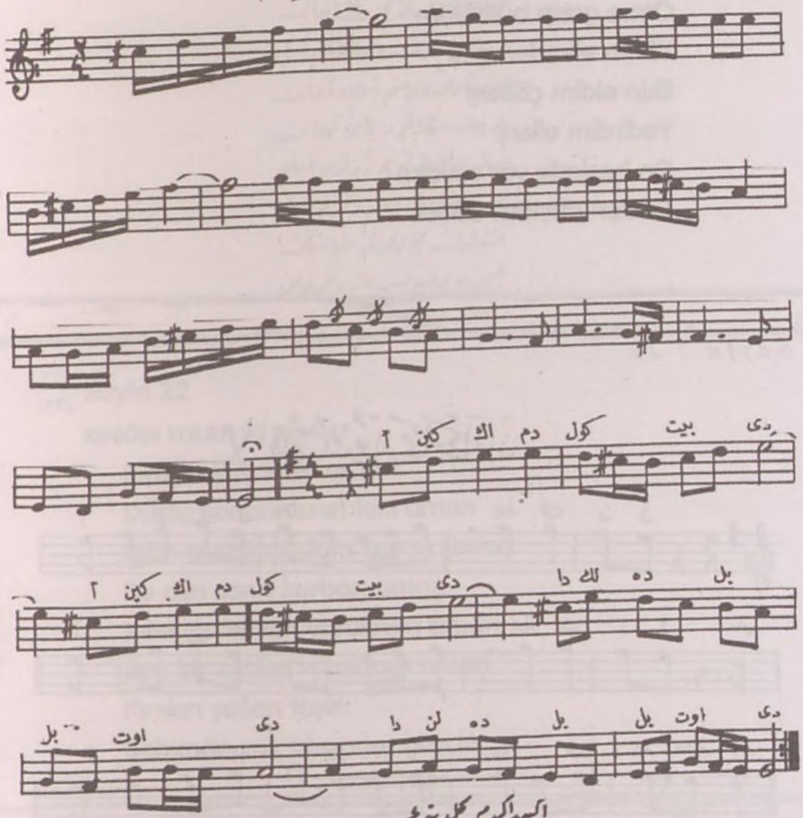
GARİP ANAM TÜRKÜSÜ-KONYA

Anam anam garip anam hoy anam
Hangi bir derdime yanam hoy anam
Ben ölürsem senin halin nice olur
Öpüp sevip ayrılması güç olur

Sayfa : 21

-٢١-

١ اكبين اكدم كل بتدى

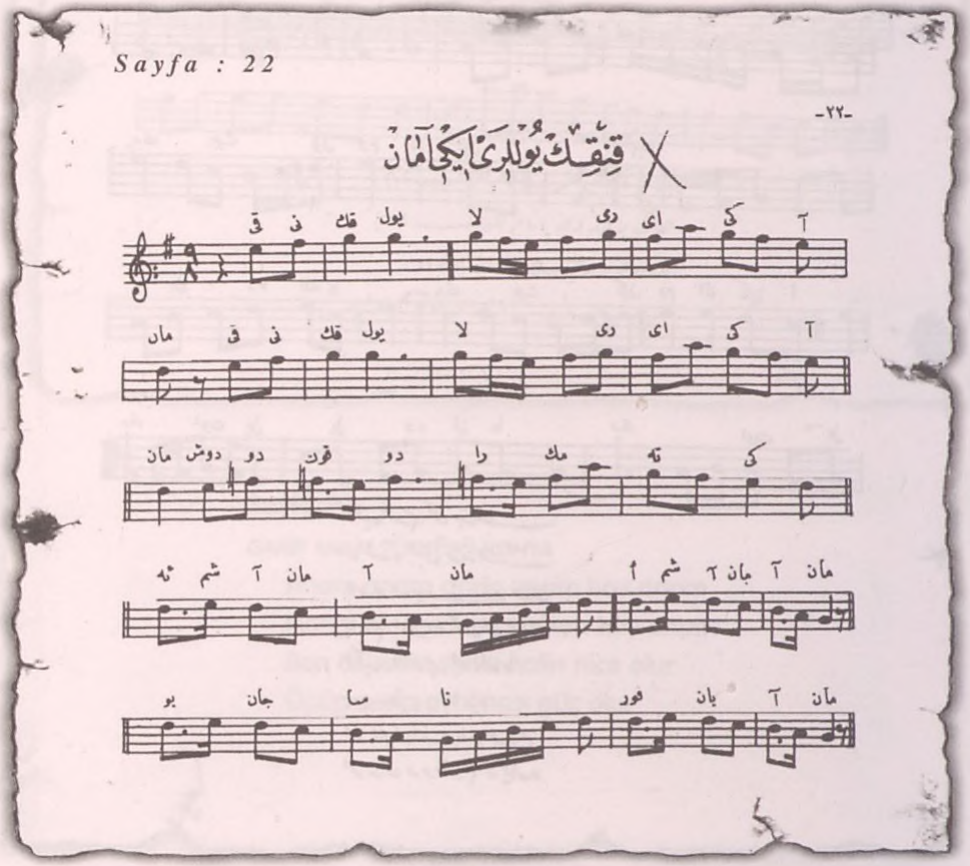

اكبه اكدم كل بتدى
دانه جبل اوتدى
اوتم غريب بلبلم
يارم المدن كندى
اكبه اكدم جوللده
بيه دم اللده
اون بشنده يارسودم
اوندن دوشدم ديللده

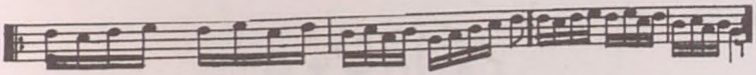
Sayfa 21

EKİN EKTİM GÜL BİTTİ

Ekin ektim gül bitti
Dalında bülbül öttü
Ötme garip bülbülüm
Yârim elimden gitti
Ekin ektim çöllere
Yedirdim ellere
On beşinde yâr sevdim
Ondan düştüm dillere

Sayfa : 22

قنغك بولدی یکی آمان
دوستدی قوندره مك تکی آمان
اشیم آمان دوستم آمان آمان
بوجانه سکا قوربان آمان
قنغدن جیقدم یورولدم آمان
بهر ضابطه دوروندم آمان
قنغك بولدی طاشلق
جبمده یوقه بشپاره حرجلق

Sayfa 22

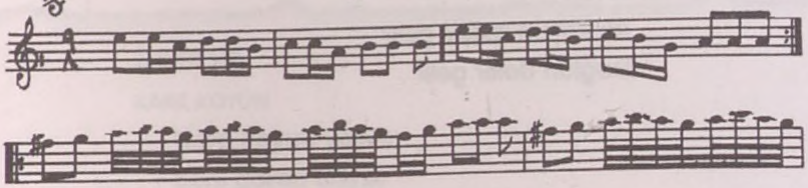
KINIĞIN YOLAN İKİ AMAN

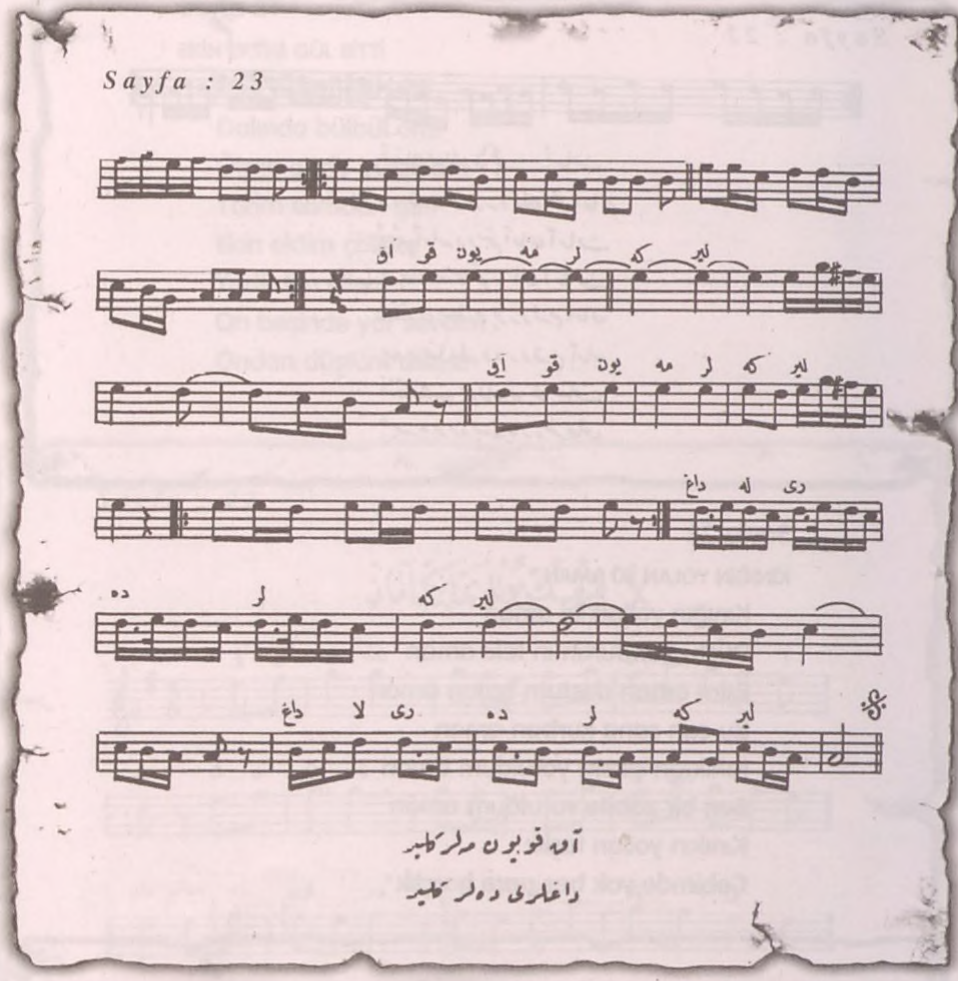
Kınığın yolları iki aman
Düştü kunduramın teki aman
Eşim aman dostum aman aman
Bu can sana kurban aman
Kınıktan çıktım yoruldum aman
Ben bir zabite vuruldum aman
Kınıkın yolları taşlık
Cebimde yok beş pare harçlık

Sayfa : 23

-٢٣-

آق قویون

Sayfa 23

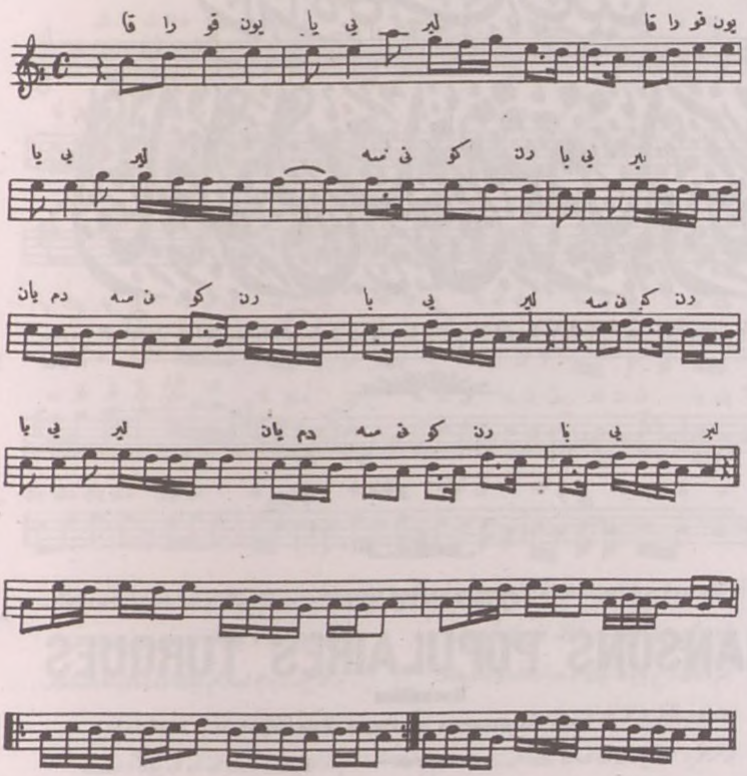
AK KOYUN

Ak koyun meler gelir
Dağları deler gelir

Sayfa : 24

-٢٤-

قارا قويون

قارا قويون بايبايلر
سنى كورن بايبايلر
باندم سنى كورن بايبايلر

Sayfa 24

KARA KOYUN

Kara koyun yayılır
Seni gören bayılır
Yandım seni gören bayılır

دار الالحان جمعیتی

اناطولی خلق شرقیلری

ازمیر ، آیدین ، آلاشهر ، قونیه وحوالیسنده طویلانمش (٤٨) خلق شرقیسی حاویدر

دفتر : V

QUARANTE-SEPT

CHANSONS POPULAIRES TURQUES

Recueillies

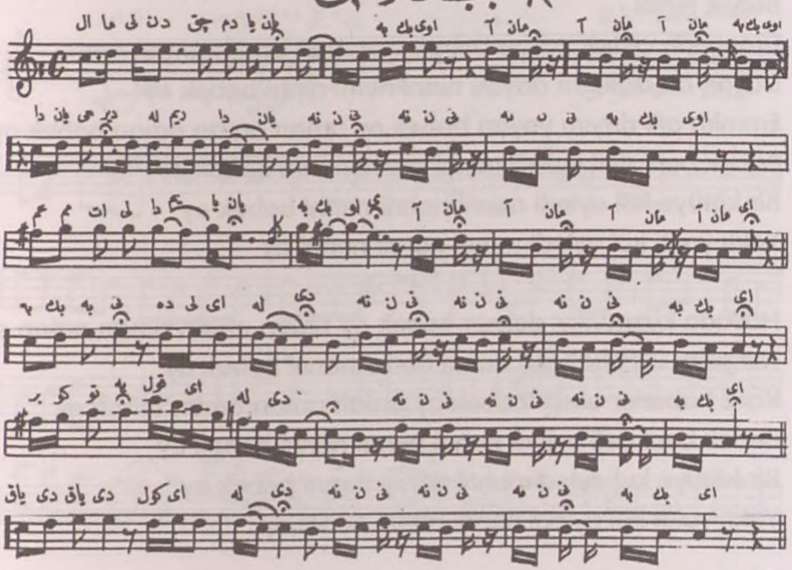
Dans les diverses provinces d'Anatolie

Fascicule · 7

استانبول
تهزاده باشی : اوقاف مطبعه‌سی
١٩٢٨

فیاتی (٢٥) غروشدر .

Sayfa : 1

قسم (۱) الهایله یه یه قدم بابان بیك اوی آمان آمان آمان آمان آمان آی
دایاندی دیزلرم دایان تی تی تی بیك اوف
غم آتای داغم بابان بیك اوی آمان آمان آمان آمان بیك اوی
بیك بی دلی ایلدی تی تی تی بیك اوف
برکولوزه قول ایلدی تی تی تی بیك اوف
یافه ی یافه ی قول ایلدی تی تی تی اوف

قسم (۲) الاکلیه صارمیم بیك اوی آمان آمان آمان آمان آمان آی
یوکسك سایایه قویه دغم تی تی تی بیك اوف
یه ی یلیه ه بولسه دغم بیك اوی آمان آمان آمان آمان آمان آی
بیك بی دلی ایلدی تی تی تی بیك اوف
برکولوزه قول ایلدی تی تی تی بیك اوف
یافه ی یافه ی قول ایلدی تی تی تی اوف

قسم (۱) ۲ هواده قوزغون دولاسیه بیك اوی آمان آمان آمان آمان آمان آی
قاره قاره اولسه بولوشورق تی تی بیك اوی
فاز عجبلر اولدیسه بیك اوی آمان آمان آمان آمان آمان آی
بیك بی دلی ایلدی تی تی تی بیك اوف
برکولوزه قول ایلدی تی تی تی بیك اوف
یافه ی یافه ی قول ایلدی تی تی تی اوف

قسم (۲) ۲ طبابه کیدمك ایچون بیك اوی آمان آمان آمان آمان آمان آی
بابانك بر عشیرت بکی تی تی تی بیك اوی
قانیم اولدك هیچ بیك داغی بیك اوی آمان آمان آمان آمان آمان آی
بیك بی دلی ایلدی تی تی تی بیك اوف
برکولوزه قول ایلدی تی تی تی بیك اوی
یافه ی یافه ی قول ایلدی تی تی تی بیك اوی

Sayfa 1

KARA KOYUN

Bebek Ninni
Elmalıdan çıktım yayan bebek oy aman aman aman aman
Dayan ha dizlerim dayan ninni ninni ninni bebek ey
Emmim atlı dayım yayan bebek oy aman aman aman bebek oy
Bebek beni deli eyledi nenni nenni nenni bebek oy
Bir kötüye kul eyledi nenni nenni nenni bebek ey
Yaktı yaktı kül eyledi nenni nenni nenni ey

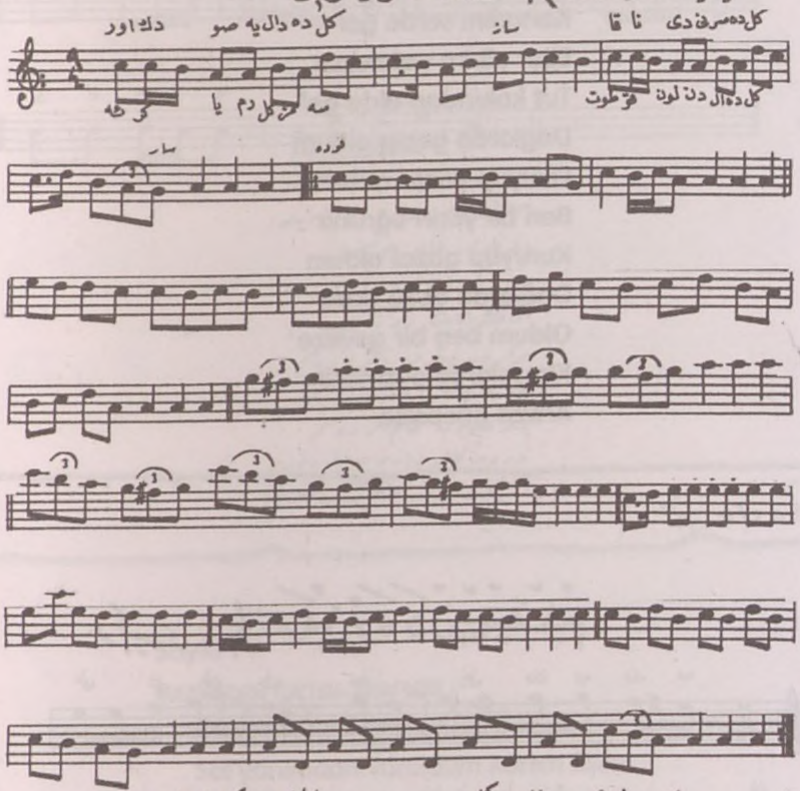
Havada kuzgunlar dolaşır bebek oy aman aman aman aman ey
Kargalar üleş bölüşür nenni nenni nenni bebek oy
Kara haberler ulaşır bebek oy aman aman aman aman ey
Bebek beni deli eyledi nenni nenni nenni bebek ey
Bir kötüye kul eyledi nenni nenni nenni bebek ey
Yaktı yaktı kül eyledi nenni nenni nenni ey

Ala kilime sardığım bebek oy aman aman ah aman hey
Yüksek mayaya koyduğum nenni nenni nenni bebek oy
Yedi yılda bir bulduğum bebek oy aman aman aman aman hey
Bebek beni deli eyledi nenni nenni nenni bebek oy
Bir kötüye kul eyledi nenni nenni nenni bebek ey
Yaktı yaktı kül eyledi nenni nenni nenni ey

Tabancamın ipek bağı bebek oy aman aman aman aman hey
Baban bir aşiret beyi nenni nenni nenni bebek oy
Kanlım oldun Çiçekdağı bebek oy aman aman aman aman hey
Bebek beni deli eyledi nenni nenni nenni bebek oy
Bir kötüye kul eyledi nenni nenni nenni bebek oy
Yaktı yaktı kül eyledi nenni nenni nenni oy

Sayfa : 4

-٤٠- آیدین حوالیسنك X اوزدك توركوسی

اوردك صویه داله گل — داغلره كزه كزه اولدم
قناديی سرده گل — اوقوبوبه یاز اولدم
اگر یارم گلمز سه — بهر یارك اوغرینه
طوشه قولدن اله گل — قوروبوبه غزال اولدم

داغلره كزه كزه
اولدم بهر كوزه
گچمه لره دوشدم

Sayfa 4

KARA KOYUN

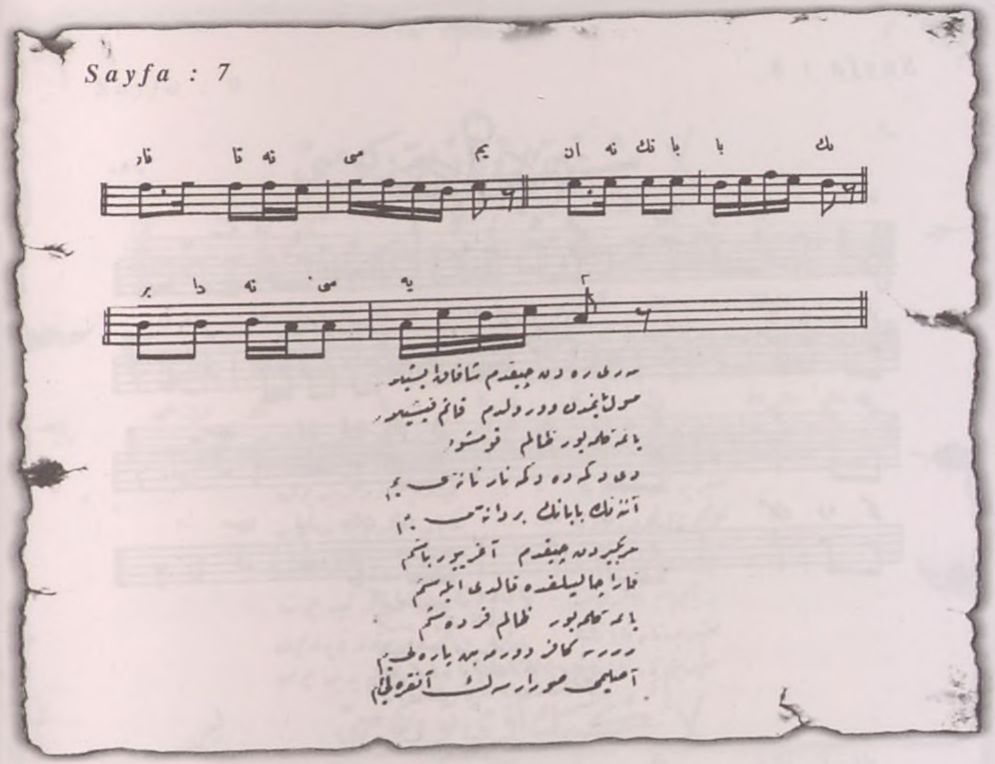
Ördek Türküsü
Ördek suya dalda gel
Kanadını serde gel
Eğer yârim gelmezse
Tut kolundan alda gel
Dağlarda gezer oldum
Okuyup yazar oldum
Ben bir yârin uğruna
Kuruyup gazal oldum
Dağlarda geze geze
Oldum ben bir geveze
Kimselerde düşmesin
Arsıza edepsize

Sayfa : 7

-٧-

عربیه : مه‌زیره‌دن چیقدم

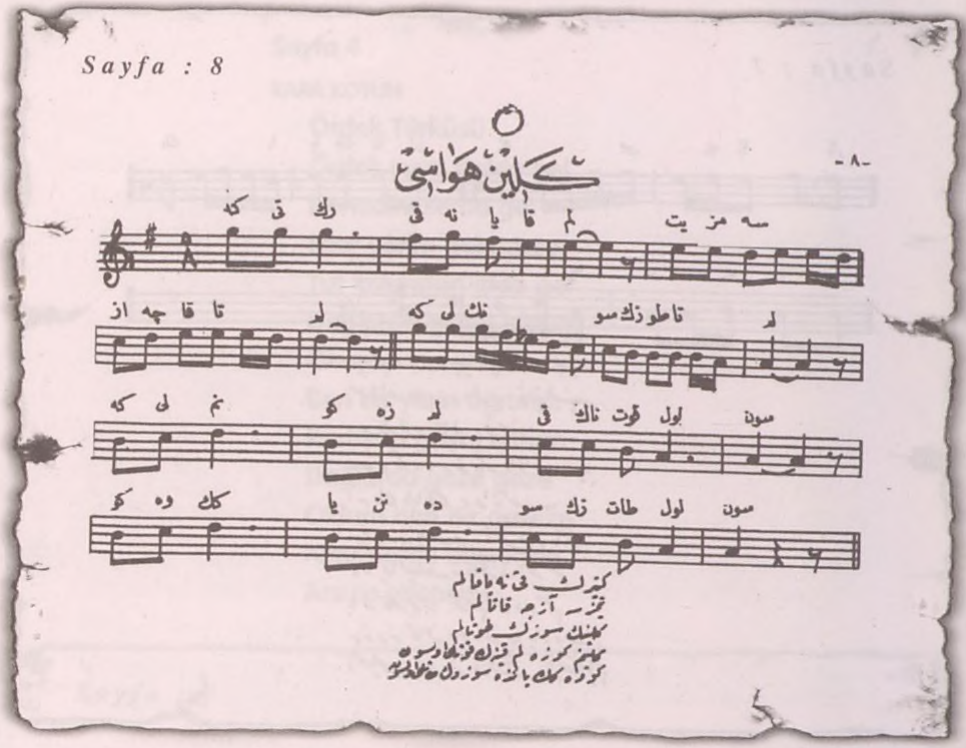

Sayfa 7

MEZİREDEN ÇIKTIM-ARAPKİRİ

Mezireden çıktım şafak ışılar
Sol yanımdan vuruldum kanım fışılar
Yanıma gelmiyor zalim komşular
Annenin babanın bir danesiyim
Arapkirden çıktım ağrıyor başım
Karaçalıda kaldı ileşim
Yanıma gelmiyor zalim kardeşim
Vurma kâfir vurma ben yaralıyım
Aslımı sorarsan Ankaralıyım

Sayfa 8

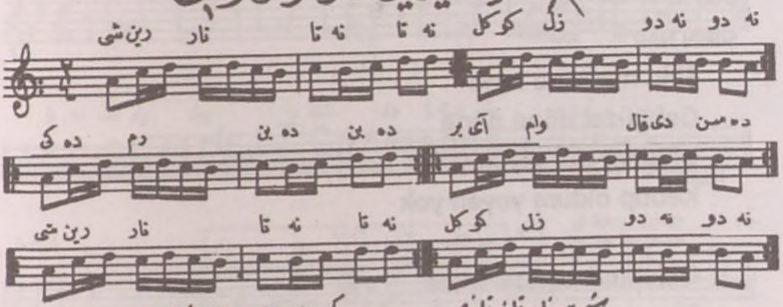
GELİN HAVASI

Getirin kına yakalım
Yetmezse azca katalım
Gelinin sözün tutalım
Gelinim güzelim kınan kutlu olsun
Güveyin yanında sözün tatlı olsun.

Sayfa : 9

-٩-

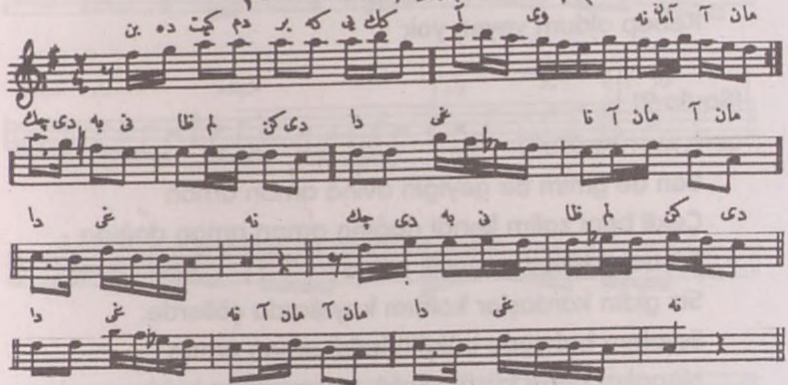
شیرین نازلو توركوسی

شیرین به نار نانه نانه
گل گوزل دونه دونه
گیده رم بنده بنده
بر آیوام خالدی سنده
شیرین به نار نانه نانه
شیرین به نار نانه نانه

گیده رم دوره دوره بوده
کباب اولدم پاپه پوده
آیریلیق کوسلاغی
بندن اوزاق گیده بوده
گیده رم دوره دوره بوده
کباب اولدم پاپه پوده

گیلك اوی توركوسی

بنده گیدرم برگیلك اویه آمان آمان
گیلکدی بنی ظالم گیدی دافنه آمان آمان دافنه
فوه لر فوه لر گیلك آدینه
میزگیلك قرداشلر خالدم فبالر وه جوندره
اوایم بوجغه ده بوگولو خالدی آمان آمان
قاناتلم باگوسولو خالدی آمان آمان قالك

Sayfa 9

ŞİİRİN NAR

Şirin nar tane tane
Gel güzel döne döne
Giderim dur diyen yok
Kebap oldum yeyen yok

Giderim bende bende
Bir ayvam kaldı sende
Ayrılık gömleğini
Benden özge giyen yok.

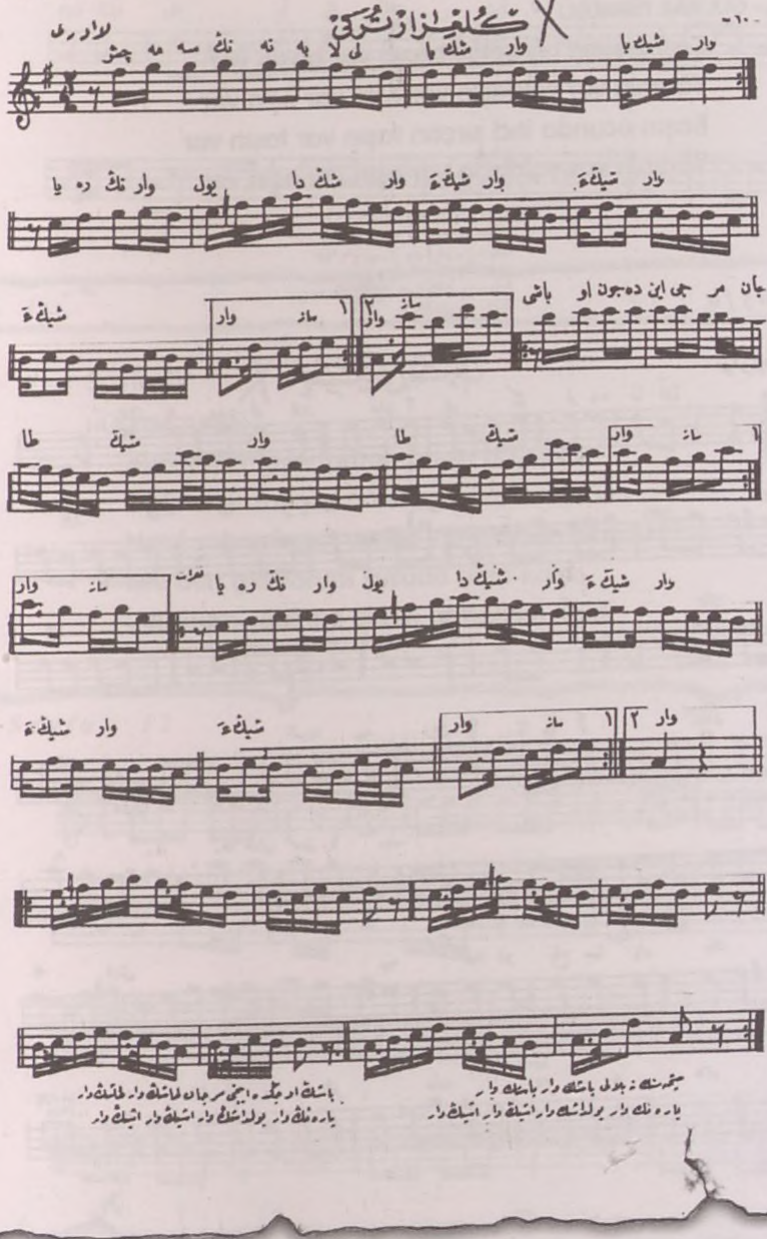
Şirin nar tane tane
Şirin nar tane tane
Giderim dur diyen yok
Kebap oldum yeyen yok

[Sayfa 9]

GEYİK AVI TÜRKÜSÜ

Ben de gittim bir geyiğin avına aman aman
Çekti beni zalim kendi dağına aman aman dağına
Tövbeler tövbeler geyik avına
Siz gidin kardaşlar kaldım kayalarda çöllerde.
Esvabım bahçede bükülü kaldı aman aman
Nişanlım bana küsülü kaldı aman aman kaldı

Sayfa : 10

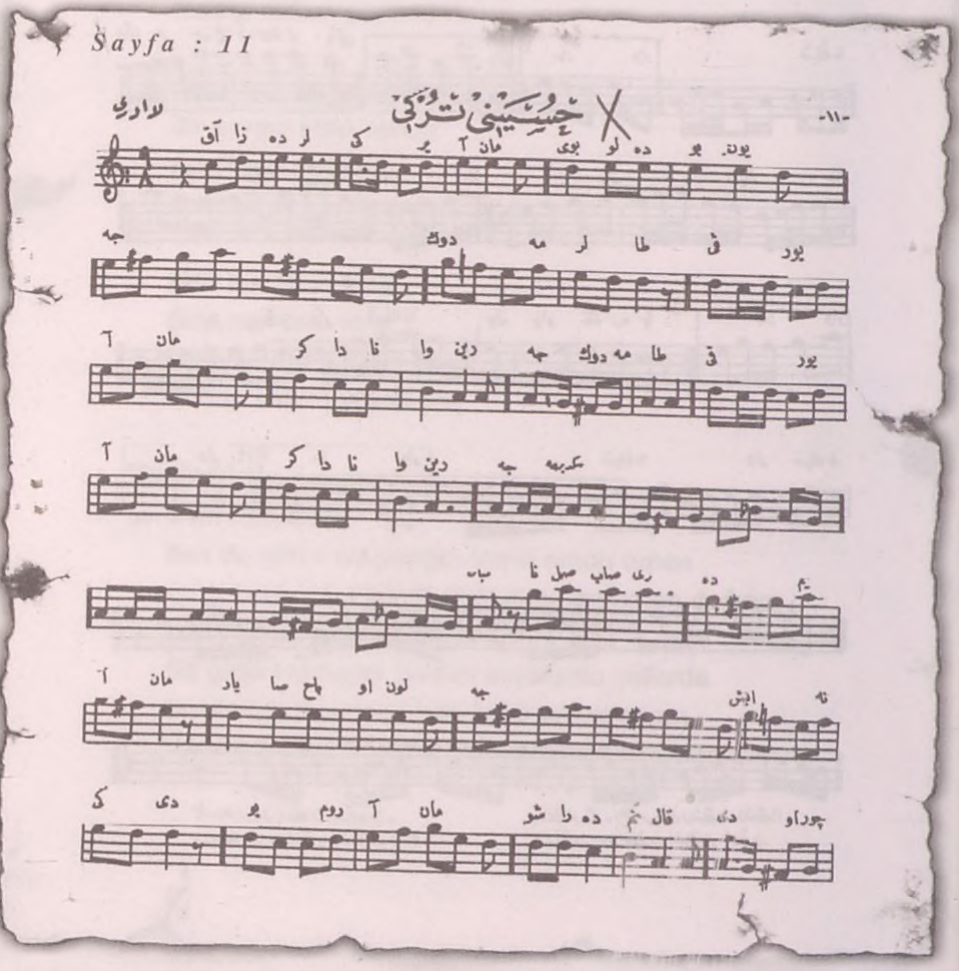

Sayfa 10

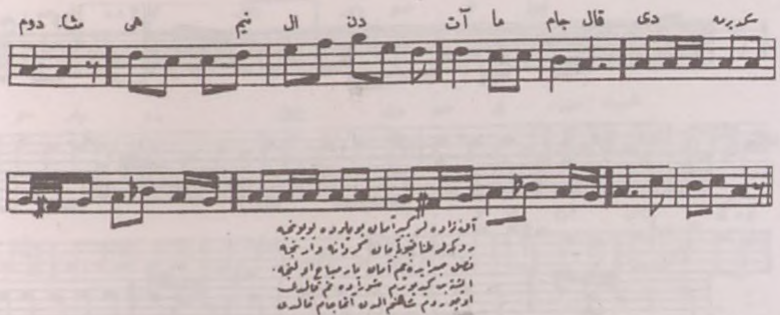
GÜLİZAR TÜRKÜSÜ

Çeşmesinin ne belâlı başın var başın var
Yârenin var yoldaşın var eşin var eşin var
Başın ucunda inci sırçan taşın var taşın var
Yârenin var yoldaşın var eşin var eşin var

Sayfa : 11

Sayfa : 11

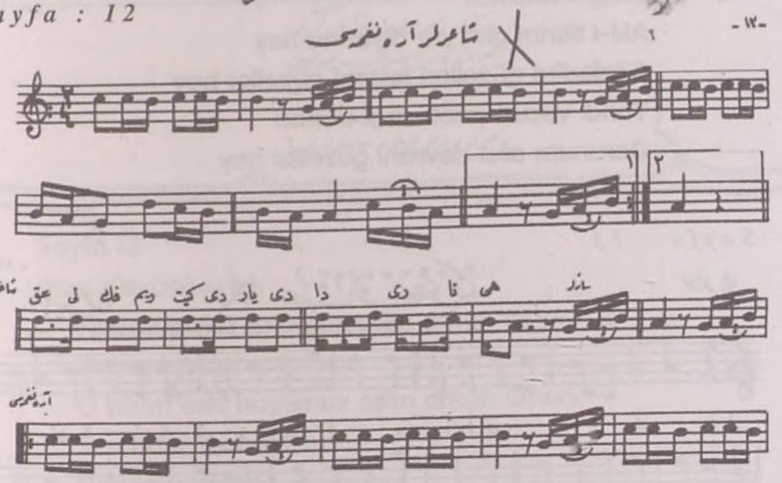

Sayfa 11

HÜSEYNÎ TÜRKÜ

Akzadeler giyer aman boylu boyunca
Düğmeler takıyor aman gerdana varınca
Nasıl sabredeyim aman yâr mübah olunca
İşte ben gidiyorum şurada nem kaldı
Uçurdum şahinim elden atmacam kaldı

Sayfa : 12

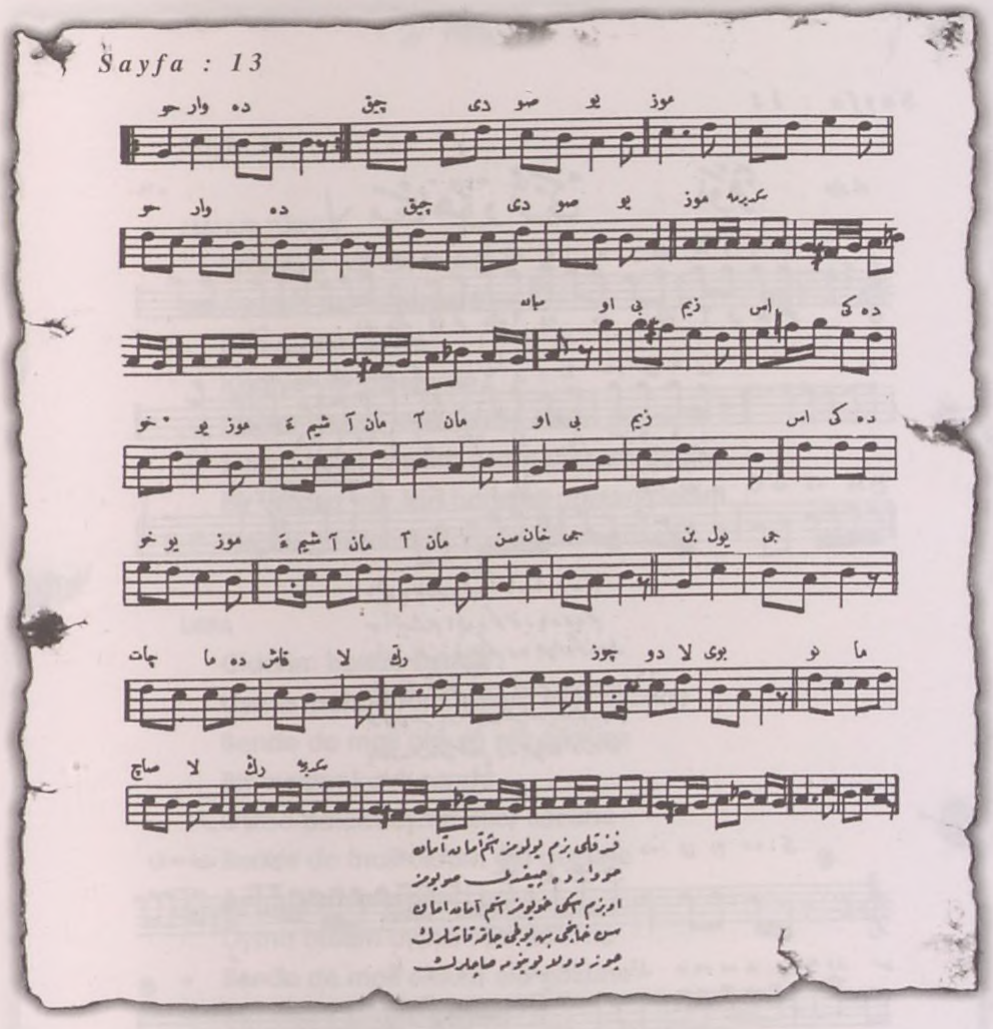

Sayfa 12

ŞAİRLER ARA NAĞMESİ

Akl-ı fikrim gitti yâr diyarına hey
Gözledim güzelleri fettanî güzeller hey
Yandı vücud şok hasret narına
Derunum afet devranı güzeller hey

Sayfa 13

UŞAK TÜRKÜSÜ-AYDIN

Fındıklı bizim yolumuz eşim aman aman
Hovarda çıktı soyumuz
O bizim eski huyumuz eşim aman aman
Sen hancı ben yolcu
Çatma kaşların
Çöz dola boynuma saçların

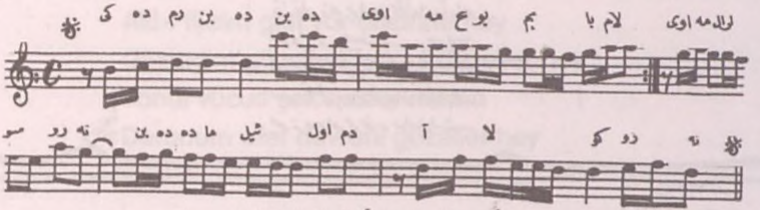
Sayfa : 14

١١ - اوفو ماهور تركي

(١) باغچه يه بار ديه گم آيوا يه نار ديه م
به آلبسه م ابي يه كوفته يه بار ديه م
باغلار غزه لي ملكم ده جيرانه كوزه لي
(٢) سنو داغي آشام ديه م آشام اولاسام ديه م
به وفاسز يار ايچوده هر كسه ياشام ديه م
باغلار غزه لي ملكم ده جيرانه كوزه لي

اورفه

گيه رم بنده بنه اويه محبوبم بالوم الله سوزه يه
بن ده ده ده مائل اولديم الوكوزه يه
به آيوام قالدي سنه اويه بالوم ويرالله سوزه يه
بن ده ده ده مائل اولديم الوكوزه يه
آيوا كبي عصاله ريم ويرباوما ويه الله سوزه يه
بن ده ده ده مائل اولديم الوكوزه يه
ديه ايمان بوكمي سنه ه ويه بالوم ويه الله سوزه يه
بن ده ده ده مائل اولديم الوكوزه يه

Sayfa 14

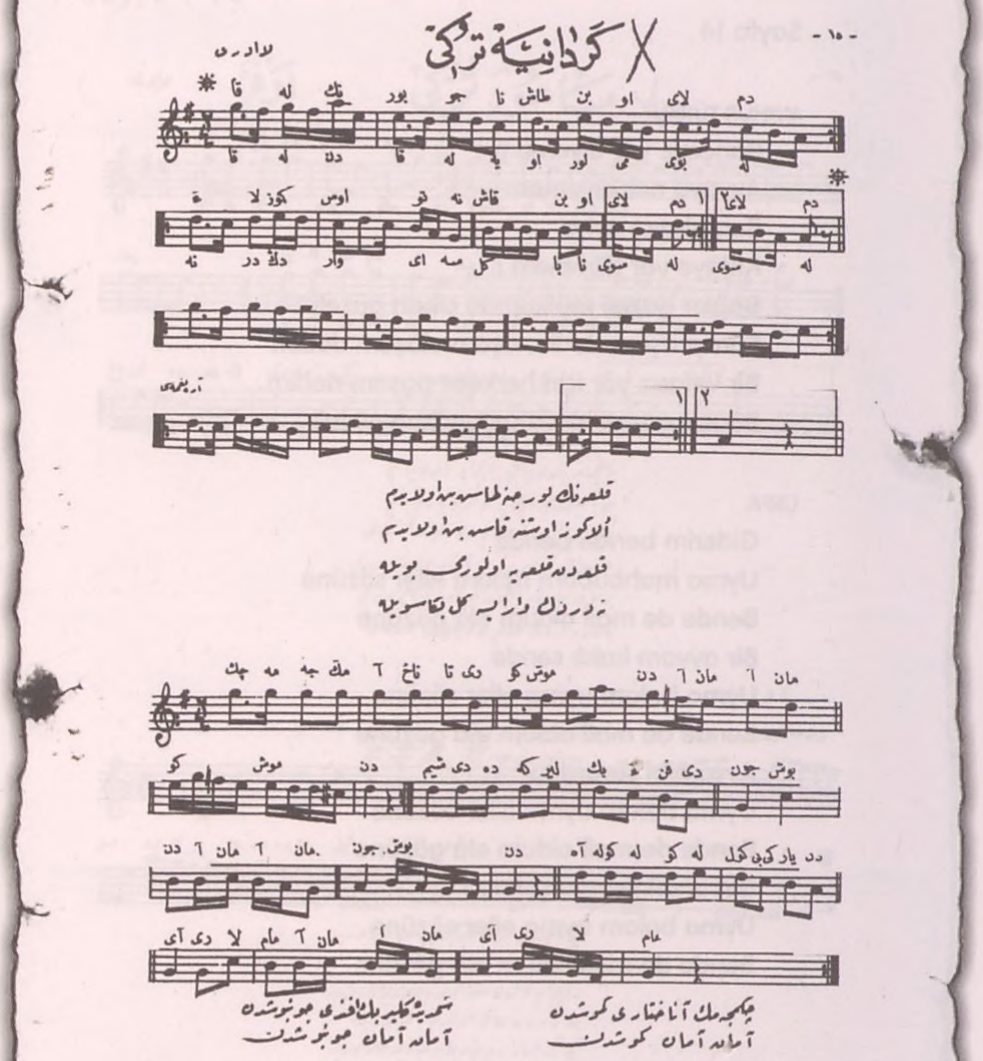
MAHUR TÜRKÜ

Bahçeye yâr diyemem
Ayvaya nar diyemem
Ben alıştım eyiye
Kötüye yâr diyemem
Bağlar gazeli mülkümde cihan güzeli
Şurayı aşam dedim aşam ulaşam dedim
Bir vefasız yâr için herkese paşam dedim.
Bağlar gazeli mülkümde cihan güzeli

URFA

Giderim bende bende
Uyma mahbubum balam eller sözüne
Bende de mail oldum elâ gözüne
Bir ayvam kaldı sende
Uyma balam uyma eller sözüne
Bende de mail oldum elâ gözüne
Ayva gibi sarardım
Uyma balam uyma eller sözüne
Bende de mail oldum elâ gözüne
Din iman yokmu sende
Uyma balam uyma eller sözüne
Bende de mail oldum elâ gözüne

Sayfa : 15

- ١٥ -
گردانیه ترکی
قلعه‌نك بورجنه طاسه بهاولدیم
اولکونه اوشنه قاسه بهاولدیم
قلعه‌ده قلعه‌یه اولورمك بویله
نه‌درنك وارایسه گل بكاسویله
یوش جون دی فن یك ایر كه ده دی شیم دن موش كو
دن یار كیمن گل له كو له گوله آه دن
عام لا دی آی ماه آ ماه آ عام لا دی آی
چیكمه‌مك آنا فغانه‌ی گوشدن
آهانه آمان گوشدن
سمه‌یه گلیه‌یك افغانی جوشدن
آهانه آمان جوشدن

Sayfa 15

GERDANİYE TÜRKÜSÜ

Kalanın burcuna taş ben olaydım
Elâ göz üstüne kaş ben olaydım
Kaleden kaleye olur mu böyle
Ne derdin var ise gel bana söyle

Çekmecemin anahtarı gümüşten
Aman aman gümüşten
Şimdi de gelir beyefendi cümbüşten
Aman aman cümbüşten

G.49

HALK TÜRKÜLERİ

Istanbul Konservatuvarı Neşriyatı

ÇANKIRI VE KASTAMONİDE ÜÇUNCU SEYAHATTE TOPLANAN OTUZİKİ TÜRKÜYÜ MUHTEVİDİR

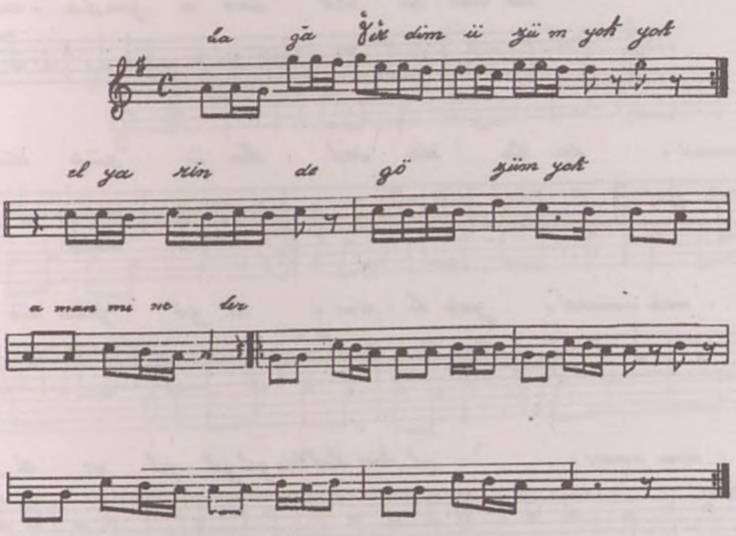
Defter : 8

Tertip ve tanzim hakkı mahfuzdur

ISTANBUL
Evkaf matbaası
1929

Sayfa: 6 -5-

Mineler türküsü (Çangiri

1 -

Bağa kirdim üzüm yok
el yarinde gözüm yok aman minciler

- 2 -

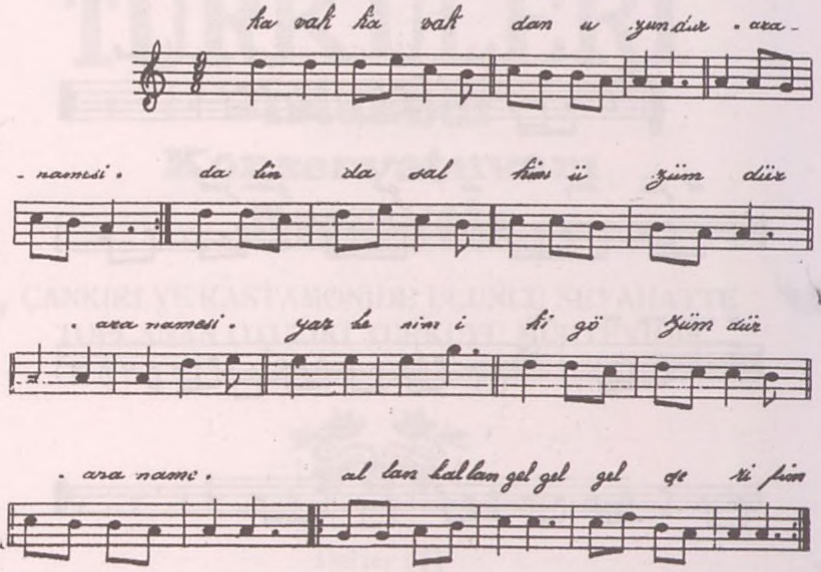
el duydu âlem duydu of of
Bimin ağzin tutariim amain mineler

- 3 -

din ayri kafir isengl of
azacik imana gel aman mineler

Sayfa: 8 8

yelPük türküsü *Çangiri*

– 1 –

Kavak kavakdan uzundur
dalında salkım üzümdür
yar benim gibi gözümdür
allan lallan gel gel
gel gerifim

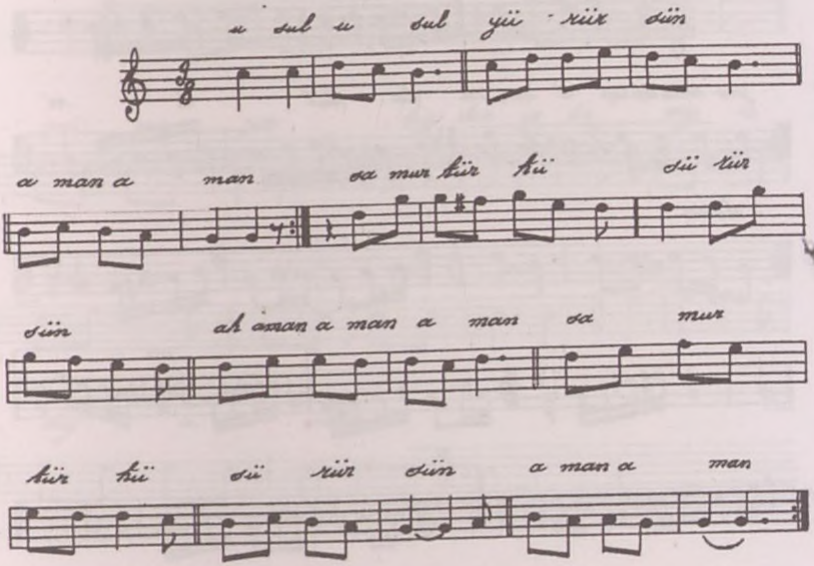
– 2 –

duvara vurdum kazmayı
güzeller bağlar yazmayı
nereden öğrendin gezmeyi
allan lallan gel gel
gel gerifim

Sayfa: 9

3

usul usul yürürsün ✕ *Çangïrï*

1

Evsul usul yürürsün amanaman
Samur kürkü sürürsün

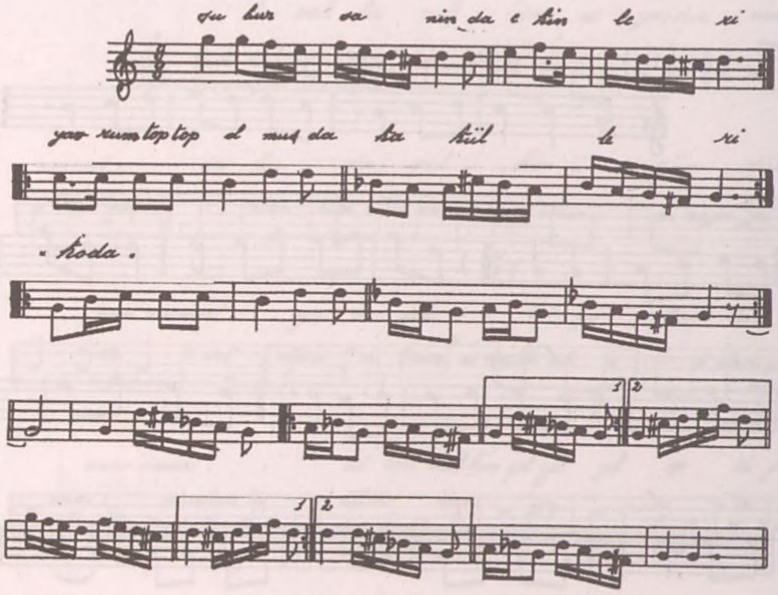
2

Sen bir yosma köylüsün amanaman
niçün yan yan yürürsün .

Sayfa: 11 -11-

şu bursanın

Çanşıkı

- 1 -

Şu bursanın da ekinleri
Yazrum top top olmuşta kâkülleri

- 2 -

anam ıstıralar olsun mevlaya
üzenmem fani dünyaya

3 -

Şu bursanın kestanesi
yazrum akka dişler kestanesi

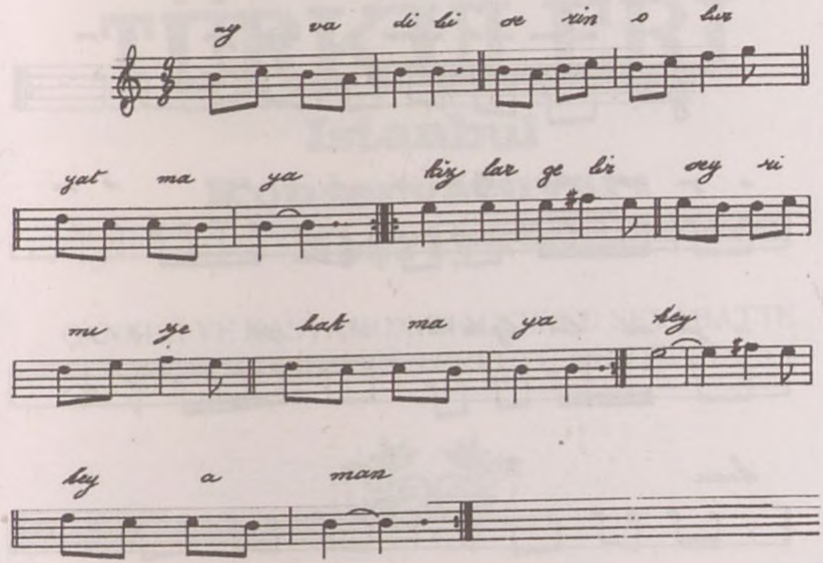
4

Şu bursadan geldim geştim
aman dartı düzlu sular içtim

Sayfa: 14 -14-

Ayva dibi

Çangiri

1

ayva dibi derin olur yatmaya
kızlar gelir ayrimize bakmaya
altun ister ak gerdana takmaya

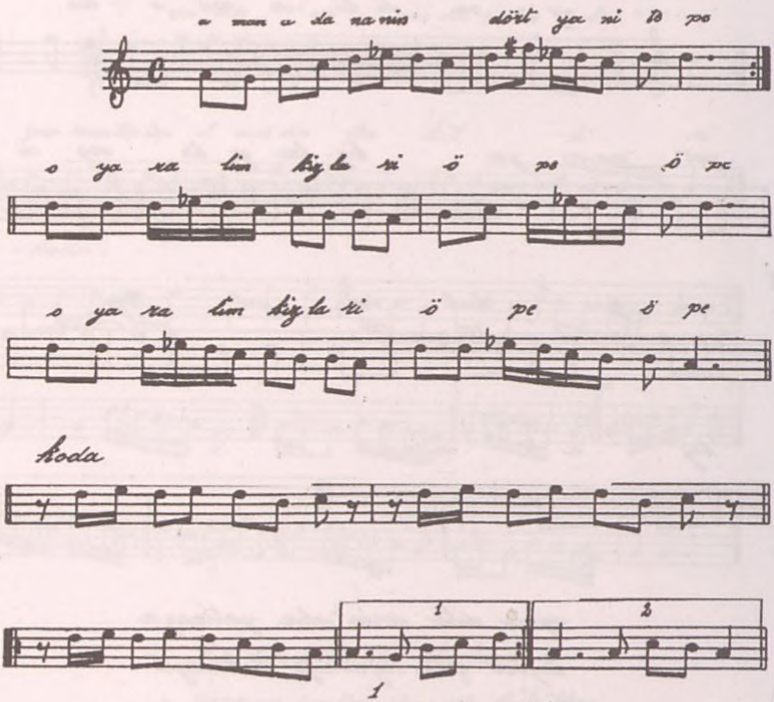
2

ağlama kömür gözlüm yol ayrı düştü
ayva yapraklandi güller çiçeklendi
yarimin koynunda yağlık kirlendi

Sayfa: 23 -23-

Adana

Çangiri

1
aman adanalının dört yanı tepe
... oyalım kızları öpe öpe

2
aman yarin kulağında elmas küpe
aman adanalı canım adanalı

3
aman adanalının dört yanı kostan
selamda geldi naz'lıdır dostan

... uyandırmak

G.49

HALK TÜRKÜLERİ

Istanbul Konservatuvarı Neşriyatı

ÇANKIRI VE KASTAMONİDE ÜÇUNCU SEYAHATTE TOPLANAN OTUZİKİ TÜRKÜYÜ MUHTEVİDİR

Defter : **9**

Tertip ve tanzim hakkı mahfuzdur

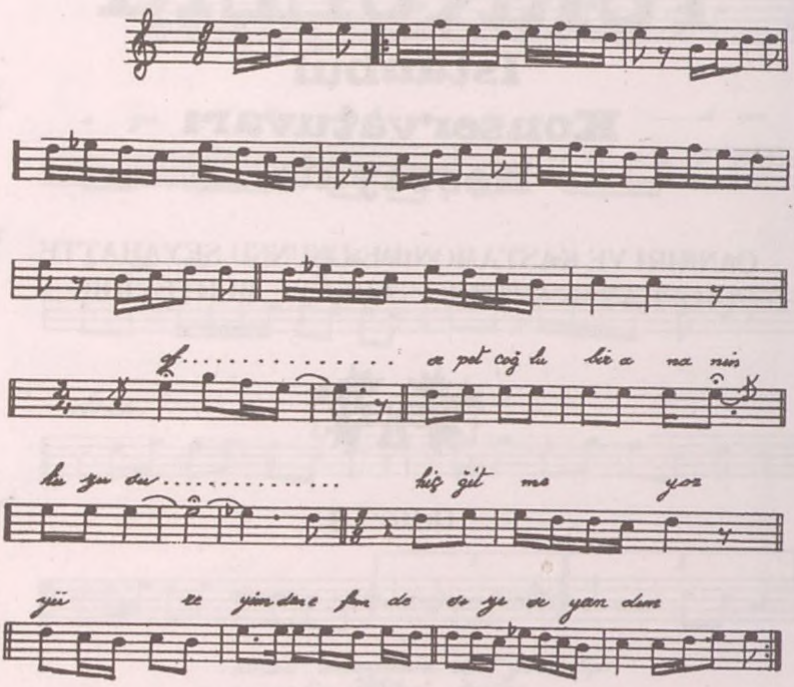
ISTANBUL
Evkaf matbaası
1929

Sayfa: 19

-18-

Sepetci oğlu oyun havası

kastomoni

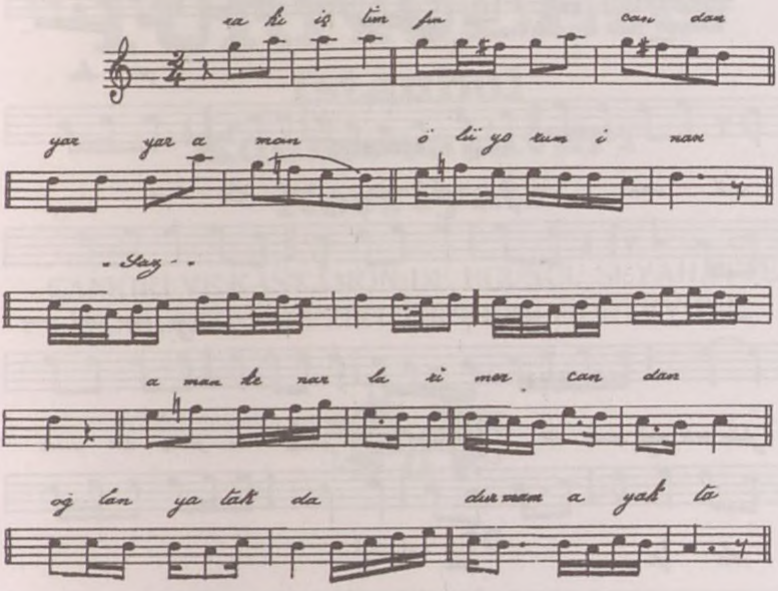
Of Sepetci oğlu bir ananın kuzusu
hiç gitmeyor yureğimden çemde suyun yandım

Sayfa: 20

-20-

rakı içtim

kastömoni

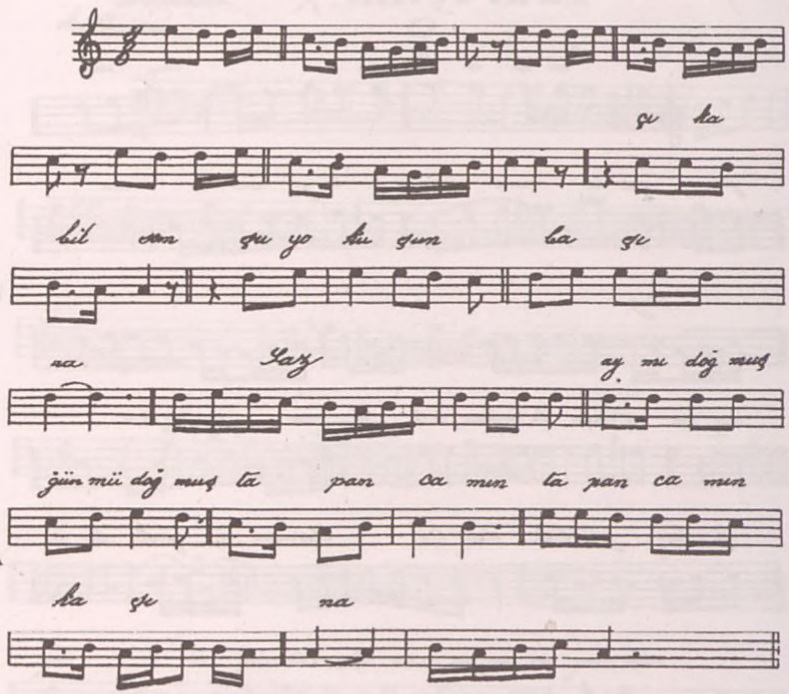
Rakı içtim şalcandan yar yar aman ölüyorum inan
uman kenarları mercandan oğlan yatakta durmam
ayakta
çek kançeri vur beni yar yar aman ölüyorum inan..
aman bende biktim bu candan eminem aman
ölüyorum inan

Sayfa: 25

-25-

çıka bilsem

Kastomoni

Çıka bilsem şu yokuşun başına
aymı doğmuş günmü doğmuş tabancamın başına
henüz girmiş on üç on dört yaşına
Şöyle şöyle şöyle böyle olmaz olmaz
elmas yüzyazık dar olmaz

G.49

HALK TÜRKÜLERİ

Istanbul Konservatuvarı Neşriyatı

ÇANKIRI VE KASTAMONİDE UÇUNCU SEYAHATTE TOPLANAN OTUZİKİ TÜRKÜYÜ MUHTEVİDİR

Defter : **10**

Tertip ve tanzim hakkı mahfuzdur

ISTANBUL
Evkaf matbaası —
1929

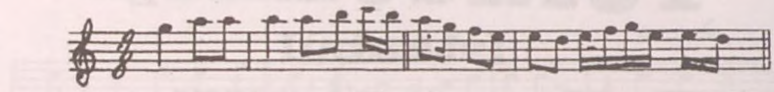
Sayfa: 1

-1-

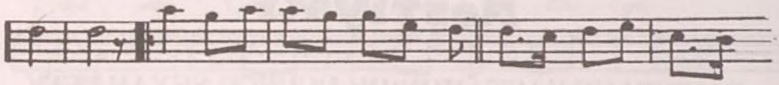
yar pınar başında

Aaslomoni

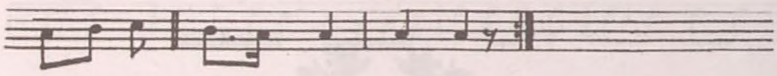
yar pi nar ba şın da yat mış u yu

muş yar e la göz le ri ni uy

bu lü rü müş

yar pinar başinda yatmiş uyumuş

yar ela gözlerini uyku bürümüş

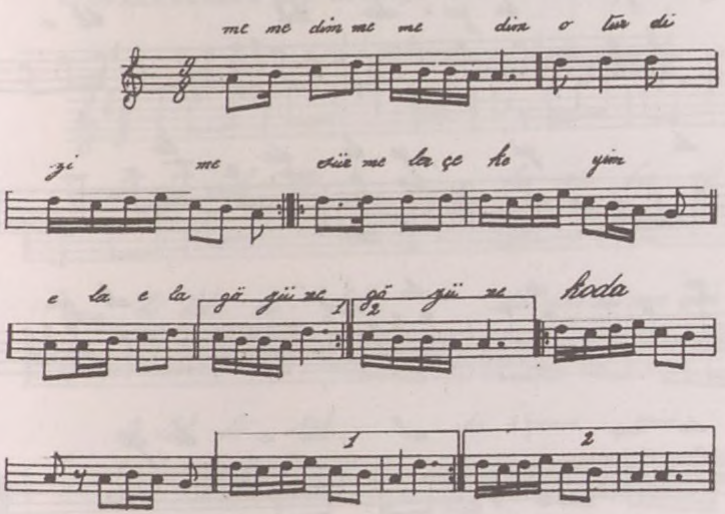
herkeste sevdiğini almiş yürümüş

hoy desinler aslan yarim on parmağı hinali

Sayfa: 8 -8-

Memedim memedim

kastomoni

memedim memedim otur düzüne

Şurmela çekeyim ela gözüne

uyma dedim uydin eller sözüne

Benim ak çiçeğim sen doldur ben içeyim

Sayfa: 22

-23-

Keklik

Eski Şehir

Kuyada keklik alayi
gelin dolayi dolayi
ak gerdana altın alayi
uyandı mahmur ela gözlüm
son uyan aman aman
uyanda göynüme dayan
son uyan aman aman

Sayfa: 23 -23-

Sahraların başı duman

Eski Şehir

bizim sahralarin başi bölük bölük duman çimdi
çikardu yollara bakar
ol kaşlari keman kemon çimdi
bizim yaylalar oldu olur
süzü kaymağı dallı olur
bizde güzel kimseli olur
yeter oldu yeter oldu
bal dudaklar şeker oldu

G.49

HALK TÜRKÜLERİ

Istanbul Konservatuvarı Neşriyatı

ÇANKIRI VE KASTAMONİDE ÜÇÜNCÜ SEYAHATTE TOPLANAN OTUZİKİ TÜRKÜYÜ MUHTEVİDİR

Defter: **11**

Tertip ve tanzim hakkı mahfuzdur

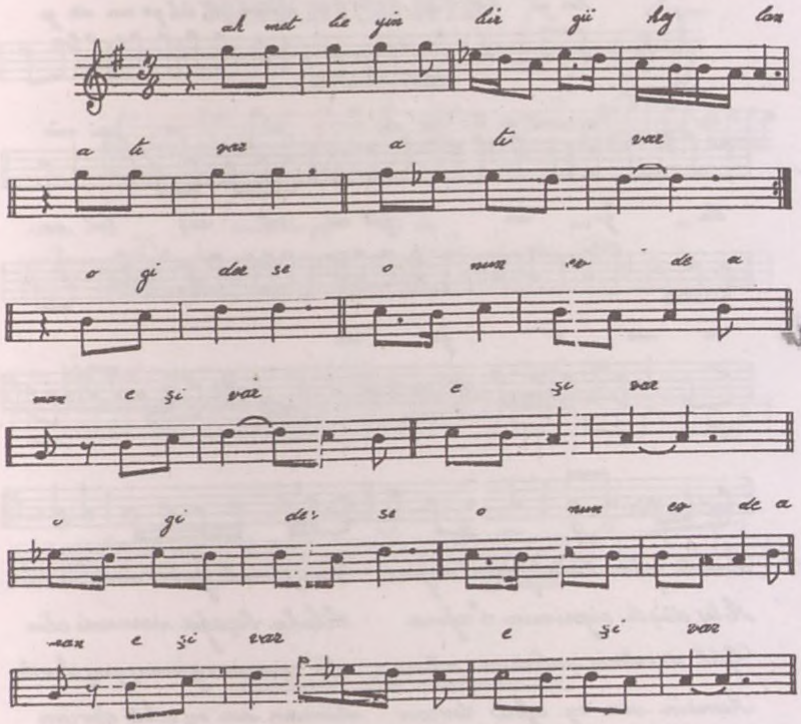
ISTANBUL
Evkaf matbaası
1929

Sayfa: 2

2

Ahmet beyin

Kütahya

Ahmet beyin bir Küheylan atı var

O gidarse onun evde eşi var

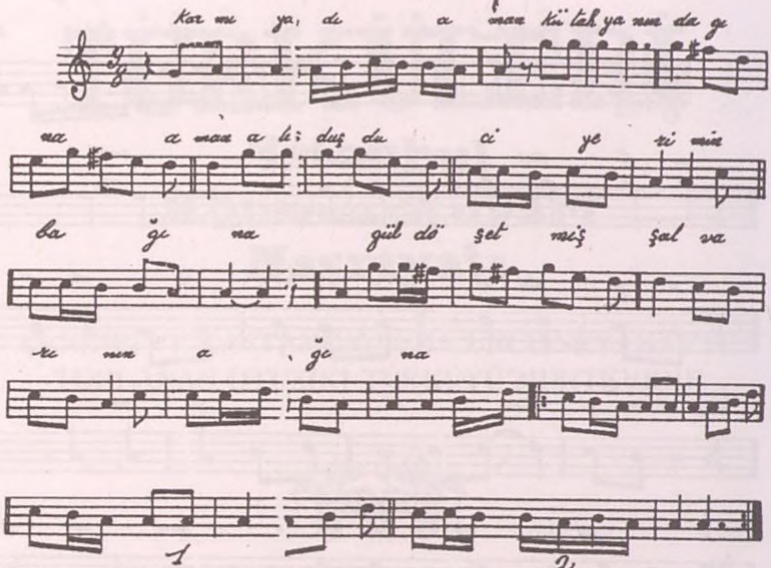
Ahmet beyin benden gayri nesi var

Sakalan dağlar Ahmet beyin eşindon

Sayfa: 4 4

karmı yadı

Kütahya

1

Karmı yadı Kütahyanın dağına
Ateş düştü cigerimin ortağına
Gül dözetmiş şalvarının ağına
Kimsin son ey afeti devran

2

Bir Berat gecesi dutuldu dilim
Silaha bıçağa varmadı elim
Ne yaman zormuş gonç ikrahım
Kimsin son ey afeti devran

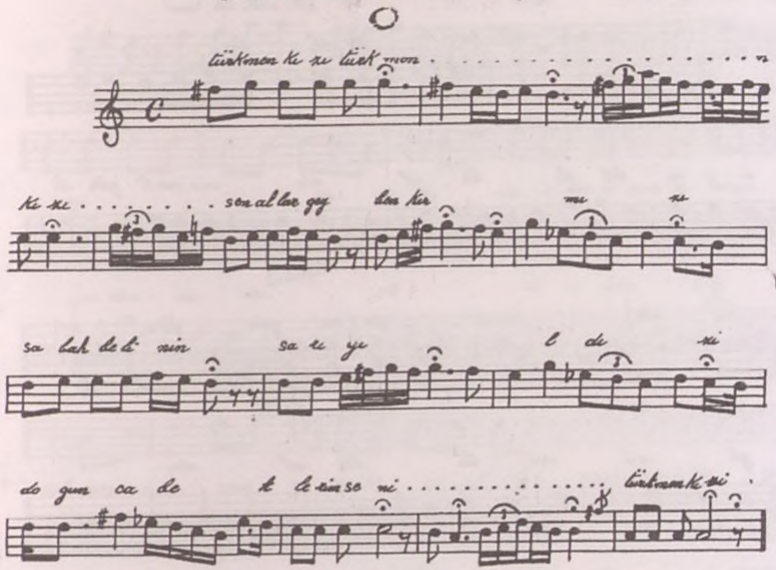
3

Kirrsede görmedim sondeki nazı
Tunus Trablus Acem şirazı
Beyğdadı Basrazı Mısır Hicazı
Bahri Buharaya değer gözlerim

10

Sayfa: 10

türkmen kızı

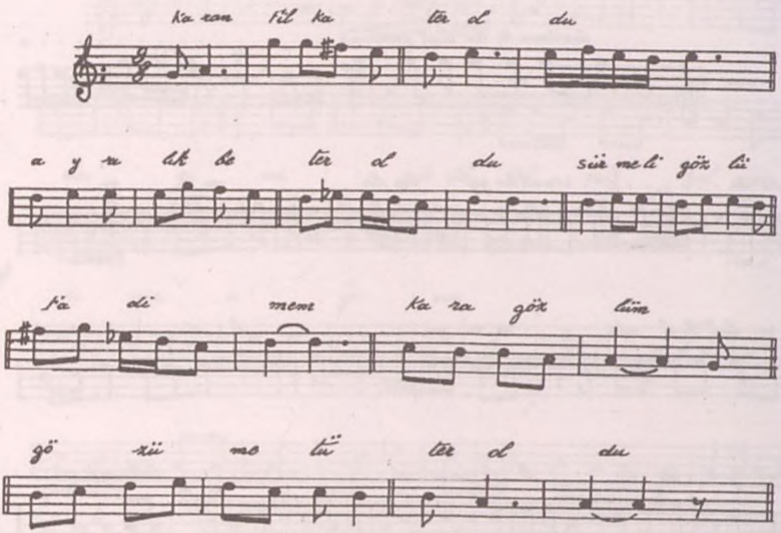

türkmen kızı türkmen kızı
Sen allar gi ben kırmızı
Sabah yelinin sarı yıldızı
doğunca bekleriim seni türkmen kızı

Sayfa: 11 11

Ak taş

Bursa

1
Karanfil kater oldu
ayrılık beter oldu
Sümeli gözlü kadınem
Gözüme tüter oldu

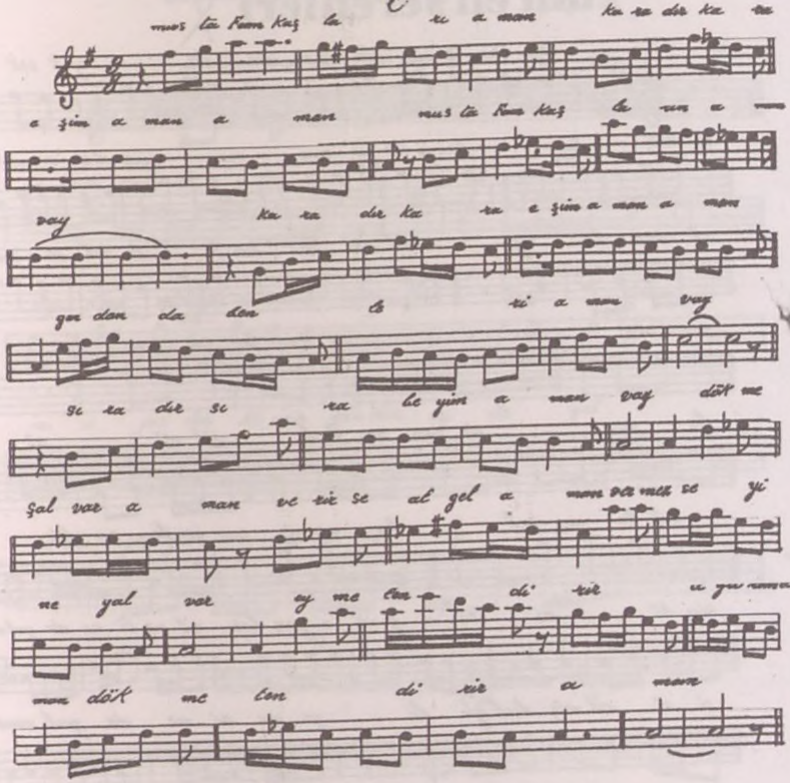
2
ak daşı kaldursalar
yılanı öldürseler
yari güzel olanı
Cennete göndereseler

Sayfa: 12

12

erkek oyun havası

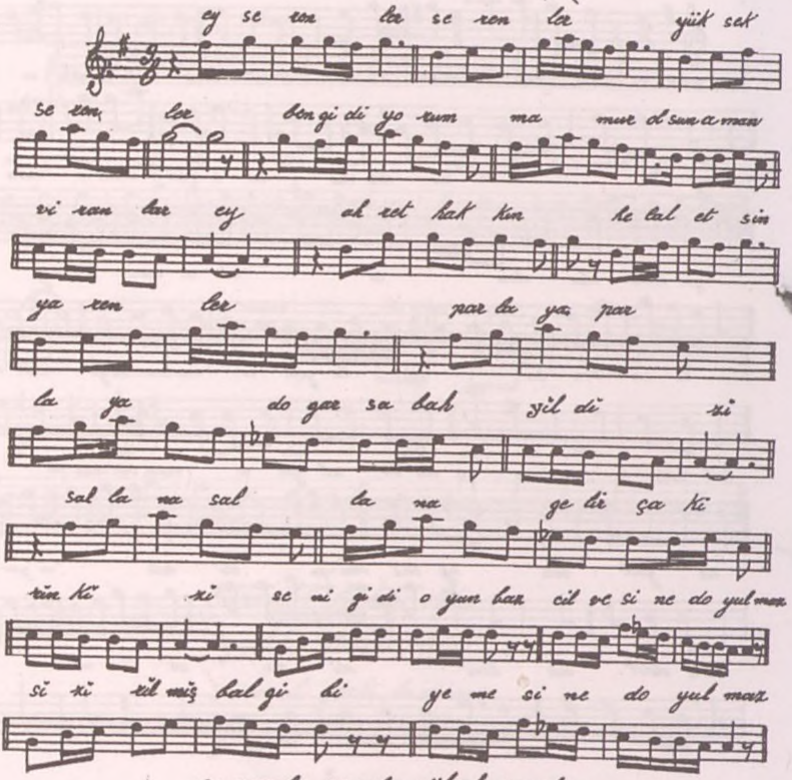
Bursa

mustafam kaşların kara aman
karadır kara aşkın aman aman
gardanda dizleri aman vay
sıradır sıra leyim aman
dönme şaşkar aman
verirse al gel aman
vermezse yine yalvar
eymelendir ayarın aman
düymelendir aman

Sayfa: 13 13

rum eli serenleri

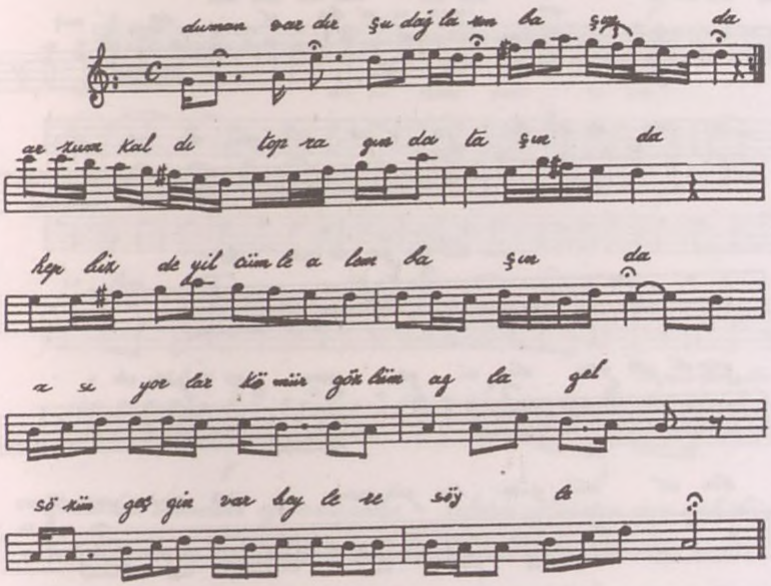

ey serenler serenler yüksek serenler
Ben gidiyorum mamur olsun viranlar
ahret hakkın helal olsun yarenler
parleya parleya doğar sabah yıldızı
sallana sallana gelir kafirin kızı
Seni gidi oyunbaz
cilvesine doyulmaz
sızılmış bal gibi
yemesine doyulmaz

Sayfa: 16

dumanlı daglar

aşıktan

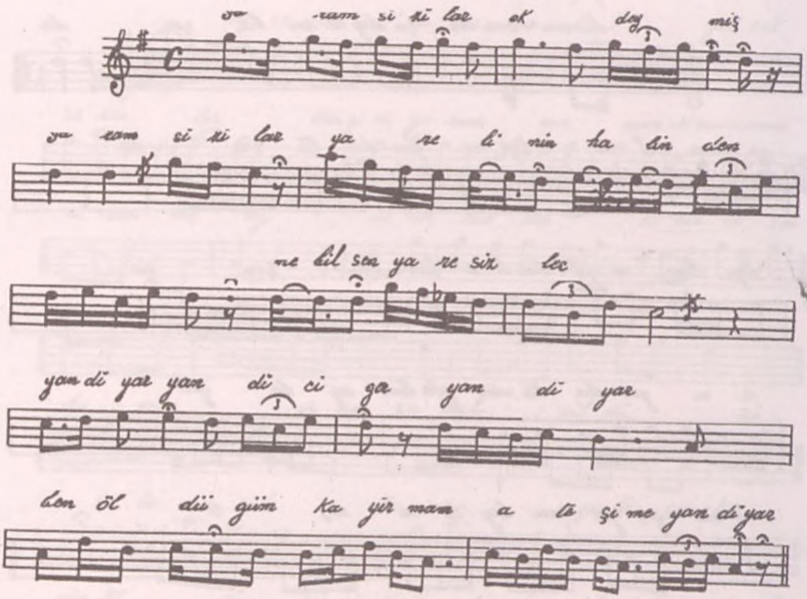

duman vardır şu daglarin başında
arzum kaldı topragında taşında
hep biz deyil cümle alem başında
aşıyorlar kömür gözlüm agla gel
sözün geçkin var beylere söyle gel

Sayfa: 17 17

yaram sızlar

Urfa

yaram sızlar ak eymiş yaram sızlar

yaralının halinden ne bilsin yarasızlar

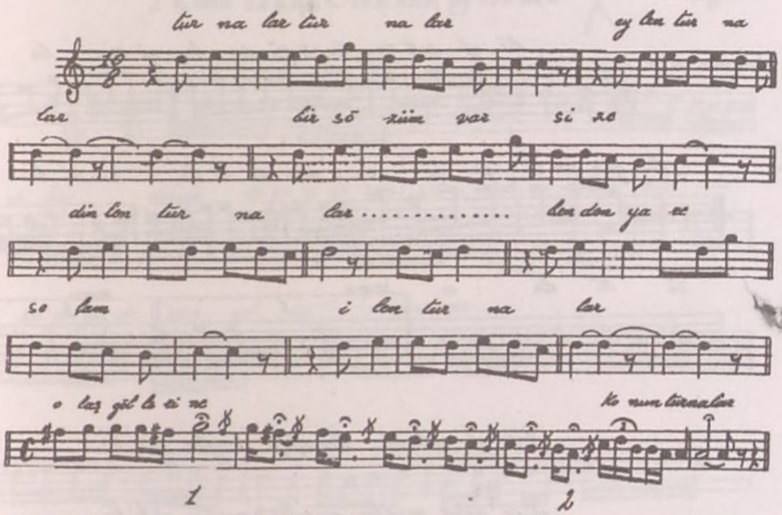
yandı yar yandı ciğer yandı yar

Ben öldüğüm kayırmam ateşime yandı yar

Sayfa: 18 18

turnalar

Sivas

turnalar turnalar eylen turnalar ulasin altindan ince sökülün
bir sözüm var size dinlen turnalar sahilleden inen kana dökülün
benden yare selam ilen turnalar alaca fellah argin derler sahsin
ulaş göllerine inen turnalar hasan kalesine inen turnalar

3

hasan kalesinde tellarin ara
derli aşiklarin katiben sora
turnam ihmal etme lafarda uğra
niksar ovasina konan turnalar

Sayfa: 19 19

Bir of çekdim

Sivas

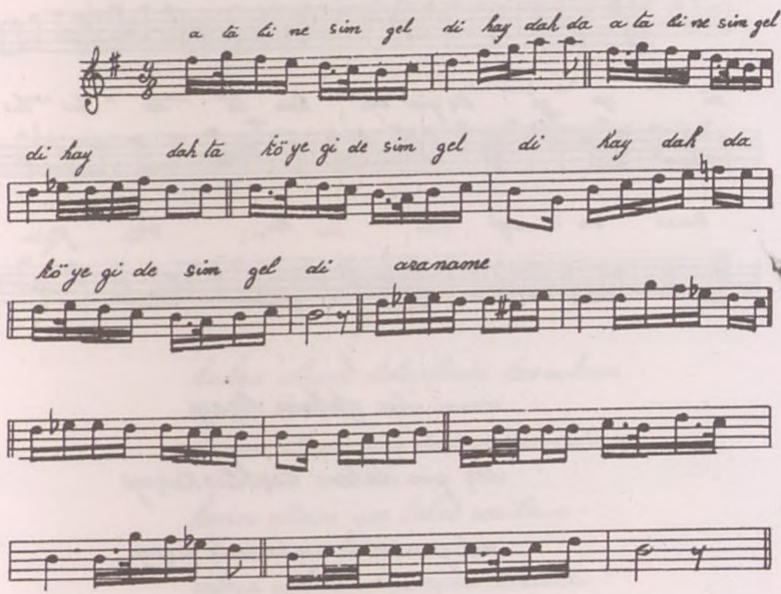
Bir of çeksem karşiki dağlar yikilir
Bu gün posta günü canim sikilir
Ellerin mektubu gelmiş okunur
Benim yuregimi bahçe sokulur
Karmi yağmiş karşi dagun başina
Yeni girdim on üç on dört yaşina
Kahbe felek düşmüş benim peşime
Birakmadi bir de nurat alayim

Sayfa: 24

24

Ata binesim geldi

Lofca

ata binesim geldi

köye gidesim geldi

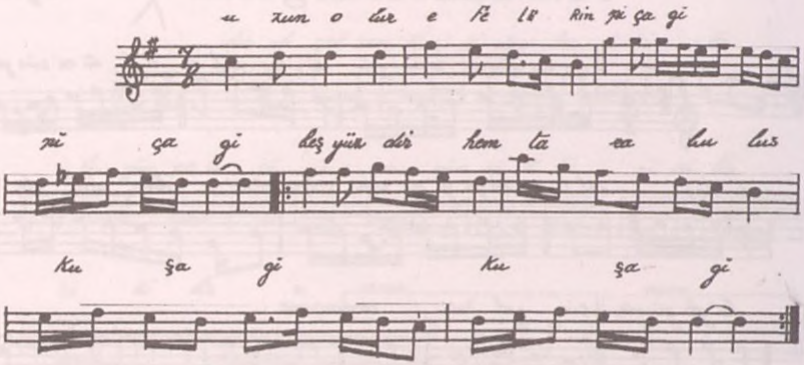
kara gözlü yarimi

yi-e göresim geldi

Sayfa: 25 25

uzun olur

İzmir

1

uzun olur efelerin biçagi
beş yüz dirhem tirablus kuşagi
pek yamandir şu izmirin uşagi
amanin efeler yol verin geçelim
birerde birer düşmanlari seçelim

2

uzun olur uzun yolun dönümü
yüzüme aldim tersaneden ölümü
benim yarenim şu yerlerin gülümü

Sayfa: 28

28

Kahve olsam

1

Kahve olsam dolaplarda kavrulsam
dumanı olsam dağ başında savrulsam
kemer olsam yar beline sarılsam
ağlaya ağlaya ah yüreğime kandildi
siyahda zülfün alyanak üstüne bendolur

2

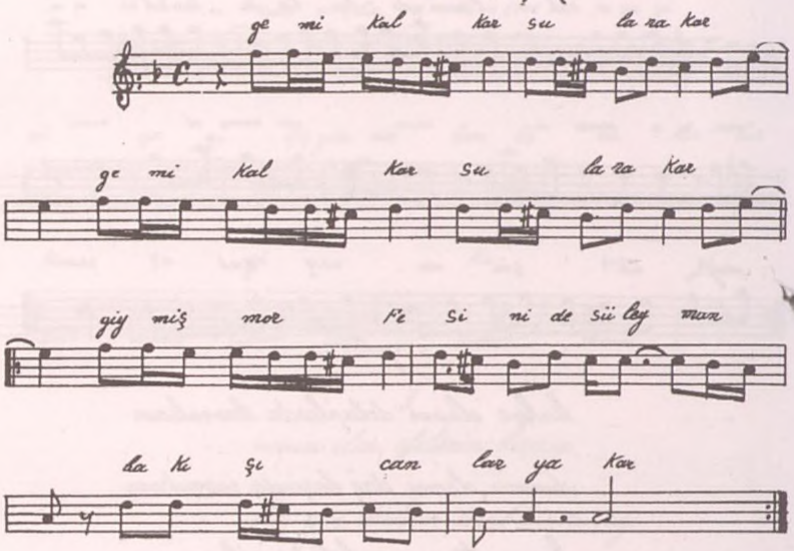
alivirin bağlamamı çalayım
çalayımda zuri zari ağlayım
bir mendil ver şu yarelerin bağlayım

Sayfa: 29

29

tuna boyu

Rumeli

Gemi halkar sular akar
Giymiş mor fesini'de Süleyman
Bakışı canlar yakar

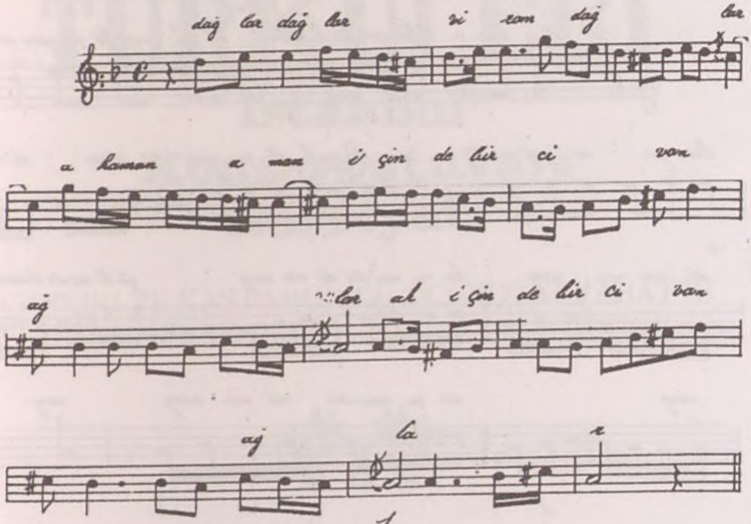
Kara kara kazanlar
Kavi yazı yazanlar
Cennet yüzü görmesin
Aramızı bozanlar

Sayfa: 30

30

dağlar dağlar

Yozgat yaylası

1

Dağlar, dağlar viran dağlar
İçinde bir civan ağlar
Yüzüm güler kalbim ağlar.
Ahmoların ah o senin pamuk holların

2

Karlı dağı aşmak ister
Al yanak yaşmak ister
O yare kavuşmak ister
Ahmoların ah o senin pamuk holların.

Sayfa: 32

32

Su akar

Bartın

Su akar çam küütügünden
İçilmez köpüügünden
Ben yarimi tanirim
Kinali topugundan

Bartın yolu bamudur
top zülüfler yüzdedir
deli kanlinin gözleri
ince belli kizdadir

3

colerinden giren olsa
kalimden bilen olsa
Yare selam yolladim
bartina giden olsa
dinanay dinanay vay

G.49

HALK TÜRKÜLERİ

Istanbul Konservatuvarı Neşriyatı

ÇANKIRI VE KASTAMONİDE ÜÇÜNCÜ SEYAHATTE TOPLANAN OTUZİKİ TÜRKÜYÜ MUHTEVİDİR

Defter : **12**

Tertip ve tanzim hakkı mahfuzdur

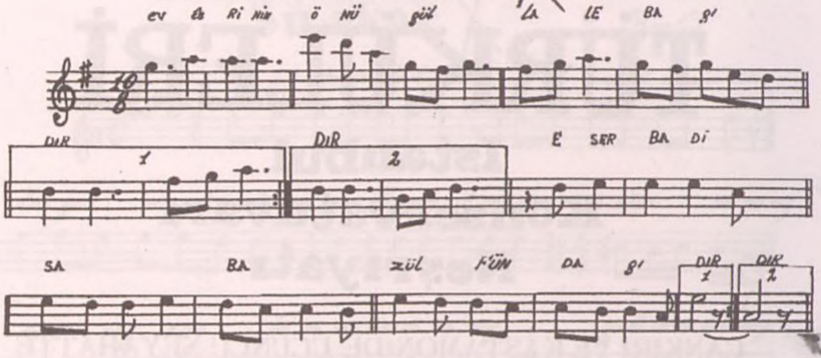
ISTANBUL
Evkaf matbaası
1929

Sayfa: 1

1

evlerinin önü

ERZURUM

1

Evlerinin önü gül lale bağıdır
Esen badi saba zülfün dağıdır
Sevilecek koculacak çağıdır
Yandım yar elinden gel insaf eyle
Ellerim koynunda merhamet eyle

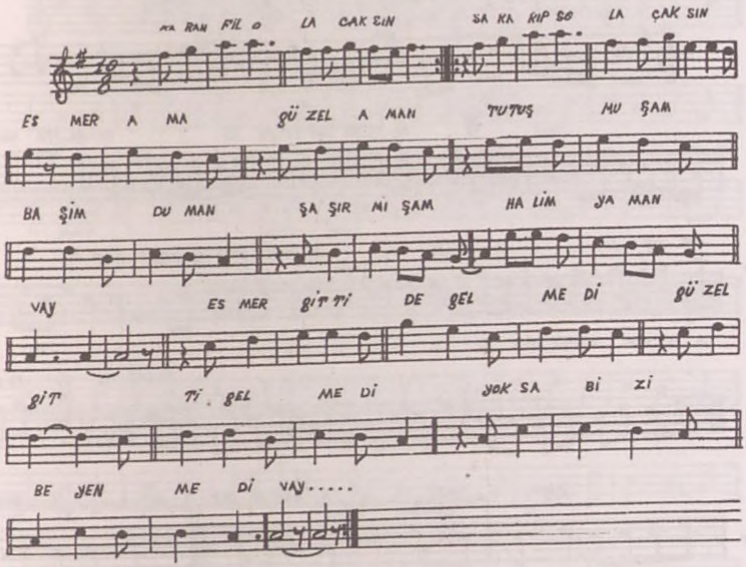
2

Evlerinin önü hamama yakın
hamamdan çıkıyor boynuna bakın
altın bileziği koluna takın
Yandım yar elinden gel insaf eyle
Ellerim koynunda merhamet eyle

Sayfa: 4 4

Karanfil olacaksın

HARPUT

1

Karanfil olacaksın
Sararip solacaksın
Esmer amma güzel aman
Tutuşmuşam başım duman
Şaşırmışam halim yaman

2

Esmer gittide gelmedi
Güzel gittide gelmedi
Yoksa bizi beğenmedi

3

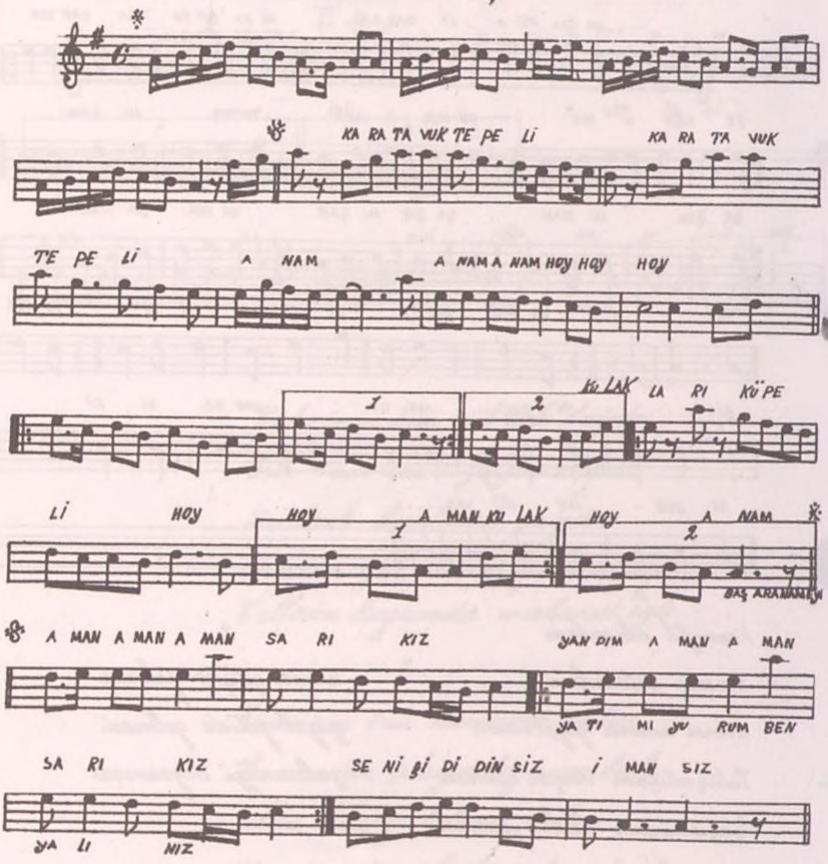
Karanfil oymak oymak
Olurmu yare doymak

Yare doydum diyenin
Caiz dir boynunu vurmak

Sayfa: 11 11

Kara tavuk

ANKARA

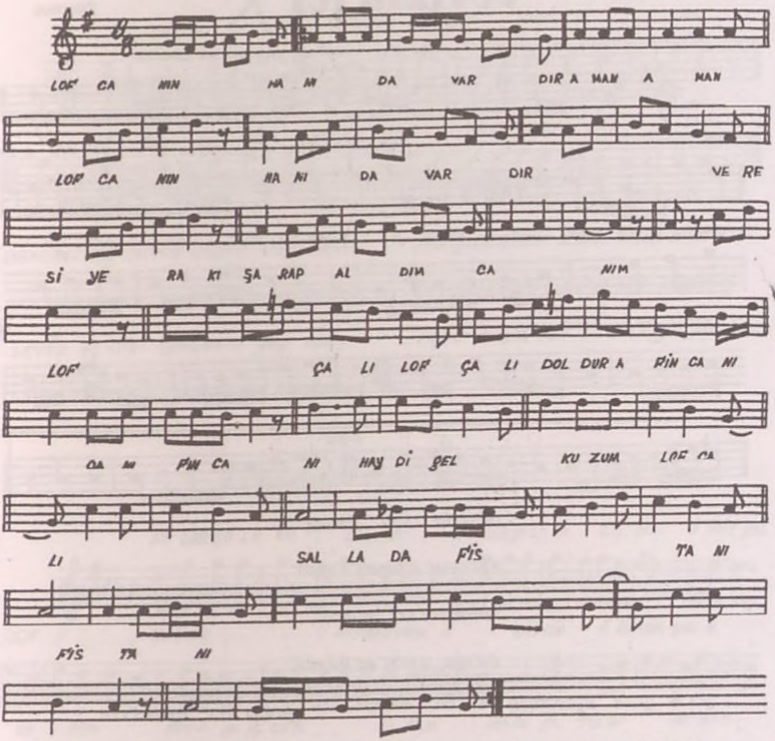
KARA TAVUK TEPELİ
KULAKLARI KÜPELİ

BANA EVLEN DİYORLAR
ŞİMDİ KIZLAR HEP DELİ

Sayfa: 15 15

Sekdirme

LOFCA

LUFÇANIN NANIDA VARDIR AMAN VERESİYE RAKI ŞARAP ALDIM

CANIM LOFCALI LOFCALI DOLDUR FİNCANI HAYDİ GEL KUZUM LOFCALI

SALLADA FİSTANI

LOFCANIN ARDINDA KAYA KAYADAN BAKARLAR AYA

CANIM LOFCALI LOFCALI DOLDUR FİNCANI HAYDİ GEL KUZUM LOFCALI

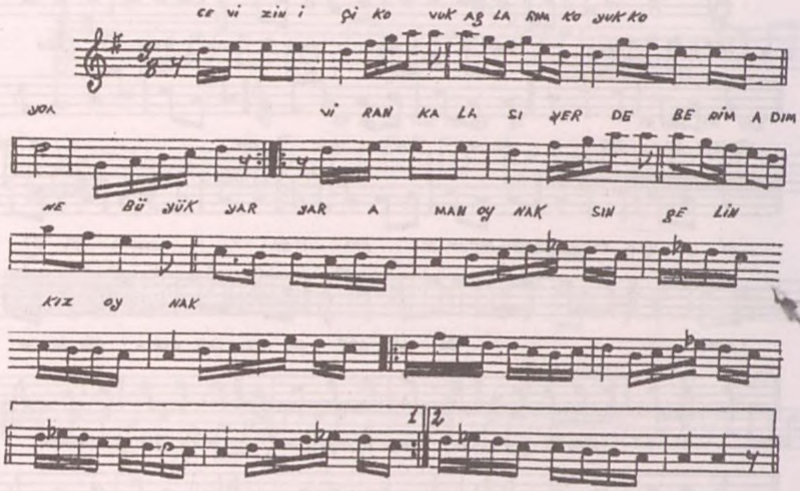
SALLADA FİSTANI

Sayfa: 16

16

cevizin içi

TIKNAVA

CEVİZİN İÇİ KOVUK
AĞLARIM KOYUK KOYUK
VİRAN KALASI YERDE
BENİM ADIM NE BÜYÜK

YAR YAR OYNAKSIN GELİN KIZ OYNAKSIN

DENİZE KAYMAK OLMAZ
GÜLLERE DOYMAK OLMAZ
EĞİL BİR ÖPEYİM
YOLCUYUZ DURMAK OLMAZ

YAR YAR OYNAKSIN GELİN KIZ OYNAKSIN

Sayfa: 17

17

Demirciler

DEMİRCİLER DEMİR DÖYER TUNC OLUR
BEN GİDERSEM BENİM HALİM NİCE OLUR

SEN GİDERSEN BENİM HALİM NİCE OLUR
AH HANİF'EM İŞYAN SENİN ANNENDE

SEVÜB SEVÜB AYRILMASI GÜÇ OLUR
İŞYAN DEĞİL KIZ SENİN O GÖL YANAĞINDA

AH HANİF'EM İŞYAN SENİN ANNENDE

Atlar yola

HRPUT

ATLAR yola dizildi Ümit yarden üzüldü Ben ünidim kesmez idim

Mahu Beyden Bozuldum

ÖLÜRÜM yar ölürüm Ben o yaride alıram Maraya Tel vururan

Sayfa: 19

19

Yürükde

AYDIN

YÜRÜKDE YAYLASINDA AMAN, YAYLAYAMADIM İMANIM

DİVANE GÖYNÜMÜ EYLEYEMEDİM

UYANDIM SIKILDIM AMAN SÖYLEYENEDİN

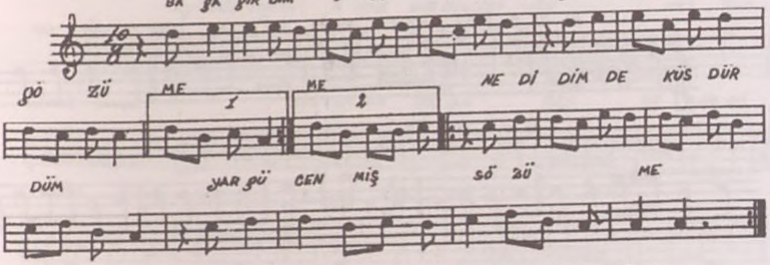
YAYLAMAM YAYLANDA KAR OLMAYINCA VAY

İÇMEM RAKI SARABI YAR OLMAYINCA VAY

Sayfa: 20

Bağa girdim

SİVAS

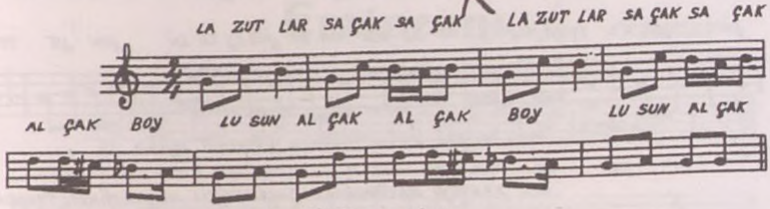
BAĞA GİRDİM ÜZÜME — AMAN GÖRÜNDÜ YAR GÖZÜME
NE DEDİMDE KÜSTÜRDÜM — YAR GÜCENMİŞ SÖZÜME

BAĞA GİRDİM BUDANMIŞ — GÜL BÜLBÜLE DADANMIŞ
SANIRIM O YAR BENİM — YARE ELLER DADANMIŞ

BAĞA GEL BOSTANA GEL — ZÜLÜFLEK MESTANE GEL
HİÇ BAHANEN YOK İSE — YALANDAN HASTALAN GEL

Lazutlar

KARA DENİZ SAHİLİ

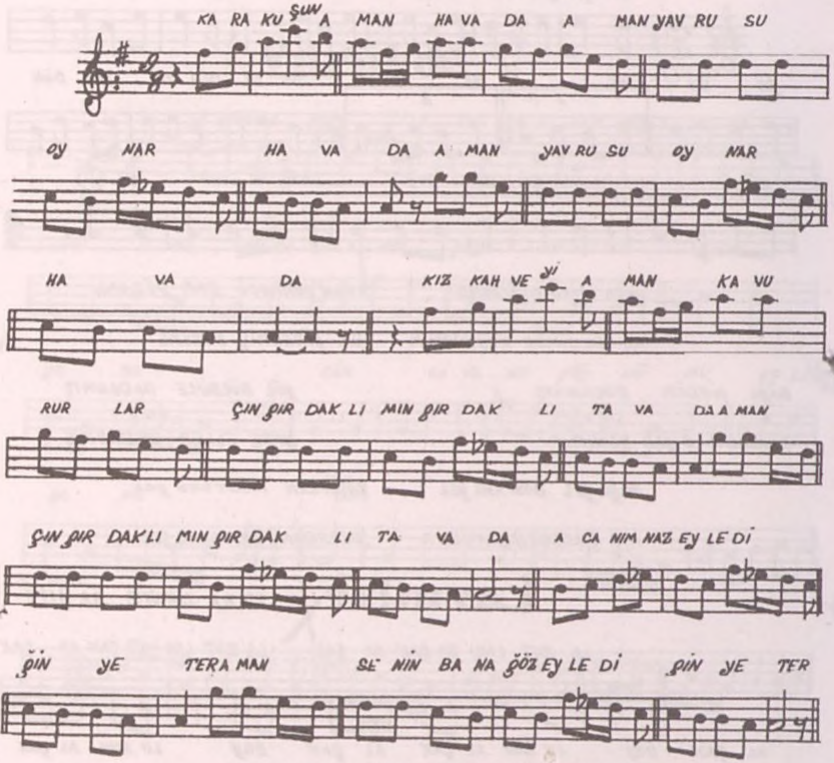
• İKİŞER DEFA • — SENİ KÜÇÜK DEDİLER
• BU DAHİ • — BEN DOLDURURSUN KUCAK
HEY NEYE NEYE NEYE
ÖLDÜM YAR DİYE DİYE
LAZUTLAR SALKIM SAÇAK
ALÇAK BOYLUSUN ALÇAK

Sayfa: 24

24

Kara kuşun

KAYSERİ

KARA KUŞUN AMAN HAVADA YAVRUSU OYNAR

KIZ KAHVEYİ KAVURURLAR ÇINĞIRDAKLI MINĞIRDAKLI TAVADA

ACANIM NAZ EYLEDİĞİN YETER

SENİN BANA ĞÖZ EYLEDİĞİN YETER

KAKA KUŞU VURDULAR AMAN

KANADINIDA KIRDILAK YAR HEY

ACANIM NAZ EYLEDİĞİN YETER

BİZ BURALI DEYİLÜK AMAN

BİZE DUZAKTA KURDULAR

SENİN BANA ĞÖZ EYLEDİĞİN YETER

Sayfa: 28

28

Ey bostancı

İZMİR

EY BOSTANCI BİR BOSTAN VER HASTAM VAR

HASTAMDA DEYİL BEY OĞLUNDA DUSTUM VAR

EY BAĞÇIVAN SENİN BAĞÇEN VARMIDIR

KESDİKLERİN AYVANIDIR NARMIDIR

BAĞÇENDEKİ AYIAMIDIR NARMIDIR

Erzincanı

ERZİNCAN

ERZİNCANI SEL ALDI

BİK YAR SEYDİM EL ALDI

KEŞKE SEVMEZ OLAYDIM

ELİM KOYNUMDA KALDI

AH CİVANIM VAH CİVANIM

SANKİ SANA NE OLDU

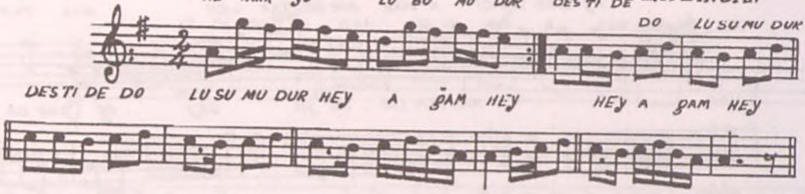
BİZİM BÖYLE OLMAMIZA

AYRILIK SEBEB OLDU

Sayfa: 29

Kevank yolu

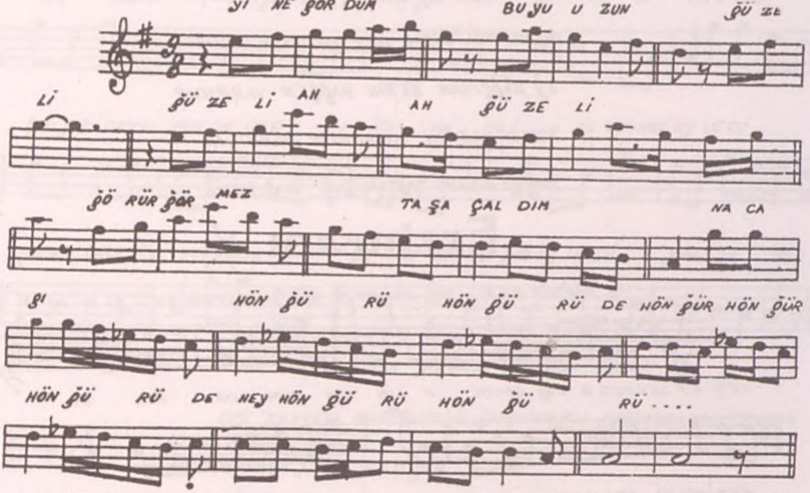
ERZİNCAN

KEVANK YOLU BUMUDUR
KEVANĞIN YOLLARINDA
DESTİDE DOLU SUMUDUR
ÇINEYDİM ĞÜLLERİNDE
HEY AĞAM HEY HEY ANAM HEY

Yine gördüm

KASTOMONI

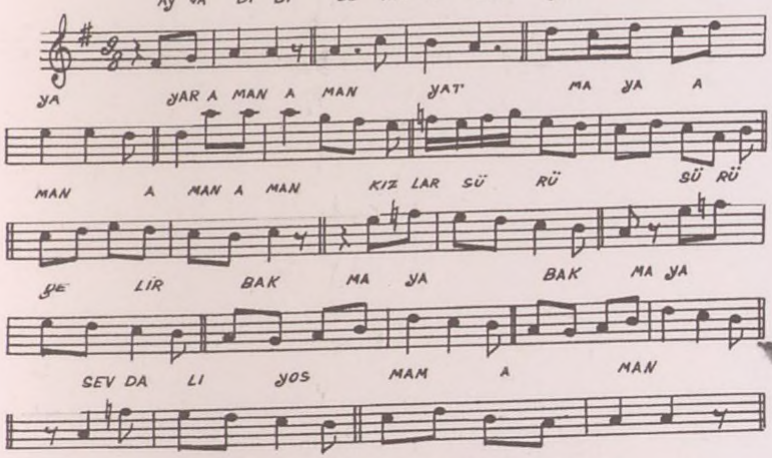
YİNE ĞÖRDÜM BOYU UZUN ĞÜZELİ
HÖNĞÜRÜ HÖNĞÜRÜDE HÖNĞÜRÜ
ĞÖRÜR ĞÖRMEZ TAŞA ÇALDIM NAÇAĞI
" " HEY
[NAÇAĞI] DEMEK BALTANIN UFAĞI
[HÖNĞÜRÜ] " ĞURBETZEDE

Sayfa: 32

32

Ayva dibi

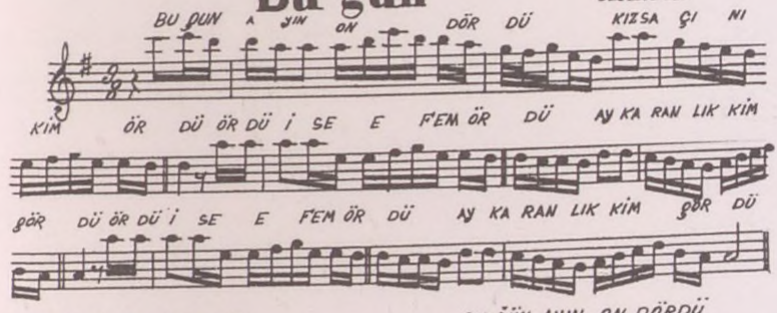
RUMELİ

BİR KIZ İSTER SAKILIPDA YATMAYA
ÇAKIRIM ÇAYLARDAN ALDIRDIN BENİ SEN BENİ
SEVDALI YOSMAM AMAN
AYVA DİBİ SERİN OLUR YATMAYA
YAR AMAN AMAN YATMAYA AMAN · AMAN
KIZLAR SÜRÜ SÜRÜ GELİR BAKMAYA BAKMAYA SEVDALI YOSMAM AMAN

Bu gün

MANİSA

AY AYDINDIR VARAMAM
DİLE DESTAN OLAMAM
AY BULUTA GİRİNCE
AĞLASALAR DURAMAM

BU GÜN AYIN ON DÖRDÜ
KIZ SAÇINI KİM ÖRDÜ
ÖRDÜ İSE EFEM ÖRDÜ
AY KARANLIK KİM GÖRDÜ